

ANDERS WERKEN ALS OVERHEID

- **Kompas IenW blijft relevant:** burgerperspectief, uitvoering vanaf begin betrekken, vakmanschap, vergroten vertrouwen en het aanpakken hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering worden nadrukkelijk genoemd.
- **Recht op vergissen:** deze nieuwe maatregel kan grote impact op uitvoeringsorganisaties hebben, bijvoorbeeld het CBR.
- **Bereikbaarheid overheid voor burgers omhoog:** impact op de dienstverlening van de uitvoeringsorganisaties.
- **Digitalisering op de agenda:** Blijvende inzet op AI, modellen en algoritmes, kennis van digitalisering. De evaluatie van de Wet Open Overheid biedt kansen om ervaren knelpunten aan te geven.

BIJLAGE

- Hoofdpunten akkoord
- Werkgeversrol
- Werking van de Overheid
- Digitale Overheid

HOOFDPUNTEN AKKOORD

1. Bestaanszekerheid en koopkracht
2. Grip op asiel en migratie
3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt
4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur 5. Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie
6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs
7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat
8. Nationale veiligheid
9. Internationale veiligheid
10. Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat

WERKGEVERSROL

Compensatie transitievergoeding beperken tot kleine werkgevers (per 1-7-26)

De compensatie voor werkgevers bij ontslag wegens langdurige arbeidsongeschiktheid (na afloop van de twee jaar loondoorbetalingsplicht) wordt beperkt tot kleine werkgevers (minder dan 25 werknemers). Werkgevers met 25 of meer werknemers worden niet meer gecompenseerd.

Verhogen AWF-premie hoog

De AWF-premie voor zowel vaste als flexibele contracten wordt per 2026 met 0,1%-punt verhoogd. Dit levert 245 miljoen euro aan extra inkomsten op.

Zekerheid op de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd

bijvoorbeeld voor echte zelfstandigen (zzp'ers) in het zelfstandigenbeleid en door regulering van de uitzendsector. Daarnaast streven we naar meer vaste contracten voor werknemers. Daartoe wordt de wetsbehandeling van de Wet verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (VBAR) en de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) voortgezet.

Kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling: deze worden aangescherpt en verhoogd.

Leren Nederlandse taal: Bij langdurig verblijf krijgen werkgevers ook een verantwoordelijkheid voor het leren van de Nederlandse taal door deze werknemers

WERKING VAN DE OVERHEID

- **Vertrouwen:** De overheid moet uitgaan van vertrouwen jegens de burgers. En gebruik blijven maken van de hardwerkende, deskundige professionals met hart voor de publieke zaak in al onze overheidsorganisaties.
- **Recht op vergissen.** Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.
- **Bereikbaarheid voor burgers moet omhoog:** onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd.
- **Aanpakken hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering.** De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Raad voor de Rechtspraak, de beide Kamers en de (kinder-) Ombudsman leveren jaarlijks – of zo vaak als zij nodig achten – een lijst hiervan aan bij de minister van Binnenlandse Zaken. Als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, pakt deze de hardheden aan en rapporteert publiekelijk. *Impact op rapportage Stand van de Uitvoering IenW.*

WERKING VAN DE OVERHEID

- **Vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief** De rijksdienst zet aantoonbaar meer hier op in; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.
- **Kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen** wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen.
- **Beleid en uitvoering:** Uitvoeringsorganisaties (en adviescollege toetsing regeldruk)vanaf begin betrekken bij beleid en wetgeving om regeldruk tegen te gaan.
- **Europawet:** Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving.
- **Klokkenluiders:** De bescherming van klokkenluiders wordt versterkt.
- **Wet op de rijksinspecties en autoriteiten:** Wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving.

DIGITALE OVERHEID

- **Modellen en algoritmes.** Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik hiervan. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiters maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.
- **Gebruik van AI** (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn.
- **Digitalisering:** Versterken van kennis hiervan bij de overheid
- **Wet open overheid evalueren:** de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd.
- **Modernisering archiefwet:** De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd.

Investeringen	Raakvlak lenW	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038 Totaal	Toelichting FEZ	Toelichting Hoofdlijnenakkoord	
63 Woningbouw	Raakvlak met uitvoering Infra woningbouw	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000									5.000	Zie toelichting ontsluiting.	Regionale aanpak woningbouw. Een meerjarige investering van 5 miljard euro voor het ontwikkelen van nieuwe woningbouwlocaties.	
64 Infra woningbouw	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	500	500	500	500	500									2.500	Doel van middelen sluiten aan bij SPUK's voor korte termijn woningbouw en mobiliteitspakken op artikel 14 MF. De doelstelling van 100.000 woningen is onveranderd, maar worden wel middelen toegevoegd (bovenop € 7,5 miljard). Vraag is of deze middelen dan nodig zijn voor ontsluiting woningbouw. Verstandig om dit te bezien in samenhang met maatregel taakstelling SPUK's. Inschatting is dat de plafondbedragen van de huidige SPUK-regelingen makkelijk aangepast kunnen worden (dit is nog een uitlooptijd). Vervolgens is de vraag wat de uitvoeringscapaciteit is bij de decentrale overheden om deze middelen in te zetten. Realisatie van rijksprojecten is in dit ritme niet realistisch. Daar is een aanlooptijd voor nodig (verkenning/planstudie). In dat geval worden eerste uitgaven op zijn vroegst in 2029/2030 verwacht. Inzet bij BKN spoor is om deel van bestaande womo project hier voor in te zetten. Met de extra middelen kan dit gecompenseerd worden.	Regionale aanpak infrastructuur voor woningbouw. Een meerjarige investering van 2,5 miljard euro voor het ontsluiten van (nieuwe) woningbouwlocaties en het aanleggen van infrastructuur voor mobiliteit. Deze middelen worden toegevoegd aan het Mobiliteitsfonds.	
Kern-centrales (9,5 66 mld.)	Raakvlak met nucleaire veiligheid			250	350	500	750	1.000	1.500	1.650	1.750	1.750				9.500	Het gaat om kosten voor lenW op het vlak van nucleaire veiligheid. Deze reeks gaat om kosten voor twee kerncentrales die door het Rutte IV zijn gepland. Onduidelijk is of de omvang (van € 4,5 mld. naar 13,5 miljard) nog effect heeft op deze reeksen. Hier is onderdeel van € 8 miljoen structureel voor de ANVS. De overige kosten zijn maximum bandbreedte. De helft van deze reeks staat in het Klimaatfonds.	Regionale aanpak kernenergie in de huidige rijksbegroting van 4,5 miljard wordt verhoogd met 9,5 miljard zodat 14 miljard beschikbaar is voor een rijksbijdrage bij de bouw van vier kerncentrales tot en met 2035.
- waarvan uitvoeringskosten XX DGM en ANVS			24	33	36	54	87	88	87	87	87	87	87	87	87	931		
Instandhoudingsopgav XX e fondsen	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord														Uit validatie Rebel blijkt budgetspanning op de instandhoudingsopgave BKN RWS, dit is een probleem. Maar voorlopig niet kasmatisch omdat de het productievolumen voor instandhouding nu nog niet wordt gehaald. Inzet komende jaren is vooral het verhogen van het productievolumen. Budgetspanning dient opgelost te worden met herprioritering binnen de fondsen, aangezien er geen aanvullende middelen beschikbaar worden gesteld. Voor BKN spoor wordt de programmering t/m 2037 gedekt door naar de Merwedelijn te kijken. Er zijn geen aanvullende middelen beschikbaar, dus blijft herprioritering de gekijkte optie.	Er is de komende jaren een grote onderhoudsopgave. Doel is instandhouding van de minimaal benodigde basiskwaliteit van de bestaande weg, waterweg- en OV-infrastructureur.	
XX Lelylijn	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord														Resultaten van het mirt onderzoek komen eind 2024 beschikbaar. Als er besloten wordt tot een verkenning zal de financiering geregeld moete zijn. Niet duidelijk is of deze variant is meegenomen en welke kostenraming daar onder ligt. De bestaande middelen op de AP zijn niet voldoende; er worden nu geen extra middelen voor uitgetrokken. Aanvullende financiering zal vanuit EU (ijk recente upgrade Ten-T) en regio moeten komen. Op de aanvullende post is reeds € 3,5 miljard gereserveerd op prijspeil 2024. Het totaal projectbudget wordt geschat op € 10 miljard (prijspeil 2023). Dat betekent dat er aanvullend € 7 miljard nodig is. Dit is in lijn met de informatie verstuurd aan de informateur.	De aanleg van de Lelylijn wordt voortgezet, waarbij met de aanleg wordt gestart in Groningen indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is. Internationaal spoorvervoer wordt bevorderd door barrières voor nieuwe toetreders weg te nemen. Er komt een voorstel voor grensoverschrijdend spoorvervoer inclusief de aansluiting van vijf treinstations op internationale hsl-lijnen (bv. Hengelo, Venlo, Heerlen, Groningen en Zwolle).	
- Reeds gereserveerd: - Aanvullend nodig:		10	10	10	50	246	349	349	349	349	349	349	349	349	349	3.468		
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7.000		
XX 130 km p/u	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord														Wat is er nodig: aanpassen bebording/averkzaamheden, extra kosten naleving geluidsproductieplafonds -ook in de volgende jaren na snelheidsverhoging, kosten voor uit te voeren onderzoeken, te volgen procedures en te verwachten rechtszaken, communicatie, mitigerende en compenserende maatregelen stikstof en mogelijk geluid, indien gewenst mitigerende maatregelen verkeersveiligheid. In 2015 is heeft de invoering van 130km aan bebording en communicatie € 24,5 mln. gekost. Dit is exclusief eventuele maatregelen die wij moeten doen voor extra geluidshinder. Naar huidige prijspeil omgerekend zou dat neerkomen op € 30-35 miljoen. Het terugdraaien van de 130 km/u naar 100 km/u heeft het vervangen van de borden (excl. personeelskosten) € 19 miljoen (2020). Dit zou naar huidige prijspeil terugerekend tussen € 20-25 miljoen zijn.		
Gepauzeerde XX projecten	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord														Op het Mobiliteitsfonds zijn 17 projecten gepauzeerd. Lijn in het akkoord is projecten opstarten zodra het kan. Geen aanvullend budget aan gekoppeld en daarmee voortzetting huidige status quo conform zelfde randvoorwaarden personeel vergunningsruimte en middelen. Nieuw is dat er binnen de 17 enkele prioritaire projecten worden uitgelicht. Om dit te financieren is aanvullend budget nodig. Dit kan worden gevonden middels herprioritering. De budgetten voor deze DGLM-projecten zijn inmiddels volledig geschrapt. De budgetten die er stonden waren: Volkeraksluizen €167 miljoen, Kreekraksluizen €277 miljoen, vaarweg IJsselmeer – Meppel €30 miljoen. Het betreft budget dat oorspronkelijk voor deze projecten was gereserveerd en betekent niet dat de projecten hiervoor kunnen worden uitgevoerd. Daarvoor is opnieuw een raming nodig (waarschijnlijk duurder).	Aanvullend – bij voldoende personeel, vergunningsruimte en middelen – worden de 17 gepauzeerde projecten opgepakt (bijv. A1/A30 (Barneveld Oost), A67 (Leenderheide - Geldrop), Volkerak- en Kreekraksluizen, vaarweg IJsselmeer – Meppel). Prioritaire knelpunten in het OV en op het water zijn de Nedersaksenlijn (Groningen - Almelo/Enschede), de OV verbinding Amsterdam-Haarlemmermeer en de bevaarbaarheid van de IJssel.	
- Reeds gereserveerd: - Aanvullend nodig:							300	300	300	300	300	300	700	700	900			
XX Nedersaksenlijn	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord																
- Reeds gereserveerd: - Aanvullend nodig:									3,5	3,5	12	12	54		85			
OV-verbinding Amsterdam - XX Haarlemmermeer	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord														Rijk en Regio hebben zich in het BO MIRT van 11 november 2022 aan de doelstelling en financiële dekking gecommitteerd door de toezegging van een financ ële bijdrage van € 3,364 miljard (prijspeil 2022). Rijk en Regio daarnaast afspraken hebben gemaakt dat die bijdrage onderdeel uitmaakt van een pakket van projecten (waaronder Zuidasdok). Hierdoor ontbreekt nu een fors deel van het rijksbudget. Voor de NZL loopt een MIRT-verkenning en is eind 2025 een faseovergang (projectbeslissing) beoogd naar de planuitwerking. Hiervoor is 100% financiering van het voorkeursalternatief nodig. Die ontbreekt nog. De huidige benodigde reeks van € 2 miljard is gebaseerd op raming van twee jaar geleden.		
- Reeds gereserveerd:		37	30	80	50	200	300	150								847		

- Aanvullend nodig:		200	250	250	300	300	300	300	200	185	15	2.000					
XX Bevaarbaarheid IJssel	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord															
- Reeds gereserveerd:																	
- Aanvullend nodig:																	
HWBP	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord															
- Reeds gereserveerd:		648	771	730	752	537	504	291	254	485	125	364	321	393	462	6.639	
- Aanvullend nodig:								200	200	200	200	200	200	200	200	1.600	
Integraal rivierenmanagement	lenW verantwoordelijk voor uitvoering	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord															
- Reeds gereserveerd:		15	27	7	7	32	81	126	78	68	80	80	80	80	80	840	
- Aanvullend nodig:			10	50	50	50	100	100	100	100	100	100	100	100	100	1.060	
<p>De klimaatverandering, hogere rivierafvoeren en zeespiegelstijging zorgen voor nieuwe uitdagingen. Daarom moeten we onze dijken voortvarend blijven versterken. Om vertraging van dijksprojecten in het hoogwaterbeschermingsprogramma te voorkomen is het noodzakelijk dat het rijk € 1,2 mld. extra aan uitvoeringsbudget ter beschikking stelt voor de periode 2031-2036. In deze periode is een financieel tekort voorzien waardoor niet alle projecten die dan in realisatie zijn, gefinancierd kunnen worden. Dit leidt er toe dat er nu minder projecten in voorbereiding worden genomen. Zicht op financiering is dus nu van belang. Waterschappen dienen (conform de Waterwet) ook hun aandeel van eveneens € 1,2 mld ter beschikking te stellen. Hierbovenop is er een donderwolk voor het HWBP die wordt geschat op € 3,7 - 20,9 miljard (gemiddeld € 12 miljard). Dit is vanuit de opgave gereedeneerd en nog niet volledig gevalideerd op maakbaarheid etc.</p> <p>Voor klimaatrobuuste rivieren is ca € 1 mld. extra nodig voor de periode 2028-2038 (looptijd Deltafonds) en daarna structureel 100 mln/jr. Dit is nodig om rivierbodemdaling te stoppen (laagwater) en te anticiperen op extreme (hoogwater)afvoeren door riviermaatregelen te nemen voor scheepvaart, waterberging, zoetwater, recreatie en natuur.</p>																	
Dekking investeringen		2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038 Totaal	Toelichting FEZ	Toelichting Hoofdlijnenakkoord
68 Nationaal Groeifonds	Gevolgen voor lenW projecten	-180	-730	-1.200	-980	-2.375	-504	-437	-214	-105	-105					lenW wacht nog op middelen uit de voorwaardelijke toekenning van ronde 3. Daar gaat het om € 196 miljoen voor drie projecten (NI210, luchtvaart in transitie en mariem masterplan).	Nationaal Groeifonds uitfaseren. De afspraken van de rondes 1 tot en met 3 worden nagekomen. De rondes 4 en 5 komen te vervallen. Hierdoor wordt 6,8 miljard minder uitgegeven.

Begroting	Raakvlak lenW	2025	2026	2027	2028	struc	Toelichting FEZ	Toelichting Hoofdlijnenakkoord
XX Bereikbaarheid landelijk gebied	lenW verantwoordelijk voor uitvoering Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord						Eerste verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij regionale concessieverleners. Recent zijn vanuit het Rijk structureel middelen beschikbaar gesteld (Bikker). lenW heeft als concessieverlener aan NS afspraken gemaakt in de nieuwe concessie over sociale veiligheid. Het is aan de andere concessieverleners om dat ook te doen voor de regionale concessies. De Bikker middelen kunnen daarbij helpen. Mogelijk vergt het enkel aanpassing van wetgeving (bodycams?). Relevante link: er is door de informatietafel een vraag gesteld over het invoeren van de spoorwegpolitie.	De bereikbaarheid van het landelijk gebied wordt verbeterd door het busvervoer tussen dorpskernen op het platteland te versterken In overleg met vervoerders en andere overheden worden maatregelen genomen om de veiligheid in het OV te verbeteren. Te denken valt aan de inzet van meer boa's in trein en bus die ook daadwerkelijk op kunnen en mogen treden (bv. door uitbreiding van identificatiemogelijkheden voor boa's) en het invoeren van bodycams voor hoofdconducteurs; dit laatste alleen op basis van vrijwilligheid.
XX Veiligheid OV	lenW verantwoordelijk voor uitvoering Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord						Er zijn middelen voor GIS-4, een geluidsisolatieregeling die dit jaar gestart is. Er wordt in het akkoord niet gesproken over verwachte kosten n.a.v. rechtszaken tegen de Staat. Hiervoor is geen dekking voorzien binnen de huidige begroting. Ook worden mogelijke kosten n.a.v. rechtszaken op het gebied van luchtvaart niet genoemd in het akkoord of de budgettaire tabel. Daarbij moet gezegd worden dat het lastig is te schatten is wat de mogelijke omvang van deze kostenpost gaat zijn de komende jaren. Dit is afhankelijk van beleidskeuzes (wel of geen krimp), claims die worden ingediend en uitspraken van de rechter.	De komende jaren moet voor wat betreft de luchtvaart de inzet gericht zijn op het op orde brengen van de rechtsbescherming van omwonenden (geluidhinder), met behoud van de netwerkqualiteit van Schiphol. Zo is op langere termijn doorgroei mogelijk met stillere en schonere vliegtuigen.
XX Luchtvaart	lenW verantwoordelijk voor uitvoering Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord							
Dekking begrotingsvoorstellen		2025	2026	2027	2028	struc	Toelichting FEZ	Toelichting Hoofdlijnenakkoord
w.v. Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en 26 communicatie)	Generiek op alle begrotingen Rijk	239	-463	-684	-904	-1.000	Zie afzonderlijk fiche.	Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). Tussen 2018 en 2022 kwamen er circa 25.000 FTE's aan rijksambtenaren bij, een toename van 22 procent. Het doel is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%. Dit is een stevige ingreep op het ambtelijk apparaat van de kerndepartementen (niet zijnde uitvoeringsorganisaties), die niet is op te vangen door efficiënter te gaan werken maar vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord. Als onderdeel van de nieuwe aanpak worden verder allereerst de uitgaven aan externe inhuur rijksbreed verlaagd tot de Roemernorm (kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties). Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie teruggebracht tot het niveau van 2018. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.
w.v. Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en 29 Provinciefonds met 10% budgetkorting	Raakvlak met SPUK's lenW		-638	-638	-638	-638	Zie afzonderlijk fiche.	Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing.
38 Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers	Generiek op alle begrotingen Rijk		-600	-600	-600	-600	Zie afzonderlijk fiche.	Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar inclusief politieke ambtsdragers. Recent is een nieuwe CAO Rijk afgesloten voor de periode van 1 juli 2024 tot en met 31 december 2025. Onderdeel daarvan is een gemiddelde loonstijging van 9,7 procent. Deze CAO blijft in stand. Wel gaat vanaf 1 januari 2026 een nullijn gelden voor rijksambtenaren voor de periode van één jaar. Met deze nullijn wordt de loonontwikkeling van rijksambtenaren gematigd. Omdat de CAO Rijk doorwerkt op de lonen van politieke ambtsdragers gaan zij mee in de nullijn.
XX Subsidies elektrische voertuigen stopt per 2025	Geen middelen in het hoofdlijnenakkoord						De regeling loopt eind 2024 af. Dan zijn alle subsidies verplicht. Voor 2025 staat er nog een kasreeks van 150mln. Deze is nodig om de verplichtingen aan de aanvrager te voldoen.	De aanschaf van elektrische voertuigen blijft ondersteund worden, waarbij ook oog gehouden wordt voor de 'fossiele rijders' en een eerlijke verdeling van de kosten tussen beide groepen. De subsidies stoppen allemaal per 2025, de MRB gewichtscorrectie (fiscaal) blijft bestaan. Bezien wordt op welke manier het instellen van zero-emissiezones kan worden uitgesteld, onder andere om uitzonderingen voor bijvoorbeeld ondernemers landelijk te kunnen regelen (standaardiseren). De instelling van zero-emissiezones blijft een gemeentelijk besluit
40 Generieke taakstelling subsidies rijksbreed w.v. Afschaffen OV-vergoeding voor Nederlandse studenten in 43 het buitenland (RBS)	Generiek op alle begrotingen Rijk Raakvlak met dekking OV	-275	-550	-800	-1.000	-1.000	Zie afzonderlijk fiche.	Generieke taakstelling subsidies. Op begrotingen staan een groot aantal subsidiebudgetten terwijl de effectiviteit en doelmatigheid van de middelen vaak niet of onvoldoende zijn bewezen. Voorbeelden zijn subsidies voor gezonde leefstijl, inclusiviteit, participatie en medezeggenschap. Daarom worden de budgetten voor subsidies op de begrotingen structureel verlaagd met 1 miljard euro. Deze taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op de begrotingen waarbij de grondslag eerst wordt verlaagd met de specifieke budgetkortingen in dit hoofdlijnenakkoord.
54 Invoeren circulaire plasticheffing					-547	-547	Onduidelijk of dit gevolgen heeft voor lenW-begroting.	Afschaffen OV-vergoeding Nederlandse studenten in het buitenland. De ov-vergoeding voor buitenlandstudenten (RBS) wordt afgeschaft.
60 Vliegbelasting gedifferentieerd naar afstand	Raakvlak met inhoudelijk luchtvaartdossier			-248	-248	-248	Aandachtspunt: Het is niet bekend hoe men tot het bedrag van € 248 miljoen komt en welke gedifferentieerde tarieven gebruikt gaan worden.	Invoeren circulaire plastic heffing. Met ingang van het jaar 2028 wordt een circulaire plastic heffing ingevoerd. Aan deze maatregel zitten met ingang van 2028 uitvoeringskosten verbonden van circa 5 miljoen euro structureel. Deze kosten zijn opgenomen in de reeks. Ontbreekt nog. Vliegbelasting differentiatie naar afstand. Een gedifferentieerde vliegbelasting naar afstand wordt ingevoerd. Vluchten over lange afstanden worden meer belast omdat deze meer uitstoot hebben. Deze maatregel levert een opbrengst van 248 miljoen euro op en wordt ingevoerd per 2027.

Gevolgen taakstellingen voor I enW

Vooraf:

- Er is door FIN nog geen enkele guidance gegeven over grondslagen, verdeelsleutels, etc.
- Dit betreft dus een eerste ambtelijke exercitie van FEZ I enW, op basis van enkele aannames en voor ons beschikbare gegevens.
- De hier gepresenteerde reeksen kunnen dus nog anders uitpakken, als bekend is wat wel en niet meegenomen moet worden en als de interdepartementale verdeelsleutels bekend zijn.

1. Apparaatstaakstelling

In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen:

Nr.	Post	2025	2026	2027	2028	Struc.
26	Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartement, externe inhuur Roemernorm en communicatie)	-239	-463	-684	-904	-1.000

Toelichting: Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). Tussen 2018 en 2022 kwamen er circa 25.000 FTE's aan **rijksambtenaren bij, een toename van 22 procent. Het doel is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%**. Dit is een stevige ingreep op het ambtelijk apparaat van de kerndepartementen (niet zijnde uitvoeringsorganisaties), die niet is op te vangen door efficiënter te gaan werken maar vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord. Als onderdeel van de nieuwe aanpak worden verder allereerst de uitgaven aan externe inhuur rijksbreed verlaagd tot de Roemernorm (kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties). Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie Pagina 8 van 12 teruggebracht tot het niveau van 2018. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.

Situatie bij I enW

Op basis van de stand VJN24 zien de personeelsbudgetten van I enW er als volgt uit (exclusief RWS en KNMI die als agentschap uitgezonderd zijn):

Personeelsbudgetten Kerndepartement I enW (x 1.000)					
	2025	2026	2027	2028	2029
Eigen Personeel	493.331	493.351	462.137	455.634	452.831
Externe inhuur	56.801	40.390	43.914	49.801	48.153
Postactieven	1.512	1.535	1.527	1.523	1.523
Totaal	551.644	535.276	507.578	506.958	502.507
<i>Waarvan ANVS</i>	<i>23.311</i>	<i>24.115</i>	<i>22.810</i>	<i>22.493</i>	<i>22.613</i>
<i>Waarvan ILT</i>	<i>194.290</i>	<i>192.364</i>	<i>191.670</i>	<i>200.980</i>	<i>200.980</i>
<i>Waarvan PBL</i>	<i>29.258</i>	<i>28.527</i>	<i>28.078</i>	<i>28.006</i>	<i>28.006</i>
<i>Waarvan DCO</i>	<i>8.427</i>	<i>8.419</i>	<i>8.311</i>	<i>8.156</i>	<i>8.156</i>

In de ombuigingslijst uit 2023 is als generieke ombuigingsmaatregel een efficiencykorting opgenomen. Hierin draait het kerndepartement van I enW voor 7,7% mee. Dit is inclusief ILT, ANVS en PBL. Als we dit percentage hanteren voor de gegeven taakstelling, dan is het aandeel voor I enW indicatief ca. 13% als volgt:

Effect generieke taakstelling op apparaat kerndepartement IenW (x 100.000)					
	2025	2026	2027	2028	struc
Taakstelling hoofdlijnenakkoord (maatregel 26)	-239	-463	-684	-904	-1.000
Indicatieve aandeel kerndepartement IenW o.b.v. ombuigingslijst dec 2023 van 7,7%	-18	-36	-53	-70	-77

Enkele opmerkingen hierbij:

- Het apparaatsbudget van IenW daalt de komende jaren . Het is nog onduidelijk welk ijkjaar FIN pakt voor het structureel doortrekken van de taakstelling. Dit houdt FEZ goed in de gaten.
- Alle veiligheidsdiensten en NAVO-budgetten worden uit de grondslag gehouden. Deze splitsing kunnen we op basis van de nu beschikbare informatie op dit moment niet maken. Het betreft dus een indicatieve doorrekening van de taakstelling voor IenW die waarschijnlijk enkele procenten naar boven bijgesteld moet worden door uitzondering van veiligheidsdiensten en NAVO.
- In bovenstaande geven we alleen de personele budgetten weer. Mogelijk worden ook andere componenten meegenomen in de grondslagen. We hebben hier gepoogd zo dicht mogelijk te blijven bij de tekst uit het hoofdlijnenakkoord.
- Het is nog onbekend hoe met de inspecties omgegaan wordt i.r.t. de taakstelling.
- In de tekst van het hoofdlijnenakkoord wordt genoemd dat ca. 22% bezuinigd wordt en dat **dit correspondeert met ca. 25.000 fte. Dit komt echter niet overeen met de € 1 mld die** genoemd wordt in de budgettaire tabel. Die lijkt afgeleid van de generieke ombuigingsmaatregel om voor enkel *de kerndepartementen* terug te gaan naar de situatie van 2018, dus exclusief groei in de uitvoering. Wij gaan uit van de budgettaire tabel, **waarmee de € 1 mld leidend is en niet de genoemde percentages of aantallen.**
- Hoe deze taakstelling neer moet slaan binnen IenW is nog niet bekend. Het is aan de nieuwe bewindspersonen en BSR om hierin keuzes te maken (bijv. inhoudelijke richting vs. kaasschaaf, effect natuurlijk verloop, openstaande vacatures, communicatie en externe inhuur bij uitvoeringsorganisaties wel of niet mee te nemen, etc.)

2. Subsidietaakstelling

In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen:

Nr.	Post	2025	2026	2027	2028	Struc.
40	Generieke taakstelling subsidies rijksbreed	-275	-550	-800	-1.000	-1.000

Toelichting: Generieke taakstelling subsidies. Op begrotingen staan een groot aantal subsidiebudgetten terwijl de effectiviteit en doelmatigheid van de middelen vaak niet of onvoldoende zijn bewezen. Voorbeelden zijn subsidies voor gezonde leefstijl, inclusiviteit, participatie en medezeggenschap. Daarom worden de budgetten voor subsidies op de begrotingen structureel verlaagd met 1 miljard euro. Deze taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op de begrotingen waarbij de grondslag eerst wordt verlaagd met de specifieke budgetkortingen in dit hoofdlijnenakkoord.

Situatie bij IenW

De huidige subsidiebudgetten bij IenW (Hoofdstuk 12, stand VJN24) zijn als volgt:

Art	Categorie	2024	2025	2026	2027	2028	2029
11	Regulier	2.325	1.600	1.432	1.238	126	100
	HGIS	10.500	10.500	2.000	2.000	8.802	8.802
	NGF	23.013	21.389	21.369	21.289	28.956	15.067
Totaal 11		35.838	33.489	24.801	24.527	37.884	23.969
13	Regulier	27.685	27.086	26.088	26.292	17.992	17.992
Totaal 13		27.685	27.086	26.088	26.292	17.992	17.992
14	Regulier	308.909	267.854	120.524	72.893	41.832	35.826
	<i>Waarvan aanschaf EV</i>	<i>151.659</i>	<i>68.346</i>	<i>45.118</i>	<i>27.770</i>	<i>6.000</i>	<i>0</i>
	KF	54.822	97.552	125.060	101.120	90.120	68.120
Totaal 14		363.731	365.406	245.584	174.013	131.952	103.946
16	Regulier	109.008	32.232	14.068	13.961	13.860	13.860
Totaal 16		109.008	32.232	14.068	13.961	13.860	13.860
17	Regulier	6.106	5.184	1.749	596	681	681
	KF		9.000	20.000	33.500	33.500	29.500
	NGF	62.500	59.800	100.000	5.378	14.800	21.300
Totaal 17		68.606	73.984	121.749	39.474	48.981	51.481
18	Regulier	53.697	74.695	103.386	59.723	20.085	2.000
	KF	10.349	18.682	19.203	17.164	23.494	35.850
	NGF	54.340	45.525	18.100	2.500	2.000	5.300
Totaal 18		118.386	138.902	140.689	79.387	45.579	43.150
19	Regulier	1.765	335	0	0	0	0
Totaal 19		1.765	335	0	0	0	0
21	Regulier	21.045	21.371	15.757	16.355	7.972	7.972
	KF	12.287	31.433	32.383	20.032	12.505	6.274
Totaal 21		33.332	52.804	48.140	36.387	20.477	14.246
22	Regulier	8.356	7.590	2.991	2.991	5.564	2.991
Totaal 22		8.356	7.590	2.991	2.991	5.564	2.991
97	Regulier	29	29	29	10	10	10
Totaal 97		29	29	29	10	10	10
Eindtotaal		766.736	731.857	624.139	397.042	322.299	271.645

Op basis van het subsidieoverzicht bij de MJN 2024 (het laatste rijksbrede overzicht dat hiervoor is opgesteld), zou een rijksbrede verdeelsleutel voor IenW een aandeel van 3% tot struc 1% betekenen, wat neerkomt op de volgende minreeks voor H12

Effect generieke taakstelling op subsidiebudgetten I enW (x 1.000)						
	2024	2025	2026	2027	2028	2029 ev
Totaal subsidiebudget H12 (Stand VJN24)	766.736	731.857	624.139	397.042	322.299	271.645
Aandeel IenW in generieke subsidietaakstelling (indicatief o.b.v. subsidiebijlage MJN24)		3%	2%	2%	1%	1%
Effect generieke taakstelling op totaal subsidiebudget H12	-	21.956	18.724	11.911	9.669	8.149

Enkele opmerkingen:

- De taakstelling wordt toegepast nadat specifieke subsidieregelingen zijn afgeschaft of gekort o.b.v. het Hoofdlijnenakkoord. Deze slag hebben we nu nog niet kunnen maken, mogelijk levert dit een iets groter taakstellend effect op in de praktijk.
- We hebben nog geen guidance van FIN gekregen over grondslagen, ijkjaren, etc.

3. Taakstelling SPUKS in Gemeentefonds en Provinciefonds

In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen:

Nr.	Post	2025	2026	2027	2028	Struc.
29	Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting		-638	-638	-638	-638

Toelichting: Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing.

Situatie bij LenW

In de OB24 zijn de volgende SPUKS opgenomen:

Overzicht	Nr.	Naam	Begroting	GF/PF	Zoals nu begroot			Na 10% korting		
					2026	2027	2028	2026	2027	2028
	E03	Subsidieregeling Sanering Verkeerslawaaai	H12	GF/PF	32,7	32,7	32,7	29,4	29,4	29,4
	E57	Tijdelijke regeling specifieke uitkering Zero Emissiebussen 2022-2024	H12	GF/PF	6,6	3,2	0,8	5,9	2,9	0,7
	E63	(Regeling) Specifieke uitkering versterking havenvoorzieningen goederenvervoercorridors Oost en Zuidoost 2022-2026	MF	PF	2,2	1,2	0,2	2,0	1,1	0,2
	E74	Tijdelijke regeling specifieke uitkering decentraal spoor	H12	PF	29,0	29,0	29,0	26,1	26,1	26,1
	E87	Tijdelijke regeling stimuleren maatregelen tweede fase Deltaprogramma zoetwater	DF	PF / waterschappen	10,8	72,6	0,0	9,7	65,3	0,0
	V	Incidentele specifieke uitkering NGF-project NL2120	H12	GF/PF	5,7	3,9	2,6	5,2	3,5	2,3
	V	Incidentele specifieke uitkering Kornwerderzand	MF	PF	31,2	31,2	0,0	28,1	28,1	0,0
	V	Regeling specifieke uitkering bodem 2024 en verder	H12	GF/PF	71,6	71,6	71,6	64,4	64,4	64,4
	V	Regeling specifieke uitkering mobiliteitspakketten	MF	GF	100,0	100,0	100,0	90,0	90,0	90,0
Met kanttekening										
	E27A	Brede doeluitkering verkeer en vervoer - Wet BDU	H12	Vervoerregio's	1052,4	1052,4	1052,4	947,2	947,2	947,2
	V	Regeling specifieke uitkering woningbouw op korte termijn door bovenplase infrastructuur	MF	GF	71,0	0,0	0,0	63,9	0,0	0,0
	V	Tijdelijke stimuleringsregeling slim, veilig, doelmatig en duurzaam gebruik van mobiliteitsinfrastructuur 2023-2027	MF	GF/PF, vervoerregio's	22,0	0,0	0,0	19,8	0,0	0,0

Kanttekeningen: vanuit BZk komt een doorlichtingsproces om te beoordelen wat wel of niet overgeheveld kan worden naar PF of GF.

Appreciatie van hoofdlijnenakkoord PVV-VVD-NSC-BBB voor NCTV

Hoofdpunten meest opvallend en relevant voor NCTV:

- “De afgelopen jaren is er een groei van het aantal bedreigingen bij politici en hoeders van de rechtsstaat. Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt “Bewaken en beveiligen” een generaal dossier.”
Positief dat bewaken en beveiligen een generaal dossier wordt, om de financiering van het stelsel te kunnen laten meegroeien met de dreiging, en niet afhankelijk te laten zijn van de beschikbare middelen binnen de NCTV- of JenV-begroting.
- “De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd [van structureel verminderen van overheidsuitgaven met 22%] gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.”
- “Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV.”
Op basis van formulering blijft de positie en rol van NCTV van belang en wordt deze onderschreven.
- “Verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid is van essentieel belang. Dit stelt eisen aan voorlichting en communicatie door de overheid, samenwerking met burgers en bedrijven, met andere overheden en maatschappelijke partners.”
Dit sluit aan bij het lopende proces voor het traject maatschappelijke weerbaarheid tegen militaire dreigingen (inclusief communicatie) dat wordt gecoördineerd door NCTV en Defensie.
- “slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties” ... “Er mag geen ruimte zijn voor het overdragen van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal”
Verschillende elementen in het hoofdlijnenakkoord raken aan de OBI-aanpak. Biedt kans op verruiming OBI-beleid.
- “Er komt onderzoek naar een uitbreiding van de wettelijke categorieën veroordeelden van wie het Nederlanderschap kan worden afgenomen.”
Vergt nader onderzoek. Door expliciet onderzoek te benoemen blijft een opening om bezwaren over intrekken Nederlanderschap over te brengen en aandacht te blijven vragen en genereren voor (on)mogelijkheden en de gevolgen van maatregel.

Budgettair, bedragen direct en indirect relevant:

		2025	2026	2027	2028	Struc.
9	Internationale veiligheid versterken. Defensie structureel op 2% NAVO-doel			1.400	1.700	2.400
12	Nationale veiligheid versterken. Meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdiensten	200	250	300	300	300

Aandachtspunten die verder uitgezocht worden:

- Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.
Biedt mogelijk kansen v.w.b. deelonderwerpen CT, voorbehoud op risico op mogelijk ontstaan ‘2e MIT’ en risico’s reorganisatie van taken en structuren in tijden van verhoogde dreiging. Betrokkenheid NCTV bij onderzoek noodzakelijk gezien rol NCTV op nationale veiligheid.

Overige observaties:

- De NAVO-top 2025 in Nederland wordt niet genoemd in het akkoord. NB 24 mei worden locatie en datum naar buiten gecommuniceerd.

NCTV-breed

- **Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). Tussen 2018 en 2022 kwamen er circa 25.000 FTE's aan rijksambtenaren bij, een toename van 22 procent. Het doel is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%. Dit is een stevige ingreep op het ambtelijk apparaat van de kerndepartementen (niet zijnde uitvoeringsorganisaties), die niet is op te vangen door efficiënter te gaan werken maar vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord. Als onderdeel van de nieuwe aanpak worden verder allereerst de uitgaven aan externe inhuur rijksbreed verlaagd tot de Roemernorm (kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties). Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie teruggebracht tot het niveau van 2018. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.**
 - *AB: Het nieuwe kabinet wil de groei van het apparaat van de Rijksoverheid terugdraaien naar de stand van 2018. Dit betekent een daling van 22%. De NCTV is hiervan uitgesloten. Wel moet gezien worden hoe JenV-breed hier invulling aan geeft middels bijvoorbeeld normen voor externe inhuur.*
- **Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing.**
 - *ACT: NCTV keert jaarlijks 11 miljoen Versterkingsgelden uit aan de (volledige) financiering van het ROR, het LSE en aan gemeenten ten behoeve van de lokale aanpak (vroegsignalering, casusoverleggen, informatie-uitwisseling). Circa 5 miljoen hiervan gaat middels een Specifieke Uitkering, lopend tot en met 2026. Indien middelen overgaan naar gemeentefonds, inclusief korting, verliest NCTV een belangrijk instrument ten behoeve van de lokale aanpak.*
- **Generieke taakstelling subsidies. Op begrotingen staan een groot aantal subsidiebudgetten terwijl de effectiviteit en doelmatigheid van de middelen vaak niet of onvoldoende zijn bewezen. Voorbeelden zijn subsidies voor gezonde leefstijl, inclusiviteit, participatie en medezeggenschap. Daarom worden de budgetten voor subsidies op de begrotingen structureel verlaagd met 1 miljard euro. Deze taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op de begrotingen waarbij de grondslag eerst wordt verlaagd met de specifieke budgetkortingen in dit hoofdlijnenakkoord.**
 - *AB: Bezuinigingen op subsidies kunnen de NCTV raken. Binnen de NCTV worden subsidies verleend aan partners. Daarbij kan er gedacht worden aan de LSE en de ZOZ. Er zal moeten worden gezien of de NCTV ook hiervan wordt uitgesloten. Daarna moet worden gezien hoe JenV hier een concrete invulling aan geeft.*

De verwachting is dat bijdrage medeoverheden niet onder de bezuiniging op de subsidies of Specifieke Uitkeringen valt. Dit valt onder een apart budget dat los staat van het budget van subsidies en Specifieke Uitkeringen. Onder bijdrage medeoverheden valt onder andere de bijdrage aan het ROR. Mocht de NCTV niet worden uitgesloten bij de bezuiniging op subsidies en Specifieke Uitkeringen en worden bijdrages aan medeoverheden ook als subsidies of Specifieke Uitkeringen gezien, dan kan mogelijk ook naar deze gelden gekeken worden. Dit is wederom ook nog afhankelijk van JenV breed beleid.

Contraterrorisme

- **Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd en bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd.** De uitvoering van opgelegde straffen verjaart wettelijk niet. De straffen voor zware misdrijven, waaronder terroristische misdrijven en ernstige gewelds- en zedendelicten worden verzwaaard.
- De definitie van deelname aan een terroristische organisatie wordt verruimd, de strafmaat voor terroristische activiteiten wordt verhoogd naar twintig jaar. Onderzocht wordt of en hoe het Nederlandschap kan worden afgenomen van veroordeelde terroristen. Verder wordt onderzocht of de ontneming van het Nederlandschap wettelijk verder kan worden uitgebreid naar alle categorieën delicten waarvoor het Europees Verdrag inzake Nationaliteit dit toelaat.
- De rechtspersonen die gelieerd zijn aan terroristische organisaties, die in andere EU-landen verboden zijn, worden **hier ook verboden. Het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt verboden.**
 - *ACT: WTMO ligt op dit moment in de Tweede Kamer ter behandeling. Verbod van openlijk steun betuigen en uitbreiding van terrorismewetgeving primair bij DWJZ, maar vanuit nationale veiligheid van belang aangehaakt te blijven. Ook in relatie tot intrekken Nederlandschap.*
- Nederland neemt het initiatief tot oprichting van een internationaal tribunaal voor de berechting van misdrijven (waaronder genocide) door IS (Da'esh). Armenië wordt gesteund in Europees verband.
 - *ACT: Primair bij BZ en DJOA, maar in de uitwerking zal NCTV betrokken worden.*
- Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV.
 - *ACT: Op basis van formulering blijft de positie en rol van NCTV van belang. Tevens kan dit ook gelezen worden als opdracht om meer aandacht te besteden aan de bestrijding van radicalisering. Als dit ook niet gewelddadig extremisme en problematisch gedrag betreft dan moet dit vraagstuk nader bezien worden. Nu ligt dit meer bij BZK en SZW (via de agenda veerkracht en weerbaarheid).*

Intrekken Nederlandschap

- Er komt onderzoek naar een uitbreiding van de wettelijke categorieën veroordeelden van wie het Nederlandschap kan worden afgenomen. Daartoe wordt onder andere onderzocht of aan het Europees Verdrag inzake Nationaliteit zowel terrorisme als zware criminaliteitsdelicten kunnen worden toegevoegd als grond voor denaturalisatie.
 - *ACT: Verruiming van de definitie van deelname aan een terroristische organisatie, in combinatie met een onderzoek naar of en hoe het Nederlandschap kan worden afgenomen vergt een nader onderzoek en nieuw wetstraject om dit uit te lopen.*

Door expliciet onderzoek te benoemen blijft een opening om bezwaren over intrekken Nederlandschap over te brengen en aandacht te blijven vragen en genereren voor de (on)mogelijkheden en de gevolgen van de maatregel.

Vooralsnog onduidelijk welk probleem tav zware criminaliteit het voorstel oplost: criminele zaken kunnen ook vanuit een ander land worden voortgezet. Bovendien hebben deze criminelen vaak zeer lange gevangenisstraffen.

Rol ligt primair bij DGM, maar vanuit nationale veiligheid essentieel om onderdeel te blijven van beleidsontwikkeling en direct in te steken op goed onderzoek vanuit deskundigheid en kennis van praktijk (geen lang wetenschappelijk traject).

- Aanzetten tot geweld, het verheerlijken van terroristische daden en het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt een apart strafdelict met een forse maximumstraf.

Online aanpak CTER

- Er wordt daadkrachtig opgetreden tegen degenen die zich schuldig maken aan discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat, zowel op straat als online.

Weerbaarheid van de samenleving tegen o.a. militaire dreigingen incl. crisisbeheersing

- Voor onze internationale veiligheid staat politieke en militaire samenwerking met de NAVO voorop. Nederland blijft een constructieve partner in de EU. Met andere landen wordt in de EU ingezet op meer strategische zelfstandigheid en samenwerking bij transport, productie en industrie op het terrein van defensie. Nederland blijft Oekraïne politiek, militair, financieel en moreel steunen tegen de Russische agressie. Nederland blijft deelnemen aan vergroting van de NAVO-capaciteit op het grondgebied van NAVO-lidstaten en aan internationale missies.
 - *NCC: Vergroting van de NAVO-capaciteit betekent ook een vergroting van civiele ondersteuning van militaire operaties (NAVO Resilience Objectives, Host Nation Support, crisis response measures). Coördinatie van civiele paraatheid ligt bij de NCTV en is onderdeel van het maatschappelijke weerbaarheidstraject.*
- De uitgaven aan Defensie, waarvan de taken grondwettelijk zijn verankerd, worden in lijn gebracht met de NAVO-norm van tenminste 2% bbp en wettelijk vastgelegd.
- Verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid is van essentieel belang. Dit stelt eisen aan voorlichting en communicatie door de overheid, samenwerking met burgers en bedrijven, met andere overheden en maatschappelijke partners.
 - *NCC: Voorbereiding op een crisis is essentieel in het versterken van maatschappelijke weerbaarheid. Onze nationale crisisstructuur is er voor als het mis gaat, en wordt de komende periode verder versterkt.*
 - *ACOM: Het past bij de communicatieaanpak die reeds gestart is door ACOM. Inmiddels is er in een interdepartementale werkgroep communicatie onder coördinatie van de NCTV een aanpak langs 3 lijnen ontwikkeld: waar gaat het over, wat gebeurt er, hoe kunnen de samenleving activeren om zelf maatregelen te nemen om weerbaarder te worden? In 2024 is voorzien te starten met uitrol van de aanpak.*
 - *ACOM: Een belangrijk aandachtspunt: Voor een meerjarige publiekscampagne is vanzelfsprekend een meerjarig budgetreservering nodig. Aan alle leden van de VoRa is gevraagd in te stemmen met gelijk verdeeld budgetvoorstel en per departement. Hiermee benadrukken we de integraliteit en het interdepartementale eigenaarschap. Echter, is het budget nog niet beschikbaar. Dit blijft een belangrijk aandachtspunt.*
- **Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. Veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt. Daartoe worden de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer uit 2022 opgevolgd.**
 - *NCC: De besluitvorming over en het aanhouden van strategische voorraden valt onder de beleidsverantwoordelijkheid van individuele departementen. In de context van het traject op maatschappelijke weerbaarheid tegen militaire dreiging zal het vraagstuk worden meegenomen en eventueel worden bezien of coördinatie wenselijk is. Ook in het kader van de NAVO Resilience Objectives wordt de wenselijkheid van strategische voorraden uitgevraagd.*
 - *ACOM: Dit past goed bij communicatielijijn 2: waarin verteld wordt over hoe de overheid zich voorbereidt.*
 - *ASD: Voorbereiding op verstoringen en versterken van de weerbaarheid sluit aan bij Aanpak Vitaal. Voor wat betreft strategische voorraden zit een link met het LCP MD. Aanbevelingen AR worden nog uitgezocht – hier komen we later op terug.*

Cybersecurity

- **De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd.**
 - *ACS: Intensieve samenwerking tussen overheid, I&V-diensten, wetenschap en bedrijfsleven op de aanpak van digitale dreiging is een belangrijk onderdeel van de NLCS. Reeds op ingezet, onder andere via implementatie NIS2.*
 - *ASD, ten aanzien van voorstel intensieve samenwerking: Raakvlakken met motie geopolitieke Raad van Brekelmans (uitwerking ligt bij BZ).*
- **Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage.**

- *ACS: Verhogen van de digitale weerbaarheid ziet niet alleen op de aanpak van statelijke actoren en cybercriminelen. Om de digitale weerbaarheid te verhogen is het ook nodig om te investeren in het verhogen van de digitale weerbaarheid van overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties (onder meer door solide implementatie NIS2), in veilige producten en diensten, kennisontwikkeling en de arbeidsmarkt.*
- *ACS: Gezien de verwachte bezuinigingen bij departementen betekent dit mogelijk iets voor de uitvoerbaarheid van de acties in de NLCS, bijvoorbeeld voor de digitale weerbaarheid van het MKB, in de zorg, onderwijs of burgers.*
- *ACS: De aanpak van cybercrime is breder dan alleen de aanpak via het strafrecht, wat de verantwoordelijkheid van DGRR is. Ook hier speelt publiek-private samenwerking een belangrijke rol bijvoorbeeld met het Programma Cyclotron. Om de digitale weerbaarheid te verhogen is het noodzakelijk om in dergelijke initiatieven te blijven investeren.*
- Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'.
 - *ACS: AI biedt zowel risico's als kansen voor digitale veiligheid. Deze passage onderstreept de ingezette koers om burgers en bedrijven weerbaarder te maken. Dit sluit aan bij de ambities van de NLCS onder pijler 1 (verhogen digitale weerbaarheid overheid, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties) en pijler 4 (verhogen digitale weerbaarheid burgers).*
 - *ASD: Raakt aan weerbaarheid tegen hybride dreigingen en kabinetsbrede inzet desinformatie (taak BZK, NCTV betrokken).*

Staatelijke dreigingen

- Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties. De behandeling van de wet transparantie maatschappelijke organisaties wordt voortgezet.
 - *ASD: Mogelijkheid voor verruiming van het OBI-beleid en inzet van ander instrumentarium. Link met ACT. Sluit aan bij bredere OBI-inzet in Regeerakkoord zoals op andere plekken genoemd.*
- Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's.
 - *ABBLV: Het afbouwen van scanapparatuur uit landen met verhoogde spionagerisico's is belangrijk en voor de beveiliging van de burgerluchtvaart een aandachtspunt. ABBLV sluit hier aan bij het bredere beleid.*
 - *ASD: Sluit o.a. aan bij vraagstuk rondom gebruik Nuctech-scanapparatuur door de douane in Rotterdamse haven. Is anders dan case-by-case risicoanalyse benadering die nu wordt gehanteerd. Betekent dat we strategisch belangrijke sectoren en diensten zouden moeten aanwijzen (is breder dan vitale processen). Om welke apparatuur gaat het precies (alle apparatuur binnen die processen?). Zijn landen met verhoogde spionagerisico's hetzelfde als landen met een offensief cyberprogramma? Belangrijke vraag is: wat is het alternatief? Zeker ten aanzien van scanapparatuur zijn de opties beperkt. Ook relevant i.v.m. ambities op ondermijning (aanpak uithalers). Financiering duurder alternatieven?*
- Spionage wordt strenger bestraft.
- Nederland zet zich in voor de defensie-industrie in eigen land en in de Europese Unie.
 - *ASD: Mogelijkheid om dit als belang mee te nemen in het EV-beleid.*
- Het handels- en industriebeleid, ook in EU-kader, draagt bij aan vermindering van strategische afhankelijkheden, bijvoorbeeld ten aanzien van China op het gebied van kritieke grondstoffen.
 - *ASD: Is TFSA (BZ, EZK). NCTV betrokken.*
- De leveringszekerheid wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen.
 - *ASD/UVB: Raakt aan aanpak Vitaal (leveringszekerheid) en EV (strategische afhankelijkheden).*
- Bij de grondstoffentransitie staat het verminderen van de afhankelijkheid van andere landen centraal. Waar mogelijk worden materialen hergebruikt.

- *ASD: Valt onder TFSA (BZ, EZK), NCTV is betrokken. Biedt mogelijkheid om TFSA alsnog onder TFEV te betrekken.*
- Er mag geen ruimte zijn voor het overdragen van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal.
 - *ASD: Raakt ook aan beleidsinzet OBI. Momenteel wordt reeds verkend of weekendscholen onder de OBI-aanpak geschaard kunnen worden. Sluit aan bij bredere inzet OBI in de rest van het regeerakkoord.*

Pluriformiteit van de media, desinformatie

- In een rechtsstaat is betrouwbare informatievoorziening van wezenlijk belang. De Nederlandse Publieke Omroep (NPO) wordt hervormd zodat de journalistiek – inclusief het veelzijdig aanbod – kwalitatief hoogwaardig vormgegeven en gewaarborgd wordt. Toekomstbestendigheid en **transparantie van kosten staan daarbij voorop. Het besluitvormingsproces wordt gestroomlijnd.** De NPO moet inzetten op digitalisering en het bereiken van het jongere publiek.
 - *ASD: Eventueel media onder Vifo brengen. Ook raakvlakken met inzet op desinformatie (taak BZK, NCTV betrokken).*
- Om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws nog verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt, zal de Autoriteit Consument en Markt meer instrumenten in handen krijgen. Zo zal bekeken worden of bij de toepassing van de Mededingingswet ook de waarborg van de kwalitatieve pluriformiteit van het Nederlandse media-aanbod in de beoordelingscriteria betrokken kan worden.
 - *ASD: Eventueel media onder Vifo brengen. Ook raakvlakken met inzet op desinformatie (taak BZK, NCTV betrokken).*

Bewaken en beveiligen

- De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie.
 - *ACBB: De aanpak van de georganiseerde criminaliteit is belegd bij DGO. Deze aanpak heeft enerzijds een positieve impact op het stelsel bewaken en beveiligen (straks beveiligen van personen) omdat dreiging weggenomen kan worden, tegelijkertijd kan tegenreactie vanuit de criminaliteit ontstaan d.m.v. (meer) bedreigingen van hoeders van de rechtstaat.
In dat kader wordt de versterking van bewaken en beveiligen al langer als pijler/randvoorwaarde gezien voor de aanpak van de georganiseerde criminaliteit en is dit dus in lijn met het staande beleid.*
- De kroongetuigeregeling wordt uitgebreid. De aanpak voortgezet crimineel handelen in en vanuit detentie wordt versterkt naar Italiaans model en de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd.
 - *ACBB: Deze uitbreiding is belegd bij DGO. (Wettelijk) besluit getuigenbescherming bevindt zich inmiddels in vergevorderde fase. Streven is Q4 in consultatie. Voor de NCTV is het van belang dat de afbakening tussen het stelsel en getuigenbescherming helder is en dat voorafgaand aan het aangaan van een potentiële deal de belangen tussen opsporing en veiligheid nevenschikt worden beoordeeld, waarbij het stelsel bewaken en beveiligen een nevenschikte rol heeft in beoordeling en besluitvorming. Dit dient dit jaar verder geconcretiseerd te worden.*
- De afgelopen jaren is er een groei van het aantal bedreigingen bij politici en hoeders van de rechtsstaat. Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier.
 - *ACBB: Bewaken en beveiligen als generaal dossier sluit aan bij de wens om de financiering voor bewaken en beveiligen duurzaam/toekomstbestendig te maken (ipv ad hoc naar aanleiding van incidenten). Bezien moet worden wat dit precies betekent voor toekomstige begrotingscycli.
Het team bedreigde politici valt onder de politie. Vanuit de NCTV in principe geen bezwaar tegen een uitgebreid/stevig team.*
- Bedreigingen tegen politieke ambtsdragers door of vanuit andere landen die niet meewerken aan opsporing, vervolging of berechting hiervan, worden niet geaccepteerd en hierop wordt geacteerd.

- *ASD: Raakt mogelijk ook aan OBI. Kans op verruiming OBI-beleid. Sluit aan bij bredere OBI-inzet in Regeerakkoord zoals op andere plekken genoemd.*
- *ACBB: Het hierop acteren is niet bij ACBB belegd. Indien dit leidt tot minder bedreigingen tegen politieke ambtsdragers heeft dit een positief effect op het stelsel bewaken en beveiligen (straks beveiligen van personen).*

Inlichtingendiensten, defensie, geopolitiek, overig

- De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd.
 - *ASSJ: De bevoegdheden van de diensten ten behoeve van cyberoperaties zijn onlangs uitgebreid door de 'Tijdelijke wet onderzoeken AIVD en MIVD naar landen met een offensief cyberprogramma, bulkdatasets en overige specifieke voorzieningen'. Wellicht is hier bedoeld die aanpassingen structureel te maken. De brede herziening van de Wiv, mede naar aanleiding van de in 2021 opgeleverde evaluatie, wordt op dit moment opgestart. JenV is daar als medeondertekenaar van de wet bij betrokken (DWJZ en NCTV).*
- Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.
 - *ACT: DGSI-model biedt mogelijk kansen v.w.b. deelonderwerpen CT. Maar voorbehoud op risico op mogelijk ontstaan '2e MIT' en risico's reorganisatie taken en structuren in tijden van verhoogde dreiging. Gelet op mogelijke overlap met NCTV noodzakelijk rol van NCTV met het oog op nationale veiligheid bij uitvoering van het onderzoek.*
 - *ASD: Via de website van DGSI is de bevolking geïnformeerd over de organisatie en is een tool toegevoegd waar burgers melding kunnen maken van een mogelijk geradicaliseerd individu. De organisatie geeft tevens advies aan de bevolking, bijvoorbeeld over de bescherming en weerbaarheid tegen cyberaanvallen of de weerbaarheid tegen spionage.*
- Het versterken van de digitale slagkracht van onze inlichtingendiensten en van de cyberveiligheid bij defensie heeft prioriteit.
 - *ACS: In lijn met de doelstellingen van de NLCS onder pijler 3. Belangrijk om hier aandacht te houden voor de gehele keten van partijen die aan de slag moeten met de uitkomsten van deze inlichtingen. Zij moeten voldoende op sterkte zijn om deze taken op te pakken op de digitale weerbaarheid ook daadwerkelijk te verhogen.*
- Er wordt voor het behoud van onze welvaart ingezet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn. Bij buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking draagt Nederland bij aan de voedselzekerheid in en watermanagement van andere landen, ook ten behoeve van hun stabiliteit, en aan migratiebeleid (inclusief opvang in de regio van migranten).
- Nederland steunt het bestaansrecht en de veiligheid van de staat Israël. Met inachtneming van de oplossingen voor het Israëliësch-Palestijnse conflict en de diplomatieke belangen, wordt onderzocht wanneer verplaatsing van de ambassade naar Jeruzalem op een daartoe geschikt moment kan plaatsvinden.
- **Het is cruciaal dat we onze nationale soevereiniteit behouden. Nederland staat zeer kritisch** tegenover verdere uitbreiding van de Europese Unie. Er worden geen concessies gedaan aan de Kopenhagen-criteria voor het lidmaatschap van de EU.
- Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).
 - *ASSJ: Het voornemen voor een Wet op de rijksinspecties was ook opgenomen in het coalitieakkoord van december 2021. Volgens de bijbehorende website zou het wetsvoorstel medio mei 2024 in internetconsultatie gaan. Dit wetsvoorstel heeft naar verwachting geen directe invloed op de beoogde werkwijze van de Inspectie JenV ten aanzien van de Wet CoTNV.*
 - *ACS/ASD: Zowel voor NIS2 als CER spelen toezichthouders een belangrijke rol en zal de nodige versterking moeten plaatsvinden in het kader van de uitvoering.*

Openbare orde en veiligheid

- Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoringen. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire reischoppers worden hard aangepakt en gestraft.
 - *NCC: Belangrijk onderdeel van het stelsel van crisisbeheersing is de nationale crisisstructuur. Deze kan worden geactiveerd in situaties, waarbij de nationale veiligheid in het geding is of kan zijn, of die anderszins een grote uitwerking op de maatschappij (kunnen) hebben. Daar waar dit de nationale veiligheid raakt (of sprake is van een dreiging daarvan) of anderszins grote maatschappelijk impact heeft, kan de NCTV daar waar nodig de (eerst)verantwoordelijke partijen faciliteren/ondersteunen.*
- Persoonlijke vrijheden worden versterkt. Er worden maatregelen genomen tegen geweld **gericht tegen LHBTIQ+-ers**. Om (kwetsbare) jongeren te beschermen die worden gedwongen om hun seksuele gerichtheid te onderdrukken, wordt een effectieve aanpak geïntroduceerd. Er wordt daadkrachtig opgetreden tegen degenen die zich schuldig maken aan discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat, zowel op straat als online.
 - *ACT: In de uitwerking van de versterkte aanpak online, zal dit een plek krijgen. Aanpak primair bij DGRR.*

MH17

- Nederland blijft er, met de andere getroffen landen, alles aan doen om waarheidsvinding, gerechtigheid en rekenschap **te bewerkstelligen voor de aanslag op de MH17, onder meer door** zich er voor in te blijven zetten dat de daders en andere verantwoordelijken hun straf en aansprakelijkheid niet ontlopen
 - *ASD: Dit hoort bij DGRR. NCTV ondersteunt dit standpunt.*

Rijlabels	budget	budget	budget	budget	budget	korting	korting	korting	korting	korting	budget na	budget na	budget na	budget na	budget na
	2025	2026	2027	2028	2029	2025	2026	2027	2028	2029	korting	korting	korting	korting	korting
DG															
DGM	20.292	20.351	20.359	20.359	20.359	-1.015	-2.035	-3.054	-4.072	-4.479	19.277	18.316	17.305	16.287	15.880
DGPV	21.931	22.016	22.045	22.045	22.045	-1.097	-2.202	-3.307	-4.409	-4.850	20.834	19.814	18.738	17.636	17.195
DGRR	52.255	52.208	52.228	52.227	52.227	-2.613	-5.221	-7.834	-10.445	-11.490	49.642	46.987	44.394	41.782	40.737
DGSenB	35.939	35.162	35.230	35.287	35.287	-1.797	-3.516	-5.285	-7.057	-7.763	34.142	31.646	29.946	28.230	27.524
NCTV	43.403	43.439	43.477	43.476	43.476	0	0	0	0	0	43.403	43.439	43.477	43.476	43.476
DGO	4.218	4.225	4.224	4.224	4.224	-211	-423	-634	-845	-929	4.007	3.803	3.590	3.379	3.295
Totaal DG's	178.038	177.401	177.563	177.618	177.618	-6.732	-13.396	-20.113	-26.828	-29.511	171.306	164.005	157.450	150.790	148.107
HDBV															
DC	52.934	52.094	52.255	52.253	52.253	-2.647	-5.209	-7.838	-10.451	-11.496	50.287	46.885	44.417	41.802	40.757
DHenF	4.822	2.758	2.756	2.756	2.756	-241	-276	-413	-551	-606	4.581	2.482	2.343	2.205	2.150
DHenF (Europol/Eurojust)	23.796	23.796	23.796	23.796	23.796	0	0	0	0	0	23.796	23.796	23.796	23.796	23.796
DII	49.764	48.131	45.313	45.313	45.313	-2.488	-4.813	-6.797	-9.063	-9.969	47.276	43.318	38.516	36.250	35.344
DPenO	33.336	33.330	33.362	33.389	33.389	-1.667	-3.333	-5.004	-6.678	-7.346	31.669	29.997	28.358	26.711	26.043
LEV	833	833	833	833	833	-42	-83	-125	-167	-183	791	750	708	666	650
PPAC	236	236	236	236	236	-12	-24	-35	-47	-52	224	212	201	189	184
Totaal HDBV	165.721	161.178	158.551	158.576	158.576	-7.096	-13.738	-20.213	-26.956	-29.652	158.625	147.440	138.338	131.620	128.924
IJenV	14.110	14.107	14.097	14.096	14.096	-706	-1.411	-2.115	-2.819	-3.101	13.405	12.696	11.982	11.277	10.995
SG-cluster															
AL	537	537	537	537	537	-27	-54	-81	-107	-118	510	483	456	430	419
Bureaus onder SG	9.334	9.832	9.830	7.685	7.685	-467	-983	-1.475	-1.537	-1.691	8.867	8.849	8.356	6.148	5.994
DBO	4.791	4.335	4.326	6.471	6.471	-240	-434	-649	-1.294	-1.424	4.551	3.902	3.677	5.177	5.047
DCom	6.578	5.926	5.920	5.920	5.920	-329	-593	-888	-1.184	-1.302	6.249	5.333	5.032	4.736	4.618
DEA	2.643	2.642	2.640	2.640	2.640	-132	-264	-396	-528	-581	2.511	2.378	2.244	2.112	2.059
DEIA	10.152	9.573	9.106	9.106	9.106	-508	-957	-1.366	-1.821	-2.003	9.644	8.616	7.740	7.285	7.103
DFEZ	24.570	23.798	23.549	23.549	23.549	-1.229	-2.380	-3.532	-4.710	-5.181	23.342	21.418	20.017	18.839	18.368
NTV	369	721	821	830	830	-18	-72	-123	-166	-183	351	649	698	664	647
DWJZ	19.033	19.028	19.013	19.013	19.013	-952	-1.903	-2.852	-3.803	-4.183	18.081	17.125	16.161	15.210	14.830
DX	3.777	3.776	3.775	3.775	3.775	-189	-378	-566	-755	-831	3.588	3.398	3.209	3.020	2.945
WODC	13.625	13.558	13.478	13.328	13.328	-681	-1.356	-2.022	-2.666	-2.932	12.944	12.202	11.456	10.662	10.396
Totaal SG	95.409	93.726	92.995	92.854	92.854	-4.770	-9.373	-13.949	-18.571	-20.428	90.639	84.353	79.046	74.283	72.426
Taakorganisatie															
DTenV	82.841	81.988	81.924	81.923	81.923	-4.142	-8.199	-12.289	-16.385	-18.023	78.699	73.789	69.635	65.538	63.900
NCSC	17.377	17.538	17.502	17.501	17.501	-869	-1.754	-2.625	-3.500	-3.850	16.508	15.784	14.877	14.001	13.651
Totaal Taakorganisatie	100.218	99.526	99.426	99.424	99.424	-5.011	-9.953	-14.914	-19.885	-21.873	95.207	89.573	84.512	79.539	77.551
Eindtotaal	553.496	545.938	542.632	542.568	542.568	-24.315	-47.870	-71.304	-95.059	-104.565	529.181	498.068	471.328	447.509	438.003
Grondslag															
= totaal minus uitgezonderc (roze regels)	486.297	478.703	475.359	475.296	475.296	5%	10%	15%	20%	22%	24.315	47.870	71.304	95.059	104.565

NR	Primair DG	Secundair DG	Ander Departement	Uitvoering	MJenV primair verantwoordelijk?	Maatregel	budgettaire gevolgen:	Om welk bedrag gaat het?	Zijn er bedragen opgenomen in de budgettaire tabel? Regelnummer:	bedrag	Toelichting
1	DWJZ	DGM			V	Uitzonderingsbepaling van de Vreemdelingenwet 2000 (noodsituatie)	nee				
2	DWJZ	DGM	BZK	IND, DT&V	V	Tijdelijke Asielcrisiswet met crisismaatregelen (Asielbeslistop, (gedwongen) uitzetten mensen zonder verblijftitel, verbod voorraad huurwoningen statushouders)	nee				
3	DGM	DWJZ	BZ		V	Opt-out clause voor het Europees asiel- en migratiebeleid	nee				
4	DGM	DWJZ		IND, DT&V	V	Verscherping toelatingsprocedure (aanpassing bewijslastverdeling, geen beloning voor opzettelijk identiteit niet aantonen, aanpassing en handhaving criteria veilig	ja, toename kosten pm				aantal maatregelen maken het goedkoper, andere duurder totaal onduidelijk
5	DGM			Kmar	V	Structureel intensiveren in mobiel toezicht veiligheid, grenscontroles en grensbewaking.	ja, toename kosten	193			0 betreft fiche grens
6	DGM		BZ	IND	V	Het landenbeleid wordt fors aangepast	ja, toename kosten				alleen meer afwijzingen, kans op meer procedures
7	DGM			IND	V	Invoering tweestatusstelsel met inbegrip van de instroom-reducerende beperkingen	ja, toename kosten	50			0 ligt uitvoeringstoets van IND
8	DGM			IND	V	Geen automatische gezinshereniging van subsidiair beschermden	ja, afname kosten pm			37 - € 1000 m	besparing is onderdeel van 1 mld
9	DGM			IND	V	Forse beperking na-reizigers, inclusief beperking tot het zogenaamde kerngezin met kinderen tot 18 jaar en langere termijnen voordat zulks überhaupt mogelijk is	ja, afname kosten pm			37 - € 1000 m	idem
10	DGM				V	Er komt voor asiel beroep bij één rechterlijke instantie zonder hoger beroep	ja, afname kosten pm				Hoger beroep in asiel wordt door Raad van State uitgevoerd
11	DGM			IND	V	Asielvergunning voor onbepaalde tijd wordt afgeschaft, die voor tijdelijk verblijf aangepast	ja, toename kosten pm				vaker toesen door IND van tijdelijke vergunning
12	DGM			COA	V	Opvang kansarme asielzoekers op aparte locaties met een zo veel mogelijk versoberd en deels gesloten regime.	ja, toename kosten pm				sobere locaties vaak duurder door meer kosten beveiliging. FEZ: hoeveel levert versobering op, hoeveel kost gesloten regime?
12b	DGM	DGM	DGM	V	V	De rijksbijdrage aan de Landelijke Vreemdelingenvoorziening wordt beëindigd	nee				is geen geld voor geraamd na 2025, voor 2024 al toegezegd aan gemeenter
13	DGM	DGRR		IND	V	De rechtsbijstand bij asielaanvragen wordt zo veel mogelijk beperkt en bij herhaalde asielaanvragen maximaal versoberd	nee				uit eerder onderzoek gebleken dat het niet goedkoper wordt omdat de IND dan meer voorlichting moet geven
13	DGM	DGRR		IND	V	De rechtsbijstand bij asielaanvragen wordt zo veel mogelijk beperkt en bij herhaalde asielaanvragen maximaal versoberd	ja, afname kosten	tussen 0 en 8		37 - € 1000 m	De volledige asielrechtsbijstand bedraagt ca 89 mln., incl. tolk- en vertaalkosten. Hoogte van de besparing is afhankelijk van de mate van beperking
14	DGM	DWJZ/DGRR	BZK	IND	V	Procedures worden verkort en versoberd.	ja, afname kosten pm				
14b	DGM	DGM		IND	V	Dwangsommen worden afgeschaft.	ja, afname kosten				Als er geen dwangsommen betaald worden dan zal dat minder kosten met zich mee brengen maar dat geld staat niet op de begroting
15	DGM	DGPenV/DGRR		Politie	V	Harder optreden tegen overlastgevers	ja, toename kosten				meer inzet mensen
16	DGM	DGPenV/DGRR		Politie / OM	V	Criminaliteit onder en van asielzoekers hard aanpakken	ja, toename kosten				idem
17	DGM			IND/DT&V/OM	V	Het na definitieve afwijzing of verlies van een verblijftitel niet-meewerken aan uitzetting wordt strafbaar	ja, toename kosten				Tenuitvoerlegging straf kost geld
18	DGM	DWJZ		DT&V	V	De inzet op terugkeer wordt aangescherpt. Snel uitvoeren EU-migratiepact	ja, toename kosten pm				meer inzet DTenV en voro migratiepact
19	DGM	DWJZ			V	Inzet Nederland op verdergaande aanscherpingen in de EU-regelgeving	nee				
20	DGM	DGRR			V	Mensenhandel, mensensmokkel en alle illegale immigratieroutes worden aangepakt, nationaal en Europees	ja, toename kosten	15			
20	DGM	DGRR			V	Mensenhandel, mensensmokkel en alle illegale immigratieroutes worden aangepakt, nationaal en Europees	nee				Lijkt op staand beleid.
21	DGM	DGOEK		NOO	V	De eigen bijdrage aan opvang door ontheemden uit Oekraïne wordt verhoogd	ja, afname kosten pm				ligt er aan wat in rekening wordt gebracht minus uitvoeringskosten
22	DGM		BZ	DT&V	V	Maximale inzet op opvang in de regio en op migratiedeals daartoe	ja, afname kosten pm			37 - € 1000 mln.	
23	DGM	DWJZ	BZ		X	Inzet modernisering van het VN-Vluchtelingenverdrag bij VN	nee				
24	DGM		SZW		X	De aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten ('rapport Roemer') worden uitgevoerd	ja, toename kosten				Kosten bij SZW
25	DGM		SZW		X	Malafide uitzendconstructies worden hard aangepakt	ja, toename kosten pm				extra inzet arbeidsinspectie
26	DGM		SZW		X	Arbeidsmigranten van buiten de EU, met uitzondering van kennismigranten, worden tewerkstellingsvergunningplichtig	ja, toename kosten pm				leges vergunningen zijn niet dekkend
27	DGM		SZW		X	Werkgevers van arbeidsmigranten (niet Nederlandse ingezetenen) worden verantwoordelijk voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting	nee				
28	DGM		SZW		X	Bij langdurig verblijf krijgen werkgevers ook een verantwoordelijkheid voor het leren van de Nederlandse taal door deze werknemers	nee				
29	DGM		SZW		X	Nederland zet met betrekking tot arbeidsmigratie in op inperking van het vrije verkeer van personen binnen de EU indien en voor zover uitbreiding van de EU aan de orde wordt gesteld	nee				
30	DWJZ/DGRR		BZK		X	Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar	ja, toename kosten	tezamen circa € 25 a 30 mln.:		11 € 200 mln.	Extra kosten voor de Rvdr en RvState, omdat nu ook aan de grondwet kan wo4rden getoetst
31	DWJZ/DGRR		BZK	Rechtspraak	X	Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing	ja, toename kosten			11 € 200 mln.	Afhankelijk waar het constitutioneel hof wordt opgehangen extra kosten voor BZK of JenV

32	DWJZ/ DGRR	BZK	RvS	X	De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd	ja, toename kosten € 15 mln. Structureel	11	€ 200 mln.	Hangt af of de bestuursrechtspraak naar de Rechtspraak gaat. Zoals het nu staat geformuleerd geen impact voor JenV (wel voor BZK). In de maximale variant (onderbrenging bij Rechtspraak) zou dit circa € 15 mln. structureel kosten: extra kosten Rvdr en Hoge Raad (ivm cassatie voor nieuwe zaaksstroom)	
33	DWJZ/ DGRR	BZK		X	Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld	ja, toename kosten beperkt	11	€ 200 mln.	Beleids- en wetgevingscapaciteit.	
34	DWJZ	BZ/BZ K		X	De wijze van totstandkoming, parlementaire goedkeuring en uitvoering van verdragen wordt herijkt met een sterkere rol van het parlement en expliciete toetsing aan artikel 91, derde lid, van de Grondwet					
35	DWJZ	BZ/BZ K		X	Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving					
36	DWJZ	BZK		X	Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen					
37	DWJZ/ DGRR			X	Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideeel doel op grond van art. 3.305a Burgerlijk Wetboek					
38	DWJZ/ DGRR	BZK		x	De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek)					
39	DWJZ/ DGRR/ DGSen B			V	Er komt een recht op vergissen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag	ja, toename kosten 80-100 mln			afhankelijk van invulling	
40	DG Breed	BZK		X	De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog	ja, toename kosten	11	€ 200 mln.	Onderdeel van goed bestuur?	
41	DGRR	BZK	Huis voor Klokkenluiders	X	De bescherming van klokkenluiders wordt versterkt	ja, toename kosten beperkt	11	€ 200 mln.		
42	DGSen B	BZK		X	Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes	nee				
43	DGSen B	BZK		X	Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn	nee				
44	DWJZ	DO		X	De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemaakte kosten, worden geëvalueerd					
45	DWJZ	BZK	Inspectie	X	Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten)					
46	P&O	BZK		X	De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief: werving voor en rotatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd	ja, toename kosten 500k	nee	0	300k voor JenV academie op het gebied van ambtelijk vakmanschap. Ongeveer 200k voor extra fte die zich op het aanjagen en faciliteren van een open gespreksklimaat focust	
47	DFEZ/P&O	FIN		X	De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen	PM	PM	nee	0	
48	P&O	BZK		X	De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien	ja, afname kosten €110 mln.	26	-1000	Een terugdraai van groei bij de kerndepartementen zal voor een grote besparing zorgen. De totale kosten van het ambtelijk personeel op het BD van JenV waren in 2023 370 miljoen euro. De totale kosten van externen bedroeg 75 miljoen euro. Dat is zo'n 20%. Deze zal hoogstwaarschijnlijk naar 10% moeten	
49	DII	DWJZ	BZK / OCW	X	De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd		PM		0	Tussen 15 december 2023 en 9 februari 2024 hebben het Archiefbesluit en de Archiefregeling opengestaan voor consultatie. De vele tientallen reacties worden nu - ook in samenhang met de uitkomsten van verschillende onderzoeken en adviezen - bekeken. Het is vooralsnog onduidelijk wat met de vele aanbevelingen gedaan gaat worden en welk effect dit gaat hebben op JenV. De inwerkingtreding van de nieuwe Archiefwet is al verschillende keren uitgesteld en wordt nu voorzien voor 1 januari 2026. Na het beschikbaar komen van definitieve teksten voor Archiefregeling en Archiefbesluit zal DI&I een impactanalyse uitvoeren op de nieuwe Archiefwet
50	DGRR/ DWJZ	BZK		V	Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetie-commissie aan deze agenda toegevoegd worden	nee				Dit klinkt als regulier beleidswerk dat binnen staande formatie moet kunnen worden gedaan.
51	NCTV	DGO/DGSen B	DJI	V	De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie				12	€ 300 mln.
52	DGO	FIN		X	Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen	nee				Dit lijkt staand beleid. Ook in het staande beleid zit een versterking van de aanpak (incl. oplopende bedragen).
53	DGO	FIN		X	De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd	nee				Dit lijkt staand beleid. Ook in het staande beleid zit een versterking van de aanpak (incl. oplopende bedragen).
54	DGO		OM/ Rechtspraak / Politie	V	De kroongetuigeregeling wordt uitgebreid	nee				Dit lijkt staand beleid. Ook in het staande beleid zit een versterking van de aanpak (incl. oplopende bedragen).

55	DGSen B	DGO	DJI	V	De aanpak voortgezet crimineel handelen in en vanuit detentie wordt versterkt naar Italiaans model en de samenwerking met andere landen wordt geïntensifieerd	nee		Dit lijkt stand beleid. Ook in het staande beleid zit een versterking van de aanpak (incl. oplopende bedragen).
56	DGO	DGSenB	Politie	V	Er blijft ingezet worden op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden	nee		Dit lijkt stand beleid. Ook in het staande beleid zit een versterking van de aanpak (incl. oplopende bedragen).
57	DGRR	DGPenV	OM / Rechtspraak	V	De mogelijkheid voor werken onder nummer voor de politie, officieren van justitie en nee rechters-commissarissen wordt uitgebreid	nee		
58	DGPen V		Politie	V	Er komt zichtbare aanwezigheid en meer politie en politiestations in wijken, in buurten, in de regio: de recherche wordt versterkt	ja, toename kosten	12 € 300 mln.	Met name huisvestingskosten, gebaseerd op Toekomstbestendig huisvestingsbeleid. Betreft ook de extra benodigde capaciteit op de politiestations. Uitgaande van 50 extra politiestations van 150 m2 van elk 5 mln. zou dat 250 mln. zijn (basis grof rekenvoorbeeld mail Petri). Versterking recherche niet geraamd
59	DGPen V		Politie	V	Versterking van teams als "Roze in Blauw" en het Joodse politienetwerk bij de politie	ja, toename kosten	3	Betreft besteding van tijdelijke financieringsreeksen (motie Paternotte en motie Hermans) die eindigen in 2025.
60	NCTV		Politie	V	Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier	nee		12 € 300 mln.
61	DGPen V		Politie	V	Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed	nee		geldt al voor politie
62	DGRR	DGPenV	Politie	V	Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterrorisme	nee		Mogelijk herprioritering van inzet, als dit niet al gebeurt.
63	DGSen B	DWJZ		V	Er komen meer mogelijkheden om ouders verantwoordelijk te houden voor schade die kinderen aanrichten	nee		
64	DGRR		NCAB	V	De bestrijding van antisemitisme wordt versterkt	ja, toename kosten	12 € 300 mln.	Afhankelijk van mate van versterking.
65	DGSen B			V	Het optreden tegen eergeleerd geweld wordt versterkt	ja, toename kosten	pm	
66	DGSen B	DWJZ		V	Het jeugdstrafrecht voor 14 tot en met 16-jarigen wordt aangescherpt	ja, toename kosten	pm	aanscherping leidt meestal tot langer straffen dus meer kosten
67	DGRR	DWJZ	OM / Rechtspraak	V	Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd en bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd	ja, toename kosten	12 € 300 mln.	Meer zaken voor de keten. Onbekend hoeveel. Taakstrafverbod betekent meer detentie.
68	DGRR	DGO		V	Het blijft verboden drugs te bezitten, verkopen of produceren	nee		Consquenties voor wietexperiment? Er staat in HA niet dat daar mee gestopt moet worden.
69	NCTV			V	Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast: de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd. Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk	ja, toename kosten	12 € 300 mln.	
70	NCTV	DWJZ		V	De definitie van deelname aan een terroristische organisatie wordt verruimd, de strafmaat voor terroristische activiteiten wordt verhoogd naar twintig jaar. Onderzocht wordt of en hoe het Nederlanderschap kan worden afgenomen van veroordeelde terroristen. Verder wordt onderzocht of de ontneming van het Nederlanderschap wettelijk verder kan worden uitgebreid naar alle categorieën delicten waarvoor het Europees Verdrag inzake Nationaliteit dit toelaat	ja, toename kosten	12 € 300 mln.	kosten voor verlenging strafmaat
71	DGM	DWJZ		V	Er komt onderzoek naar een uitbreiding van de wettelijke categorieën veroordeelden van wie het Nederlanderschap kan worden afgenomen. Daartoe wordt onder andere onderzocht of aan het Europees Verdrag inzake Nationaliteit zowel terrorisme als zware criminaliteitsdelicten kunnen worden toegevoegd als grond voor denaturalisatie	nee		
72	DGO	NCTV		V	Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties. De behandeling van de wet transparantie maatschappelijke organisaties wordt voortgezet. De rechtspersonen die gelieerd zijn aan terroristische organisaties, die in andere EU-landen verboden zijn, worden hier ook verboden	nee		Onbekend wat dit concreet inhoud t.o.v. huidig beleid.
73	NCTV			V	Het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt verboden. Aanzetten tot geweld, het verheerlijken van terroristische daden en het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt een apart strafdelict met een forse maximumstraf	nee		
74	NCTV		NCSC	V	De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt: intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft	ja, toename kosten	12 € 300 mln.	
75	DGSen B	DGM / DGPenV	Politie	V	Om te zorgen dat de politie ruimte heeft voor deze prioriteiten en kerntaken, worden ja, toename kosten werkzaamheden, onder meer met betrekking tot personen met verward gedrag en administratieve verrichtingen in de asielketen, overgeheveld naar andere, ter zake deskundige organisaties	ja, toename kosten		Administratieve taken NP asielketen moeten wel gedaan worden.

75	DGSen B	DGM / DGPenV	Politie	V	Om te zorgen dat de politie ruimte heeft voor deze prioriteiten en kerntaken, worden werkzaamheden, onder meer met betrekking tot personen met verward gedrag en administratieve verrichtingen in de asielketen, overgeheveld naar andere, ter zake <u>daskundige organisaties</u>	ja, toename kosten	12	€ 300 mln.	Administratieve verrichtingen in asielketen reeds ingeboekt. Voor de rest herprioritering van werkzaamheden. In HLA geen rekening gehouden met middelen voor overheveling van politietaken (doel is immers ruimte bij politie creëren)
76	DGSen B	DGRR	DJI	V	Versterking van rechten van slachtoffers door een zwaarwegende stem in gratieprocedures, verbetering van het stelsel van compensatie van geleden schade en een <u>zelfstandig gebiedsverbod</u>	nee			
77	DGSen B	DGRR		V	Ingezet wordt op voldoende, passende voorzieningen voor slachtoffers, waaronder <u>herstelrecht</u>	nee			? Wat is passend ?
78	DGRR		Rechtspraak	V	Het behandelen van geschillen, conflicten en veelvoorkomende criminaliteit via <u>wijkrechtspraak wordt gestimuleerd</u>	nee	11	€ 200 mln.	Het lijkt op staand beleid. Evt. Uitbreiding zou binnen extra middelen van 12, kunnen worden gefinancierd.
79	DGRR	DGSenB	DJI	V	De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak. Er komen meer prestatieafspraken in de strafrechtketen. <u>Detentie wordt versoberd en moet effectief zijn</u>	ja, afname kosten	12	€ 300 mln.	Ik zou deze splitsen: detentie-maatregel apart. Dat levert wellicht een besparing op. Het overige (strafrechtketen, digitalisering) lijkt budgettair neutraal.
80	DGRR		OM	V	<u>De inzet van de strafbeschikking wordt onderzocht</u>	nee			Standaard beleid.
81	DGRR	DGPenV / DWJZ		V	De politie wordt te vaak geconfronteerd met het gebruik van zwaar illegaal vuurwerk. Steeds vaker wordt dit illegale vuurwerk gebruikt om plofkraken of explosies te veroorzaken, of om hulpverleners te belagen. F4-vuurwerk wordt daarom onder de wet Wapens en munitie gebracht, waarbij wordt bezien hoe professionele vuurwerkshows deze categorie door verlening van een vergunning <u>kunnen blijven gebruiken</u>	ja, toename kosten	12	€ 300 mln.	Meer controle, meer handhaving
81	DGRR	DGPenV / DWJZ		V	De politie wordt te vaak geconfronteerd met het gebruik van zwaar illegaal vuurwerk. Steeds vaker wordt dit illegale vuurwerk gebruikt om plofkraken of explosies te veroorzaken, of om hulpverleners te belagen. F4-vuurwerk wordt daarom onder de wet Wapens en munitie gebracht, waarbij wordt bezien hoe professionele vuurwerkshows deze categorie door verlening van een vergunning <u>kunnen blijven gebruiken</u>	ja, toename kosten			Dit valt vermoedelijk bij Justis, voor vergunningen verstrekken en beheer.
82	DGRR		NFI	V	Er wordt bij 'cold cases' ingezet op het gebruik van genealogische DNA-databanken				
83	DGRR	DGPenV	OM / Rechtspraak / Politie	V	Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoring acties. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire reischoppers worden hard aangepakt en gestraft	ja, toename kosten			Afhankelijk van extra inzet. Voorlopig geen extra kosten wegens onmogelijkheid om politie uit te breiden
83	DGRR	DGPenV	OM / Rechtspraak / Politie	V	Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoring acties. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire reischoppers worden hard aangepakt en gestraft	nee	11	200	Reeds bestaand beleid, mogelijke herprioritering
84	DGRR		VWS	V	Om voetbalhoofligans harder aan te pakken, bijvoorbeeld naar Engels model, worden extra maatregelen getroffen. Er wordt vaker een (digitale) meldplicht voor personen met een stadionverbod opgelegd en er wordt een vergunning verleend per (risicovolle) wedstrijd. Daarnaast komt er een verbod op gezichtsbedekkende kleding in <u>voetbalstadions</u>	ja, toename kosten	12	€ 300 mln.	Beleids- en wetgevingscapaciteit.
85	DGPen V		Politie / Kmar	V	Met behulp van digitale apparatuur zoals ANPR-camera's kan de politie criminelen sneller opsporen. Daarom wordt in grensregio's bezien of de digitale apparatuur toereikend is	ja, toename kosten	12	€ 300 mln.	Aanvullende apparatuur en personeel voor uitlezen en aandacht voor grensbewaking. Schatting nu niet te maken - Mogelijk wel toereikend?
86	DGRR	DWJZ		V	<u>De aanpak van kindermisbruik wordt geïntensifieerd</u>	ja, toename kosten	12	€ 300 mln.	In potentie meer werk voor strafrechtketen als geheel.
87	DGRR		Strafrechtketen	V	Voor het versterken van veiligheid worden structureel middelen gereserveerd voor het op orde brengen van de capaciteit in de gehele strafrechtketen waarbij de financiering minder gebaseerd is op output en producten, en meer is gericht op het <u>effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen</u>	ja, toename kosten	12	€ 300 mln.	€ 10 a 20 mln. ? Extra middelen voor DGRR/DSK om vandaaruit de keten(samenwerking) te versterken.
88	DGPen V		Politie	V	Politieagenten worden intern volledig gesteund in hun taken, ook door de <u>korpsleiding</u>	nee			De taak moet minder bij de politie komen te vallen. Hoe, wat en wie dan wel is nog onduidelijk. Intensivering valt elders.
89	DGPen V		VWS Politie	V	Politieagenten moeten te veel aandacht schenken aan personen met verward gedrag. Personen met verward of onbegrepen gedrag moeten sneller de hulp en de zorg krijgen die ze nodig hebben, daarom wordt intensievere samenwerking tussen de politie en de ggz gestimuleerd. Relevante informatie moet waar nodig snel <u>kunnen worden uitgewisseld</u>	ja, toename kosten	12	€ 300 mln.	Mogelijk systeem voor informatieuitwisseling
90	DGO	BZK / FIN		V	Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door <u>(toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn</u>	ja, toename kosten	12	€ 300 mln.	DGO heeft in laatste versie van fiche een bedrag van € 10 mln. opgenomen om de aanpak van corruptie te versterken.

91	DGRR	VWS	V	De minimumleeftijd voor prostitutie wordt verhoogd naar 21 jaar	ja, toename kosten	Afhankelijk van inzet handhaving	12 € 300 mln. In potentie meer werk voor strafrechtketen als geheel.
92	DGRR	DWJZ	V	De maximale strafmaat voor openlijke geweldpleging gaat met een derde omhoog	ja, toename kosten		Mogelijke extra kosten detentie. Blijft lastig te ramen omdat het de vraag is of de rechter hierin mee gaat.
93	DGRR	AZ/BZ	V	Nederland blijft er, met de andere getroffen landen, alles aan doen om waarheidsvinding, gerechtigheid en rekenschap te bewerkstelligen voor de aanslag op MH17, onder meer door er voor in te blijven zetten dat de daders en andere verantwoordelijken hun straf en aansprakelijkheid niet ontlopen	nee		Standaard beleid. Bovendien generaal gefinancierd.
94	DGRR	NCTV	V	Verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid is van essentieel belang. Dit stelt eisen aan voorlichting en communicatie door de overheid, samenwerking met burgers en bedrijven, met andere overheden en maatschappelijke partners	nee		26 - € 1 mld. Dit klinkt als regulier beleidswerk dat binnen staande formatie moet kunnen worden gedaan.
95	NCTV	VWS / BZK / EZK / I&W	V	Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. Veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt	ja, toename kosten		12 € 300 mln.
96	NCTV	BZK / BZ	X	Bedreigingen tegen politieke ambtsdragers door of vanuit andere landen die niet meewerken aan opsporing, vervolging of berechting hiervan, worden niet geaccepteerd en hierop wordt geacteerd.			12 € 300 mln. onbekend wat reactie moet zijn

Legenda

Input NCTV
Input DGRR/DGO
Input DGPenV
Input DGSenB
Input HDBV
Primair ander departement

Hierbij het eerste beeld van FEZ van het hoofdlijnenakkoord en de financiële betekenis daarvan voor JenV.

1. In het Akkoord is een financiële bijlage opgenomen met de plussen en minnen, maar anders dan 2 jaar geleden is er nog geen specificatie per departement. Zie in de bijgevoegde tabel ons eerste beeld van de gevolgen voor de JenV-begroting.
2. Voor een aantal reeksen geldt dat goed duidelijk is dat die (vooral) voor JenV zijn (asiel, versterking veiligheid). Voor andere is nog niet precies duidelijk welk deel daarvan zal neerslaan op de JenV-begroting (bijvoorbeeld terugdraaien groei JenV, maar ook investeren in goed bestuur en de rechtsstaat) of (deels) op de begrotingen van de andere departementen. Daar hebben we een inschatting zo nodig met bandbreedte voor opgenomen. Links in de tabel staan dus de bedragen die ook in het Akkoord staan, rechts in de tabel de bedragen waarvan wij denken dat ze zullen neerslaan in de begroting van JenV.
3. Als we de voor asiel ingeboekte korting optellen bij de daling die al was opgenomen in de begroting vanaf 2026 dan is de conclusie nu dat de begroting voor asiel (met name COA, IND, Nidos) daalt van 5,9 miljard in 2026 naar 1,1 miljard in de jaren daarna. Daarbij komt dat de ODA bijdrage voor eerstejaarsopvang naar 10% gaat, veronderstelling is dat de gevolgen daarvan generaal worden gecompenseerd. Is dat niet zo dan is het financiële gevolg nog groter, de extra korting kan dan nog toenemen met 582 miljoen. Zie de tabel aan het eind van dit memo.
4. In de tabel hebben we de regel Versterking Defensie opgenomen. Niet omdat we denken dat een deel van de daar genoemde middelen bij ons terecht zal komen. Maar omdat wellicht een aantal kosten die voorheen voor rekening van JenV kwamen (kosten inzet KMAR luchthavens en grensbewaking) daaronder gebracht kunnen worden. Ook omdat in het Akkoord hierover wel teksten zijn opgenomen, maar geen bijbehorende middelen. Onze inzet zal dus zijn om hier middelen voor te claimen.
5. Voor wat betreft post 11. Investeren goed bestuurd nemen we nu aan dat de helft voor JenV is (constitutioneel hof en rechtspraak) en de andere helft voor BZK (kiesraad/kiesstelsel).
6. Nog lastig is in te schatten wat het JenV aandeel zal zijn in de regel 'terugdraaien groei apparaat'. Het aandeel van JenV in de rijksbrede apparaatsuitgaven nu is 8 tot 10%, op basis daarvan zou dan ons aandeel van het structurele bedrag van 1 miljard tussen de 80 en 100 miljoen kunnen liggen. De NCTV is expliciet uitgezonderd. Als apart wordt gekeken naar de mate waarin de Roemernorm JenV-breed wordt overschreden en de insteek is dat dat opgeteld moet worden bij de korting op de apparaatsuitgaven, dan kan het bedrag nog fors hoger uitkomen. Het is overigens zo dat de korting op apparaat alleen ziet op het kerndepartement. Maar de roemernorm gaat ook over de uitvoeringsorganisaties en juist bij een aantal uitvoeringsorganisaties wordt deze norm fors overschreden. Voor ons is onduidelijk of dit ook geldt voor communicatie.
7. De regel nullijn rijksambtenaren heeft geen gevolgen voor onze begroting: de loonbijstelling zal niet worden uitgekeerd, maar omdat de lonen niet stijgen door de nullijn nemen de kosten ook niet toe.
8. Voor wat betreft het mogelijke aandeel in het overhevelen van specifieke uitkering hebben we de bedragen die we nu betalen via specifieke uitkeringen voor Oekraïne en de Brede Doeluitkering rampenbestrijding buiten beschouwing gelaten.
9. Voor watt betreft het aandeel in de EU-afdrachten (noodremmaatregel) zijn we uitgegaan van het aandeel van JenV in de rijksbegroting, wel met een minimum en een maximumvariant afhankelijk van welke onderdelen daarin worden meegenomen.
10. Voor wat betreft het aandeel in de subsidiekorting zijn we uitgegaan van ons aandeel in de rijksbrede subsidies.

11. Naast de in de tabel opgenomen onderwerpen zien we nog de volgende thema's die financiële gevolgen zullen of kunnen hebben voor onze begroting:
- de rijksbijdrage aan de landelijke voorziening vreemdelingen wordt beëindigd. Daarvoor hebben we ook vanaf 2025 geen middelen meer op onze begroting. Voor dit jaar nog wel.
 - de dwangsommen asiel worden afgeschaft. Daarvoor hebben we nu nog middelen op de balans staan bij de IND en is bij VJN voor 2025 hiervoor nog 30 miljoen beschikbaar.
 - bewaken en beveiligen en asiel worden generale dossiers: dat betekent dat onderbouwde begrotingsmutaties niet voor rekening en risico van de JenV-begroting komen.
 - de Europawet waarover gesproken wordt op pagina 18 die moet voorzien in procedures ter voorbereiding en totstandkoming van EU-wetgeving biedt wellicht mogelijkheden ook de financiële aspecten beter en eerder in beeld te krijgen en daar afspraken over te maken.
 - Gevangeniswezen:
 - a. Hardere aanpak criminaliteit: veel maatregelen zien op een hogere instroom in het gevangeniswezen. Er zijn geen bedragen opgenomen in de budgettaire tabel.
 - b. Harder optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en intimidatie
 - c. Jeugdstrafrecht wordt aangescherpt (14-16 jaar) d.m.v. hogere straffen.
 - d. Hogere straffen voor geweld tegen hulpverleners, terroristische misdrijven, spionage en cybercrime.
 - e. Definitie van deelname aan een terroristische organisatie wordt verruimd (max straf verhoogd naar 20 jaar).
 - f. Maximale strafmaat voor openlijke geweldpleging gaat met een derde omhoog.
 - g. Detentie wordt versoepeld en moet effectief zijn.
12. Het Akkoord zet in op een EMU-tekort van 2,8%, binnen de norm van 3%. Dat betekent ten opzichte van de VJN voor de eerste jaren een stijging en voor latere jaren een daling van het saldo, dat kwam langjarig in de VJN uit boven de 3%. Als de norm niet wordt gehaald zal dekking moeten worden gevonden in het niet (volledig) uitkeren van de loon- en prijsbijstelling of door uitgavenvermindering. De schuld blijft onder de 60%.
13. We gaan ervan uit dat we op korte termijn van Financiën horen hoe zij aankijken tegen de financiële gevolgen voor onze begroting en het verdere proces richting Prinsjesdag. Al wel duidelijk is dat het Akkoord in de begrotingen verwerkt moet worden. We zijn al bezig met het begrotingsproces richting Prinsjesdag, eerste oplevermoment is de zogenaamde IRF-versie half juni. Ook aan de beleidsagenda wordt al gewerkt, maar de vraag is of we daaraan al verder moeten werken voor het nieuwe kabinet er is.
14. Bespreekpunt wat ons betreft is ook de vraag wat te doen met de aanschrijvingen voor het Jaarplan en de begroting 2025 voor de taak/JenV-organisaties. Voor de meeste organisaties is uitgangspunt die voor 1 juni te versturen; ons beeld is nu dat in elk geval gezien zou moeten worden welke onderdelen van dit Akkoord daarin meegenomen zouden moeten worden. Zoals bijvoorbeeld het uitgangspunt dat de inhuur binnen de Roemernorm van 10% moet blijven.

Asiel

Begroting na VJN 2024	2024	2025	2026	2027	2028	2029
COA	3.885.063	4.047.365	4.422.334	1.196.044	1.196.033	1.196.033
wv noodopvang	1.300.000	700.000				
wv ODA	1.384.000	1.872.000	2.437.000	647.000	647.000	647.000
Nidos	386.637	439.564	467.771	144.754	144.751	144.751
IND	761.784	854.155	798.360	559.693	559.682	559.682
Overig asiel en migratie	308.700	267.749	219.421	215.069	215.065	215.065
wv bonussen spreidingswet	10.000	50.000				
Totaal na VJN 2024	5.342.184	5.608.833	5.907.886	2.115.560	2.115.531	2.115.531
Maatregelen Hoofdlijnenakkoord						
verlagen asielinstream				-500.000	-1.000.000	-1.000.000
afschaffen spreidingswet (geen bonussen)		besparing in latere jaren vallen op aanvullende post				
Total maatregelen	-	-	-	-500.000	-1.000.000	-1.000.000
Begroting na maatregelen	5.342.184	5.608.833	5.907.886	1.615.560	1.115.531	1.115.531
Beperken ODA toerekening				-582.300	-582.300	-582.300

DFEZ analyse Akkoord deel 2

Na de eerste analyse van vorige week volgen hierbij de afgesproken aanvullingen.

1. Nadere informatie van Financiën, met name over de apparaatstaakstelling.
2. We hebben gezien welke teksten in het Akkoord mogelijk financiële consequenties hebben en als dat zo is: of er al iets te zeggen is over de omvang daarvan en met name ook of er middelen voor opgenomen zijn in de budgettaire bijlage.

Ad 1. Nadere informatie FIN.

FIN heeft een nadere toelichting gegeven op hoe de rijksbrede apparaatstaakstelling is berekend. Daarover het volgende.

a. Men is tot het bedrag van 1 miljard gekomen door alle bedragen die door departementen zijn geraamd op het artikel Apparaat kerndepartement (bij ons artikel 91) als uitgangspunt te nemen. Daarin zitten personele en materiele uitgaven: uitgaven voor externe inhuur, ICT en inzet SSO's. Daar is vervolgens 22% van genomen: dat is de groei in budget gecorrigeerd voor inflatie ten opzichte van 2018. Dat levert rijksbreed 973 miljoen op, voor JenV komt dat neer op 105 miljoen. Omdat inhuur onderdeel uitmaakt van de apparaatsuitgaven kerndepartement, is er daarnaast niet voor het kerndepartement nog een aparte inhuur-taakstelling (om binnen de Roemernorm te komen). Het restant om op 1 miljoen te komen (27 miljoen) zou moeten komen uit een reductie van de inhuur door de uitvoeringsorganisaties, dat is voor JenV dan (maar) 5 miljoen. De totaal in te vullen taakstelling voor JenV komt dan uit op 110 miljoen, iets hoger dan vorige week ingeschat. De NCTV, de AIVD, de MIVD en alle uitgaven die meetellen voor de NAVO-doelstelling ook de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) zijn uitgezonderd en uit de grondslag gehaald.

b. De conclusie is dat deze benadering wel tot verschillen leidt tussen departementen: bij sommige departementen zitten er delen van uitvoeringsorganisaties in Apparaat Kerndepartement en ook voor Inspecties zijn er verschillende benaderingen. Ook zijn bij de meesten (zoals bij ons) kosten van SSO's daar geraamd, maar ook dat ligt niet overal gelijk.

c. De rijksbrede verdeling van de taakstelling is budgettair. Insteek van FIN is dus niet om op basis van de ontwikkeling vanaf 2018 van het aantal fte's of op basis van de mate waarin de Roemernorm wordt overschreden tot bedragen te komen. Ook voor communicatie geldt geen specifieke/afgeseperde benadering. Het staat departementen vervolgens vrij invulling te geven aan het toegerekende bedrag (voor JenV dus 110 miljoen).

d. We hebben ook gevraagd hoe de subsidietaakstelling is berekend. Dat wist FIN niet precies, hun aanname is dat elk departement gekort wordt op hun aandeel in de rijksbrede subsidiegrondslag. Maar daar zijn nog wel vragen over te stellen: in ODA zitten ook subsidies. Maar daar gaat ook al 2,4 mrd vanaf. Komt daar ook nog een subsidiekorting overheen? Ook voor de specifieke uitkeringen is nog niet precies duidelijk hoe dat is berekend.

e. FIN zal aan MFIN voorstellen in de startnota die in de eerste MR na de vorming van het kabinet zal plaatsvinden de taakstellingen uit te delen en afspraken te maken over alle overige noodzakelijke budgettaire verwerking op basis van het Akkoord en de departementen verzoeken deze reeksen nog in de op Prinsjesdag te presenteren begroting te verwerken. Daarbij is het departement er voor wat betreft de apparaatstaakstelling vrij in om zelf te bepalen hoe ze dat doen.

f. zie in onderstaande tabel de verdeling van de apparaatstaakstelling en het JenV-aandeel daarin. We hebben het bedrag voor JenV zo goed als kunnen valideren (we snappen ongeveer hoe het is berekend, maar zoeken dat komende week nog preciezer uit). We zullen ook komende week preciezer uitzoeken waar de korting per budgethouder van het artikel Apparaat kerndepartement (de DG's, HDBV en directeuren binnen het cluster SG) op neerkomt als de taakstelling in het verlengde van de door Financien gepresenteerde berekening wordt doorvertaald.

	2025	2026	2027	2028	2029	struc	struc in
	5%	10%	15%	20%	22%	22%	
AZ	-2,7	-5,7	-8,5	-11,3	-12,4	-12,4	2029
BZ	-42,8	-89,5	-134,1	-178,7	-196,6	-196,6	2029
JenV	-25,6	-49,6	-73,9	-98,8	-109,7	-109,7	2029
BZK	-29,9	-59	-86,7	-114,2	-126,2	-126,2	2029
OCW	-20,3	-39,8	-58,2	-77,9	-86	-86	2029
IenW	-22,8	-44,2	-62,4	-81,4	-90,3	-90,3	2029
EZK	-22,9	-43,3	-64,6	-81,9	-90,9	-90,9	2029
LNV	-11,3	-19,4	-28,2	-37,5	-41,3	-41,3	2029
SZW	-23	-45,3	-67,5	-90	-99	-99	2029
VWS	-18,3	-32	-47	-61,3	-67,6	-67,6	2029
FIN	-19,3	-35,3	-52,8	-70,9	-79,8	-79,8	2029
Totaal	-239	-463	-684	-904	-1000	-1000	2029

Ad 2. Financiële gevolgen op regelniveau van ambities uit HLA.

Zie in het bijgevoegde bestand per tekstregel (zoals vorige week opgesteld door DBO) een eerste inschatting van de mogelijke financiële gevolgen. Veelal hebben we daar ook contact over gehad met de betreffende DG's, maar het blijft een eerste ruwe schatting. Ons voorstel is morgen te bezien hoe we dit de komende tijd verder kunnen uitwerken.

Aan het SGO
Van het IOWJZ

Ministerie van Justitie en
Veiligheid

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

Datum
17 mei 2024

memo

Eerste juridische analyse hoofdlijnenakkoord

Op 15 mei 2024 hebben PVV, VVD, NSC en BBB een hoofdlijnenakkoord bereikt voor een nieuw kabinet. Effectieve uitvoering van het akkoord komt aan op een goede uitwerking van de afspraken in een regeerprogramma. Snel inzicht krijgen in de juridische aandachtspunten is daarvoor onmisbaar. Net als in eerdere jaren hebben de centrale juridische directies daarom samen een eerste analyse van het akkoord gemaakt. De analyse is vanwege het hoofdlijnenkarakter en korte tijdsbestek noodzakelijkerwijs verkennend en schetsmatig. In dit memo brengen wij graag enkele kernpunten bij u onder de aandacht.

Vanuit juridisch perspectief zijn belangrijke aandachtspunten bij het akkoord:

- Een groot aantal afspraken vraagt bij de uitwerking om aandacht voor grondrechten en andere rechtsstatelijke aspecten om te bevorderen dat partijen zich zoals afgesproken binnen de grenzen van de Grondwet, grondrechten, democratie en rechtsstaat blijven bewegen. Dat kan ook betekenen dat voorstellen in de uitwerking een ander accent zullen moeten krijgen om binnen de genoemde grenzen te blijven. Het juridisch mogelijk kunnen maken van afspraken zal veelal afhangen van de vraag of een dragende motivering kan worden gegeven van noodzaak en evenredigheid.
 - *Dit geldt bijvoorbeeld voor de uitwerking van voorstellen inzake het uitlezen van mobiele telefoons en de opvang en uitzetting van asielzoekers en een verbod op ongewenste buitenlandse financiering.*
- Voor de uitvoering van verschillende afspraken in het akkoord is wijziging van verdragen of EU-regelgeving nodig. Dit maakt de haalbaarheid van afspraken afhankelijk van de medewerking van anderen.
 - *Partijen zetten o.a. in op modernisering van het VN-Vluchtelingenverdrag en wijziging van EU-regelgeving zoals Nitraatrichtlijn, stikstofregels en het verbod inzake pulsvisserij.*
- Onze verwachting is dat een aantal voorstellen tot een toename van juridische procedures zal leiden, ook inbreukprocedures vanuit de EU, en/of effect zal hebben op lopende procedures bij de rechter. Dit brengt risico's mee voor de uitvoerbaarheid van beleid, voor het gezag van de overheid en voor de werklast van bestuur en rechtspraak.
 - *Met name op het terrein van natuur en stikstof kan een groei van het aantal juridische procedures bij de nationale rechter worden verwacht; ook neemt het risico van inbreukprocedures toe.*

- *Het akkoord voorziet op verschillende terreinen in 'stoppen met de wildgroei aan subsidies'. Subsidies kunnen niet per direct worden geschrapt zonder een adequate afbouwregeling om gevolgen voor eerdere ontvangers op te vangen. Dat heeft niet alleen gevolgen voor de verhouding tussen bestuur en rechter, maar ook financiële.*
- Het akkoord is weliswaar op hoofdlijnen, maar bevat passages over concrete maatregelen waar (meer) ruimte nodig zal zijn voor advisering over probleemanalyse, effectiviteit en uitvoerbaarheid. Relevant daarbij is dat de in het akkoord genoemde instrumenten, zoals bindende afspraken met gemeenten en provincies, niet altijd toereikend zijn. Gemeenten en provincies kunnen alleen via regelgeving worden gebonden.
 - *Het akkoord noemt bijvoorbeeld afspraken met gemeenten over regie op vergunningverlening voor mestverwerking, maximering van stijging van de gemeentelijke woonlasten (OZB) en (besteding van de opbrengsten van) een belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie.*
- Tussen sommige teksten in het akkoord lijken, bij ontbreken van verdere uitwerking, spanningen te bestaan. Om uitvoering mogelijk te maken zijn keuzes nodig bij de uitwerking van het akkoord in een regeerprogramma.
 - *De Europeesrechtelijk noodzakelijke investeringen in natuurherstel en -behoud ontbreken, terwijl verschillende passages in het akkoord kunnen leiden tot een verminderde inzet om te voldoen aan verplichtingen op dit vlak (o.a. grote impuls woningbouw, niet sturen op gedwongen krimp van de veestapel, verhoging maximumsnelheid). Onduidelijk is hoe dan wel zal worden voldaan aan internationale normen.*
 - *Het voornemen om geen nieuwe nationale koppens op Europees beleid te zetten en bestaande koppens 'zo maximaal mogelijk' te schrappen kan de uitvoering bemoeilijken van nationaal gewenst beleid, waaronder afspraken in het hoofdlijnenakkoord.*
- Keuzes zijn ook nodig gelet op de werklust die het akkoord meebrengt, zowel op het terrein van wetgeving als juridische advisering. Er bestaan in dat verband zorgen over de voorziene bezuinigingen op de Rijksdienst, terwijl we de werklust die voortvloeit uit lopende procedures en wetstrajecten niet altijd in eigen hand hebben. Prioritering zal nodig zijn om het uitvoerbaar te houden.

Omwille van de rechtsstatelijkheid en (juridische) uitvoerbaarheid van het hoofdlijnenakkoord is het van belang het voorgaande in beeld te houden bij de uitwerking van het akkoord in een regeerprogramma. Net als in eerdere jaren bieden wij daarbij graag onze hulp aan, evenals bij het uitvoeren van een juridische scan van het conceptregeerprogramma. Ook helpen wij graag samen met beleid en uitvoering bij een verdiepte beleids- en uitvoeringstoets.

DGRR

Huidig Regeerakkoord	Nieuw Regeerakkoord	Pag.	Toelichting huidig beleid	Directie
THEMA RECHTSSTAAT EN RECHTSBESTEL				
	Er komt voor asiel beroep één rechterlijke instantie zonder hoger beroep.	4	Nieuw	DRb
We nemen de uitwerking van constitutionele toetsing ter hand, in lijn met het advies van de staatscommissie Parlementair stelsel, waarbij we kijken welke vormgeving het best aansluit bij het Nederlandse rechtssysteem.	Een grondwetsherziening tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar.	17	Doorgaan huidige wetsvoorstel met beperking tot klassieke bepalingen.	BZK/ DRb
	Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing.	17	Haaks op huidige beleidslijn	BZK/ DRb
	De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd.	17	Is meegenomen in de reactie op de PEFD, waarin het wordt overgelaten aan een nieuw kabinet. Nader in te vullen.	DRb/ DRC
	Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld. Versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaande aan voorstellen tot beleid en wetgeving en van (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en van implementatie van EU-regelgeving, worden door de Afdeling advisering van de Raad van State en door die - permanent te maken - commissie uitgewerkt.	17	Nieuw	

	De wijze van totstandkoming, parlementaire goedkeuring en uitvoering van verdragen wordt herijkt met een sterkere rol van het parlement en expliciete toetsing aan artikel 91, derde lid, van de Grondwet.	17		
	Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel op grond van art. 3.305a Burgerlijk Wetboek.	18	Nieuw	
	Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.	18	Gedekt door Awb. Nieuw aanmanings- en incassokosten overheid	DRb?
We werken aan een overheid die betrouwbaar, dienstbaar, dichtbij en rechtvaardig is. We willen dat mensen altijd persoonlijk in contact kunnen komen met de overheid, bijvoorbeeld via een loket waar mensen terecht kunnen met vragen, en essentiële voorzieningen zo veel mogelijk behouden blijven. Het kabinet zet het programma Werken aan Uitvoering voort. Hierbij trekt het kabinet nadrukkelijk samen op met gemeenten, die als eerste overheid optreden.	De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd.	18		
	Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.	19	Worden reeds beleidsreacties opgesteld. Deze brieven kunnen pas bij een nieuw kabinet naar de Kamer.	DRb
We investeren in een sterke positie van de Autoriteit Persoonsgegevens en versterken samenwerking en samenhang tussen de diverse digitale toezichthouders.	Tot slot: er zijn nog steeds hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering die burgers te hard raken. De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Raad voor de Rechtspraak, de beide Kamers en de (kinder-) Ombudsman leveren jaarlijks – of zo vaak als zij nodig achten – een lijst hiervan aan bij de minister van Binnenlandse Zaken. De minister van BZK krijgt	19		

	opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren. De inzet van rechtsbeginselen wordt meer onderkend en benut en grondrechten worden direct toetsbaar gemaakt via het constitutionele hof.			
We zorgen dat toezichthouders als de Autoriteit Persoonsgegevens, de Nationale Ombudsman, de Algemene Rekenkamer en het Adviescollege Toetsing Regeldruk en de inspecties extra middelen krijgen om hun taken goed te kunnen uitvoeren.	Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).	18		DRb?
THEMA CRIMINALITEITSBESTRIJDING				
Overlastgevende asielzoekers, veelal veiligelanders, zetten het draagvlak voor opvang van echte vluchtelingen en de leefbaarheid voor omwonenden onder druk, ook ten nadele van medewerkers en medebewoners. Daarom is de afgelopen jaren een stevig pakket aan maatregelen vastgesteld om overlast aan te pakken. We continueren en intensiveren de huidige aanpak om overlastgevers in AZC's, opvang en rond deze opvang en in het OV aan te pakken.	Criminaliteit onder en van asielzoekers hard aanpakken, onder andere door: het direct aanpakken van daders, onder meer door uitplaatsing uit de opvanglocatie, het eerder stopzetten van de asielprocedure en het eerder vervallen verklaren van verblijfstitel, door het uitbreiden van de ongewenst verklaring en door verdere aanscherping van de 'glijdende schaal' zodat criminele vreemdelingen sneller kunnen worden uitgezet. [...]	5		DGM/ DRC?
Mensenhandel doet grove afbreuk aan de waardigheid van mensen. Daarom gaan we uitbuiting tegen en vergroten we de toegankelijkheid van hulpverlening. Artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht wordt gemoderniseerd om vervolging van daders te verbeteren.	Mensenhandel, mensensmokkel en alle illegale immigratieroutes worden aangepakt.	5	Lopend beleid via Samen tegen Mensenhandel.	DRC

<p>De aanpak van mensenhandel houdt prioriteit. Daarom zetten we het actieplan Samen tegen Mensenhandel voort.</p>				
	<p>Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterreur. Aanhouden, berechten, straffen, met inbegrip van mogelijke detentie, en mogelijke gevolgen voor een verblijfstitel nagaan: alle middelen op gepaste wijze inzetten</p>	20	<p>Wet Seksuele Misdrijven bevat straatintimidatie.</p>	DRC
<p>Een democratische samenleving kan alleen functioneren als we een grens trekken als vrijheden van de ander worden bedreigd, als iedereen meedoet en discriminatie wordt bestreden. Voor homohaar, antisemitisme, moslimhaar, vrouwenhaar, (online) seksuele uitbuiting, eerwraak, genitale verminking, kinderhuwelijken, gedwongen huwelijken, haatzaaien en geweld tegen andersdenkenden en tegen minderheden is geen plaats in onze samenleving. Hiertegen treden wij op, onder meer door de aanpak van online bedreigingen, beveiliging van slachtoffers, aanmoediging van het doen van aangifte en gevolgen voor visumverlening</p>	<p>De bestrijding van antisemitisme wordt versterkt.</p>	20	<p>Lopend beleid</p>	DRC
	<p>Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd en bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd. De uitvoering van opgelegde straffen verjaart wettelijk niet. De straffen voor zware misdrijven, waaronder terroristische misdrijven en ernstige gewelds- en zedendelicten worden verzwaard.</p>	21	<p>Taakstrafverbod al eerder behandeld, maar niet door EK gekomen.</p> <p>Strafverzwaringen nieuw.</p>	DRC

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>Buitenlandse inmenging gaan we tegen, o.a. door spionage strafbaar te stellen.</p> <p>We versterken de expertise van de aanpak van cybercriminaliteit in alle delen van strafrechtketen.</p>	<p>De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft.</p>	21	Lopend beleid, alleen maximumstraffen nieuw.	DRC
	<p>Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn.</p>	22	Lopend beleid.	DRC
	<p>De aanpak van kindermisbruik wordt geïntensiveerd.</p>	22	Lopend beleid	DRC
	<p>Om voetbalhooligans harder aan te pakken, bijvoorbeeld naar Engels model, worden extra maatregelen getroffen. Er wordt vaker een (digitale) meldplicht voor personen met een stadionverbod opgelegd en er wordt een vergunning verleend per (risicovolle) wedstrijd. Daarnaast komt er een verbod op gezichtsbedekkende kleding in voetbalstadions.</p>	22	Deels lopend beleid, momenteel verkennig naar Engels model.	DVB
	<p>De maximale strafmaat voor openlijke geweldpleging gaat met een derde omhoog</p>	22	Nieuw	DRC
	<p>Er wordt bij 'cold cases' ingezet op het gebruik van genealogische DNA-databanken.</p>	22	Lopend beleid, lopen reeds pilots	DRC
	<p>Met behulp van digitale apparatuur zoals ANPR-camera's kan de politie criminelen sneller opsporen.</p>	22	Lopend beleid, onderzoek nieuw	DRC

	Daarom wordt in grensregio's bezien of de digitale apparatuur toereikend is.			
We versterken de positie van de Nationaal Coördinator tegen Racisme en Discriminatie, de Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding, het College voor de Rechten van de Mens, de Nationale Ombudsman en de gemeentelijke anti-discriminatievoorzieningen met voldoende mensen en middelen. We maken met hen een meerjarig plan ter bestrijding van alle vormen van discriminatie, haatzaaien en racisme.	Er worden maatregelen genomen tegen geweld gericht tegen LHBTIQ+-ers. Om (kwetsbare) jongeren te beschermen die worden gedwongen om hun seksuele gerichtheid te onderdrukken, wordt een effectieve aanpak geïntroduceerd. Er wordt daadkrachtig opgetreden tegen degenen die zich schuldig maken aan discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat, zowel op straat als online.	23		DRC
THEMA AI /ALGORITMES				
We regelen wettelijk dat algoritmes worden gecontroleerd op transparantie, discriminatie en willekeur. Een algoritmetoezichthouder bewaakt dit. De overheid geeft het goede voorbeeld door niet meer data te verzamelen en onderling te delen dan nodig en ontwikkelt regels voor data ethiek in de publieke sector.	Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.	18		DRb
We erkennen fundamentele burgerrechten online. We versterken daarom veilige digitale communicatie en passen geen gezichtsherkenning toe zonder strenge wettelijke afbakening en controle.	Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt, en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes'.	18		DRb/ DRC
THEMA RIJKSDIENST / BESTUURSDEPARTEMENT				

	De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.	18		
	De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen.	18		
	De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien. Deze taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.	18		DAO
THEMA TOEGANG TOT HET RECHT				
We zetten meer in op maatschappelijk effectieve rechtspraak en herstelrecht; laagdrempelige alternatieve geschillenbeslechting, al dan niet in combinatie met partners uit het sociale domein naar het voorbeeld van buurtrechtspraak en 'mediation'.	Ingezet wordt op voldoende, passende voorzieningen voor slachtoffers, waaronder herstelrecht.	22		DRb
	Het behandelen van geschillen, conflicten en veelvoorkomende criminaliteit via wijkrechtspraak wordt gestimuleerd.	22		DRb
We versterken de sociale advocatuur in lijn met scenario 1 van de aanbevelingen van de commissie evaluatie puntentoekenning gefinancierde rechtsbijstand (commissie-Van der Meer). Er wordt daarbij een substantiële maatschappelijke bijdrage verwacht van de gehele advocatuur.				

We beperken het aantal juridische procedures die de overheid voert tegen burgers.				
THEMA STRAFRECHTKETEN				
We verkorten doorlooptijden en nemen achterstanden in de justitiële keten weg.	De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak. Er komen meer prestatieafspraken in de strafrechtketen. [...]	22		DRb
	De inzet van de strafbeschikking wordt onderzocht.	22		DRC
We versterken de gehele justitiële keten en de toegang tot het recht, onder meer met adequate en voorspelbare financiering in de strafrechtketen.	Voor het versterken van veiligheid worden structureel middelen gereserveerd voor het op orde brengen van de capaciteit in de gehele strafrechtketen waarbij de financiering minder gebaseerd is op output en producten, en meer is gericht op het effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen.		Loopt al, wel specifieke financieringswens	DRb/ DRC
Het Wetboek van Strafvordering wordt gemoderniseerd.				
THEMA OPENBARE ORDE & PPS				
	In overleg met vervoerders en andere overheden worden maatregelen genomen om de veiligheid in het OV te verbeteren. Te denken valt aan de inzet van meer boa's in trein en bus die ook daadwerkelijk op kunnen en mogen treden (bv. door uitbreiding van identificatiemogelijkheden voor boa's) en het invoeren van bodycams voor hoofdconducteurs; dit laatste alleen op basis van vrijwilligheid.	9		DVB
	Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed.	20		DVB

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en orde-verstorende acties. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire relschoppers worden hard aangepakt en gestraft.	22		DVB
	De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' en 'Elke Regio Telt', worden doorgezet.	19		DVB
Het kabinetsstandpunt over het evaluatieverslag over de experimenten wordt in 2024 aan de Kamers gezonden. De uitkomst van de experimenten is leidend. Voorafgaande aan het evaluatieverslag worden, mede op basis van tussentijdse monitoring, juridische en praktische voorbereidingen getroffen om na afloop van de experimenten zoveel mogelijk direct te kunnen handelen in lijn met de uitkomst hiervan.	Het blijft verboden drugs te bezitten, verkopen of produceren.	21		DVB
We verbeteren de hulpverlening voor alle sekswerkers. Uitstapprogramma's worden uitgebreid en structureel gemaakt. Deelnemers kunnen desgewenst een urgentieverklaring krijgen op afstand van hun oude omgeving.	De minimumleeftijd voor prostitutie wordt verhoogd naar 21 jaar.	22		DVB
We versterken de rechtspositie van sekswerkers o.a. door toegang tot				

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

verzekeringen, zakelijke bankrekeningen en andere financiële dienstverlening.				
We voeren de Wet Regulering Sekswork in die in de kern bestaat uit een landelijke vergunningplicht en een landelijk register. Daarbij doen we recht aan de reactie van de Raad van State op het wetsvoorstel op het punt van het vergunningsgesprek en de positie van financiële dienstverleners, beveiligers, vervoerders en verhuurders bij het pooiervod. Ook schrappen we de bestuurlijke boete voor sekswerkers, zodat ook sekswerkers zonder vergunning om hulp en voorlichting durven te vragen en ook voor klanten die melding of aangifte doen van misstanden schrappen we de strafbaarstelling in deze wet.				

Huidig <u>Coalitie</u> akkoord	Nieuw <u>Hoofdlijnen</u> akkoord	Pag.	Toelichting huidig beleid	BETROKKEN DG	SECTOR
BESTAANSZEKERHEID EN KOOPKRACHT					
<p>Ook pakken we armoede en schulden verder aan.</p> <p>In totaal investeren we €500 mln per jaar in het hervormen van de arbeidsmarkt, reïntegratie en het aanpakken van armoede en schulden.</p> <p>We zetten de brede armoede- en schuldenaanpak met volle kracht door. We nemen maatregelen om het aantal kinderen dat in armoede opgroeit in vier jaar tijd te halveren en hanteren daarbij een eenduidige, realistische, relatieve definitie van armoede. We herijken elke vier jaar het sociaal minimum om vast te stellen of dit toereikend is om van te leven en mee te doen in de samenleving.</p> <p>We zetten in op financiële educatie, preventie en vroeg signalering, zodat we schulden kunnen voorkomen of vroegtijdig kunnen verhelpen. Om te voorkomen dat mensen vastlopen kunnen maatschappelijke organisaties, zoals woningbouw corporaties, signalen omtrent kwetsbaren delen binnen juridisch</p>	<p>De verbetering van (gemeentelijke) schuldhulpverlening wordt doorgezet, met focus op aanpak van de problematiek bij de bron.</p>	<p>HA p. 3</p> <p>CA p. 3 en p. 25</p>	<p>Een betere aanpak van schulden bij natuurlijke personen is al geruime tijd in beweging binnen het interdepartementale programma 'brede schuldenaanpak'.</p> <p>We willen verder werken aan verbetering van de Wsnp. De Wsnp zorgt onder bepaalde voorwaarden voor een schone lei voor de schuldenaar.</p> <p>Recent is een wetswijziging doorgevoerd om de toegang tot de Wsnp te verbeteren en de duur van het Wsnp-traject te beperken. Een traject duurt nu in principe 18 maanden. Toch blijkt de Wsnp uit eerste ervaringen nog niet optimaal te werken. Daarom wordt verder gekeken naar verdere verbetering van de mogelijkheden om schulden te saneren, door o.a. betere doorstroom van faillissement naar Wsnp en snellere toekenning van een schone lei en inzet van een dwangakkoord.</p> <p>Op 15 april 2024 is de TK bij brief van de Minister voor Rechtsbescherming geïnformeerd over de laatste stand van zaken.</p>	<p>Min SZW (MAPP)</p> <p>JenV: DGRR, DWJZ</p>	<p>Privaatrecht</p>

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>verankerde waarborgen, zoals doelbinding en proportionaliteit. We geven mensen meer ruimte om een reserve aan te houden.</p> <p>Ook zetten we de brede armoede- en schuldenaanpak met volle kracht door en zorgen voor een betere, verantwoorde overheidsincasso met oog voor de menselijke maat en we nemen bovenstaande maatregelen om de relatie tussen burger en overheid te verbeteren.</p> <p>We verkorten de duur van schuldhulptrajecten en verbeteren de toegang tot de Wet schuldsanering natuurlijke personen. We lossen probleemschulden sneller op onder meer door meer mogelijkheden te bieden om tot een schuldregeling te komen.</p> <p>We stellen strengere eisen aan beschermingsbewindvoerders en gaan opstapeling van schulden tegen door een maximum te stellen aan verhogingen, rente- en incassokosten. We zorgen voor een betere, verantwoorde overheidsincasso met oog voor de menselijke maat. Doorverkoop van schulden als verdienmodel wordt tegengegaan.</p>			<p>Het verbeteren van de toegang tot de Wsnp is een speerpunt om het instrument Wsnp in leven te houden en zo mensen effectief en bestendig van hun schulden af te helpen. Het aantal Wsnp-verzoeken is sinds 2011 drastisch gedaald en ook door de wetwijzigingen van de Wsnp per 1 juli 2023 niet noemenswaardig toegenomen. Een effectief en voorspelbaar insolventierecht stelt natuurlijke personen in staat om bij financiële problemen deze tijdig te signaleren en vervolgens snel en efficiënt op te lossen. Waar het oplossen van financiële problemen niet lukt in een minnelijk traject zonder de rechter, moet een natuurlijke persoon zijn schulden snel en efficiënt kunnen afwikkelen via de Wsnp of een faillissement, met zo min mogelijk schade voor schuldeisers. Daarvan profiteert ook de brede economie. Dit draagt bij aan de bestaanszekerheid voor burgers en betere kansen voor mensen met problematische schulden om van deze schulden af te komen en verder te gaan met hun leven.</p>		
<p>We verkleinen de verschillen tussen vast en flex. Te veel mensen in Nederland zijn afhankelijk van tijdelijke contracten. Dit zorgt voor</p>	<p>Zekerheid op de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd, bijvoorbeeld voor echte zelfstandigen (zzp'ers) in het zelfstandigenbeleid en door</p>	<p>HA p. 3 CA p. 27-28</p>	<p>- Het wetsvoorstel meer zekerheid flexwerkers is in voorbereiding. MinRb is tweede ondertekenaar.</p>	<p>Beleidsmatig is SZW eerst verantwoordelijk, JenV - DWJZ is</p>	<p>Privaatrecht</p>

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>onzekerheid. In lijn met het SER MLT-advies worden oproep-, uitzend- en tijdelijke arbeidscontracten beter gereguleerd.</p> <p>Helderheid voor zelfstandigen. Echte zelfstandigen worden ondersteund en ondernemerschap wordt gestimuleerd. De verdere ontwikkeling van een webmodule kan bijdragen aan het vooraf verkrijgen van zekerheid voor zzp-ers over de aard van de arbeidsrelatie. Schijnzelfstandigheid wordt tegengegaan door betere publiekrechtelijke handhaving in het geval van het vermoeden van werknemerschap.</p> <p>Bij ziekte is de inzet primair gericht op herstel en terugkeer van de werknemer. Om de loondoorbetaling bij ziekte te verbeteren, richt de re-integratie zich in het tweede jaar -in lijn met het SER-advies- in principe op het tweede spoor, waarbij de instroom in de WIA zoveel mogelijk wordt beperkt..</p>	<p>regulering van de uitzendsector. Daarnaast streven we naar meer vaste contracten voor werknemers. Daartoe wordt de wetsbehandeling van de Wet verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (VBAR) en de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) voortgezet.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - Het wetsvoorstel verduidelijking arbeidsrelaties en rechtsvermoeden is in voorbereiding. MinRb is tweede ondertekenaar. - (Het wetsvoorstel toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten ligt in de TK. Min SZW is enige ondertekenaar.) <p>Het wetsvoorstel wijziging van de re-integratiebepalingen in het tweede ziekte jaar is in voorbereiding. Min Rb is tweede ondertekenaar.</p>	<p>betrokken i.v.m. de regelgeving in het BW.</p>	
	<p>Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.</p>	<p>HA p. 18</p>			
GRIP OP ASI EL EN MIGRATIE					
	<p><i>(...) de uitzonderingsbepaling van de Vreemdelingenwet 2000 (op grond van de artikelen 110 en 111) [wordt] zo spoedig mogelijk geactiveerd. In de daartoe benodigde <u>algemene maatregel van bestuur</u>, dragend gemotiveerd,</i></p>	<p>3 t/m 7</p>	<p>Nieuw.</p>	<p>DGM / DWJZ</p>	<p>SBR</p>

	<i>worden die bepalingen van de Vreemdelingenwet 2000 buiten werking gesteld die in de weg staan om de acute noodsituatie, voor de asielinstroom in het algemeen en de asielopvang in Ter Apel en de overige asielcentra in het bijzonder, direct aan te pakken, dan wel die bepalingen te vervangen met het oog op het bereiken van dit doel.</i>				
	<i>er [komt] direct een tijdelijke <u>Asielcrisiswet</u> met crisismaatregelen om de acute asielinstroom en -opvangcrisis voor de komende tijd te bestrijden, onder meer door <u>intrekking van de Spreidingswet</u>.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR
	<i>Verscherping toelatingsprocedure (aanpassing bewijslastverdeling, geen beloning voor opzettelijk identiteit niet aantonen, aanpassing en handhaving criteria veilig land en handhaving Dublin-verordening, uitlezen mobiele telefoons, beperking rechtsbijstand).</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR
	<i>Structureel intensiveren in mobiel toezicht veiligheid, grenscontroles en grensbewaking.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR
	<i>Invoering tweestatusstelsel met inbegrip van de instroom-reducerende beperkingen, waaronder: o geen automatische gezinshereniging van subsidiair beschermden, en o forse beperking na-reizigers, inclusief beperking tot het zogenaamde kerngezin met kinderen tot 18 jaar en langere</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	<i>termijnen voordat zulks überhaupt mogelijk is.</i>				
	<i>Er komt voor asiel beroep bij één rechterlijke instantie zonder hoger beroep.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ / DGRR	SBR
	<i>Asielvergunning voor onbepaalde tijd wordt afgeschaft, die voor tijdelijk verblijf aangepast.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR
	<i>De rechtsbijstand bij asielaanvragen wordt zo veel mogelijk beperkt en bij herhaalde asielaanvragen maximaal versoberd.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ / DGRR	SBR
	<i>Procedures worden verkort en versoberd, bijvoorbeeld door het verkorten van de beroepstermijn en beperking van de mogelijkheid tot herhaalde aanvragen. Dwangsommen wegens termijnoverschrijding worden afgeschaft of beperkt.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR
<i>In de wet [wordt] het middel van de ongewenstverklaring aangepast zodat deze ook betrekking kan hebben op uitgeprocedeerde asielzoekers die weg moeten, die weg kunnen, maar die niet meewerken aan hun terugkeer of vertrek en daarbij richten we ons in het bijzonder op diegenen die overlast veroorzaken.</i>	<i>Criminaliteit onder en van asielzoekers hard aanpakken, onder andere door: het direct aanpakken van daders, onder meer door uitplaatsing uit de opvanglocatie, het eerder stopzetten van de asielprocedure en het eerder vervallen verklaren van verblijfstitel, door het uitbreiden van de ongewenstverklaring en door verdere aanscherping van de 'glijdende schaal' zodat criminele vreemdelingen sneller kunnen worden uitgezet. In aanmeld- en opvanglocaties wordt strikt en streng opgetreden tegen geweld en overlast door asielzoekers, met name jegens vrouwelijke</i>	3 t/m 7	Grotendeels nieuw; deels uitbreiding van voorstel uit regeerakkoord Rutte IV.	DGM / DWJZ	SBR

	<i>asielzoekers en asielzoekers met een LHBTIQ+ en/of christelijke achtergrond.</i>				
	<i>Het na definitieve afwijzing of verlies van een verblijfstitel niet-meewerken aan uitzetting wordt strafbaar.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR/SSR
	<i>De standaardtermijn voor naturalisatie wordt verlengd naar 10 jaar, ongeacht verblijf bepaalde of onbepaalde tijd.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR
	<i>Buitenlanders die onze nationaliteit willen aannemen doen, waar dat mogelijk is, afstand van hun andere nationaliteit.</i>		Dit is reeds bestaande wetgeving. Beleidsmatig is het mogelijk dit strenger toe te passen.	DGM / DWJZ	SBR
	<i>De taaleis voor naturalisatie wordt in beginsel voor iedereen verhoogd naar B1.</i>	3 t/m 7	Nieuw	DGM / DWJZ	SBR
WONEN EN VOLKSHUISVESTING infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt					
Duurzaam land De procedures voor de realisatie van nieuwe grootschalige energie-infrastructurele projecten die van nationaal belang zijn, gaan te traag. We brengen daarin versnelling aan door een aanpak zoals in de Crisis- en Herstelwet (Chw).	<ul style="list-style-type: none"> - De bouw van nieuwe woningen wordt versneld door de volgende maatregelen. <ul style="list-style-type: none"> o Het versnellen van procedures: beperken beroepsmogelijkheden (lijn wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting), aangevuld met wegwerken andere struikelblokken (beschikbaarheid locaties, grond en financiële en fiscale prikkels, beperken regels die bouwen in het buitengebied, bijvoorbeeld op het eigen erf, onnodig belemmeren, aanpak van knelpunten rond capaciteit en kennis). - Betaalbaar: <ul style="list-style-type: none"> o Van nieuwbouw moet minimaal 30% gemiddeld – dus met gebiedsgerichte differentiatie – 	7/8	<p>Wetsvoorstel versterking regie volkshuisvesting bij TK aanhangig, ondertekenaars, MBZK, MRb en Stas VWS met algemene grondslag voor uitwerking projecten waarvoor tijdelijke afwijkende rechtsbescherming geldt (één instantie, ABRvS) en versnelling van de procedure (beslistermijn 6 mnd, standaard versnelde behandeling en geen pro forma beroep). MRB is in verband hiermee mede-ondertekenaar van de AMvB's die vanuit BZK en EZK in voorbereiding zijn.</p> <p>AMvB BZK is consultatie afgerond, AMvB EZK start consultatie zeer binnenkort.</p>	DGRR	SBR

	<p>sociale huur zijn; het wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting wordt aangepast om gemeenten hier meer lokale ruimte te geven. Twee derde van de nieuw te bouwen woningen moet betaalbaar zijn voor middeninkomens.</p>				
-	<p>In overleg met vervoerders en andere overheden worden maatregelen genomen om de veiligheid in het OV te verbeteren. Te denken valt aan de inzet van meer boa's in trein en bus die ook daadwerkelijk op kunnen en mogen treden (bv. door uitbreiding van identificatiemogelijkheden voor boa's) en het invoeren van bodycams voor hoofdconducteurs; dit laatste alleen op basis van vrijwilligheid.</p>	9	Vergt uitbreiding van bevoegdheden.	DVB	SBR
EEN GOEDE TOEKOMST VOOR LANDBOUW EN VISSERIJ					
ENERGIE, LEVERINGSZEKERHEID EN KLIMAATADAPTIE					
TOEGANKELIJKE PUBLIEKE VOORZIENINGEN; ZORG EN ONDERWIJS					
<p>De jeugdbeschermingsketen wordt verbeterd waarbij de rechtsbescherming van het kind en het gezin centraal staan.</p>	<p>Uitvoering van de hervormingsagenda jeugd en het doorvoeren, conform advies Algemene Rekenkamer en Afdeling advisering Raad van State, van hervormingen in de structuur van taken, bevoegdheden en indicatiestelling om de prestaties van de jeugdzorg te verbeteren. Er komt een nieuwe aanpak van de</p>	<p>Ha p. 15 CA p. 36</p>	<p>Wetsvoorstel versterking rechtsbescherming in de jeugdbescherming, in het bijzonder bij uithuisplaatsing is in voorbereiding.</p> <p>Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming (J&V, VWS en VNG)</p>	<p>VWS en JenV DGSenB, DWJZ</p>	<p>Privaatrecht</p>

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	gesloten jeugdzorg, waarbij de inzet is om de gesloten jeugdzorg versneld af te bouwen. Het aantal uithuisplaatsingen wordt verminderd en de rechten van kinderen en ouders verbeterd.				
GOED BESTUUR EN EEN STERKE RECHTSSTAAT					
	Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol.	19	De herziening van de Veiligheidswet BES (rampenbestrijding en crisisbeheersing) kan worden voortgezet.	DGPenV	SBR
We nemen de uitwerking van constitutionele toetsing ter hand, in lijn met het advies van de staatscommissie Parlementair stelsel, waarbij we kijken welke vormgeving het best aansluit bij het Nederlandse rechtssysteem	A "Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar." B "Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing.	17	1A Doorgaan huidige wetsvoorstel met beperking tot klassieke bepalingen. 1B Vraagt uitwerking	DGRR/DRB (voortouw ligt bij BZK en binnen JenV op dit moment nog bij DRB)	SBR
-	De Afdeling bestuursrechtspraak van de wordt verzelfstandigd.	17	Is nieuw!	Dit ligt primair bij JenV (BZK is medeondertekenaar) en binnen JenV primair bij DGRR en DRB.	SBR
-	Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan een burger niet	18	'Het recht op een vergissing' sluit nauw aan bij de doelen van het wetsvoorstel versterking waarborgfunctie Awb. Met name bij	DGRR	SBR

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	langer diep in de problemen duwen.		de regeling voor het herstel van kennelijke fouten in besluiten.		
We zorgen voor een betere borging van de onafhankelijkheid van inspecties. Het kabinet zal daartoe een voorstel uitwerken voor een Wet op de rijksinspecties.	Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).	18	Primair aan BZK, maar vergt betrokkenheid SBR/JenV. In het hoofdlijnenakkoord wordt het beleid uit het Coalitieakkoord voortgezet en mogelijk uitgebreid, omdat nu ook "autoriteiten" in dit kader uitdrukkelijk wordt vermeld.	Inspectie JenV	SBR
We bevorderen dat rechterlijke uitspraken meer worden gepubliceerd.	Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.	19	Naar verwachting een voorzetting van het beleid en voorgenomen wetgeving	DGRR/DRB	SBR
-	Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.	19	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verbod functiecombinatie rechter – Kamerlid: naar verwachting een voorzetting van het beleid en aanhangige wetgeving. 2. Benoemingsprocedure leden Raad voor de rechtspraak en gerechtsbestuurders– disciplinaire maatregelen rechters / staatsraden: is nieuw! Staat nadrukkelijk in het recente Venice rapport over de rechtspraak en zal naar verwachting iets zijn waar NSC aan hecht. 3. Bijzondere aanwijzingsbevoegdheid OM: afhankelijk van de voorzetting van het initiatiefwetsvoorstel over hetzelfde onderwerp 4. Ambtsdelicten Kamerleden en bewindspersonen: is nieuw in die zin dat het niet in het huidig regeerakkoord staat, maar feitelijk is het naar verwachting een voorzetting van het beleid en voorgenomen wetgeving. 	<p>DGRR/DRB</p> <p>DGRR/BRB</p> <p>DBRR/DRC</p>	<p>SBR</p> <p>SBR</p> <p>SBR</p> <p>SSR/SBR</p>

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>We versterken de sociale advocatuur in lijn met scenario 1 van de aanbevelingen van de commissie evaluatie puntentoekenning gefinancierde rechtsbijstand (commissie-Van der Meer).</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>De aanbevelingen van de Commissie Van der Meer zijn uitgevoerd (Stb. 2022, 295). Inmiddels is een tweede Commissie Van der Meer bezig met een nieuwe herijking van de puntentoekenning, ook op asielrechts-bijstand. Eindrapport wordt eind 2024 verwacht. Gezien het politieke draagvlak om te komen tot redelijke vergoedingen zal dit beleidsonderwerp worden doorgezet. Redelijke vergoedingen voor asielrechtsbijstand zijn echter ongewis door de maatregelen op gebied asiel en migratie (p. 3-6 nieuw).</p>	<p>DGRR en DGM</p>	<p>SBR</p>
<p>Er wordt (...) een substantiële maatschappelijke bijdrage verwacht van de gehele advocatuur.</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>MinRb is voortdurend in gesprek met de advocatuur en rapporteert daarover in voortgangsrapportages (laatstelijk jan 2024, Kamerstuk 31753, nr. 286). Gezien het politieke draagvlak zal dit beleidsonderwerp worden doorgezet.</p>	<p>DGRR</p>	<p>SBR</p>
<p>We stellen strengere eisen aan beschermingsbewindvoerders en gaan opstapeling van schulden tegen door een maximum te stellen aan verhogingen, rente- en incassokosten. We zorgen voor een betere, verantwoorde overheidsincasso met oog voor de menselijke maat. Doorverkoop van schulden als verdienmodel wordt tegengegaan.</p>	<p>Aanmanings- en incassokosten gaan flink omlaag.</p>	<p>18</p>		<p>DGRR</p>	<p>SBR/PR</p>
<p>We vergroten de toegang tot het recht voor burgers en mkb door griffierechten te verlagen. En we versterken de sociale advocatuur.</p>		<p>CA p.1</p>			<p>Privaatrecht</p>

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel op grond van art. 3.305a Burgerlijk Wetboek.	HA p. 18	Wordt meegenomen in WODC evaluatie WAMCA 2024	DGRR, DWJZ	Privaatrecht
	Versterking van rechten van slachtoffers door een zwaarwegende stem in gratieprocedures, verbetering van het stelsel van compensatie	HA p. 22		DGSenB, DWJZ	Strafrecht, Privaatrecht
<i>We zetten meer in op maatschappelijk effectieve rechtspraak en herstelrecht; laagdrempelige alternatieve geschillenbeslechting, al dan niet in combinatie met partners uit het sociale domein naar het voorbeeld van buurtrechtspraak en 'mediation'. We beperken het aantal juridische procedures die de overheid voert tegen burgers.</i>	Ingezet wordt op voldoende, passende voorzieningen voor slachtoffers, waaronder herstelrecht.	HA p.22 CA p. 16		DGSenB, DWJZ	Strafrecht, Privaatrecht
	Het behandelen van geschillen, conflicten en veelvoorkomende criminaliteit via wijkrechtspraak wordt gestimuleerd.	HA p. 22	Sluit aan bij procesvernieuwing, gevolgen afhankelijk van de wijze van uitvoering	DGRR (DRB), DWJZ	o.a. Privaatrecht
	De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak.	HA p. 22	Sluit aan bij digitale toegang agenda rechtspraak	DGRR (DRB), DWJZ	o.a. Privaatrecht
NATIONALE VEILIGHEID					
In Caribisch Nederland blijven we ons inspannen om Bonaire, Saba en Sint	Nederlanders veilig houden door een stevige aanpak van	1, 19-21	Wetsvoorstel 36462 (drugssluitingen BES) regelt het sluiten van	DVB	SBR

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>Eustatius een gelijkwaardig deel van Nederland te laten zijn. (...) Ondernemende criminaliteit vraagt om harde, realistische en effectieve aanpak. Dat doen we door versterking van en forse investering in de justitie- en veiligheidsketen (...). Hiermee voeren we o.a. het Pact voor de Rechtsstaat* uit. (* De aanpak van ondermijning wordt versterkt door aanpassing van wetgeving (...). De bevoegdheden van het (lokaal) bestuur zijn uitgebreid, met als speerpunten de Wet Damocles (art. 13b Opiumwet) om drugspanden bestuurlijk te kunnen sluiten (...).</p>	<p>criminaliteit en terreur. (...) Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol. (...) De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt. (...) Het blijft verboden drugs te bezitten, verkopen of produceren.</p>		<p>drugspanden, is mogelijk een onderdeel. Voor het overige nieuw.</p>		
<p>-</p>	<p>Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed.</p>	<p>20</p>	<p>Traject loopt al.</p>	<p>DGPenV, DGRR</p>	<p>SBR</p>
<p>Om criminaliteit goed aan te kunnen pakken is het belangrijk dat verschillende partijen (lokaal) beter kunnen samenwerken en gegevens uitwisselen. Ook zorgen we voor voldoende capaciteit en expertise om de taken beter te kunnen uitvoeren. We zorgen ervoor dat de grondslagen voor die gegevensuitwisseling met de juiste waarborgen, zoals doelbinding en proportionaliteit, zijn verankerd in de wet en dat in adequaat toezicht is voorzien.</p>	<p>De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie. (...) De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd. Het streven is erop gericht de informatiedeling, inclusief waarborgen voor de privacybescherming, te verbeteren, met oog voor de positie van het overgrote deel van alle burgers die niks kwaads willen doen, maar wel worden geconfronteerd met langdurige verzoeken als ze een bankrekening willen openen, een onderneming starten of een huis willen kopen.</p>	<p>20</p>	<p>Het wetsvoorstel Wet gegevensverwerking door samenwerkingsverbanden is in de slotfase van de parlementaire behandeling. Voor het overige nadere uitwerking nodig.</p>	<p>DGRR, DGSB</p>	<p>SBR/SSR</p>
<p>-</p>	<p>Onderzocht wordt of en hoe het Nederlandschap kan worden</p>	<p>21</p>	<p>- De huidige RWN maakt het al mogelijk het Nederlandschap in te</p>	<p>NCTV en DGM</p>	<p>SBR</p>

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	afgenomen van veroordeelde terroristen.		trekken bij veel terroristische misdrijven.		
-	Verder wordt onderzocht of de ontneming van het Nederlanderschap wettelijk verder kan worden uitgebreid naar alle categorieën delicten waarvoor het Europees Verdrag inzake Nationaliteit dit toelaat	21	Nieuw	NCTV en DGM	SBR
-	Er komt onderzoek naar een uitbreiding van de wettelijke categorieën veroordeelden van wie het Nederlanderschap kan worden afgenomen. Daartoe wordt onder andere onderzocht of aan het Europees Verdrag inzake Nationaliteit zowel terrorisme als zware criminaliteitsdelicten kunnen worden toegevoegd als grond voor denaturalisatie	21	Nieuw.	NCTV en DGM	SBR
Politie en GGZ gaan intensiever samenwerken en zorgen ervoor dat personen met verward gedrag aparte zorg krijgen en niet onnodig worden opgepakt.	Om te zorgen dat de politie ruimte heeft voor deze prioriteiten en kerntaken, worden werkzaamheden, onder meer met betrekking tot personen met verward gedrag en administratieve verrichtingen in de asielketen, overgeheveld naar andere, ter zake deskundige organisaties EN Politieagenten moeten te veel aandacht schenken aan personen met verward gedrag. Personen met verward of onbegrepen gedrag moeten sneller de hulp en de zorg krijgen die ze nodig hebben, daarom wordt intensievere samenwerking tussen de politie en de ggz gestimuleerd.	21/22	Hulpverleningstaak van politie en andere taken in de asielketen worden meer beperkt of overgeheveld. Hiermee lijkt (deels) een andere koers onder het Hoofdlijnenakkoord te worden ingezet.	DGPenV	SBR

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	Relevante informatie moet waar nodig snel kunnen worden uitgewisseld.				
-	Voor het versterken van veiligheid worden structureel middelen gereserveerd voor het op orde brengen van de capaciteit in de gehele strafrechtketen waarbij de financiering minder gebaseerd is op output en producten, en meer is gericht op het effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen.	22	Moet nader worden uitgewerkt.	DGRR/DRB	SBR/SSR
-	Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstorende acties. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire relschoppers worden hard aangepakt en gestraft.	22	Nieuw beleid	DRC, DGPenV	SBR
-	F4-vuurwerk wordt (...) onder de wet Wapens en munitie gebracht, waarbij wordt gezien hoe professionele vuurwerk-shows deze categorie door verlening van een vergunning kunnen blijven gebruiken.	22	Vergt uitwerking	DGRR	SBR
-	Het versterken van de digitale slagkracht van onze inlichtingendiensten en van de cyberveiligheid bij defensie heeft prioriteit.	23	Voortzetting huidige beleid.	primair BZK en DEF; NCTV, DGRR, en DGPOL	SBR/SSR

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

We willen dat inlichtingendiensten beter in staat zijn om hun slagkracht te benutten en hun capaciteit uitbreiden om nieuwe en toenemende digitale dreigingen en aanvallen assertief op te sporen en te bestrijden, met waarborgen voor goed en effectief toezicht en digitale burgerrechten.	Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheids-diensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd.	21	Voortzetting huidige beleid in aanloop naar de algemene herziening van de Wiv 2017 n.a.v. de evaluatie. Dit raakt in ieder geval de Wet coördinatie terrorismebestrijding en nationale veiligheid en de onderliggende amvb die thans in procedure is.	primair DEF en BZK; NCTV, DGRR, DGPOL	SBR/SSR
We beschermen onze bedrijven, vitale infrastructuur en economisch kapitaal beter door centraal gecoördineerde structurele samenwerking tussen onder andere het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC), het Digital Trust Center (DTC), overheden, bedrijven en wetenschappers. Zij kunnen sneller en makkelijker informatie delen over digitale kwetsbaarheden en 'hacks'.	De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. (...) De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage.	21	Voortzetting huidige beleid in aanloop naar de algemene herziening van de Wiv 2017 n.a.v. de evaluatie.	primair DEF en BZK; NCTV, DGRR, DGPOL	SBR/SSR
-	Er komt onderzoek naar een veiligheids-organisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk	21	Onderdeel van de herziening WIV 2017.	primair DEF en BZK; NCTV, DGRR, DGPOL	SBR/SSR
-	De aanpak van kindermisbruik wordt geïntensiveerd.	22	Relatie met wetsvoorstel bestuurlijke aanpak online kinderpornografisch materiaal en met de CSAM-verordening. Betekent voorzetting van huidig beleid.	DGSenB	SBR
	Het jeugdstrafrecht voor 14 tot en met 16-jarigen wordt aangescherpt, onder andere door het verhogen van maximale straffen.	HA p. 21	Vergt verdere uitwerking.	DGSenB	SSR
	Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd. De uitvoering van opgelegde straffen verjaart wettelijk niet.	HA p. 21	Met de onlangs aangenomen wet seksuele misdrijven wordt de bijzondere verjaringsregeling voor seksuele misdrijven uitgebreid.	DGRR/DGSenB	SSR

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

			<p>Ernstige zedenmisdrijven verjaren daardoor niet meer.</p> <p>Opgelegde straffen en maatregelen verjaren na de tenuitvoerleggingstermijn. De tenuitvoerleggingstermijn is een derde langer dan de termijn van verjaring van het recht tot strafvordering van het feit waarvoor de straf of maatregel is opgelegd.</p> <p>Er is een wetsvoorstel in ambtelijke voorbereiding ter afschaffing van de tenuitvoerleggingstermijnen. Bij de beleidsvorming wordt in het bijzonder gekeken naar de reikwijdte, de effectiviteit en de proportionaliteit van het voorstel.</p> <p>Vergt deels nieuwe wetgeving.</p>		
	Bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd.	HA p. 21	Nieuw wetsvoorstel.	DGRR	SSR
Zware criminelen worden effectiever opgespoord en vervolgd, bijvoorbeeld door (...) het verzwaren van de straffen om de georganiseerde misdaad beter te kunnen bestrijden, te weten verboden wapenbezit, hulp bij uitbraak en verboden productie, grootschalige handel en grootschalig bezit van drugs.	De straffen voor zware misdrijven, waaronder terroristische misdrijven en ernstige gewelds- en zedendelicten worden verzwaard.	CA p. 20, HA p. 21	Vergt nadere uitwerking, mede door recente nieuwe wetgeving.	DGRR/NCTV	SSR
De maximale straf voor deelname aan een terroristische organisatie wordt verhoogd naar 20 jaar.	De definitie van deelname aan een terroristische organisatie wordt verruimd, de strafmaat voor terroristische activiteiten wordt verhoogd naar twintig jaar. (...)	CA p. 22, HA p. 21	Vergt nadere uitwerking.	NCTV	SSR

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	Het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt verboden en aanzetten tot geweld, het verheerlijken van terroristische daden en het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt een apart strafdelict met een forse maximumstraf.				
We versterken de expertise van de aanpak van cybercriminaliteit in alle delen van strafrechtketen.	Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd.	CA p. 20, HA p. 21	Vergt nieuwe wetgeving.	DGRR	SSR
Buitenlandse inmenging gaan we tegen, o.a. door spionage strafbaar te stellen.	Spionage wordt strenger bestraft.	CA p. 39, HA p. 21	In het wetsvoorstel 36280 uitbreiding strafbaarheid spionageactiviteiten is het wettelijk strafmaximum verhoogd voor diverse spionageactiviteiten. Vraag is op het lopende wetgevingstraject nog aanpassing vraagt.	NCTV	SSR
We borgen de positie van het slachtoffer. We zetten meer in op maatschappelijk effectieve rechtspraak en herstelrecht; laagdrempelige alternatieve geschillenbeslechting, al dan niet in combinatie met partners uit het sociale domein naar het voorbeeld van buurtrechtspraak en 'mediation'.	Ingezet wordt op voldoende, passende voorzieningen voor slachtoffers, waaronder herstelrecht.	CA p. 20, HA p. 22	In het kader van het nieuwe Wetboek van Strafvordering wordt een eindezaakverklaring wegens mediation in strafzaken (als vorm van herstelrecht) opgenomen in de tweede aanvullingswet, als daarvoor aanleiding is. Dit zal gebeuren na het WODC rapport over de Innovatiewet Strafvordering (1 oktober 2024). Daarbij bij worden ook verzoeken van de Tweede Kamer om mediation te versterken (2022) betrokken.	DGSenB/DGRR	SSR
	De maximale strafmaat voor openlijke geweldpleging gaat met een derde omhoog	HA p. 22	Aanpassing wetgeving is noodzakelijk.	DGRR	SSR
Voor homohaat, antisemitisme, moslimhaat, vrouwenhaat, (online) seksuele uitbuiting, eerwraak, genitale verminking,	De bestrijding van antisemitisme wordt versterkt.	CA p. 29,	Explicitering van de ontkenning van de holocaust is opgenomen in een bij de TK aanhangig wetsvoorstel	DGRR	SSR

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>kinderhuwelijken, gedwongen huwelijken, haatzaaien en geweld tegen andersdenkenden en tegen minderheden is geen plaats in onze samenleving. Hiertegen treden wij op (...)</p>	<p>Er wordt daadkrachtig opgetreden tegen degenen die zich schuldig maken aan discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat, zowel op straat als online.</p>	<p>HA p. 20 en 23.</p>	<p>(wetsvoorstel herimplementatie Europees strafrecht (36491)).</p> <p>Vraagt nadere uitwerking.</p>		
<p>We blijven werken aan de acceptatie, veiligheid en emancipatie van de LHBTQI+ gemeenschap. Het Regenboogakkoord is hiervoor de basis. We voeren dit akkoord zorgvuldig uit met (initiatief)wetgeving en beleid.</p>	<p>Om kwetsbare jongeren te beschermen die worden gedwongen om hun seksuele gerichtheid te onderdrukken, wordt een effectieve aanpak geïntroduceerd</p>	<p>CA p. 29, HA p. 23</p>	<p>Vraagt nadere uitwerking.</p>	<p>DGRR</p>	<p>SSR</p>
<p>De aanpak van ondermijning wordt verstevigd door aanpassing van wetgeving, opsporing, straffen, gegevensuitwisseling en detentie. Daarbij betrekken we lessen uit de bestrijding van de maffia in Italië. We gaan de omstandigheden in de extra beveiligde inrichting (EBI) en het Italiaanse gevangenisregime vergelijken om te voorkomen dat vanuit gevangenschap netwerken worden aangestuurd.</p> <p>Zware criminelen worden effectiever opgespoord en vervolgd, bijvoorbeeld door het verbeteren van de kroongetuigenregeling (..)</p> <p>Het verdienmodel van criminelen wordt harder aangepakt door de jacht op crimineel geld te intensiveren, bijvoorbeeld met de mogelijkheid om crimineel vermogen te confisqueren wanneer veroordeling niet mogelijk is.</p>	<p>De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie. Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen. De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd.</p> <p>(...)</p> <p>De kroongetuigeregeling wordt uitgebreid. De aanpak voortgezet crimineel handelen in en vanuit detentie wordt versterkt naar Italiaans model en de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd.</p>	<p>CA p. 20 – 21, HA p. 20</p>	<p>Het wetsvoorstel aanvullende maatregelen tegen georganiseerde criminaliteit tijdens detentie (wetsvoorstel 36372), is aanhangig bij de TK (eindstemming aangehouden). Hierin is het onderzoek naar het Italiaanse 41-bis regime vertaald naar de Nederlandse situatie. Bij dit wetsvoorstel is een aanvullend wijzigingsvoorstel voorzien (herstel verhouding tot hoger recht na amendering). Raakt ook aan het initiatiefwetsvoorstel-Ellian Wet aanscherping EBI- en AIT-regime (wetsvoorstel 36457).</p> <p>Voor confiscatie zonder voorafgaande veroordeling wordt op dit moment het wetsvoorstel tot implementatie van de Europese confiscatierichtlijn voorbereid. Daarnaast is een wetsvoorstel in voorbereiding tot uitbreiding kroongetuigeregeling.</p> <p>Grotendeels voorzetting huidig beleid.</p>	<p>DGO</p>	<p>SSR</p>

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	De inzet van de strafbeschikking wordt onderzocht	HA p. 22	Dit raakt aan de verbetering van de regeling van de buitengerechtelijke afdoening in de eerste aanvullingswet nieuw Wetboek van Strafvordering (in consultatie). Die regeling vloeit mede voort uit en houdt rekening met de uitkomsten van eerder onderzoek naar de inzet van de strafbeschikking (evaluatie Wet OM-afdoening, rapporten PGHR).	DGRR	SSR
Het Wetboek van Strafvordering wordt gemoderniseerd.		CA p. 19	Het wetsvoorstel voor het nieuwe Wetboek van Strafvordering wordt op dit moment behandeld door de Tweede Kamer (wetsvoorstel 36327). De nota naar aanleiding van de zes door de TK uitgebrachte verslagen wordt naar verwachting voor de zomer van 2024 aangeboden aan de TK. De 8 data voor de mondelinge behandeling in Q1 van 2025 zijn al gepland door de TK.	DGRR	SSR
Artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht wordt gemoderniseerd om vervolging van daders te verbeteren.	Mensenhandel, mensensmokkel en alle illegale immigratieroutes worden aangepakt, nationaal en Europees.	CA p. 22, HA p. 5	Het wetsvoorstel modernisering en uitbreiding strafbaarstelling mensenhandel is op dit moment aanhangig bij de Tweede Kamer (wetsvoorstel 36547). Het wetsvoorstel verhoging wettelijke strafmaxima mensensmokkel is eveneens aanhangig bij de Tweede Kamer (wetsvoorstel 36414).	DGRR	SSR
Ongewenste buitenlandse beïnvloeding en financiering worden aangepakt. We nemen maatregelen om ongewenste beïnvloeding zoveel mogelijk tegen te gaan, o.a. door de werkzaamheden van de	Aanpakken van buitenlandse ongewenste beïnvloeding	HA p. 6 CA p. 27	WTMO ligt in TK	SZW, NCTV, DRC en DWJZ	Privaatrecht

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>verder te versterken Taskforce problematisch gedrag en ongewenste buitenlandse financiering (Kamerstuk 35228, nr. 39) en de behandeling van het wetsvoorstel transparantie maatschappelijke organisaties (Kamerstukken 35646) voort te zetten.</p>					
<p>We beschermen slachtoffers van huwelijksdwang, achterlating of genitale verminking, bijv. door een rechter een preventief beschermingsbevel te laten uitvoeren en het verbieden van het aanprijzen, aanzetten of uitvoeren van maagdenvliesherstel. Ook komt er een meldplicht voor medewerkers in de zorg en het onderwijs bij eengerelateerd geweld, huwelijksdwang of vrouwelijke genitale verminking.</p> <p>Een democratische samenleving kan alleen functioneren als we een grens trekken als vrijheden van de ander worden bedreigd, als iedereen meedoet en discriminatie wordt bestreden. Voor homohaar, antisemitisme, moslimhaat, vrouwenhaat, (online) seksuele uitbuiting, eerwraak, genitale verminking, kinderhuwelijken, gedwongen huwelijken, haatzaaien en geweld tegen andersdenkenden en tegen minderheden is geen plaats in onze samenleving. Hiertegen treden wij op, onder meer door de aanpak van online bedreigingen, beveiliging van slachtoffers, aanmoediging van het doen van</p>	<p>Schadelijke praktijken zoals huwelijksdwang en vrouwelijke genitale verminking worden aangepakt</p>	<p>Ha p. 7 CA p. 27 en 29</p>	<p>Behoeft nadere uitwerking.</p>	<p>DGSenB, DWJZ</p>	<p>Strafrecht, Privaatrecht</p>

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

aangifte en gevolgen voor visumverlening.					
	Er komen meer mogelijkheden om ouders verantwoordelijk te houden voor schade die kinderen aanrichten.	HA p. 20	Vraagt nadere uitwerking.	DGSenB, DWJZ	Privaatrecht
Ongewenste buitenlandse beïnvloeding en financiering worden aangepakt. We nemen maatregelen om ongewenste beïnvloeding zoveel mogelijk tegen te gaan, o.a. door de werkzaamheden van de verder te versterken Taskforce problematisch gedrag en ongewenste buitenlandse financiering (Kamerstuk 35228, nr. 39) en de behandeling van het wetsvoorstel transparantie maatschappelijke organisaties (Kamerstukken 35646) voort te zetten.	Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties. De behandeling van de wet transparantie maatschappelijke organisaties wordt voortgezet.	HA p. 21 CA p. 27	Het wetsvoorstel transparantie maatschappelijke organisaties ligt in TK	SZW, NCTV, DRC en DWJZ	Privaatrecht
	De rechtspersonen die gelieerd zijn aan terroristische organisaties, die in andere EU-landen verboden zijn, worden hier ook verboden.	HA p. 21	Een verbod op aan een (elders) verboden verklaarde terroristische organisatie gelieerde rechtspersonen vergt een aanvulling van de art. 2:20 e.v. BW en/of de artt. 10:122/123 BW, al naar gelang of de betreffende rechtspersoon vanuit Nederland, de EU of een derde land opereert.	NCTV, DWJZ	Privaatrecht/SBR
Tegen organisaties die tot doel hebben om de democratische rechtsstaat te ondermijnen dient een weerbare democratie zich te beschermen, bijvoorbeeld op basis van de recente wijziging van boek 2 van het Burgerlijk Wetboek die op 1 januari 2022 in werking treedt.		CA p. 25	Aanpassing 2:20 BW is per 1 januari 2022 in werking getreden.	DWJZ	Privaatrecht

SOLIDE OVERHEIDSFINANCIEN, ECONOMIE EN VESTIGINGSKLIMAAT					
<p>Bedrijven komen uit een zware periode door de coronacrisis en het einde lijkt helaas nog niet in zicht. Daar waar financieel gezonde ondernemingen door corona niet vooruitkomen door schulden, spant het kabinet zich in om tot oplossingen te komen.</p> <p>Voor deze coalitie is het mkb belangrijk. Het groei- en innovatief vermogen van mkbondernemers en bedrijven wordt versterkt en ondernemerschap wordt gestimuleerd. Dat betekent een meetbare aanpak van regeldruk, waarbij we met de mkb-toets bij wetgeving toetsen of regels ook voor een mkb-ondernemer uitvoerbaar zijn. Het betekent ook het makkelijker maken om mensen in dienst te nemen en te houden, het wegnemen van onnodige belemmeringen bij financiering, het dichten van de financieringskloof, ondersteuning bij digitalisering en verduurzaming, een betere positie van ondernemers in het faillissementsrecht en een meer</p>	<p>Een stabiele Nederlandse economie en gezonde bedrijven kunnen niet zonder een goed vestigingsklimaat. Nederland moet behoren tot de top 5 van de landen met een goede concurrentiepositie. Bedrijven moeten zich in Nederland willen vestigen en willen blijven. Het verdienvermogen van Nederland moet voorop staan. Nederland moet een land blijven waar bedrijvigheid ontkiemt, bloeit en groeit. [...]</p> <p>. Tegelijkertijd is er ook direct actie nodig; nu is er te veel knellende regelgeving die in de weg zit. En bij dit alles wordt samen opgetrokken met ondernemers en werkgevers, met werknemers en hun vakbonden. Daartoe het volgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verbetering van het vestigingsklimaat staat voorop. Hierbij wordt ook gekeken naar fiscale maatregelen. [...] - Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die 	<p>CA p. 28</p> <p>HA p. 24</p>	<p>Bij brief van 15 april 2024 (KST 33 695, nr. 22) heeft de Minister voor Rechtsbescherming aangekondigd te willen werken aan modernisering van het insolventierecht.</p> <p>Wanneer een onderneming niet langer schulden kan betalen, gaat deze failliet en wordt – als er geen doorstart wordt gerealiseerd - de boedel te gelde maakt en verdeeld onder de schuldeisers. Het is voor het vestigingsklimaat belangrijk dat dit proces voorspelbaar, snel en efficiënt gebeurt. We werken aan een beter vestigingsklimaat voor Nederland, door een efficiënt en modern faillissementsrecht. De huidige Faillissementswet dateert voor een behoorlijk deel uit de 19e eeuw en is moet bij de tijd worden gebracht. Deze modernisering moet langs de volgende hoofdlijnen plaatsvinden. Voorkomen van een faillissement is beter dan in een faillissement geraken. Daarom kijken we naar kansen tot verbetering van reorganisatiemogelijkheden voor ondernemingen. Wanneer het (toch)</p>	DWJZ, DRB	Privaatrecht

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>strategische benutting van overheidsaanbestedingen.</p>	<p>zorgen voor extra regeldruk, schrappen. - In wetgeving en beleid moet rekening gehouden worden met de gevolgen voor kleine ondernemers, bijvoorbeeld wat betreft kosten en risico's, zodat het in dienst nemen van mensen mogelijk blijft.</p>		<p>tot een faillissement komt, is het van belang dat een faillissement effectief en efficiënt wordt afgewikkeld. De afwikkeling moet ook rechtvaardig zijn, met een goede rechtsbescherming. Daarbij wordt gekeken naar betere bescherming van werknemers. Verder willen we de afwikkeling van faillissementen technisch verbeteren door o.a. de mogelijkheden te onderzoeken om de positie van en taakinfilling door de curator en de toezichthoudende rechter-commissaris onder de loep te nemen en door te kijken naar een regeling voor internationale faillissementen.</p>		
--	---	--	---	--	--

DGSenB

Huidig Regeerakkoord	Nieuw Regeerakkoord	Pag.	Toelichting huidig beleid	Directie	Financiële dekking ja/nee + begrotingsreeks
THEMA Sancties Intramuraal					
We gaan de omstandigheden in de extra beveiligde inrichting (EBI) en het Italiaanse gevangenisregime vergelijken om te voorkomen dat vanuit gevangenschap netwerken worden aangestuurd.	De aanpak voortgezet crimineel handelen in en vanuit detentie wordt versterkt naar Italiaans model en de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd." P.20	20	Lopend	SI	Consequenties afhankelijk van uitwerking. Als dit impliceert dat het aantal AIT-achtige afdelingen zou moeten worden uitgebreid, betekent dit kostbare verbouwingen in GW en waarschijnlijk vergroting van de frictieleegstand -en dus de capaciteitsproblematiek- door verdere fragmentatie van de capaciteit. De dagprijs van een AIT ligt aanzienlijk hoger dan voor een reguliere plaats. Hiervoor zijn geen middelen beschikbaar.
Ter voorkoming van recidive werken we verder toe naar meer maatwerk in het gevangenisregime waar re-integratie in de samenleving een belangrijk onderdeel van is. Om- en bijscholing in de gevangenis en huisvesting voor ex-gedetineerden worden gefaciliteerd.	Daarnaast vergt preventie in het algemeen en voorkomen van recidive, in het bijzonder door first offenders, meer inzet." Voor effectief veiligheidsbeleid vormen preventie en repressie twee kanten van dezelfde medaille.	20	Deels overlappend	SI	Consequenties afhankelijk van de uitwerking.
Ter voorkoming van recidive werken we verder toe naar meer maatwerk in het gevangenisregime waar re-	Detentie wordt versoerd en moet effectief zijn."	22	Haaks op bestaand beleid	SI	Onduidelijk hoe versoering bijdraagt aan effectiviteit. Versoering kan leiden tot

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>integratie in de samenleving een belangrijk onderdeel van is. Om- en bijscholing in de gevangenis en huisvesting voor ex-gedetineerden worden gefaciliteerd.</p>					<p>besparingen als dit verkorting van het dagprogramma inhoudt. Omvang afhankelijk van de uitwerking. De Wet SenB moet waarschijnlijk worden aangepast omdat deze het basis- en plusregime noemt (42,5 resp. 48 uur). Besparing zit in afvloeien boventallig personeel. Dit leidt tot frictiekosten. Enkele jaren geleden werd gerekend met 150k per fte. Samen met wetswijziging betekent dit dat netto besparing pas over enkele jaren wordt gerealiseerd.</p>
	<p>"De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie. Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen."</p>	20	Lopend	SI	<p>DJI heeft voorsnog voldoende middelen in het kader van de ondermijning, mede gezien de aanzienlijke terugbetaling aan DGO over 2023 vanwege onderuitputting. Intensivering of herprioritering vraagt afstemming met DGO.</p>
	<p>"Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterreur. Aanhouden, berechten, straffen, met inbegrip van mogelijke detentie, en mogelijke gevolgen voor een verblijfstitel nagaan: alle middelen op gepaste wijze inzetten."</p>	20	Ter info: niet primair DGSenB, wel consequentie capaciteit DJI.		<p>Effect op detentie afhankelijk van concrete uitwerking. Voor elke toename van de capaciteitsbehoefte geldt dat GW niet de celcapaciteit, het personeel of de middelen heeft deze op te vangen.</p>

	"Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd."	21	Ter info: niet primair DGSenB, wel consequentie capaciteit DJI.		Effect waarschijnlijk beperkt. Momenteel zitten ca. 50 personen op titel van cybercrime in GW. Wel geldt voor elke toename van de capaciteitsbehoefte dat GW niet de celcapaciteit, het personeel of de middelen heeft deze op te vangen.
THEMA Sancties Extramuraal					
	Onderzocht wordt of en hoe het Nederlanderschap kan worden afgenomen van veroordeelde terroristen.	21	Ter info: i.v.m. toezicht reclassering op niet-Nederlanders en re-integratie vanuit de gevangenis voor de tenuitvoerlegging.	DGRR	Consequenties afhankelijk van de uitwerking. Einde aan verjaring heeft waarschijnlijk geen significant effect op de capaciteitsbehoefte, aangezien het beeld is dat misdrijven zelden na zeer lange tijd worden opgelost. Wanneer het nu voor kan komen dat bij een naderend eind van de verjaringstermijn een ultieme opsporingsinspanning plaatsvindt, zou die prikkel juist vervallen. Effect van taakstrafverbod vraagt nader onderzoek naar huidige strafoplegging en naar de mate waarin bestaande taakstrafverboden worden omzeild door een taakstraf te combineren met een dag vrijheidsstraf.
	De uitvoering van opgelegde straffen verjaart wettelijk		Lopend	SE	Einde aan verjaring heeft waarschijnlijk geen

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	niet.				significant effect op de capaciteitsbehoefte, aangezien het beeld is dat misdrijven zelden na zeer lange tijd worden opgelost. Wanneer het nu voor kan komen dat bij een naderend eind van de verjaringstermijn een ultieme opsporingsinspanning plaatsvindt, zou die prikkel juist vervallen.
	De inzet van de strafbeschikking wordt onderzocht.		Ter info: niet primair DGSenB, wel mogelijk consequentie voor tenuitvoerlegging		Nvt
	De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd		Nieuw	SE	Consequenties afhankelijk van de uitwerking. Kent flinke financiële uitvoeringsconsequentie, hiervoor is geen dekking voorzien PM koppeling huisvesting.
	Er komt een recht op vergissen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag		Nieuw	SE	Ca 30-60 mln euro afhankelijk van de uitwerking. Geen concrete bedragen bekend maar eerdere analyses wijzen op tientallen miljoenen euro aan kosten/verminderde opbrengsten. Betref een generaal dossier

THEMA AI /ALGORITMES					
We regelen wettelijk dat algoritmes worden gecontroleerd op transparantie, discriminatie en willekeur. Een algoritmetoezichthouder bewaakt dit. De overheid geeft het goede voorbeeld door niet meer data te verzamelen en onderling te delen dan nodig en ontwikkelt regels voor data ethiek in de publieke sector.	Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.	18	Lopend	BZK is actie houder, AI participeert	Geen dekking. De benodigde middelen hiervoor zijn ca. 45 mln. voor 4 jaar, opgebouwd als volgt: t1 2,5 mln. T2 7 mln T3 15 mln. T4 20 mln. onder de noemer "kennisversterking verantwoorde AI JenV".
We nemen het voortouw en zetten in Europees verband in op versterking van de samenwerking tussen lidstaten op het gebied van digitalisering, onder meer op mensgerichte inzet van kunstmatige intelligentie, digitale ethiek, ontwikkeling van digitale identiteit en cybersecurity en 'open source'.	"Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn. De overheid, waarbij de kennis van digitalisering moet worden versterkt"	18	Lopend	AI.	45 miljoen beschikbaar meerjarig
	" en de maatschappij worden weerbaar gemaakt tegen desinformatie en 'deepfakes' "	18	Lopend	DRB/BPT	

THEMA Slachtofferbeleid					
We borgen de positie van het slachtoffer.	Ingezet wordt op voldoende, passende voorzieningen voor slachtoffers, waaronder herstelrecht.	22	Lopend	SB (herstelrecht DGRR/DRB)	Consequenties afhankelijk van de uitwerking.
	"Versterking van rechten van slachtoffers door een zwaarwegende stem in gratieprocedures"	22	Deels overlappend	SB	Consequenties afhankelijk van de uitwerking.
	"verbetering van het stelsel van compensatie van geleden schade"	22	Deels overlappend	SB	<p>2025 5 mln 2026 ev 10 mln Geld nodig om aanvullende maatregelen uit te voeren die we bij SCS niet hebben kunnen doen door gebrek aan middelen. In ieder geval moet er voor uitbreiding affectieschade naar broers en zussen budget beschikbaar komen en voor een aantal andere maatregelen uit de variant die we eerder als midden hebben benoemd.</p> <p>Voorbehoud 2027 ev 30 mln Schadevergoedingskamer Als wordt ingezet op aparte schadevergoedingskamer dan is 70 mln euro extra nodig, maar niet eerder dan 2027/2028</p>
	"en een zelfstandig gebiedsverbod."	22	Nieuw		Consequenties afhankelijk van de uitwerking.

THEMA STRAFRECHTKETEN					
Verbetering strafrechtketen				NCTV	300 mln beschikbaar; NCTV verdeelt
We verkorten doorlooptijden en nemen achterstanden in de justitiële keten weg.	De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak. Er komen meer prestatieafspraken in de strafrechtketen. [...]	22	Ter info	DGRR	
	De inzet van de strafbeschikking wordt onderzocht.	22	Ter info: niet primair DGSenB, wel mogelijke consequentie voor tenuitvoerlegging.	DGRR	
We versterken de gehele justitiële keten en de toegang tot het recht, onder meer met adequate en voorspelbare financiering in de strafrechtketen.	Voor het versterken van veiligheid worden structureel middelen gereserveerd voor het op orde brengen van de capaciteit in de gehele strafrechtketen waarbij de financiering minder gebaseerd is op output en producten, en meer is gericht op het effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen.	22	Ter info	DGRR	
Het Wetboek van Strafvordering wordt gemoderniseerd.			Lopend	DGRR plus DSenS	

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd en bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd.			DGRR	
	De straffen voor zware misdrijven, waaronder terroristische misdrijven en ernstige gewelds- en zedendelicten worden verzwaard. P.21	21	Ter info: i.v.m. capaciteit DJI en Reclassering	DSenS	DFEZ kwam o.b.v. betrokken verkiezingsprogramma's eerder met een grove schatting van 2.500 plaatsen en € 400 mln. jaarlijkse kosten. Afhankelijk van de uitwerking kan dit zelfs een onderschatting zijn. De gevolgen zijn sowieso buitengewoon omvangrijk. Meerdere nieuwe PI's zouden nodig zijn. Voor elke toename van de capaciteitsbehoefte geldt dat GW niet de celcapaciteit, het personeel of de middelen heeft deze op te vangen.
	Er komen meer prestatieafspraken in de strafrechtketen.	22	Ter info	DSenS	Nvt
THEMA Jeugd					Algemene notie preventie: er zijn geen middelen voor eventuele intensiveringen
Door in te zetten op een brede preventie-aanpak, via onder meer meer jeugdwerkers, voorkomen we dat jongeren afglijden naar de criminaliteit of na een overtreding draaideurcriminelen worden. Dit doen we onder andere door vroegtijdig kwetsbaarheden, te	Er blijft ingezet worden op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden." " De zware, georganiseerde misdaad moet krachtig worden	20	Lopend	ACF	Financiële dekking blijft onveranderd. Het nieuwe akkoord loopt in lijn met het huidige regeerakkoord. Voor aanpak High Impact Crimes zijn er structurele middelen beschikbaar (10mln) en voor Preventie met Gezag ook (160mln).

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

<p>signaleren en in te zetten op bewezen methodes.</p>	<p>bestreden. Gezag en respect in de openbare ruimte moeten worden hersteld. Daarnaast vergt preventie in het algemeen en voorkomen van recidive, in het bijzonder door first offenders, meer inzet. Voor effectief veiligheidsbeleid vormen preventie en repressie twee kanten van dezelfde medaille."</p>				
	<p>"Er komen meer mogelijkheden om ouders verantwoordelijk te houden voor schade die kinderen aanrichten."</p>	20	Deels overlap	JC	Consequenties afhankelijk van de uitwerking.
	<p>Het jeugdstrafrecht voor 14 tot en met 16-jarigen wordt aangescherpt, onder andere door het verhogen van maximale straffen. Wanneer bij ernstige misdrijven het adolescentenstrafrecht bij meerderjarigen wordt toegepast, moet dat uitgebreider worden gemotiveerd.</p>	20	Nieuw	JC	Effect op JJI-capaciteit afhankelijk van concrete uitwerking. Binnen de JJI's is geen ruimte om een toenemende capaciteitsbehoefte op te vangen.
<p>Op p. 36 van het huidige coalitie akkoord is opgenomen dat de jeugdbeschermingsketen wordt verbeterd waarbij de rechtsbescherming van het kind en het gezin centraal staan.</p>	<p>Het aantal uithuisplaatsingen wordt verminderd en de rechten van kinderen en ouders verbeterd Onderdeel VWS: "Uitvoering van de hervormingsagenda jeugd en het doorvoeren, conform advies Algemene Rekenkamer en Afdeling advisering Raad van State, van hervormingen in de structuur van taken, bevoegdheden en</p>	15	Deels overlap	JB/S	Voor vermindering uithuisplaatsingen is Toekomstscenario nodig, geen dekking. Voor verbetering rechtsbescherming is € 7 mln per jaar beschikbaar (€ 75 mln per jaar nodig).

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	indicatiestelling om de prestaties van de jeugdzorg te verbeteren. Er komt een nieuwe aanpak van de gesloten jeugdzorg, waarbij de inzet is om de gesloten jeugdzorg versneld af te bouwen."				
	"De aanpak van kindermisbruik wordt geïntensiveerd."	22	Nieuw	JB/HG	Bestaand beleid, voor intensivering geen dekking.
Om te voorkomen dat jongeren de criminaliteit ingaan worden meer (jeugd)wijkagenten ingezet en komt er een brede, domeinoverstijgende wijkaanpak ter bevordering van leefbaarheid en veiligheid.	Er blijft ingezet worden op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden."	20	Lopend	ACF	Financiële dekking blijft onveranderd. Het nieuwe akkoord loopt in lijn met het huidige regeerakkoord. Voor aanpak High Impact Crimes zijn er structurele middelen beschikbaar (10mIn) en voor Preventie met Gezag ook (160mIn).
THEMA aanpak geweld					
Politie en justitie dienen de ruggengraat te vormen van een wijkeraanpak die kwetsbare wijken weerbaar moet maken tegen ondermijnende criminaliteit, door een combinatie van veiligheidsbeleid, sociaal offensief en het bieden van een uitweg uit (drugs)criminaliteit richting werk of een opleiding. Bij de uitwerking hiervan wordt het door gemeenten bepleite meerjarige programma Leefbaarheid en veiligheid betrokken.	Er blijft ingezet worden op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden." " De zware, georganiseerde misdaad moet krachtig worden bestreden. Gezag en respect in de openbare ruimte moeten worden hersteld. Daarnaast vergt preventie in het algemeen en voorkomen van recidive, in het bijzonder door first offenders, meer inzet. Voor effectief veiligheidsbeleid vormen preventie en repressie	20	Lopend	ACF ACF en DGO: PmG	Financiële dekking blijft onveranderd. Het nieuwe akkoord loopt in lijn met het huidige regeerakkoord. Voor aanpak High Impact Crimes zijn er structurele middelen beschikbaar (10mIn) en voor Preventie met Gezag ook (160mIn).

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	twee kanten van dezelfde medaille."				
NPLV	Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' en 'Elke Regio Telt', worden doorgezet.	19	Lopend/ter info	VRO/BZK; ACF	PM
	Nederland beschouwt het Caribisch deel van het Koninkrijk als waardevol.	19	Lopend/ter info	BZK; ACF	PM
	De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en beveiligen tot de aanpak in detentie. De aanpak van uithalers en logistieke knooppunten bij criminaliteit, zoals havens wordt uitgebreid Er komt zichtbare aanwezigheid en meer politie en politieposten in wijken, in buurten en in de regio; de recherche wordt versterkt. Het streven is dat zoveel mogelijk wijkagenten meer tijd echt in hun wijk kunnen doorbrengen.	20 20 20	Deels overlap, deels nieuw Ter info	DGO met ACF en JC DGO met ACF en JC DGPenV tbv ook PmG	PM
	De patseraanpak wordt toegevoegd aan het preventiebeleid	20	Ter info	DGRR?	PM

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	Agressie en geweld tegen zorgverleners en fraude in de zorg wordt aangepakt.	15	Deels overlap (link met Taskforce Onze hulpverleners veilig)	DGPenV met ACF	PM
	Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder; en tegen alle vormen van straatterreur. Aanhouden, berechten, straffen, met inbegrip van mogelijke detentie, en mogelijke gevolgen voor een verblijfstitel nagaan: alle middelen op gepaste wijze inzetten. De maximale strafmaat voor openlijke geweldpleging gaat met een derde omhoog	20 22	Relatie met Aanpak geweld, inclusief Strategisch Offensief Tegen Explosies, in ontwikkeling	ACF en veel andere betrokken onderdelen JenV.	PM
We treden streng op tegen eerwraak en vrijheidsbeperking van meisjes, vrouwen en andere kwetsbaren en degenen die hieraan schuldig zijn. Hierbij worden de mogelijkheden verruimd om strafrechtelijk op te treden tegen medeplichtigen. We beschermen slachtoffers van huwelijksdwang, achterlating of genitale verminking, bijv. door een rechter een preventief beschermingsbevel te laten uitvoeren en het verbieden van het aanprijzen, aanzetten of uitvoeren van maagdenvliesherstel. Ook komt er een meldplicht voor medewerkers in de zorg en het onderwijs bij eengerelateerd geweld, huwelijksdwang of vrouwelijke genitale verminking.	Het optreden tegen eengerelateerd geweld wordt versterkt.	20	Lopend	JB/HG	Bestaand beleid, voor intensivering geen dekking.
We treden streng op tegen eerwraak en vrijheidsbeperking van meisjes, vrouwen en andere	Schadelijke praktijken zoals huwelijksdwang en vrouwelijke	7	Lopend	JB/HG	Bestaand beleid, voor intensivering geen dekking.

<p>kwetsbaren en degenen die hieraan schuldig zijn. Hierbij worden de mogelijkheden verruimd om strafrechtelijk op te treden tegen medeplichtigen. We beschermen slachtoffers van huwelijksdwang, achterlating of genitale verminking, bijv. door een rechter een preventief beschermingsbevel te laten uitvoeren en het verbieden van het aanprijzen, aanzetten of uitvoeren van maagdenvliesherstel. Ook komt er een meldplicht voor medewerkers in de zorg en het onderwijs bij eengerelateerd geweld, huwelijksdwang of vrouwelijke genitale verminking.</p>	<p>genitale verminking worden aangepakt.</p>				
<p>THEMA Personen met verward en/of onbegrepen gedrag</p>					
<p>Politie en GGZ gaan intensiever samenwerken en zorgen ervoor dat personen met verward gedrag aparte zorg krijgen en niet onnodig worden opgepakt.</p>	<p>Politieagenten moeten te veel aandacht schenken aan personen met verward gedrag. Personen met verward of onbegrepen gedrag moeten sneller de hulp en de zorg krijgen die ze nodig hebben, daarom wordt intensievere samenwerking tussen de politie en de ggz gestimuleerd. Relevantie informatie moet waar nodig snel kunnen worden uitgewisseld.</p>	<p>22</p>	<p>Lopend</p>	<p>FZ</p>	<p>Geen consequenties verwacht</p>
<p>Politie en GGZ gaan intensiever samenwerken en zorgen ervoor dat personen met verward gedrag aparte zorg krijgen en niet onnodig worden opgepakt.</p>	<p>Om te zorgen dat de politie ruimte heeft voor deze prioriteiten en kerntaken, worden werkzaamheden, onder meer met betrekking tot</p>	<p>21</p>	<p>Overlappend</p>	<p>FZ</p>	<p>Taken overnemen door andere organisaties kost ca 25 mln Gaat om inzet ambulances (ca 57 mln) en fte's overige taken. Er zijn</p>

	personen met verward gedrag en administratieve verrichtingen in de asielketen, overgeheveld naar andere, ter zake deskundige organisaties.				geen middelen opgenomen voor de andere, ter zake kundige organisatie, terwijl budgetoverheveling vanuit de politie ook niet aan de orde lijkt. Dit is een ernstige kwetsbaarheid voor dit onderdeel van het coalitieakkoord.
THEMA Kansspelen / filantropie					
	Verhogen kansspelbelasting van 30,5% naar 37,8%	Budgetaire bijlage p. 4, regel 56	Nieuw	lenK	Dit is een belastingmaatregel die betrekking heeft op het beleidsterrein van Minfin. Dit heeft wel indirecte forse consequenties op het kansspelbeleid.
	Beperken giftenaftrek IB en Vpb en geven uit de vennootschap.	Budgetaire bijlage p. 4, regel 59	Nieuw	lenK	Dit is een belastingmaatregel die betrekking heeft op het beleidsterrein van Minfin

DGO

Huidig Regeerakkoord	Nieuw Regeerakkoord	Pag.	Toelichting huidig beleid	Prim. DG	Sec. DG
THEMA NATIONALE VEILIGHEID					
Ondermijnende criminaliteit vraagt om harde, realistische en effectieve aanpak. Dat doen we door versterking van en forse investering in de justitie- en veiligheidsketen, van wijkagent en recherche tot rechtspraak, Openbaar Ministerie (OM), gevangeniswezen en reclassering.	De zware, georganiseerde misdaad moet krachtig worden bestreden. Gezag en respect in de openbare ruimte moeten worden hersteld. Daarnaast vergt preventie in het algemeen en voorkomen van recidive, in het bijzonder door first offenders, meer inzet. Voor	20	Algemene doelstelling	DGO	

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

Hiermee voeren we o.a. het Pact voor de Rechtsstaat uit.	effectief veiligheidsbeleid vormen preventie en repressie twee kanten van dezelfde medaille.				
	De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie		Deels lopend beleid: onduidelijk wat er aanvullend gewenst wordt op specifieke onderwerpen als preventie, B&B en VCHD	NCTV*	DGO/SenB
STRAFRECHTELIJK					
Zware criminelen worden effectiever opgespoord en vervolgd, bijvoorbeeld door het verbeteren van de kroongetuigenregeling	De kroongetuigenregeling wordt uitgebreid	20	Lopend beleid: Kroongetuigeregeling en wettelijke kader getuigenbescherming voor einde 2024 ter consultatie.	DGO	DWJZ
We gaan de omstandigheden in de extra beveiligde inrichting (EBI) en het Italiaanse gevangenisregime vergelijken om te voorkomen dat vanuit gevangenschap netwerken worden aangestuurd.	De aanpak voortgezet crimineel handelen in en vanuit detentie wordt versterkt naar Italiaans model en de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd	20	Deels lopend beleid: onduidelijk wat er aanvullend gewenst wordt	DGSenB	DGO
De aanpak van ondermijning wordt verstevigd door aanpassing van wetgeving, opsporing, straffen, gegevensuitwisseling en detentie. Daarbij betrekken we lessen uit de bestrijding van de maffia in Italië.					
De landelijke recherche krijgt voldoende mensen en middelen om in interventieslagkracht te kunnen voorzien.					
INTERNATIONAAL					
We versterken internationale samenwerking om grensoverschrijdende netwerken op te rollen en vroegtijdig nieuwe ontwikkelingen in criminaliteit te signaleren.	...en de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd	20	Deels lopend beleid: onduidelijk wat er aanvullend gewenst wordt		
CRIMINELE GELDSTROMEN					
Het verdienmodel van criminelen wordt harder aangepakt door de jacht op crimineel geld te intensiveren, bijvoorbeeld met de mogelijkheid om crimineel vermogen te confisqueren wanneer veroordeling niet mogelijk is.	Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen	20	Deels lopend beleid: Op 15 maart 2024 is de Kamer geïnformeerd over de stand van zaken over het wetsvoorstel confiscatie criminele goederen. Dit	DGO	FIN

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

We pakken crimineel vermogen af en geven meer prioriteit aan financiële opsporing en 'intelligence' om geldstromen te verstoren.			wetsvoorstel wordt ingetrokken en in plaats daarvan zal er een strafrechtelijk wetsvoorstel worden gemaakt die de veroordeling van confiscatie zonder voorafgaande veroordeling mogelijk maakt. Onduidelijk wat er aanvullend gewenst wordt		
Afgepakt geld of afgepakte zaken, zoals die van personen die (de herkomst van) bezit van kostbare zaken niet (fiscaal) kunnen verklaren, krijgen zoveel mogelijk een publieke bestemming, met name in de wijken die het meest lijden onder criminaliteit.					
Bedrijven en hun bestuurders die ondermijnende criminaliteit faciliteren, witwassen en zich schuldig maken aan milieucriminaliteit, worden steviger aangepakt.	De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd	20	Deels lopend beleid: onduidelijk wat er aanvullend gewenst wordt	DGO	FIN
PREVENTIE					
	De patseraanpak wordt toegevoegd aan het preventiebeleid.	20	Nu geen onderdeel van beleid, is dus nieuw	DGO	
	Er blijft ingezet worden op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden	20	Lopend beleid	DGO	DGSenB
DRUGS					
(...) en het verzwaren van de straffen om de georganiseerde misdaad beter te kunnen bestrijden, te weten verboden wapenbezit, hulp bij uitbraak en verboden productie, grootschalige handel en grootschalig bezit van drugs.	Het blijft verboden drugs te bezitten, verkopen of produceren	21	Deels lopend beleid: onduidelijk wat er aanvullend gewenst wordt	DGRR*	DGO
Er komt een staatscommissie die de status van XTC (MDMA) in het kader van de volksgezondheid onderzoekt en advies uitbrengt					

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

over de voor- en nadelen van medicinaal gebruik, met inbegrip van een analyse vanuit verschillende disciplines van risico's voor de gezondheid, preventie en de Europese context en relevante verdragen					
Ter voorkoming van problematisch gebruik van drugs zetten we intensiever in op een actieve en effectieve preventieaanpak, in het bijzonder ter bescherming van kwetsbare jongeren.					
MAINPORTS					
We verscherpen de controles om fraude en corruptie bij logistieke knooppunten aan te pakken.	De aanpak van uithalers en logistieke knooppunten bij criminaliteit, zoals havens wordt uitgebreid.	20	Deels lopend beleid: onduidelijk wat er aanvullend gewenst wordt	DGO	
GEGEVENSDELING					
We zorgen ervoor dat de grondslagen voor die gegevensuitwisseling met de juiste waarborgen, zoals doelbinding en proportionaliteit, zijn verankerd in de wet en dat in adequaat toezicht is voorzien.	Het streven is erop gericht de informatiedeling, inclusief waarborgen voor de privacybescherming, te verbeteren, met oog voor de positie van het overgrote deel van alle burgers die niks kwaads willen doen, maar wel worden geconfronteerd met langdurige verzoeken als ze een bankrekening willen openen, een onderneming starten of een huis willen kopen.	20	Deels lopend beleid onduidelijk wat er aanvullend gewenst wordt	DGO	
CORRUPTIE					
	Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn.	22	Lopend beleid	DGO	

HDBV

Huidig Regeerakkoord	Nieuw Hoofdlijnenakkoord	Pag.	Toelichting	Directie
THEMA GOED BESTUUR EN STERKE RECHTSSTAAT				
We vragen het kabinet voorstellen te doen om de informatievoorziening aan de Kamer te verbeteren en, indien nodig, de openbaarheid van stukken te verruimen. Er komt meer ruimte voor feitelijke informatie-uitwisseling tussen ambtenaren en Kamerleden. De Archiefwet wordt herzien en consistent geïmplementeerd bij alle departementen en uitvoeringsorganisaties.	De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd	18	<ul style="list-style-type: none"> Op 12 november 2021 is het wetsvoorstel voor de Archiefwet 2021 en het nader rapport behandeld in de Ministerraad. Op 17 november 2021 is een voorstel voor modernisering van de Archiefwet ingediend bij de Tweede Kamer. Na de val van het kabinet Rutte IV heft de Tweede Kamer op 12 september 2023 de nieuwe Archiefwet niet controversieel verklaard. 	DI&I

		<ul style="list-style-type: none"> • Tussen 15 december 2023 en 9 februari 2024 hebben het Archiefbesluit en de Archiefregeling opengestaan voor consultatie. De vele tientallen reacties worden nu - ook in samenhang met de uitkomsten van verschillende onderzoeken en adviezen - bekeken. Het is vooralsnog onduidelijk wat met de vele aanbevelingen gedaan gaat worden en welk effect dit gaat hebben op JenV. • De inwerkingtreding van de nieuwe Archiefwet is al verschillende keren uitgesteld en wordt nu voorzien voor 1 januari 2026. • Na het beschikbaar komen van definitieve teksten voor Archiefregeling en Archiefbesluit zal DI&I een impactanalyse uitvoeren op de nieuwe Archiefwet. • Dit is geen verandering t.a.v. huidig beleid. 	
--	--	--	--

De aanpassing van de Archiefwet is nodig om ervoor te zorgen dat overheidsorganisaties ook digitale informatie goed opslaan en toegankelijk houden. Daarnaast moeten overheden belangrijke informatie in de toekomst na 10 jaar overbrengen naar het Nationaal Archief of een lokale of regionale archiefdienst. Nu is dat nog 20 jaar.

DGPenV

Huidig Regeerakkoord	Nieuw Regeerakkoord	Pag.	Toelichting huidig beleid	Afdeling
Wijkagenten en aanwezigheid in de wijk				

Overzicht Hoofdlijnenakkoord 23 mei 2024

	Er komt zichtbare aanwezigheid en meer politie en politieposten in wijken, in buurten, in de regio; [...].	20	Huisvesting grotendeels in lijn met plannen voor Toekomstbestendig Huisvestingsbeleid, hoewel daarin de focus ligt op fysieke nabijheid in de vorm van flexibele huisvesting en mobiel werken en minder fysieke huisvesting. Uitbreiding van het aantal politieposten betreft een (mogelijk significante) intensivering.	EBF
We doen recht aan de wettelijke norm van minimaal 1 wijkagent per 5000 inwoners.	Het streven is dat zoveel mogelijk wijkagenten meer tijd echt in hun wijk kunnen doorbrengen.		Bestendiging huidig beleid. Streefnorm is dat wijkagenten 80% van hun tijd in de wijk doorbrengen.	PBO
Recherche				
De landelijke recherche krijgt voldoende mensen en middelen om in interventieslagkracht te kunnen voorzien.	Er komt zichtbare aanwezigheid en meer politie en politieposten in wijken, in buurten, in de regio; de recherche wordt versterkt	20	In lijn met huidig beleid. Noodzaak tot versterking ligt wat betreft DGPenV op gedigitaliseerde criminaliteit en ondermijning.	PBO/PP
Inclusiviteit en aanpak discriminatie en racisme				
We blijven inzetten op het verhogen van de aangiftebereidheid door de inzet van anti-discriminatieonderzoekers en het versterken van het politie netwerk 'roze in blauw'	De bestrijding van antisemitisme wordt versterkt.	20	Anti-discriminatie onderzoekers worden niet meer expliciet genoemd in het hoofdlijnenakkoord.	PBO
	Versterking van teams als "Roze in Blauw" en het Joodse politienetwerk bij de politie.		In lijn met huidig beleid. Medewerkers melden zich vrijwillig aan voor de genoemde netwerken. Wordt	PBO

			intern aangemoedigd, maar is niet stuurbaar.	
BOA				
	Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed.	20	Continuering reeds ingezet beleid.	PBO
-	In overleg met vervoerders en andere overheden worden maatregelen genomen om de veiligheid in het OV te verbeteren. Te denken valt aan de inzet van meer boa's in trein en bus die ook daadwerkelijk op kunnen en mogen treden (bv. door uitbreiding van identificatiemogelijkheden voor boa's) en het invoeren van bodycams voor hoofdconducteurs; dit laatste alleen op basis van vrijwilligheid	9	Continuering huidig beleid. V.w.b. identificatiemogelijkheden: Gesprekken over verbeteringen veiligheid lopen onder leiding van IenW. JenV en IenW zijn in gesprek over toegang tot rijbewijsregister voor boa's.	PBO
ANPR				
-	Met behulp van digitale apparatuur zoals ANPR-camera's kan de politie criminelen sneller opsporen. Daarom wordt in grensregio's bezien of de digitale apparatuur toereikend is	22	Lopend beleid, maar uitbreiding ANPR-camera's betekent mogelijk een intensivering.	PBI
Politiefunctie / personen met verward gedrag				
	Om te zorgen dat de politie ruimte heeft voor deze prioriteiten en kerntaken, worden werkzaamheden, onder meer met betrekking tot personen met verward gedrag en administratieve verrichtingen in de asielketen, overgeheveld naar andere, ter zake deskundige organisaties.	21	In lijn met huidige beleid, in het bijzonder visie op de politiefunctie. Uitwerking vergt intensiveringen, niet alleen in de politie, maar ook in de organisaties naar wie de taken moeten worden overgeheveld (zoals het zorgdomein).	PBO

			Hoofdlijnenakkoord nog geen heldere aanknopingspunten voor concrete invulling. Het wordt niet genoemd op welke deskundige organisaties wordt bedoeld. Ook wordt hieraan geen investering gekoppeld om deze taakoverdracht mogelijk te maken.	
Politie en GGZ gaan intensiever samenwerken en zorgen ervoor dat personen met verward gedrag aparte zorg krijgen en niet onnodig worden opgepakt (DSenS).	Politieagenten moeten te veel aandacht schenken aan personen met verward gedrag. Personen met verward of onbegrepen gedrag moeten sneller de hulp en de zorg krijgen die ze nodig hebben, daarom wordt intensievere samenwerking tussen de politie en de ggz gestimuleerd. Relevante informatie moet waar nodig snel kunnen worden uitgewisseld	22	Uitspraak is grotendeels in lijn met huidig beleid, uitwerking is ongewis. Bredere samenwerking. is nodig en niet alleen met de ggz.	PBO
Bewaken en beveiligen				
-	(Primair NCTV, raakt erg aan DGPenV) De afgelopen jaren is er een groei van het aantal bedreigingen bij politici en hoeders van de rechtsstaat. Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier.	20	Er zijn tijdelijke middelen beschikbaar gesteld (motie Helder). Bestendinging van deze middelen is wenselijk en helpt bij de werving van personeel.	PBO

Punten Hoofdlijnenakkoord Ministerie van Justitie en Veiligheid 15-05-2025

NR	Primair DG	Secundair DG	Ander Departement	Uitvoering	MJenV primair verantwoordelijk?	Maatregel
1	DWJZ	DGM			V	Uitzonderingsbepaling van de Vreemdelingenwet 2000 (noodsituatie)
2	DWJZ	DGM	BZK	IND, DT&V	V	Tijdelijke Asielcrisiswet met crisismaatregelen (Asiel beslist op, (gedwongen) uitzetten mensen zonder verblijfstitel, verbod voorraad huurwoningen statushouders)
3	DGM	DWJZ	BZ		V	Opt-out clause voor het Europees asiel- en migratiebeleid
4	DGM	DWJZ		IND, DT&V	V	Verscherping toelatingsprocedure (aanpassing bewijslastverdeling, geen beloning voor opzettelijk identiteit niet aantonen, aanpassing en handhaving criteria veilig land en handhaving Dublin-verordening, uitlezen mobiele telefoons en beperking rechtsbijstand).
5	DGM			KMar	V	Structureel intensiveren in mobiel toezicht veiligheid, grenscontroles en grensbewaking.
6	DGM		BZ	IND	V	Het landenbeleid wordt fors aangepast
7	DGM			IND	V	Invoering tweestatusstelsel met inbegrip van de instroom-reducerende beperkingen
8	DGM			IND	V	Geen automatische gezinshereniging van subsidiair beschermden
9	DGM			IND	V	Forse beperking nareizigers, inclusief beperking tot het zogenaamde kerngezin met kinderen tot 18 jaar en langere termijnen voordat zulks überhaupt mogelijk is
10	DGM	DGRR			V	Er komt voor asiel beroep bij één rechterlijke instantie zonder hoger beroep
11	DGM			IND	V	Asielvergunning voor onbepaalde tijd wordt afgeschaft, die voor tijdelijk verblijf aangepast
12	DGM			COA	V	Opvang kansarme asielzoekers op aparte locaties met een zo veel mogelijk versoerd en deels gesloten regime; de rijksbijdrage aan de Landelijke Vreemdelingenvoorziening wordt beëindigd
13	DGM	DGRR		IND	V	De rechtsbijstand bij asielaanvragen wordt zo veel mogelijk beperkt en bij herhaalde asielaanvragen maximaal versoerd
14	DGM	DWJZ/DGRR	BZK	IND	V	Procedures worden verkort en versoerd. Dwangsommen worden afgeschaft.
15	DGM	DGPenV/DGRR		Politie	V	Harder optreden tegen overlastgevers
16	DGM	DGPenV/DGRR		Politie / OM	V	Criminaliteit onder en van asielzoekers hard aanpakken
17	DGM			IND/DT&V/OM	V	Het na definitieve afwijzing of verlies van een verblijfstitel niet-meewerken aan uitzetting wordt strafbaar
18	DGM	DWJZ		DT&V	V	De inzet op terugkeer wordt aangescherpt. Snel uitvoeren EU-migratiepact

Punten Hoofdlijnenakkoord Ministerie van Justitie en Veiligheid 15-05-2025

19	DGM	DWJZ			V	Inzet Nederland op verdergaande aanscherpingen in de EU-regelgeving
20	DGM	DGRR			V	Mensenhandel, mensensmokkel en alle illegale immigratieroutes worden aangepakt, nationaal en Europees
21	DGM	DGOEK		NOO	V	De eigen bijdrage aan opvang door ontheemden uit Oekraïne wordt verhoogd
22	DGM		BZ	DT&V	V	Maximale inzet op opvang in de regio en op migratiedeals daartoe
23	DGM	DWJZ	BZ		X	Inzet modernisering van het VN-Vluchtelingenverdrag bij VN
24	DGM		SZW		X	De aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten ('rapport Roemer') worden uitgevoerd
25	DGM		SZW		X	Malafide uitzendconstructies worden hard aangepakt
26	DGM		SZW		X	Arbeidsmigranten van buiten de EU, met uitzondering van kennismigranten, worden tewerkstellingsvergunningplichten
27	DGM		SZW		X	Werkgevers van arbeidsmigranten (niet Nederlandse ingezetenen) worden verantwoordelijk voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting
28	DGM		SZW		X	Bij langdurig verblijf krijgen werkgevers ook een verantwoordelijkheid voor het leren van de Nederlandse taal door deze werknemers
29	DGM		SZW		X	Nederland zet met betrekking tot arbeidsmigratie in op inperking van het vrije verkeer van personen binnen de EU indien en voor zover uitbreiding van de EU aan de orde wordt gesteld
30	DWJZ/DGRR		BZK		X	Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar.
31	DJWZ/DGRR		BZK	Rechtspraak	X	Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing
32	DWJZ/DGRR		BZK	RvS	X	De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd
33	DWJZ/DGRR		BZK		X	Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld
34	DWJZ		BZ/BZK		X	De wijze van totstandkoming, parlementaire goedkeuring en uitvoering van verdragen wordt herijkt met een sterkere rol van het parlement en expliciete toetsing aan artikel 91, derde lid, van de Grondwet
35	DWJZ		BZ/BZK		X	Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving
36	DWJZ		BZK		X	Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen

Punten Hoofdlijnenakkoord Ministerie van Justitie en Veiligheid 15-05-2025

37	DWJZ/DGRR				X	Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel op grond van art. 3.305a Burgerlijk Wetboek
38	DWJZ/DGRR		BZK		x	De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek)
39	DWJZ/DGRR/DGSenB				v	Er komt een recht op vergissen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag
40	DG Breed		BZK		X	De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog
41	DGRR		BZK	Huis voor Klokkenluiders	X	De bescherming van klokkenluiders wordt versterkt
42	DGSenB		BZK		X	Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes
43	DGSenB		BZK		X	Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn
44	DWJZ	DO	BZK		X	De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd
45	DWJZ		BZK	Inspectie	X	Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten)
46	P&O		BZK		X	De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd
47	DFEZ/P&O		FIN		X	De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen
48	P&O		BZK		X	De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien
49	DII	DWJZ	BZK / OCW		X	De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd
50	DGRR/DWJZ		BZK		v	Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden
51	NCTV	DGO/DGSenB		DJI	v	De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie
52	DGO		FIN		X	Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen
53	DGO		FIN		X	De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd

Punten Hoofdlijnenakkoord Ministerie van Justitie en Veiligheid 15-05-2025

54	DGO			OM/ Rechtspraak / Politie	V	De kroongetuigeregeling wordt uitgebreid
55	DGSenB	DGO		DJI	V	De aanpak voortgezet crimineel handelen in en vanuit detentie wordt versterkt naar Italiaans model en de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd
56	DGO	DGSenB		Politie	V	Er blijft ingezet worden op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden
57	DGRR	DGPenV		OM / Rechtspraak	V	De mogelijkheid voor werken onder nummer voor de politie, officieren van justitie en rechters-commissarissen wordt uitgebreid
58	DGPenV			Politie	V	Er komt zichtbare aanwezigheid en meer politie en politieposten in wijken, in buurten, in de regio; de recherche wordt versterkt
59	DGPenV			Politie	V	Versterking van teams als "Roze in Blauw" en het Joodse politienetwerk bij de politie
60	NCTV			Politie	V	Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier
61	DGPenV			Politie	V	Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed
62	DGRR	DGPenV		Politie	V	Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterreur
63	DGSenB	DWJZ			V	Er komen meer mogelijkheden om ouders verantwoordelijk te houden voor schade die kinderen aanrichten
64	DGRR			NCAB	V	De bestrijding van antisemitisme wordt versterkt
65	DGSenB				V	Het optreden tegen eegerelateerd geweld wordt versterkt
66	DGSenB	DWJZ			V	Het jeugdstrafrecht voor 14 tot en met 16-jarigen wordt aangescherpt
67	DGRR	DWJZ		OM / Rechtspraak	V	Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd en bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd
68	DGRR	DGO			V	Het blijft verboden drugs te bezitten, verkopen of produceren
69	NCTV				V	Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd. Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSi in Frankrijk

Punten Hoofdlijnenakkoord Ministerie van Justitie en Veiligheid 15-05-2025

70	NCTV	DWJZ			V	De definitie van deelname aan een terroristische organisatie wordt verruimd, de strafmaat voor terroristische activiteiten wordt verhoogd naar twintig jaar. Onderzocht wordt of en hoe het Nederlandschap kan worden afgenomen van veroordeelde terroristen. Verder wordt onderzocht of de ontneming van het Nederlandschap wettelijk verder kan worden uitgebreid naar alle categorieën delicten waarvoor het Europees Verdrag inzake Nationaliteit dit toelaat
71	DGM	DWJZ			V	Er komt onderzoek naar een uitbreiding van de wettelijke categorieën veroordeelden van wie het Nederlandschap kan worden afgenomen. Daartoe wordt onder andere onderzocht of aan het Europees Verdrag inzake Nationaliteit zowel terrorisme als zware criminaliteitsdelicten kunnen worden toegevoegd als grond voor denaturalisatie.
72	DGO	NCTV			V	Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties. De behandeling van de wet transparantie maatschappelijke organisaties wordt voortgezet. De rechtspersonen die gelieerd zijn aan terroristische organisaties, die in andere EU-landen verboden zijn, worden hier ook verboden
73	NCTV				V	Het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt verboden. Aanzetten tot geweld, het verheerlijken van terroristische daden en het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt een apart strafdelict met een forse maximumstraf
74	NCTV			NCSC	V	De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft.
75	DGSenB	DGM / DGPenV		Politie	V	Om te zorgen dat de politie ruimte heeft voor deze prioriteiten en kerntaken, worden werkzaamheden, onder meer met betrekking tot personen met verward gedrag en administratieve verrichtingen in de asielketen, overgeheveld naar andere, ter zake deskundige organisaties
76	DGSenB	DGRR		DJI	V	Versterking van rechten van slachtoffers door een zwaarwegende stem in gratieprocedures, verbetering van het stelsel van compensatie van geleden schade en een zelfstandig gebiedsverbod
77	DGSenB	DGRR			V	Ingezet wordt op voldoende, passende voorzieningen voor slachtoffers, waaronder herstelrecht
78	DGRR			Rechtspraak	V	Het behandelen van geschillen, conflicten en veelvoorkomende criminaliteit via wijkrechtspraak wordt gestimuleerd

Punten Hoofdlijnenakkoord Ministerie van Justitie en Veiligheid 15-05-2025

79	DGRR	DGSenB		DJI	V	De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak. Er komen meer prestatieafspraken in de strafrechtketen. Detentie wordt versoepeld en moet effectief zijn
80	DGRR			OM	V	De inzet van de strafbeschikking wordt onderzocht
81	DGRR	DGPenV / DWJZ			V	De politie wordt te vaak geconfronteerd met het gebruik van zwaar illegaal vuurwerk. Steeds vaker wordt dit illegale vuurwerk gebruikt om plofkraken of explosies te veroorzaken, of om hulpverleners te belagen. F4-vuurwerk wordt daarom onder de wet Wapens en munitie gebracht, waarbij wordt bezien hoe professionele vuurwerkshows deze categorie door verlening van een vergunning kunnen blijven gebruiken
82	DGRR			NFI	V	Er wordt bij 'cold cases' ingezet op het gebruik van genealogische DNA-databanken
83	DGRR	DGPenV		OM / Rechtspraak / Politie	V	Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoring acties. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire reischoppers worden hard aangepakt en gestraft
84	DGRR		VWS		V	Om voetbalhooligans harder aan te pakken, bijvoorbeeld naar Engels model, worden extra maatregelen getroffen. Er wordt vaker een (digitale) meldplicht voor personen met een stadionverbod opgelegd en er wordt een vergunning verleend per (risicovolle) wedstrijd. Daarnaast komt er een verbod op gezichtsbedekkende kleding in voetbalstadions
85	DGPenV			Politie / KMar	V	Met behulp van digitale apparatuur zoals ANPR-camera's kan de politie criminelen sneller opsporen. Daarom wordt in grensregio's bezien of de digitale apparatuur toereikend is
86	DGRR	DWJZ			V	De aanpak van kindermisbruik wordt geïntensiveerd
87	DGRR			Strafrechtketen	V	Voor het versterken van veiligheid worden structureel middelen gereserveerd voor het op orde brengen van de capaciteit in de gehele strafrechtketen waarbij de financiering minder gebaseerd is op output en producten, en meer is gericht op het effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen
88	DGPenV			Politie	V	Politieagenten worden intern volledig gesteund in hun taken, ook door de korpsleiding
89	DGPenV		VWS	Politie	V	Politieagenten moeten te veel aandacht schenken aan personen met verward gedrag. Personen met verward of onbegrepen gedrag moeten sneller de hulp en de zorg krijgen die ze nodig hebben, daarom wordt intensievere samenwerking tussen de politie en de ggz gestimuleerd. Relevante informatie moet waar nodig snel kunnen worden uitgewisseld

Punten Hoofdlijnenakkoord Ministerie van Justitie en Veiligheid 15-05-2025

90	DGO		BZK / FIN		V	Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen , belangrijke speerpunten zijn
91	DGRR		VWS		V	De minimumleeftijd voor prostitutie wordt verhoogd naar 21 jaar
92	DGRR	DWJZ			V	De maximale strafmaat voor openlijke geweldpleging gaat met een derde omhoog
93	DGRR		AZ/BZ		V	Nederland blijft er, met de andere getroffen landen, alles aan doen om waarheidsvinding, gerechtigheid en rekenschap te bewerkstelligen voor de aanslag op MH17, onder meer door er voor in te blijven zetten dat de daders en andere verantwoordelijken hun straf en aansprakelijkheid niet ontlopen
94	DGRR	NCTV			V	Verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid is van essentieel belang. Dit stelt eisen aan voorlichting en communicatie door de overheid, samenwerking met burgers en bedrijven, met andere overheden en maatschappelijke partners
95	NCTV		VWS / BZK / EZK / I&W		V	Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. Veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt
96	NCTV		BZK / BZ		X	Bedreigingen tegen politieke ambtsdragers door of vanuit andere landen die niet meewerken aan opsporing, vervolging of berechting hiervan, worden niet geaccepteerd en hierop wordt geacteerd.

Afspraken behorend bij de budgettaire bijlage hoofdlijnenakkoord

- Met het hoofdlijnenakkoord zijn afspraken gemaakt over de financiën van de rijksbegroting. Deze afspraken zijn opgenomen in de voorliggende budgettaire bijlage.
- Voor de budgettaire verwerking van het hoofdlijnenakkoord zijn alle bedragen in de tabellen leidend. De budgettaire reeksen zijn inclusief uitvoeringskosten. De mutaties in deze budgettaire bijlage zijn ten opzichte van de huidige begrotingsstanden.
- Ombuigingen op de uitgaven worden (direct) verwerkt in de meerjarenbegrotingsstanden van de departementale ontwerpbegrotingen voor 2025 die op Prinsjesdag worden ingediend.
- De Ombuigingen op de uitgaven worden (direct) verwerkt in de meerjarenbegrotingsstanden van de departementale ontwerpbegrotingen voor 2025 die op Prinsjesdag worden ingediend.
- De bedragen in de tabellen zijn in miljoenen. Een min-teken is een saldoverbetering.

11. Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat

Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat. Om zorg te dragen voor goed bestuur en het goed functioneren van de rechtsstaat wordt olopend structureel 200 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. Deze middelen worden onder meer besteed aan het instellen van een constitutioneel hof, de invoering van een nieuw kiesstelsel, versterking van de rechtspraak en de Kiesraad.

2025	2026	2027	2028	Struc.
100	150	200	200	200

12. Nationale veiligheid versterken. Meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdiensten

Nationale veiligheid versterken. Voor versterking van de nationale veiligheid wordt olopend structureel 300 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld voor meer slagkracht bij de politie, justitie en veiligheidsdiensten.

2025	2026	2027	2028	Struc.
200	250	300	300	300

26. Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie)

Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en **communicatie**). **Tussen 2018 en 2022 kwamen er circa 25.000 FTE's aan rijksambtenaren bij, een toename van 22 procent.** Het doel is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%. Dit is een stevige ingreep op het ambtelijk apparaat van de kerndepartementen (niet zijnde uitvoeringsorganisaties), die niet is op te vangen door efficiënter te gaan werken maar vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord. Als onderdeel van de nieuwe aanpak worden verder allereerst de uitgaven aan externe inhuur rijksbreed verlaagd tot de Roemernorm (kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties). Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie teruggebracht tot het niveau van 2018. De onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd gelet op het belangrijke werk dat zij verrichten voor de veiligheid van Nederland. In het hoofdlijnenakkoord worden hiervoor juist extra middelen vrijgemaakt.

2025	2026	2027	2028	Struc.
-239	-463	-684	-904	-1000

Aandeel JenV: bandbreedte 8-10%

2025	2026	2027	2028	Struc.
-19	-37	-55	-72	-80
-24	-46	-68	-90	-100

27. Terugdraaien bonus voor gemeenten in Spreidingswet

Terugdraaien bonus voor gemeenten in Spreidingswet. Met het intrekken van de Spreidingswet vervalt de financiële bonus voor gemeenten. De middelen die hierdoor vrijvallen worden ingezet als dekking voor de voorstellen uit het hoofdlijnenakkoord.

2025	2026	2027	2028	Struc.
0	0	-190	0	-95

34. Gerichtte keuzes ontwikkelingssamenwerking. Maximaal 10% asieltoerekening vanaf 2027.

Gerichte keuzes ontwikkelingssamenwerking. Het budget voor ontwikkelingssamenwerking wordt aangepast op de schuivende verhoudingen in de wereld. Verder wordt vanaf 2027 maximaal 10% van de kosten van eerstejaarsopvang van asielvluchtelingen toegerekend aan het ODA-budget.

2025	2026	2027	2028	Struc.
-300	-500	-2400	-2400	-2400

Aandeel JenV, eerstejaarsopvang die niet meer mag worden toegerekend aan ODA:

2025	2026	2027	2028	Struc.
		-582	-582	-582

Het is de vraag op welke wijze dit wordt verwerkt.

37. Beperken asielinstroom

Beperken asielinstroom. De asielbegroting van JenV wordt in samenhang met het maatregelenpakket op het terrein van asiel structureel met 1 miljard euro verlaagd.

2025	2026	2027	2028	Struc.
0	0	-500	-1000	-1000

38. Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers

Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar inclusief politieke ambtsdragers. Recent is een nieuwe CAO Rijk afgesloten voor de periode van 1 juli 2024 tot en met 31 december 2025. Onderdeel daarvan is een gemiddelde loonstijging van 9,7 procent. Deze CAO blijft in stand. Wel gaat vanaf 1 januari 2026 een nullijn gelden voor rijksambtenaren voor de periode van één jaar. Met deze nullijn wordt de loonontwikkeling van rijksambtenaren gematigd. Omdat de CAO Rijk doorwerkt op de lonen van politieke ambtsdragers gaan zij mee in de nullijn.

2025	2026	2027	2028	Struc.
0	-600	-600	-600	-600

Dit heeft geen directe consequenties voor de begroting. De loonbijstelling voor 2026 zal niet worden uitgekeerd, maar bij het hanteren van een nullijn stijgen de kosten niet a.g.v. CAO.

40. Generieke taakstelling subsidies rijksbreed

Generieke taakstelling subsidies. Op begrotingen staan een groot aantal subsidiebudgetten terwijl de effectiviteit en doelmatigheid van de middelen vaak niet of onvoldoende zijn bewezen. Voorbeelden zijn subsidies voor gezonde leefstijl, inclusiviteit, participatie en medezeggenschap. Daarom worden de budgetten voor subsidies op de begrotingen structureel verlaagd met 1 miljard euro. Deze taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op de begrotingen waarbij de grondslag eerst wordt verlaagd met de specifieke budgetkortingen in dit hoofdlijnenakkoord.

2025	2026	2027	2028	Struc.
-275	-550	-800	-1000	-1000

Aandeel JenV:

Gebaseerd op aandeel JenV in Rijksbrede subsidie-uitgaven.

2025	2026	2027	2028	Struc.
-4,0	-7,0	-9,5	-12,4	-12,4

36. Noodremafpraak lagere EU-afdrachten

2025	2026	2027	2028	Struc.
			-1600	-1600
Aandeel JenV				
bandbreedte			-60	-60
			-100	-100

29 Overheveling SPUKS

2025	2026	2027	2028	Struc.
	-638	-638	-638	-638
Aandeel JenV				
bandbreedte	-25	-25	-25	-25
	-63	-63	-63	-63

Samenvatting Hoofdlijnenakkoord

PVV, VVD, NSC en BBB hebben op 15 mei een akkoord bereikt waarbij het waarborgen van de democratische rechtsstaat en stabiele overheidsfinanciën onmisbare randvoorwaarden vormen. Ze zetten in dit akkoord de volgende concrete stappen:

- Lastenverlichting vanaf 2025, gericht op de hardwerkende Nederlanders, jong en oud, zoals de middeninkomens, ondernemers. En ook voor mensen in de knel en hun bestaanszekerheid.

- Het strengste toelatingsregime voor asiel en het omvangrijkste pakket voor grip op migratie ooit.

- Een grote impuls in woningbouw, infrastructuur, bereikbaarheid en energietransitie.

- Meer dan halveren van het eigen risico in de zorg tot het niveau van 165 euro in 2027 en investeren in de ouderenzorg.

- Baas in eigen bedrijf in landbouw en visserij; een impuls voor een toekomst van deze sectoren en voor voedselzekerheid voor ons allemaal.

- Meer zeggenschap van burgers door een ander kiesstelsel en versterking van grondrechten door een constitutioneel hof.

- Nederlanders veilig houden door een stevige aanpak van criminaliteit en terreur.

Het nieuwe kabinet gaat werk maken van een regeerprogramma op basis van dit hoofdlijnenakkoord met de volgende 10 hoofdpunten:

1. Bestaanszekerheid en koopkracht

2. Grip op asiel en migratie

3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt

4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur

5. Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie

6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs

7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat

8. Nationale veiligheid

9. Internationale veiligheid

10. Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat

Voor Justitie en Veiligheid zijn de volgende paragrafen van belang: 2. Grip op migratie en asiel, 7. goed bestuur en sterke rechtsstaat, 8. Nationale veiligheid, 9. Internationale veiligheid en de budgettaire bijlage.

2. Grip op migratie en asiel

1. De uitzonderingsbepaling van de Vreemdelingenwet 2000 (op grond van de artikelen 110 en 111) wordt zo spoedig mogelijk geactiveerd. Hiermee worden die bepalingen van de Vreemdelingenwet 2000 buiten werking gesteld die in de weg staan om de acute nood situatie voor de asielinstroom en de asielopvang in Ter Apel en de overige asielcentra direct aan te pakken.
2. Er komt direct een tijdelijke Asielcrisiswet met crisismaatregelen om de acute asielinstroom en -opvangcrisis voor de komende tijd te bestrijden, onder meer door intrekking van de Spreidingswet. Op grond van deze Asielcrisiswet zullen de daarin opgenomen bevoegdheden ingezet worden om voor de duur van maximaal twee jaar:
 - Registratie af te dwingen en de behandeling van asielaanvragen op te schorten ('asielbeslisstop'), het recht op opvang zal gedurende de opschorting gedifferentieerd worden beperkt en sterk worden versoerd.
 - Mensen zonder een geldige verblijfstitel zo veel mogelijk, ook gedwongen, uitzetten.
 - Van de Huisvestingswet af te wijken door een verbod in te stellen op het geven van voorrang bij de toewijzing van sociale huurwoningen aan statushouders op grond van het feit dat zij statushouders zijn.
3. Er zal zo snel mogelijk een opt-out clause voor het Europees asiel- en migratiebeleid bij de Europese Commissie worden ingediend. Met gelijkgezinde en met omringende landen wordt intensief samengewerkt om in tijden van een gezamenlijke crisis door instroom adequaat op te kunnen treden ('mini-Schengen'), in aanvulling op het structureel intensiveren van mobiel toezicht veiligheid.
4. Nederland moet, om de asielinstroom te beperken, structureel tot de categorie lidstaten met de strengste toelatingsregels van Europa behoren. Daarom:
 - Verscherping toelatingsprocedure (aanpassing bewijslastverdeling, geen beloning voor opzettelijk identiteit niet aantonen, aanpassing en handhaving criteria veilig land en handhaving Dublin-verordening, uitlezen mobiele telefoons en beperking rechtsbijstand).
 - Structureel intensiveren in mobiel toezicht veiligheid, grenscontroles en grensbewaking.
 - Het landenbeleid wordt fors aangepast
 - Invoering tweestatusstelsel met inbegrip van de instroom-reducerende beperkingen, waaronder:
 - geen automatische gezinshereniging van subsidiair beschermde, en
 - forse beperking na-reizigers, inclusief beperking tot het zogenaamde kerngezin met kinderen tot 18 jaar en langere termijnen voordat zulks überhaupt mogelijk is.
 - Er komt voor asiel beroep bij één rechterlijke instantie zonder hoger beroep.
 - Asielvergunning voor onbepaalde tijd wordt afgeschaft, die voor tijdelijk verblijf aangepast.
 - Opvang kansarme asielzoekers op aparte locaties met een zo veel mogelijk versoerd en deels gesloten regime; de rijksbijdrage aan de Landelijke Vreemdelingenvoorziening wordt beëindigd.
 - De rechtsbijstand bij asielaanvragen wordt zo veel mogelijk beperkt en bij herhaalde asielaanvragen maximaal versoerd.
 - Procedures worden verkort en versoerd
 - Harder optreden tegen overlastgevers.
 - Criminaliteit onder en van asielzoekers hard aanpakken
 - Het na definitieve afwijzing of verlies van een verblijfstitel niet-meewerken aan uitzetting wordt strafbaar.
 - De inzet op terugkeer wordt aangescherpt. Het EU-migratiepact met aangescherpte asielregels en toelatingsprocedures wordt, na vaststelling, zo snel mogelijk uitgevoerd,

onder meer door bij herverdeling van asielzoekers te kiezen voor afkopen in plaats van opvangen.

- Tegelijkertijd zet Nederland in op verdergaande aanscherpingen in de EU-regelgeving.
 - Mensenhandel, mensensmokkel en alle illegale immigratieroutes worden aangepakt, nationaal en Europees.
 - De eigen bijdrage aan opvang door ontheemden uit Oekraïne wordt verhoogd.
 - Maximale inzet op opvang in de regio en op migratiedeals daartoe.
 - Er zal een modernisering van het VN-Vluchtelingenverdrag bepleit worden tegen de achtergrond van het voorgaande en samenwerking met hierin gelijkgestemde lidstaten wordt gezocht om dit te bereiken bij de VN.
5. Er worden maatregelen getroffen om omvang en samenstelling van de overige migratie te beheersen. Om arbeidsmigratie tegen lage lonen en onder slechte arbeidsomstandigheden te beperken worden de volgende maatregelen getroffen:
- De aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten ('rapport Roemer') worden uitgevoerd.
 - Malafide uitzendconstructies worden hard aangepakt.
 - Arbeidsmigranten van buiten de EU, met uitzondering van kennismigranten, worden tewerkstellingsvergunningplichtig.
 - Werkgevers van arbeidsmigranten (niet Nederlandse ingezetenen) worden verantwoordelijk voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting.
 - Bij langdurig verblijf krijgen werkgevers ook een verantwoordelijkheid voor het leren van de Nederlandse taal door deze werknemers.
 - Bezien wordt of en zo ja, welke fiscale voordelen onder de extraterritoriale kostenregeling (ETK-regeling) worden versoberd.
 - Nederland zet met betrekking tot arbeidsmigratie in op inperking van het vrije verkeer van personen binnen de EU indien en voor zover uitbreiding van de EU aan de orde wordt gesteld.

7. Goed bestuur en Sterke Rechtstaat

Op basis van dit hoofdlijnenakkoord, het regeerprogramma en initiatieven van de vier fracties komt er een agenda voor vernieuwing van de democratie. Het doel is het versterken van het belang van de Grondwet en van grondrechten, van 'checks and balances' in ons democratisch bestel, van rechtstatelijke instituties en rechtsbeginselen. Deze agenda omvat daarom de volgende maatregelen:

- Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar.
- Een grondwetsherzieningsvoorstel tot invoering van een grondwettelijk (constitutioneel) hof dat wetten toetst aan de Grondwet wordt ingediend, vergezeld van een voorstel inzake de beoogde invulling van deze toetsing.
- De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd.
- Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld.
- De behandeling van het initiatiefgrondwetsvoorstel correctief referendum in tweede lezing wordt voortgezet.
- De wijze van totstandkoming, parlementaire goedkeuring en uitvoering van verdragen wordt herijkt met een sterkere rol van het parlement en expliciete toetsing aan artikel 91, derde lid, van de Grondwet.
- Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving.
- Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen
- Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel op grond van art. 3.305a Burgerlijk Wetboek.
- De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek).
- Er komt een recht op vergissen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.
- De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog.
- De bescherming van klokkenluiders wordt versterkt.
- Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes.
- Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden zodat veiligheid, privacy en rechtsbescherming geborgd zijn.
- De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd.
- Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).
- De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.
- De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen.
- De groei van het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid, waarbij uitvoerende diensten worden ontzien.
- De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd.
- Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.

8. Nationale Veiligheid

Ten aanzien van de nationale veiligheid worden in het hoofdlijnenakkoord de volgende prioriteiten gesteld:

- De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie.
- Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen.
- De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd.
- De kroongetuigeregeling wordt uitgebreid.
- De aanpak voortgezet crimineel handelen in en vanuit detentie wordt versterkt naar Italiaans model en de samenwerking met andere landen wordt geïntensiveerd.
- De aanpak van uithalers en logistieke knooppunten bij criminaliteit, zoals havens wordt uitgebreid.
- Er blijft ingezet worden op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden.
- De mogelijkheid voor werken onder nummer voor de politie, officieren van justitie en rechters-commissarissen wordt uitgebreid.
- Er komt zichtbare aanwezigheid en meer politie en politieposten in wijken, in buurten, in de regio; de recherche wordt versterkt.
- Versterking van teams als "Roze in Blauw" en het Joodse politienetwerk bij de politie.
- Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier.
- Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed.
- Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterreur.
- Er komen meer mogelijkheden om ouders verantwoordelijk te houden voor schade die kinderen aanrichten.
- De bestrijding van antisemitisme wordt versterkt.
- Het optreden tegen eergereleerd geweld wordt versterkt.
- Het jeugdstrafrecht voor 14 tot en met 16-jarigen wordt aangescherpt
- Het aantal misdrijven dat verjaart wordt verminderd en bij fysiek geweld tegen hulpverleners wordt een taakstrafverbod ingevoerd
- Het blijft verboden drugs te bezitten, verkopen of produceren.
- Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd. Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.
- De definitie van deelname aan een terroristische organisatie wordt verruimd, de strafmaat voor terroristische activiteiten wordt verhoogd naar twintig jaar. Onderzocht wordt of en hoe het Nederlanderschap kan worden afgenomen van veroordeelde terroristen. Verder wordt onderzocht of de ontneming van het Nederlanderschap wettelijk verder kan worden uitgebreid naar alle categorieën delicten waarvoor het Europees Verdrag inzake Nationaliteit dit toelaat.
- Er komt onderzoek naar een uitbreiding van de wettelijke categorieën veroordeelden van wie het Nederlanderschap kan worden afgenomen. Daartoe wordt onder andere onderzocht of aan het Europees Verdrag inzake Nationaliteit zowel terrorisme als zware criminaliteitsdelicten kunnen worden toegevoegd als grond voor denaturalisatie.
- Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgemeenschappen of informele organisaties. De behandeling van de wet transparantie maatschappelijke organisaties wordt voortgezet. De rechtspersonen die gelieerd zijn aan terroristische organisaties, die in andere EU-landen verboden zijn, worden hier ook verboden.
 - Het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt verboden. Aanzetten tot geweld, het verheerlijken van terroristische daden en het openlijk steun betuigen aan terroristische organisaties wordt een apart strafdelict met een forse maximumstraf.
- De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en

bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft.

- Om te zorgen dat de politie ruimte heeft voor deze prioriteiten en kerntaken, worden werkzaamheden, onder meer met betrekking tot personen met verward gedrag en administratieve verrichtingen in de asielketen, overgeheveld naar andere, ter zake deskundige organisaties.
- Versterking van rechten van slachtoffers door een zwaarwegende stem in gratieprocedures, verbetering van het stelsel van compensatie van geleden schade en een zelfstandig gebiedsverbod.
- Ingezet wordt op voldoende, passende voorzieningen voor slachtoffers, waaronder herstelrecht.
- Het behandelen van geschillen, conflicten en veelvoorkomende criminaliteit via wijkrechtspraak wordt gestimuleerd.
- De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak. Er komen meer prestatieafspraken in de strafrechtketen. Detentie wordt versoberd en moet effectief zijn.
- De inzet van de strafbeschikking wordt onderzocht.
- De politie wordt te vaak geconfronteerd met het gebruik van zwaar illegaal vuurwerk. Steeds vaker wordt dit illegale vuurwerk gebruikt om plofkraak of explosies te veroorzaken, of om hulpverleners te belagen. F4-vuurwerk wordt daarom onder de wet Wapens en munitie gebracht, waarbij wordt bezien hoe professionele vuurwerkshows deze categorie door verlening van een vergunning kunnen blijven gebruiken.
- Er wordt bij 'cold cases' ingezet op het gebruik van genealogische DNA-databanken.
- Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstoring acties. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire reischoppers worden hard aangepakt en gestraft.
- Om voetbalhooligans harder aan te pakken, bijvoorbeeld naar Engels model, worden extra maatregelen getroffen. Er wordt vaker een (digitale) meldplicht voor personen met een stadionverbod opgelegd en er wordt een vergunning verleend per (risicovolle) wedstrijd. Daarnaast komt er een verbod op gezichtsbedekkende kleding in voetbalstadions.
- Met behulp van digitale apparatuur zoals ANPR-camera's kan de politie criminelen sneller opsporen. Daarom wordt in grensregio's bezien of de digitale apparatuur toereikend is.
- De aanpak van kindermisbruik wordt geïntensiveerd.
- Voor het versterken van veiligheid worden structureel middelen gereserveerd voor het op orde brengen van de capaciteit in de gehele strafrechtketen waarbij de financiering minder gebaseerd is op output en producten, en meer is gericht op het effectief samenwerken en presteren in de strafrechtketen.
- Politieagenten worden intern volledig gesteund in hun taken, ook door de korpsleiding.
- Politieagenten moeten te veel aandacht schenken aan personen met verward gedrag.
- Personen met verward of onbegrepen gedrag moeten sneller de hulp en de zorg krijgen die ze nodig hebben, daarom wordt intensievere samenwerking tussen de politie en de ggz gestimuleerd. Relevante informatie moet waar nodig snel kunnen worden uitgewisseld.
- Corruptie wordt hard bestreden. Er komt onder andere een rijksbrede aanpak om corruptie te bestrijden, waarbij het vergroten van de weerbaarheid en de meldingsbereidheid van medewerkers, evenals het verkleinen van risico's door (toegang tot) ICT-systemen, belangrijke speerpunten zijn.
- De minimumleeftijd voor prostitutie wordt verhoogd naar 21 jaar.
- De maximale strafmaat voor openlijke geweldpleging gaat met een derde omhoog.

9. Internationale Veiligheid

Ten aanzien van de internationale veiligheid worden in het hoofdlijnenakkoord de volgende prioriteiten gesteld:

- Nederland blijft er, met de andere getroffen landen, alles aan doen om waarheidsvinding, gerechtigheid en rekenschap te bewerkstelligen voor de aanslag op MH17, onder meer door er voor in te blijven zetten dat de daders en andere verantwoordelijken hun straf en aansprakelijkheid niet ontlopen.
- Verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid is van essentieel belang. Dit stelt eisen aan voorlichting en communicatie door de overheid, samenwerking met burgers en bedrijven, met andere overheden en maatschappelijke partners.
- Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. Veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt.
- Bedreigingen tegen politieke ambtsdragers door of vanuit andere landen die niet meewerken aan opsporing, vervolging of berechting hiervan, worden niet geaccepteerd en hierop wordt geacteerd.

OPGENOMEN IN AKKOORD

		2025	2026	2027	2028	struc.
	A. Structurele lastenverlichting en investeringen					
9	Internationale veiligheid versterken. Defensie structureel op 2% NAVO-doel			1400	1700	2400
11	Investeren in goed bestuur en de rechtsstaat	100	150	200	200	200
12	Nationale veiligheid versterken. Meer slagkracht voor politie, justitie en veiligheidsdiensten	200	250	300	300	300
26	w.v. Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm	-239	-463	-684	-904	-1000
27	w.v. Terugdraaien bonus voor gemeenten in Spreidingswet			-190	0	-95
29	Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting		-638	-638	-638	-638
36	Inzet op lagere EU-afrachten i.c.m. noodremafpraak korting alle begrotingen				-1600	-1600
37	Beperken asielinstroom			-500	-1000	-1000
38	Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers		-600	-600	-600	-600
40	Generieke taakstelling subsidies rijksbreed	-275	-550	-800	-1000	-1000

WAARVAN NAAR VERWACHTING RELEVANT VOOR JENV BEGROTING

2025 2026 2027 2028

struc.

Kosten grensbewaking Kmar			PM	PM	PM
	50	75	100	100	100
	200	250	300	300	300
Aandeel JenV in Rijksbrede uitgaven, ondergrens 8%	-19	-37	-55	-72	-80
maximaal 10%	-24	-46	-68	-90	-100
w.v. Terugdraaien bonus voor gemeenten in Spreidingswet, op AP			-190	0	-95
aandeel JenV - overheveling minimaal		-25	-25	-25	-25
maximaal		-63	-63	-63	-63
Aandeel JenV minimaal				-60	-60
maximaal				-100	-100
Beperken asielinstroom			-500	-1000	-1000
aandeel JenV	-4	-7	-10	-12	-12

CONCEPT- Vergelijking Witboek en Hoofdpijnenakkoord (HA)

Versie 17/5.

Vertrekpunt Witboek: leven en produceren en consumeren binnen draagkracht van de aarde. Hierbij vasthoudend aan op wetenschap gebaseerde internationale afspraken. Meerledige opgave.

Blijvend herstel van biodiversiteit en een vitale natuur

Daarvoor is nodig volgens Witboek:

- Waarborgen gunstige condities beschermde habitattypen en soorten in Nederland; o.a. 100% doelbereik VHR in 2050, o.a. door vergroting areaal, connectiviteit en kwaliteitsverbetering areaal en agrarisch natuurbeheer.
- Realisatie basiskwaliteit natuur (behoud algemene soorten) en brede natuurinclusieve aanpak door verlaging drukfactoren (w.o. emissies bodem, water en lucht), gebruik natuurlijke processen en adequate waardering van natuurlijk kapitaal.
- Voldoende financiële middelen en kennis.

In hoeverre draagt HA bij

Al met al lijkt doelbereik VHR en COP-15 (2030) en CBD (2050) (verder) onder druk te staan. De juridische haalbaarheid van neerwaartse bijstelling ambities mest, stikstof, klimaat is twijfelachtig.

- Er is sprake van (her)indeling naar robuuste natuurgebieden. In theorie zou hierbij vergroting areaal en versterking robuustheid aan de orde kunnen zijn. Er is echter geen extra budget voorzien voor verwerving of kwaliteitsverbetering extra areaal.
- Voor verlaging drukfactoren worden waar mogelijk bedrijfsspecifieke emissiedoelen geformuleerd voor natuur, waterkwaliteit, klimaat en luchtverontreiniging. Gezien de neerwaartse bijstelling van ambities tav mest (stikstofbelasting mest alleen nog in kwetsbare natuurgebieden verlagen; verkleining bufferstroken mest) en KDW (KDW uit wet, hogere ondergrens en stikstofruimte naar PAS-melders) en beperkte inzet op krimp, kan de kwaliteitsverbetering van natuur verder onder druk komen te staan/worden afspraken tav water (KRW, 2027), klimaat (2030 en 2040) en verslechteringsverbod (VHR, 2050) mogelijk niet gehaald.
- Wel zijn middelen voorzien voor agrarisch natuurbeheer (€ 500. mln pj). Deze kunnen via soortenbeheer, benutting agrobiodiversiteit en groen blauwe dooradering bijdragen aan kwaliteit natuur en VHR-doelen. Onduidelijk is nog of dit volstaat om de NPLG-ambitie (stijging van 100.000 ha naar 280.000 ha agrar. natuurbeheer in 2030) te realiseren. Daarmee is ook bijdrage aan doelbereik Witboek 2050 (700.000 ha) nog onzeker.
- Er wordt niet ingegaan op aanpak voor behoud algemene soorten/brede natuurinclusiviteit. Gezien sterke rol niet statelijke actoren hoeft hier niet per se een risico te bestaan. Wel blijft inzet op afschaffen schadelijke subsidies en wetgeving voor bereiken natuurinclusiviteit wenselijk. Dit en meer is uitvloeisel COP-15/NBSAP. Zaak is inzet hierop te bewaken.
- Er zijn geen extra middelen voorzien voor versterking kennis natuur.

Volhoudbaar voedselsysteem

Daarvoor is nodig volgens Witboek:

- Op productieniveau een zo efficiënt mogelijk gebruik van vruchtbare gronden (vermijden food-feed concurrentie), grondgebonden melkveehouderij, inzet van gebouwgebonden veehouderij (vooral varkens en pluimvee) in het verwerken van reststromen, veevoer meer vanuit EU en op basis van reststromen, extensivering.
- Visserij gebeurt binnen de grenzen van het ecosysteem met *minimal impact* technieken.
- Om duurzaam gedrag van producent én consument te stimuleren zijn extra prikkels wenselijk. Richting 2030 kunnen ketenpartijen hiertoe worden gestimuleerd via inzet op verplichte

transparantie, (Eur) geharmoniseerd food label, kpi's en duurzaamheids certificering, duurzame inkoop. Op termijn komen normeren en beprijzen en prijsvorming voedselproducten gebaseerd op true value, true pricing in beeld.

- Een verlaging van de (grensoverschrijdende) ecologische voetafdruk van Nederlandse consumptie w.o. voedsel; minimaal halvering van de ecologische voetafdruk in 2050. Dit kan door verminderen van voedselverspilling en (versterkte) verschuiving eetpatroon naar meer plantaardig. Hierbinnen ook meer ruimte voor voedsel uit zee.
- Om tot nieuwe verdienmodellen te komen en een gevarieerd en voldoende aanbod van alternatieve eiwitten te hebben, wordt bovendien – ook als onderdeel koepelfiche voedsel- ingezet op ontwikkeling van alternatieve eiwitten. Dit faciliteert ook verschuiving eetpatroon.
- De verschuiving feed-food, ander eetpatroon, vermindering verspilling en ontwikkeling van alternatieve eiwitbronnen voor humane en dierlijke consumptie vergroot bovendien de strategische onafhankelijkheid van eiwitleveranciers en daarmee de voedselzekerheid.

In hoeverre draagt CA bij

Al met al biedt het HA aanknopingspunten om inzet met ketens richting 2030 te versterken, zeker bij gelijktijdige inzet richting Europa op bijdrage keten. Ook lijkt er ruimte voor experiment met nieuwe verdienmodellen ism keten. Doorontwikkeling doelsturing zou kunnen aansluiten bij prikkels voor normeren en beprijzen. Ook hier waarschijnlijk uitsluitend bij gelijk speelveld voor boeren/tuinders. Meer radicale alternatieven voor efficiënt grondgebruik (food-feed) en alternatieve verdienmodellen mbt eiwitproductie (eiwitstrategie) zijn niet uitgesloten, maar komen waarschijnlijk onder druk door gebrek aan middelen en prioriteit. Hetzelfde geldt voor verschuiving eetpatroon. Daarmee komt ook haalbaarheid halvering ecologische voetafdruk onder druk.

In maatschappelijke zin kan de inzet vanuit het HA op dierwaardigheid bijdragen aan blijvende maatschappelijke acceptatie dierlijke producten.

- Over grondbeleid zijn geen specifieke ideeën, m.u.v. reservering vruchtbare grond. Hiervan is nog geen uitwerking. Wel zou de wens vanuit het CA om voedselzekerheid te versterken, kunnen matchen met geven van voorrang aan voedselproductie voor humane consumptie boven feed of sierteelt. Dit vergt echter omschakeling, – ook van ketens. Gezien het terugbrengen van de transitiebudgetten van € 24,5 (resterend ong. € 20 mld.) naar € 5 mld. lijkt de ruimte hiervoor beperkt. Nadruk voor de inzet van de € 5 mrd lijkt te liggen op vrijwillige uitkoop en innovaties zoals stal, voer, management.
- Het HA zet in op het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen in/met de voedselketen. Dit kan worden bereikt met ondersteuning ecosysteemdiensten, ruimte voor experiment (“innovaties zo ingericht dat nieuwe vindingen snel juridisch houdbaar toegepast kunnen worden”). Mogelijk biedt dit ook ruimte voor meer radicale verdienmodellen (reststromen, plantaardige teelten, kweekvlees?). Dit is nader te bezien. Gezien het beperkte extra budget voor innovatie en afschaffing Groeifonds, moeten meer radicale innovaties echter volledig uit bestaande middelen komen. Aandacht lijkt nodig voor behoud en versterking sterke positie van NL op dit punt.
- Het akkoord zet in op doelsturing en Afrekenbare Stoffen Balans. Dit biedt in principe ook kansen voor normering/beprijzing. Inzet op dat laatste vergt gelijktijdige inzet op gelijk speelveld.
- Het akkoord zet in op een bijdrage van de voedselketen, inclusief industrie en banken aan het verdienmodel. Dit biedt ruimte om tot nadere invulling van bijdrage keten te komen en te verkennen welke rol partijen zien voor bijdrage van consument. Instrumenten zoals genoemd in koepelfiche Voedsel kunnen hiervan onderdeel zijn. Daarmee kunnen – zeker bij gelijktijdige inzet richting EU voor gelijk speelveld, op dit gebied stappen worden gezet. Kunst zal zijn om aspecten van true value/true pricing hierin een plek te geven. Dit vraagt om stevige samenwerking met veld, m.n. banken.

- Er worden geen uitspraken gedaan over verschuiving eetpatroon. Subsidies voor ondersteuning gezonde leefstijl worden afgeschaft. Daarmee raakt het doel om in 2050 tot halvering voetafdruk te komen, mogelijk verder uit beeld.

Ruimtelijke inrichting uitgaande van natuurlijke systemen

Daarvoor is nodig volgens Witboek:

- Bodem-water sturend verder instrumenteren en tot uitvoer brengen.
- Klimaatadaptatie landbouw en natuur is onderdeel van de bredere aanpak om beter aan te sluiten bij het natuurlijk systeem, daaronder ook aanpak veenweiden.
- Keuzes over voorkeursvolgorde waterbeschikbaarheid binnen en tussen regio's.

In hoeverre draagt HA bij

Al met al biedt het HA aanknopingspunten op uitwerking te geven aan de principes van ruimtelijke inrichting obv natuurlijke systemen.

- Het HA zet in op verdere aanpassing aan de klimaatverandering. De adaptatie-aanpak wordt geactualiseerd, met in ieder geval aandacht voor de gevolgen van verdroging voor onder andere de voedselproductie en de beschikbaarheid van zoetwater (ook i.r.t. verzilting).
- Hier is verder geen uitwerking aan gegeven. Dit biedt ruimte voor uitwerking en concretisering van water-bodem sturend.
- Budgetten voor aanpak veenweiden blijven bestaan als onderdeel reguliere begroting LNV.
- Bestaande budgetten voor innovatie blijven bestaan; hieruit kan worden bijgedragen aan doorontwikkeling kennis over het gebruik maken van natuurlijke systemen (Nature based solutions).

Budgettaire analyse hoofdlijnenakkoord + vervolgproces

Algemeen

- Het hoofdlijnenakkoord bevat een budgettaire bijlage (12 pagina's) die de budgettaire gevolgen van in totaal 71 maatregelen laat zien. Er is geen tabel per departement opgenomen.
- Per saldo wordt er structureel 4,66 miljard bezuinigd op de Rijksbegroting.
- Alle budgettaire maatregelen zijn ten opzichte de huidige begrotingsstanden (Voorjaarsnota 2024). *NB: die is nog niet behandeld door het parlement. Dat zou nog tot amendementen etc. kunnen leiden en daarmee tot wijzigingen van voor LNV-relevante zaken (bijv. middelen voor WEcR2).*
- Alle budgettaire reeksen zijn inclusief uitvoeringskosten.
- Er zijn diverse generieke maatregelen, zoals een subsidietaakstelling en het terugdraaien van de groei van het ambtenarenapparaat, die nog niet zijn toegerekend aan departementen. Het effect voor LNV is daarom nog niet duidelijk. Naar verwachting komt hierover komende weken meer duidelijkheid.
- Net als bij vorige kabinetten worden ombuigingen direct op de begroting verwerkt. Ombuigingen landen dus in de ontwerpbegroting 2025 (Prinsjesdag).
- Budgetten voor intensiveringen worden op de aanvullende post gereserveerd. Overhevelingen vindt plaats nadat concrete en doelmatige bestedingsvoorstellen zijn uitgewerkt en worden aan het parlement voorgelegd met een begrotingswet.

Budgettaire gevolgen LNV

De volgende maatregelen op het terrein van LNV staan specifiek benoemd in de budgettaire bijlage (met tussen haken het corresponderende nummer van de maatregel uit de tabel uit de bijlage bij het HA):

- Voor agrarisch natuurbeheer door boeren wordt vanaf 2026 structureel 500 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. (10)
- Er komt een meerjarige investering van 5 miljard in de agrarische sector. Het gaat om 1 miljard per jaar in de periode 2026-2030. Het budget is bestemd voor o.a. innovatie, een opkoopregeling en de aanpak van de mestmarkt. (66)
- De reservering voor de Transitiefonds op de aanvullende post (20,5 miljard) komt te vervallen. Het wetsvoorstel Transitiefonds wordt ingetrokken. (70) Onduidelijk is nog wat dit betekent voor de middelen voor de Grondbank (72 mln.) die afgelopen voorjaar zijn gereserveerd.
- Het gebruik van rode diesel voor de landbouw wordt opnieuw ingevoerd vanaf 2027. (8)

De volgende generieke maatregelen zijn nog niet uitgesplitst naar departement, maar zullen LNV budgettair wel raken:

- Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). (26)
- Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting. (29)
- Inzet op lagere EU-afdrachten i.c.m. noodremafpraak korting alle begrotingen. (36)
- Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers. (38) Onbekend is hoe dit de loonbijstelling raakt, maar mogelijk wordt eenmalig een tranche loonbijstelling niet uitgekeerd.
- Generieke taakstelling subsidies rijksbreed. (40)
- Stelpost fiscale regelingen en constructies afbouwen. (57)
- Investering van 1 miljard in InvestNL. (67) Dit biedt mogelijk een kans voor LNV.

Overig budgettair

- Er wordt gestuurd op een meerjarig EMU-saldo van maximaal 2,8%. De schuld blijft onder de 60% BBP.
- Het maatregelenpakket uit het akkoord is gedekt. Indien ombuigingen uit het akkoord niet of voor een lager bedrag worden gerealiseerd, zal vervangende dekking worden gevonden door het (deels) niet indexeren met loon- en prijsbijstelling.
- Bij dreigende overschrijding van de 3% norm zullen aanvullende maatregelen worden genomen, waarbij eerst naar ombuigingen wordt gekeken.

- Voor nieuwe uitgaven dient elders binnen de rijksbegroting omgebogen te worden. uitzonderingen hierop zijn hulp aan Oekraïne (buiten het uitgavenkader geplaatst), asiel en Bewaken en Beveiligen (generale dossiers).
- De aanbevelingen van de studiegroep begrotingsruimte over begrotingsregels worden verder overgenomen.

Overige punten die opvallen

- Er komt een coördinerend minister die regie voert op ruimtelijke ordening. Landbouw wordt niet expliciet genoemd.
- De aangekondigde CO2-heffing wordt teruggedraaid. Mogelijk raakt dit de glastuinbouwsector.
- De bestaande regiodeals worden uitgebouwd, mogelijk ook relevant voor LNV.
- De verhoging van de energiebelasting 3^e-4^e-5^e schijf wordt teruggedraaid. Mogelijk raakt dit de glastuinbouwsector.

Vervolg

- Het IOFEZ van 23 mei heeft nog geen duidelijkheid over het aandeel van LNV in de generieke taakstellingen opgeleverd.
- Als er meer duidelijkheid is over het aandeel van LNV in generieke taakstellingen zal FEZ een proces inrichten (aansluitend op het proces uitwerking van het HA) om tot invulling van de taakstelling te komen.
- Vooruitlopend daarop brengt FEZ in beeld wat de grondslag voor subsidies, specifieke uitkeringen (SPUK's) en het apparaatsbudget op de LNV-begroting is.

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

HOOP, LEF, TROTS

Eerste analyse

“Het ministerie van LNV gaat het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) heten. “

10 hoofdpunten

- > 1. Bestaanszekerheid en koopkracht
- > 2. Grip op asiel en migratie
- > 3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt
- > 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur
- > 5. Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie
- > 6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs
- > 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat
- > 8. Nationale veiligheid
- > 9. Internationale veiligheid
- > 10. Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat

Algemeen

- › Veel beleid wordt voortgezet (w.o. stikstof), zeker in woorden herkenbaarheid. Veel ook minder expliciet benoemd (wel water en bodem, maar ruimte niet heel expliciet behandeld)
 - › klimaatdoelen worden op Europees niveau gehandhaafd (minder ambitie dus)
 - › beleid rond kennis en innovatie wordt niet herzien, wel wordt het NGF zoals verwacht niet langer opengesteld.
- Voorgestelde maatregelen lijken geen fundamentele impact te hebben op gebruik van arbeidsmigranten in land- en tuinbouw.
- Forse inzet op extra woningen (in de regio) met middelen en inzet op snellere procedures
- M.n. de paragraaf LVVN is heel specifiek, migratie ook. Overige veel algemener.
- Flinke bezuinigingen, met name via apparaat en subsidies, onzekerheid over of dat slaagt
- Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).

Algemeen

“Trots, lef en hoop en het kunnen verdienen van een goede boterham zijn de kern van het land- en tuinbouw-, visserij- en natuurbeleid. “

- › Nadruk op landbouw en visserij en het perspectief van de ondernemer ('baas in eigen bedrijf'.
- › Grote Europese inzet t.b.v. derogatie, nitraat, pulsevisserij, herijking N2000
- › Nadruk op verruiming mest
- › 'zodra er een juridisch houdbaar alternatief is' voor AERIUS, ASB, KDW, 1 mol rekenkundige ondergrens
- › Weinig aandacht voor gebiedsaanpak (NPLG), RO,
- › Meer grip op Europese wetten door middel van een Europawet
- › Rol provincies: genoemd i.r.t. vergunningverlening mest.

Financiën

(FEZ heeft brede analyse in *word*)

- > Herinvoering rode diesel voor landbouw vanaf 2027
- > 5 mrd. voor innovatie, opkoopregeling en aanpak mestmarkt. Daarnaast structurele investering agrarisch natuurbeheer (500 mln.).
- > Transitiefonds vervalt. De huidige gelden op de begroting van LNV voor het landelijk gebied blijven behouden.
- > Financiële dekking overige ambities? (klein voorbeeld: innovatieprogramma robotisering landbouw)
- > Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). Tussen 2018 en 2022 kwamen er circa 25.000 FTE's aan rijksambtenaren bij, een toename van 22 procent. Het doel is de apparaatsuitgaven structureel te verminderen met 22%. Dit is een stevige ingreep op het ambtelijk apparaat van de kerndepartementen (niet zijnde uitvoeringsorganisaties), die niet is op te vangen door efficiënter te gaan werken maar vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord. Als onderdeel van de nieuwe aanpak worden verder allereerst de uitgaven aan externe inhuur rijksbreed verlaagd tot de Roemernorm (kerndepartementen en uitvoeringsorganisaties). Ook worden allereerst de werkzaamheden voor communicatie teruggebracht tot het niveau van 2018.

Volhoudbaar voedselsysteem – I

Koesteren van boeren, tuinders en vissers. Beschermen van hoogwaardige landbouwgrond. Niet gedwongen krimp maar sturen op instandhouding van natuur.

- › 5 mrd. meerjarige investering voor innovatie, opkoop en mest
- › Bedrijfsspecifieke emissiedoelen voor natuur, water, klimaat en lucht en een ASB.
- › Dierwaardigheid: per diersoort voorschriften voor lange termijn. Vissers ondersteunen.
- › Nieuwe verdienmodellen worden ontwikkeld en de voedselketen, inclusief industrie en banken, dragen bij aan het verdienmodel.

Volhoudbaar voedselsysteem - II

Ontbrekend:

- Wat voor soort landbouw (en de omvang van de veestapel)
- het voedselsysteem, de consument.
- Concrete voorstellen grondbeleid: 'beschermen hoogwaardige landbouwgrond'
- Gewasbescherming en duurzame teelten, glastuinbouw
- Landbouwakkoord

Wat valt op:

- nieuwe regiospecifieke derogatie van de nitraatrichtlijn
- herijking N2000
- KDW uit de wet. Verhoging drempelwaarde naar 1 mol/ha/jaar.
- inzet voor pulsevisserij

Natuurherstel en -uitbreiding

"er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel maar op instandhouding van belangrijke natuur". "Landbouwinclusieve natuur"

- › Gebiedsgerichte instandhouding Nederlandse natuur.
- › Stikstofaanpak obv bedrijfsspecifieke emissiedoelen obv gebiedsgerichte aanpak.
- › Herijking van de N2000 gebieden gericht op een hoofdstructuur van robuuste gebieden (geen snippernatuur)
- › Structurele vergoeding agrarisch natuurbeheer (500 mln/jr)

Ontbrekend:

- › Geen sprake van uitbreiding areaal.

Algemeen: nadruk ligt op herstel door aanpassing stikstofaanpak.

Vitaal platteland/ ruimtelijke inrichting

Het terugdringen van 'het historisch woningtekort' is een topprioriteit. Regels die bouwen in het buitengebied beperken, bijvoorbeeld op het eigen erf, worden aangepakt.

- > Belangrijk is Nederlandse cultuurlandschap en onze voedselvoorziening. Bescherming van hoogwaardige landbouwgrond.
- > Voor woningbouw, infrastructuur en de bereikbaarheid staat de gebiedsgerichte benadering voorop; elke regio telt. Hoofdpijnenakkoord bevat op dit onderdeel geen concrete voorstellen; dit moet dus uitgewerkt worden door nieuwe kabinet/minister(s).

Opvallend:

- geen tegenstelling tussen stad en platteland. Geen voorstellen om leefbaarheid in bepaalde delen gericht te verbeteren.
- geen voornemens t.a.v. regionaal beleid zoals Regiodeals.

Vervolg

Voorstel:

- 1) per maatregel in kaart brengen of het juridisch/technisch haalbaar is
 - 2) hoe verhouden deze maatregelen zich tot doelbereik
 - 3) analyse wat er niet staat en wat dat betekent (blijft het doorlopend?).
-
- > Alvast nadenken over eventuele punten ten behoeve van het constituerend beraad als inbreng voor de BPZnota.
 - > Taakstelling: (werkgroep?)

Eerste budgettaire analyse hoofdlijnenakkoord 2024-2028

Algemeen

- Het hoofdlijnenakkoord bevat een budgettaire bijlage (12 pagina's) die de budgettaire gevolgen van in totaal 71 maatregelen laat zien. Er is geen tabel per departement opgenomen.
- Er zijn diverse generieke maatregelen, zoals een subsidietaakstelling en het terugdraaien van de groei van het ambtenarenapparaat, die nog niet zijn toegerekend aan departementen. Het effect voor LNV is daarom nog niet duidelijk.
- Net als bij vorige kabinetten worden ombuigingen direct op de begroting verwerkt. Ombuigingen landen daarmee in de ontwerpbegroting 2025 (Prinsjesdag).
- Budgetten voor intensiveringen worden op de aanvullende post gereserveerd. Overhevelingen vindt plaats nadat concrete en doelmatige bestedingsvoorstellen zijn uitgewerkt en worden aan het parlement voorgelegd met een begrotingswet.

LNV-specifiek

De volgende maatregelen op het terrein van LNV staan specifiek benoemd in de budgettaire bijlage (met tussen haken het corresponderende nummer van de maatregel uit de tabel):

- Voor agrarisch natuurbeheer door boeren wordt vanaf 2026 structureel 500 miljoen per jaar beschikbaar gesteld. (10)
- Er komt een meerjarige investering van 5 miljard in de agrarische sector. Het gaat om 1 miljard per jaar in de periode 2026-2030. Het budget is bestemd voor o.a. innovatie, een opkoopregeling en de aanpak van de mestmarkt. (66)
- De reservering voor de Transitiefonds op de aanvullende post (20,5 miljard) komt te vervallen. Het wetsvoorstel Transitiefonds wordt ingetrokken. (70) Onduidelijk is wat die betekent voor de middelen voor de Grondbank die nog
- Het gebruik van rode diesel voor de landbouw wordt opnieuw ingevoerd vanaf 2027. (8)

De volgende generieke maatregelen zijn nog niet uitgesplitst naar departement, maar zullen LNV budgettair wel raken:

- Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur Roemernorm en communicatie). (26)
- Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting. (29)
- Inzet op lagere EU-afdrachten i.c.m. noodremafpraak korting alle begrotingen. (36)
- Nullijn rijksambtenaren voor 1 jaar incl. ambtsdragers. (38) Onbekend is hoe dit de loonbijstelling raakt, maar mogelijk wordt eenmalig een tranche loonbijstelling niet uitgekeerd.
- Generieke taakstelling subsidies rijksbreed. (40)
- Stelpost fiscale regelingen en constructies afbouwen. (57)

Overig budgettair

- Er wordt gestuurd op een meerjarig EMU-saldo van maximaal 2,8%. De schuld blijft onder de 60% BBP.
- Het maatregelenpakket uit het akkoord is gedekt. Indien ombuigingen uit het akkoord niet of voor een lager bedrag worden gerealiseerd, zal vervangende dekking worden gevonden door het (deels) niet indexerende met loon- en prijsbijstelling.
- Bij dreigende overschrijding van de 3% norm zullen aanvullende maatregelen worden genomen, waarbij eerst naar ombuigingen wordt gekeken.
- Voor nieuwe uitgaven dient elders binnen de rijksbegroting omgebogen te worden. uitzonderingen hierop zijn hulp aan Oekraïne (buiten het uitgavenkader geplaatst), asiel en Bewaken en Beveiligen (generale dossiers).
- De aanbevelingen van de studiegroep begrotingsruimte over begrotingsregels worden verder overgenomen.

Overige punten die opvallen

- Er komt een coördinerend minister die regie voert op ruimtelijke ordening. Landbouw wordt niet expliciet genoemd.
- De aangekondigde CO2-heffing wordt teruggedraaid. Mogelijk raakt dit de glastuinbouwsector.
- De bestaande regiodeals worden uitgebouwd, mogelijk ook relevant voor LNV.

TER INFORMATIE

de Bestuursraad

nota

Vervolg uitwerking budgettaire gevolgen
Hoofdlijnenakkoord

Directie Financieel
Economische Zaken

Auteur

5.1.2.e

T 5.1.2.e

5.1.2.e@minlnv.nl

Datum

16 mei 2024

Kenmerk

FEZ / 55896155

BR nummer

Kopie aan

Bijlage(n)

Voorgestelde datum van behandeling: 17 mei 2024

Datum eventuele voorgaande behandeling: 16 mei 2024

Bij behandeling aanwezigheid gewenst van:

Afgestemd met: MenO

Parafenroute

5.1 FEZ

5.1.2.e

5.1 MenO

5.1.2.e

Aanleiding

In de extra BR van 16 mei is een eerste budgettaire analyse van het Hoofdlijnenakkoord (HA) besproken. Deze nota bevat waar mogelijk een nadere duiding en waar relevant een voorstel voor nadere uitwerking van de budgettaire gevolgen.

Advies

Kennismemen van de nota.

Kernpunten

Ombuigingen

- FEZ heeft bij IRF navraag gedaan naar de grondslagen die voor de diverse generieke ombuigingen zijn gehanteerd, om het aandeel van LNV vast te kunnen stellen.
- IRF kan nog geen duiding geven, omdat ze de door hen aangeleverde cijfers nog niet direct terug herkennen in het HA. Dit komt o.a. doordat bij apparaat de diverse maatregelen op één hoop zijn geveegd (naast kerndepartement ook externe inhuur en communicatie). Ook qua vervolgproces is er nog geen duiding vanuit IRF.
- Voor de apparaatstaakstelling is vanuit BZK reeds rijksbrede afstemming opgestart.
- FEZ houdt vinger aan de pols bij FIN over inzicht in de grondslagen voor andere ombuigingen. Naar verwachting wordt volgende week een extra IOFEZ gepland. dFEZ geeft hiervan een terugkoppeling.

Ontvangen BPZ

Samenhang met Voorjaarsnota 2024

- Het HA gaat uit van de stand Voorjaarsnota 2024 (VJN).

- De VJN en bijbehorende 1^e suppletoire begrotingen zijn nog niet door het parlement behandeld. Dat betekent dat het theoretisch mogelijk is dat er nog amendementen op de 1^e sup van LNV worden ingediend, waarmee mutaties worden teruggedraaid.
- Voor LNV zitten de volgende relevante zaken in de 1^e sup:
 - WEcR 2 (434 mln. waarvan 195,4 mln. in 2024)
 - PAS-melders (250 mln. waarvan 150 mln. in 2024)
 - Extra apparaatsbudget uit de reservering voor het TF (30 mln. in 2026)
 - Uitvoeringskosten provincies (49 mln. in 2024)
 - Aanpak piekbelasting (overheveling van 87 mln. in 2024 naar EZK)
- Het debat met MFIN over de VJN in de TK is op 4 juni. Behandeling van en stemming over de VJN en 1^e sup in de EK is voorzien op 9 juli.

Proces ontwerpbegroting 2025

- Het aantreden van een nieuw kabinet en uitwerking van een regeerprogramma vallen samen met de periode waarin de ontwerpbegroting 2025 (OB2025) opgesteld moet worden.
- Veel onderdelen van de OB2025 worden niet beïnvloed door het aantreden van een nieuw kabinet. FEZ houdt daarom voorlopig vast aan het eerder gecommuniceerde tijdpad voor het opstellen van de OB2025.
- Onderdelen die wel geraakt worden, worden vooralsnog op PM gezet of in de zomerperiode geactualiseerd op basis van ontwikkelingen t.z.t.
- FEZ adviseert om het opstellen van de beleidsagenda voorlopig uit te stellen, omdat dat onderdeel wel sterk beïnvloed wordt.

Apparaatstaakstelling

- De apparaatstaakstelling beoogt de groei van het aantal fte in de periode 2018-2022 terug te draaien. Dat komt neer op per saldo 22%.
- LNV is in die periode met veel meer dan 22% is gegroeid. Sinds 2019 (ontstaan LNV) is het apparaatsbudget van het kerndepartement met ca. 113% gestegen (stand begroting 2024), van 107 mln. in 2019 naar 229 mln. in 2024. Vanuit dat perspectief 'komt LNV nu goed weg'.
- Het risico bestaat dat er een herverdeling van de taakstelling komt, waarbij departementen de werkelijk groei in die periode om moeten buigen i.p.v. 22%, omdat er ook departementen zijn die veel minder zijn gegroeid.
- Ten aanzien van de grondslag voor de geldt:
 - De grondslag is vermoedelijk gebaseerd op het beschikbare apparaatsbudget. Op basis van een eerste inschatting is het aandeel van LNV in het totale rijksbrede apparaatsbudget van de kerndepartementen ca. 3% in 2024. Meerjarig wordt dit nog in beeld gebracht.
 - Na 2026 loopt het apparaatsbudget van LNV sowieso al flink terug, omdat er slechts incidenteel middelen uit het TF zijn overgeheveld voor apparaat.
 - Omdat er bij LNV nog ongedekte fte zijn, kan een taakstelling in de latere jaren extra veel pijn doen.

- Omvang van de externe inhuur (incl. NVWA) wordt nog in beeld gebracht, waarbij helder is dat de NVWA op dit moment onder de Roemernorm zit.
- In de bijlage zijn enkele kerncijfers over de formatie (fte) en het natuurlijk verloop (AOW + tijdelijke contracten) opgenomen. Deze cijfers komen van MenO/PenC. Cijfers over in- en uitstroom volgen nog.
- Na verwerking van de taakstelling zal ook de verdeelsleutel met EZK voor de shares moeten worden voorzien (actie FEZ).

Naamswijziging

- De verwachting is dat de kosten voor de naamswijziging 3 tot 5 mln. bedragen.
- Hiervoor is geen budget gereserveerd in het HA.

Transitiefonds

- De reeks voor de ombuiging op het TF is gecontroleerd door FEZ en klopt.
- In de voorbereiding van de formatie is ook nulsceario uitgewerkt (kosten als je niets doet). Hiervoor is geen budget gereserveerd in het HA.
- Afgelopen voorjaar is 72 mln. gereserveerd op de AP voor de Grondbank. Naar huidig inzicht is er geen mogelijkheid meer om deze middelen naar de LNV-begroting over te hevelen.

Acties

- Onder regie van SKI wordt het HA verder inhoudelijk geapprecieerd. In afstemming met FEZ wordt ook gezien welke opgaven genoemd worden zonder dat extra budget beschikbaar komt en hoe dat zich verhoudt tot de budgettaire tabel (bijv. dierwaardige veehouderij).
- In onderstaande tabel is een overzicht van de budgettaire maatregelen, met mogelijke vervolgacties. Dit wordt op een later moment verder uitgelijnd. FEZ zal dan de voortgang monitoren en de BR hier periodiek over informeren.

Nr.	Maatregel	Mogelijke vervolgactie
10	Agrarisch natuurbeheer	Inhoudelijke appreciatie
66	Investering agrarische sector	Inhoudelijke appreciatie
70	Schrappen Transitiefonds	Inhoudelijke appreciatie
8	Invoering gebruik rode diesel	Inhoudelijke appreciatie
26	Apparaatstaakstelling	Uitwerking gevolgen LNV, interdepartementale afstemming
29	Overheveling specifieke uitkeringen naar gemeente-/provinciefonds met 10% korting	Inzichtelijke maken welke spuk's het betreft
40	Generieke subsidietaakstelling	Grondslag en aandeel LNV vaststellen
57	Stelpost fiscale regelingen en constructies afbouwen	Monitoren of hier LNV-regelingen in beeld zijn
67	Investering in InvestNL	Monitoren of hier kansen voor LNV liggen
15 + 19	Verlaging energiebelasting	Gevolgen LNV-sectoren

		monitoren en appreciëren (m.n. glastuinbouw)
35	Verlaging non-ODA middelen	Grondslag en aandeel LNV vaststellen
68	Korting NGF	Effect voor LNV inventariseren en appreciëren
69	Korting fonds Onderzoek en Wetenschap	Effect voor LNV inventariseren en appreciëren

Bijlage

Feitelijke bezetting ultimo 31 maart 2024	
Org. eenheid	Totaal
Som van Bezetting FTE ultimo	
DG Agro	336,6
DG Landelijk Gebied en Stikstof	100,7
DG Natuur & Visserij	237,4
DG Regieorg. Transitie Landelijk Gebied	123,1
Directie Bestuurlijke en Politieke Zaken	40,4
Directie Communicatie	41,6
Directie Financieel-Economische Zaken	40,2
Directie Strategie, Kennis & Innovatie	87,3
Raad voor de Dieren Aangelegenheden RDA	7,3
Eindtotaal	1014,5

AOW gerechtigd 2024 - 2030								
Org. eenheid	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Eindtotaal
Som van Bezetting FTE ultimo								
DG Agro	3,0	4,7	6,0	7,9	4,9	6,7	8,9	42,0
DG Landelijk Gebied en Stikstof				2,0		1,0	2,8	5,8
DG Natuur & Visserij	2,8	3,9	5,0	4,8	2,9	2,0	5,9	27,3
DG Regieorg. Transitie Landelijk Gebied		1,6	1,9	4,6	2,3	1,9	2,1	14,3
Directie Bestuurlijke en Politieke Zaken					1,0			1,0
Directie Communicatie						1,0		1,0
Directie Financieel-Economische Zaken		1,9			1,8			3,7
Directie Strategie, Kennis & Innovatie	1,0	3,9	1,0	3,6	3,0	5,8	1,0	19,3
Raad voor de Dieren Aangelegenheden RDA	0,6						0,7	1,2
Eindtotaal	7,4	15,9	13,9	22,9	16,0	18,4	21,3	115,7

Tijdelijke aanstellingen voor bepaalde tijd					
Som van Bezetting FTE ultimo					
Org. eenheid	2024	2025	2026	2027	Eindtotaal
DG Agro	9,0	6,9		0,7	16,6
DG Landelijk Gebied en Stikstof	2,0	1,0			3,0
DG Natuur & Visserij	1,9	2,0	2,0		5,9
DG Regieorg. Transitie Landelijk Gebied	1,6	2,0	0,6		4,1
Directie Bestuurlijke en Politieke Zaken		1,0	2,0		3,0
Directie Communicatie		2,9			2,9
Directie Financieel-Economische Zaken	1,0	2,0	1,0		4,0
Directie Strategie, Kennis & Innovatie	1,0				1,0
Eindtotaal	16,5	17,8	5,6	0,7	40,5

Eerste analyse (hoofdpijnen, belangrijkste signalen, dilemma's) hoofdpijnenakkoord PVV, VVD, NSC en BBB

Thema voedselsysteem

Korte weergave van de belangrijkste signalen

"Baas in eigen bedrijf in landbouw en visserij; een impuls voor een toekomst van deze sectoren en voor voedselzekerheid voor ons allemaal", wordt in de inleiding genoemd als een van de prioriteiten van de coalitie, onder de titel 'Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur.' De prioriteitstelling komt tot uitdrukking in de nieuwe naam die het ministerie van LNV krijgt: ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN).

Het hoofdstuk over Landbouw, visserij en natuur is op onderdelen erg gedetailleerd en duidelijk, anderzijds is er grote ruimte voor interpretatie of worden zaken niet genoemd of in het midden gelaten.

Op aantal cruciale onderdelen wordt afzwakking van doelen voorgesteld (stikstof, mest, N2000), maar onder voorbehoud dat dit juridisch houdbaar moet zijn. Of deze twee zaken zijn te combineren, wordt spannend.

Uitwerking

Wat staat er

Kern: "Trots, lef en hoop en het kunnen verdienen van een goede boterham zijn de kern van het land- en tuinbouw-, visserij- en natuurbeleid. Onze boeren, tuinders en vissers moeten gekoesterd worden, omdat ze belangrijk zijn voor onze voedselvoorziening en het Nederlandse cultuurlandschap, en onlosmakelijk onderdeel zijn van onze Nederlandse cultuur. Daarbij wordt hoogwaardige landbouwgrond beschermd. Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel, maar op instandhouding van belangrijke natuur."

- Waar mogelijk bedrijfsspecifieke emissiedoelen voor natuur, waterkwaliteit, klimaat en luchtverontreiniging en een 'afrekenbare stoffenbalans'.
- Voor ondersteuning verdienvermogen blijven belonen agrarisch natuurbeheer en ecosysteemdiensten en ontwikkelen nieuwe verdienmodellen in/met de voedselketen belangrijke pijlers. De voedselketen, inclusief industrie en banken, draagt bij aan het verdienmodel.
- Er worden concrete stappen gezet naar een toekomstbestendige, nog meer dierwaardige veehouderij. Daartoe wordt per diersoort vastgelegd waar stallen aan moeten voldoen op lange termijn.
- Vissers worden ondersteund bij innovaties, veiligheid en het ontwikkelen van duurzame vistechnieken. In Europa wordt door Nederland alles op alles gezet om de pulsvisserij weer toe te staan. Er komt snel een betere toegang tot de Noordzee en andere visgronden met voldoende ruimte voor de visserij.
- Gaswinning op de Noordzee wordt opgeschaald. Windmolens komen zoveel mogelijk op zee, in plaats van op land, waarbij eerst gekeken wordt naar ruimte voor de visserij. Hier wordt een zorgvuldige balans gezocht.
- Bij de grondstoffentransitie staat het verminderen van de afhankelijkheid van andere landen centraal. Waar mogelijk worden materialen hergebruikt.
- Nederland moet zich verder aanpassen aan de klimaatverandering. De adaptatie-aanpak wordt geactualiseerd, met in ieder geval aandacht voor de gevolgen van verdroging voor onder andere de voedselproductie en de beschikbaarheid van zoetwater (ook i.r.t. verzilting).

Wat staat er niet:

- Geen aandacht voor het voedselsysteem en voor gezond en duurzaam voedsel voor de consument. Eiwittransitie blijft onbesproken.
- NPLG wordt niet genoemd.

- Geen aandacht voor het voedselsysteem en voor gezond en duurzaam voedsel voor de consument. Eiwittransitie blijft onbesproken.
- NPLG wordt niet genoemd.
- Kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw worden niet genoemd. Ook geen alternatief beeld of visie op toekomst van de landbouw.
- Geen concrete voorstellen op grondbeleid (bescherming landbouwgrond, afwaardering grond, etc.).
- Geen aandacht voor gewasbeschermingsbeleid en verduurzaming teelten.
- Geen uitspraken over gewenste omvang veestapel en grondgebondenheid veehouderij (graslandnorm), wel: geen gedwongen krimp.
- Geen specifieke aandacht voor glastuinbouw.
- GLB/Gemeenschappelijk Landbouwbeleid wordt niet genoemd.
- Toepassing biograndstoffen buiten het voedseldomein, met uitzondering van aankondiging dat zo snel mogelijk wordt gestopt met het subsidiëren van bio-energie gecombineerd met CO₂-opvang en opslag (BECCS) en biomassacentrales.

Wat valt op (welke onderwerpen krijgen nadruk, wat is nieuw, wat doen we al, wat wordt stopgezet?)

- Inzet op een nieuwe, regio-specifieke derogatie van de Nitraatrichtlijn, derogatievrije zones alleen rond stikstofgevoelige natuurgebieden en bufferstroken van 250 naar 100 meter, schrappen maximale hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest van 170 kg/ha uit N-richtlijn.
- Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen 'snippernatuur').
- Bij het afsluiten van internationale handelsverdragen staat het gelijke speelveld voorop; we willen niet importeren wat we in Nederland niet mogen produceren.
- In natuurbeleid zet hoofdlijnenakkoord cultuurlandschap voorop: "cultuurlandschap is prachtig. Daar waar nodig werken we gebiedsgericht aan instandhouding. We versterken onze directe leefomgeving en zorgen voor landbouwinclusieve natuur."
- In het natuurbeleid wordt de daadwerkelijk gemeten staat van de natuur leidend. De kritische depositiewaarde gaat uit de wet en wordt vervangen door een juridisch houdbaar alternatief. Er komt een juridisch houdbare, wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, dan wel drempelwaarde, van minimaal 1 mol/ha/jaar. Op basis hiervan, of met beschikbare stikstofruimte via extern salderen, worden 'PAS-melders' met voorrang gelegaliseerd.
- In Europa wordt door Nederland alles op alles gezet om de pulsvisserij weer toe te staan.
- Er wordt geen uitspraak gedaan over eventuele follow-up Landbouwakkoord, wel wordt geregeld overleg aangekondigd met land- en tuinbouworganisaties en de visserij; "het beleid wordt gebaseerd op wat in de praktijk werkt".

Uitvoerbaarheid?

- Plannen t.a.v. derogatie zullen instemming van Europese Commissie moeten krijgen. Tot nu toe biedt Brussel weinig ruimte.
- Handelsbeleid is beperkt nationaal in te vullen.
- Juridisch houdbaar alternatief voor KDW is tot nu toe niet gevonden. Vraag is of drempelwaarde 1 mol/ha/jaar het bij de rechter houdt.
- Aangekondigde omslag van middel- naar doelsturing is niet op korte termijn onverkort door te voeren. Akkoord onderkent dit: "om snelheid te maken wordt begonnen met onderdelen die snel uitvoerbaar zijn waarbij doelen, indien nodig, gebied- en bedrijfsspecifiek zijn."
- Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel en er komt geen gedwongen onteigening.
- Innovatie krijgt ruimte, inclusief voer en management. Nieuwe vindingen moeten snel juridisch houdbaar toegepast kunnen worden.

Financiële dekking

- Herinvoeren gebruik rode diesel voor landbouw met ingang van het jaar 2027.

- Voor agrarisch natuurbeheer door boeren wordt vanaf 2026 structureel 500 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld.
- Intensivering in sectorplannen Hoger Onderwijs en Wetenschap wordt teruggedraaid. Het Bestuursakkoord Hoger onderwijs en wetenschap wordt hierop aangepast.
- Een meerjarige investering van 5 miljard in de agrarische sector zoals innovatie, een opkoopregeling en de aanpak van de mestmarkt. Dit bedrag komt boven op de structurele investering voor agrarisch natuurbeheer door boeren. De huidige gelden op de begroting van LNV voor het landelijk gebied blijven behouden. Het Transitiefonds komt te vervallen. De investeringen en uitgaven worden beschikbaar gesteld via de begroting van LNV. Het wetsvoorstel voor het Transitiefonds wordt daarom ingetrokken.
- Nationaal Groeifonds uitfaseren. De afspraken van de rondes 1 tot en met 3 worden nagekomen. De rondes 4 en 5 komen te vervallen. Hierdoor wordt 6,8 miljard minder uitgegeven. 69.
- Het Fonds Onderzoek en Wetenschap wordt verlaagd met 1,1 miljard euro.

opgave Natuur

Wat staat er

- Nadruk natuurherstel ligt op stikstofaanpak.
- De stikstofaanpak wordt gebaseerd op bedrijfsspecifieke emissiedoelen, gebaseerd op de gebiedsgerichte aanpak.
De KDW gaat uit de wet. Er komt daadwerkelijke meting voor in de plaats.
Drempelwaarde depositie wordt minimaal 1 mol/ha/jr
Op basis hiervan, of met beschikbare stikstof-ruimte via extern salderen, worden 'PAS-melders' met voorrang gelegaliseerd
- Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen 'snippernatuur').
- Agrarisch natuurbeheer en ecosysteemdiensten worden beloofd met langjarige marktconforme financiële zekerheid.

Wat staat er niet

- Onduidelijk of bestaande doelen NPLG tbv VHR gerespecteerd blijven.
- Ook onduidelijk in hoeverre internationale afspraken COP-15 worden overgenomen. Niet duidelijk in hoeverre daarop uitgewerkte NBSAP door dit kabinet zal worden vastgesteld. Zo is er geen aandacht voor vermindering ecologische voetafdruk, afbouw schadelijke subsidies, omgang natuurlijk kapitaal en brede natuurinclusiviteit.

Uitvoerbaarheid

- Vertaling van gebiedsdoelen naar bedrijfsspecifieke doelen nodig. Onduidelijk is of gebiedsdoelen NPLG blijven gelden. Zoniet dan is nieuwe vaststelling gebiedsdoelen nodig.
- Juridisch houdbaar alternatief voor KDW is tot nu toe niet gevonden. Vraag is of drempelwaarde 1 mol/ha/jaar het bij de rechter houdt.
- Langjarige vergoedingen Anlb vereisen afspraken ihk GLB

Wat valt op

- De invulling van Natura 2000 zou kunnen leiden tot grotere maar vooral ook minder natuurgebieden. Dit zal de problematiek van depositie op nabijgelegen gebieden mogelijk voor een deel van de boeren verkleinen.
- Er wordt gesproken over landbouwinclusieve natuur. De verwevenheid van landbouw natuur wordt daarmee onderkend.

- Naast reductie stikstof wordt aangegeven dat “Ook andere drukfactoren worden aangepakt”. Mogelijk biedt dit ruimte voor een zekere mate van sparen van de natuur en voor benutten van de natuur via behoud agrobiodiversiteit.

Bufferstroken etc. worden verkleind, wat impact kan hebben op afwegingskader grondgebruik

opgave **Vitaal Platteland**

Korte weergave van de belangrijkste signalen

Prioriteit 3 is 'Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt'. In de uitwerking zijn deze thema's echter niet sterk gebiedsgericht uitgewerkt

Wat staat er

- Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie. Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' en 'Elke Regio Telt', worden doorgezet.
- Een wetsvoorstel tot invoering van een nieuw kiesstelsel voor de Tweede Kamer ter versterking van de regionale band tussen kiezers en gekozenen wordt dit jaar ingediend, gericht op tijdige inwerkingtreding voor de volgende verkiezingen.
- Het terugdringen van 'het historisch woningtekort' is een topprioriteit. Regels die bouwen in het buitengebied beperken, bijvoorbeeld op het eigen erf, worden aangepakt.
- Akkoord zet in op goede regionale afspraken tussen ziekenhuizen over bereikbaarheid bij acute zorg in de buurt en van streekziekenhuizen; de insteek wordt dat streekziekenhuizen behouden blijven.
- Bevordert wordt dat onderwijsaanbod, in stad en platteland, binnen een redelijke reistijd bereikbaar is.
- De bereikbaarheid van het landelijk gebied wordt verbeterd door het busvervoer tussen dorpskernen op het platteland te versterken.

Wat staat er niet:

Akkoord benoemt geen tegenstelling tussen stad en platteland; er worden geen specifieke voorstellen gedaan om de leefbaarheid in bepaalde delen van het land gericht te verbeteren.

Wat valt op?

- Voor woningbouw, infrastructuur en de bereikbaarheid staat de gebiedsgerichte benadering voorop; elke regio telt. Hoofdpijnenakkoord bevat op dit onderdeel geen concrete voorstellen; dit moet dus uitgewerkt worden door nieuwe kabinet/minister(s).

Uitvoerbaarheid? Financiële dekking

- Er komt een meerjarige investering van 2,5 miljard euro voor het ontsluiten van (nieuwe) woningbouwlocaties en het aanleggen van infrastructuur voor mobiliteit.

Overige onderwerpen

Thema ruimte, wonen en infra

- Op het oog geen fundamentele wijzigingen rondom wonen en RO. Wel is er in de financiële tabel sprake van ene impuls van 7,5 mrd. met focus op de regio.
- Hoogwaardige landbouwgrond wordt beschermd. Hier zal definitie en regime voor moeten komen.
- Water en bodem worden genoemd, ook ihkv klimaatadaptatie, daar ook om verdroging landbouw tegen te gaan.

Verdere toelichting:

- *Meer nieuwe woningen door: straatje erbij, ook buitenstedelijk dus (ten koste van landbouwgrond), er wordt 'rekening gehouden met' water, bodem, landschap en stedenbouwkundige kwaliteit.*
- *Nieuwe woningbouwgebieden m.n. rond bestaande infra. Belasting op ongebouwde grond met een woonfunctie, versnellen procedures cf huidige voorstellen.*
- *Mits er middelen en vergunningruimte is wordt een aantal gepauzeerde infraprojecten aangepakt. Veelal in de regio. OV bereikbaarheid landelijk gebied gaat omhoog.*
- *Maximumsnelheid omhoog naar 130 waar het kan.*
- *Er komt een coördinerend minister, die regie voert op de ruimtelijke ordening en op waar hoeveel woningen gebouwd moeten worden. Snel een woontop met ook institutioneel beleggers.*
- *Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie.*

Thema ondernemerschap en innovatie

- Veel blijft bij hetzelfde. Veel lovende woorden, weinig concrete acties behalve terugdraaien aantal recente lastenverzwaringen.
- Energieprijzen moeten niet uit de pas lopen met buurlanden en minder regeldruk.
- Extra budget voor Invest NL, geen nieuwe rondes NGF.
- Geen (haakjes voor) herziening topsectorenbeleid.
- Er komt een afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, in relatie tot de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie.

Thema klimaat, energie en duurzaamheid

- De doelen rond klimaat lijken terug te vallen naar wat in de EU is afgesproken (55% in 2030 ipv de tot 60% van het vorige kabinet).
- Geen getallen over doelen mbt landbouw en landgebruik. Veelal vasthouden aan bestaand beleid. Nieuw beleid als afspraken niet gehaald worden. Geen *nieuwe* nationale koppen op Europees beleid
- Meer kerncentrales (die pas op lange termijn operationeel kunnen zijn).
- Meer focus op klimaatadaptatie, waarbij nadrukkelijk ook aandacht is voor verdroging, tegengaan verzilting,
- Er worden geen extra, nationale duurzaamheidsregels voor bouwen opgelegd. verhoogde CO₂-heffing wordt teruggedraaid.

Thema arbeidsmarkt / migratie / onderwijs en kennis

- veel aandacht voor thema migratie, daaronder ook arbeidsmigratie en kennismigratie (relevant voor WUR)
- Voorgestelde maatregelen lijken geen fundamentele impact te hebben op gebruik van arbeidsmigranten in land- en tuinbouw.
- Aan aanbevelingen Roemer wordt al gewerkt. Er wordt al eerder aangekondigd beleid genomen (toelatingsstelsel uitzendbureaus).
- Werkgevers van arbeidsmigranten (niet Nederlandse ingezetenen) worden verantwoordelijk voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting
- Bij uitbreiding EU is inzet Nederland inperking van het vrije verkeer van personen.
- Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van studies waar arbeidsmarkttekorten zijn, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen), meer opleidingen in het Nederlands, een numerus fixus voor buitenlandse studenten,

Thema Rechtstaat en overheid:

Veel aandacht voor het thema. Zaken die LNV raken zijn:

- Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).
- De kennisinfrastructuur en de benutting daarvan in beleid en begrotingen wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel-)lange termijn en voor demografische ontwikkelingen.
- Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes.
- Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid biedt voordelen maar wordt ook aan voorwaarden gebonden
- De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd.
- De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.
- Er wordt onderzocht of en hoe nadere vereisten gesteld kunnen worden aan de representativiteit van belangenorganisaties met een ideëel doel op grond van art. 3.305a BW

Internationaal

- Relatief veel aandacht voor buitenland, maar wel met NL belang voor ogen. Veel minder ODA, maar wel focus op water en voedselzekerheid.
- Verhogen van de maatschappelijke weerbaarheid via whole of society benadering, strategische voorraden van essentiële zaken zoals medicijnen, aandacht voor voedselzekerheid en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie,
- vermindering van strategische afhankelijkheden, bijvoorbeeld ten aanzien van China op het gebied van kritieke grondstoffen.
- Inzet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn.

Overig

- Preventie meer centraal, inclusief sport en bewegen, om de gezondheid te verbeteren, gezondheidsverschillen te verkleinen en de zorgvraag te beheersen. (optimistisch kan je dit interpreteren als haakje voor voedselbeleid)

Opvallende financiële punten:

- forse taakstelling rijk (beleid): er wordt relatie gelegd met groei tussen 2018 en 2022 van 22% in fte's die moet worden teruggedraaid. Uitvoering en defensie/veiligheid (NCTV, AIVD en MIVD) uitgezonderd. Start maken via Roemernorm inhuur en communicatie tot niveau 2018.

- e.e.a. "vraagt om duidelijke keuzes in de kerntaken van de rijksoverheid zoals verwoord in het hoofdlijnenakkoord". Taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.
- daarnaast nullijn voor een jaar na afloop nieuwe CAO.
- omzetting SPUKs (PM impact voor LNV primair rond TF dat wordt stopgezet) naar PF en GF met 10% bezuiniging)
- forse korting ODA die ook thema internationale voedselzekerheid kan raken en daarmee impact heeft op herstel mondiale biodiversiteit
- inzet is forse verlaging afdracht EU in nieuwe MFK die bij niet bereiken wordt omgezet in taakstelling begrotingen departementen
- generieke taakstelling subsidies (haakje is wel dat er wordt verwezen naar beperkte effectiviteit en efficiëntie)
- via bestuurlijk akkoord minder internationale bachelorstudenten (niet-techniek) m.n. daar waar problemen groot zijn.
- afbouw niet-effectieve fiscale regelingen, mogelijk ook landbouvvrijstelling.
- het Fonds Onderzoek en Wetenschap wordt verlaagd met 1,1 miljard euro.
- het budget voor het Klimaatfonds wordt verlaagd met 1,2 miljard euro, dit lijkt vooral betrekking te hebben op ontwikkeling van batterijen en groene waterstof.
- groeifonds wordt gestopt (t/m ronde 3 gaat wel door)
- Investering van 7,5 mrd in regionale woningen en bijbehorende infrastructuur

-

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Natuurbeleid en hoofdlijnenakkoord

Eerste concept!

28 mei 2024

Strategie langs 2 lijnen

- 1. Sturen op instandhouding belangrijke natuur en een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden.**
- 2. Werken aan integrale gebiedsgerichte instandhouding van natuur en cultuurlandschap en versterken directe leefomgeving.**

NB. Opmerkingen

- a) Aannname dat alles wat niet in Hoofdlijnenakkoord staat doorgaat als staand beleid*
- b) Bovenstaande is nu nog uitsluitend voor Natuur uitgewerkt. De wetenschap stelt wel dat een geïntegreerde aanpak (water, voedsel, biodiversiteit) doorgaans beter scoort op integraal doelbereik waardoor een verbinding met 'bodem en water sturend', 'waterkwaliteit' en 'duurzame consumptie en productie' wenselijk is.*

1. Instandhouding belangrijke natuur en robuuste hoofdstructuur

- Herijking N2000 gebieden
- Werken aan verbindingzones en groen-blauwe dooradering
- Verbetering monitoring (daadwerkelijk gemeten staat van natuur wordt leidend)
- Stikstofreductie vindt plaats waar nodig voor instandhouding; *NB coalitie wil doelen WSN in stand houden.*
- Andere drukfactoren worden aangepakt

2. Integrale gebiedsgerichte aanpak voor natuur en cultuurlandschap

- Versterken directe leefomgeving: groen in en om de stad, nature based solutions.
- Mogelijkheden benutten Agenda Natuurinclusief; uitwerken landbouwinclusieve natuur: naast reductie drukfactoren het benutten van agrobiodiversiteit, en van beheer en verrijking.
- Uitwerken aanpak overgangsgebieden/bufferzones.
- Uitwerken bedrijfsspecifieke emissiedoelen voor natuur, waterkwaliteit, klimaat en luchtverontreiniging
- Agrarisch natuurbeheer en ecosysteemdiensten worden beloond met langjarige marktconforme financiële zekerheid.
- *NB aandachtspunt GLB; zijn inspanningen 'on top of'?*
- Nieuwe verdienmodellen worden ontwikkeld en de voedselketen, inclusief industrie en banken, draagt bij aan het verdienmodel.

RdA

Dia 4

RdA(0 Relatie natuur hier scherper maken?
5.1.2.e

Wat betekent HLA voor natuur grote wateren?

PM nog uitwerken
(Het HLA praat vooral over visserij, zie bijdrage)

Deze analyse van het hoofdlijnenakkoord door WJZ heeft betrekking op de passages die relevant zijn voor EZK en LNV. De analyse is een eerste beoordeling van het hoofdlijnenakkoord die met veel snelheid is opgesteld¹.

A. Juridische of rechtsstatelijke risico's	
<p>Hier gaat het om afspraken waaraan <u>grote juridische of rechtsstatelijke risico's</u> kunnen kleven. Denk bijvoorbeeld aan de verhouding tot grondrechten (o.a. privacy, uitingsvrijheid, betogingsvrijheid) en internationaal of EU-recht (o.a. Dienstenrichtlijn, mededinging/staatssteun, vrij verkeer). Hier kunnen ook andere juridische risico's (bijv. schadeclaims, lopende of nieuwe rechtszaken) worden opgenomen.</p>	
Tekst hoofdlijnenakkoord	Risico's
<p>Zekerheid op de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd, bijvoorbeeld voor echte zelfstandigen (zzp'ers) in het zelfstandigenbeleid en door regulering van de uitzendsector. Daarnaast streven we naar meer vaste contracten voor werknemers. Daartoe wordt de wetsbehandeling van de Wet verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (VBAR) en de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) voortgezet.</p> <p>De stelselherziening kinderopvang (bijna gratis voor werkende ouders en overheveling naar instellingen) wordt doorgezet.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Dit vergt aanpassingen in Boek 7 Burgerlijk Wetboek en daarmee samenhangend de Wet Inkomstenbelasting (VBAR) en nieuwe wetgeving inzake uitzendbureaus en uitzendactiviteiten. Op beide dossiers is EZK medebetrokken en draagt bij aan de totstandkoming van de wetsvoorstellen (o.a. op EU rechtelijke aspecten (dienstenrichtlijn, vrij verkeer, mededingingsrecht) en de definiëring van wat nu ondernemerschap is. Geen grote aanvullende inzet qua capaciteit voor WJZ. Voortzetting staand beleid.</p> <p>De stelselherziening kinderopvang (bijna gratis voor werkende ouders en overheveling naar instellingen) heeft forse implicaties voor de huidige marktordening. EZK is eerder gevraagd hierop mee te denken (o.a. marktordeningsexpertise en EU recht interne markt), maar gelet op deze tekst wordt dit waarschijnlijk geïntensiveerd.</p>
<p>- In deze Asielcrisiswet worden waar mogelijk eerste stappen voor structurele maatregelen al getroffen, zoals versterking van grenscontroles en -bewaking, waaronder aanscherping van mobiel toezicht veiligheid (mtv), mede in relatie tot grenstoezicht op basis van de Schengengrenscore. De nationale asielketen wordt versterkt door deze onder eenduidige regie van de eerstverantwoordelijke bewindspersoon te brengen.</p> <p>- Ten derde zal een opt-out clause voor het Europees asiel- en migratiebeleid zo snel mogelijk bij de Europese Commissie worden ingediend. Met gelijkgezinde en met omringende landen wordt intensief samengewerkt om in tijden van een gezamenlijke crisis door instroom adequaat op</p>	<p>Inhoudelijk is een dergelijke aanscherping binnen de kaders van de Schengengrenscore mogelijk. Afhankelijk van de uitwerking kan dit een negatieve impact hebben op het functioneren van de interne markt (o.a. vrachtvervoer).</p> <p>➤ Opt-out vergt verdragswijziging. Om dit te bewerkstelligen is een verdragswijziging op afzienbare tijd nodig ivm EU uitbreiding en dat is dan het moment, om dat binnen te halen. Inhoudelijk is hier overigens een precedent voor (opt-in/opt out VK bij verdrag van Lissabon) en dat is ook met de formatietafel gedeeld. Dit zal overigens wel een prijs hebben op andere dossiers waar NL dan zal moeten inleveren.</p>

¹ Deze analyse veronderstelt als gegeven dat het hoofdlijnenakkoord en het regeerprogramma zich zullen bewegen binnen de grenzen van de grondwet, de grondrechten, de democratie en de rechtsstaat, zoals verwoord in het eindverslag van informateur Plasterk van 12 februari 2024 (zie p. 17 hoofdlijnenakkoord). Dit betekent onder meer dat bij de uitvoering wordt uitgegaan van bestaande wet- en regelgeving.

<p>te kunnen treden ('mini-Schengen'), in aanvulling op het structureel intensiveren van mobiel toezicht veiligheid.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er zal een modernisering van het VN-Vluchtelingenverdrag bepleit worden tegen de achtergrond van het voorgaande en samenwerking met hierin gelijkgestemde lidstaten wordt gezocht om dit te bereiken bij de VN. Er wordt ingezet op aanpassing van de EU-regelgeving en -verdragen waar nodig. - Ten vijfde worden maatregelen getroffen om omvang en samenstelling van de overige migratie te beheersen. Het is hard nodig grip te krijgen op arbeidsmigratie. Arbeidsmigratie is nodig voor onze economie en ondernemers, maar het is nodig kritisch te blijven op wie wij nodig hebben en wie ons nodig heeft. Er komt een afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, in relatie tot de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie. - Malafide uitzendconstructies worden hard aangepakt. De uitzendbranche en wervingsbureaus worden gereguleerd door een toelatingsstelsel (WTTA). - Arbeidsmigranten van buiten de EU, met uitzondering van kennismigranten, worden tewerkstellingsvergunningplichtig. De Nederlandse Arbeidsinspectie (NLA) gaat, ook op deze groep, extra handhaven. - Bezien wordt of en zo ja, welke fiscale voordelen onder de extraterritoriale kostenregeling (ETK-regeling) worden versoberd. -Nederland zet met betrekking tot arbeidsmigratie in op inperking van het vrije verkeer van personen binnen de EU indien en voor zover uitbreiding van de EU aan de orde wordt gesteld. - De kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling worden aangescherpt en verhoogd. - Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van studies waar arbeidsmarkttekorten zijn, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen). - Nederland mag niet naïef zijn over statelijke actoren die mensen hier naartoe sturen of hier aansturen voor spionage. Er worden maatregelen genomen om onze kennis te beschermen. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Afwegingskader voor vestiging van nieuwe bedrijven in relatie tot benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie: dit suggereert een mogelijk nieuwe Vestigingswet voor bedrijven (voor ruimte en energie kan het nu al via ruimtelijke ordening). Een deel van deze wens kan via ruimtelijke ordening worden gerealiseerd, maar niet op het punt van arbeidsmigratie. Daar zal via de Wet arbeid vreemdelingen op gestuurd moeten worden. Aandachtspunt is de vraag of dit ook op intra-EU arbeidsmigratie ziet. Is dat het geval, dan zijn er serieuze juridische belemmeringen voor het realiseren van deze inzet gelet op de interne markt. Ook een nieuwe "Vestigingswet" zou mbt de interne marktregels een uitdaging vormen. ➤ Regulering uitzendbranche (WTTA) is EU rechtelijk gezien goed mogelijk en zeer verdedigbaar: onderbouwing is beschikbaar en kan een inbreuk op de interne marktregels schragen. ➤ Tewerkstellingsvergunningplicht is nu grotendeels al gerealiseerd, wat akkoord voorziet in beperking van de uitzonderingen. Inzet op versterkte handhaving is geheel in lijn met structureel advies van AEP en WJZ dat niet zozeer de regels het issue zijn als wel de gebrekkige handhaving ➤ ETK-regeling is een gevoelig punt dat o.a. bij project Beethoven (ASML) is geïdentificeerd als een instrument dat cruciaal is voor vestigingsklimaat High Tech bedrijven. Onderzoek is prima, maar dit vergt heel zorgvuldige afweging. ➤ Inperking vrij verkeer van personen binnen de EU is juridisch niet haalbaar. Vergt wijziging op verdragsniveau. Wel kan bij detachering van werknemers en uitzendconstructies secundair EU recht worden aangescherpt. Bij uitbreiding van de EU kan wel worden voorzien in een lang overgangsregime zoals ook met de MOE-toetreding plaatsvond. ➤ De kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling worden aangescherpt en verhoogd: dat is van invloed op vestigingsklimaat + high industrie. Vergt meekijken op uitwerking door WJZ. ➤ Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van studies waar arbeidsmarkttekorten zijn, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de
--	--

<p>(hoofdstuk 2 Grip op asiel en migratie)</p>	<p>problemen, hoe meer beperkingen): Idem, ook issue met vestigingsklimaat. Is primair aan OCW.</p> <p>➤ Kennisveiligheid: vergt actieve inzet van EZK (inclusief WJZ) gelet op onze TO2-instellingen. Draaien mee bij het wetsvoorstel dat OCW in voorbereiding heeft. Sluit aan bij EZK inzet ten aanzien van economische veiligheid.</p>
<p>Ten eerste wordt de uitzonderingsbepaling van de Vreemdelingenwet 2000 (op grond van de artikelen 110 en 111) zo spoedig mogelijk geactiveerd</p> <p>(hoofdstuk 2 Grip op asiel en migratie)</p>	<p>Dit is een stuk staatsnoodrecht. Staatsnoodrecht wordt geactiveerd in reactie op noodsituaties die in de regel plotseling ontstaan. Dit vereist vermoedelijk dat huidige situatie als plotseling is aan te merken om stand te kunnen houden voor de rechter. Het vereiste is in de wet geformuleerd als "buitengewone omstandigheden" die de maatregelen "noodzakelijk maken".</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Er wordt bevorderd dat de woningbouwcorporaties ook in de (lage) middenhuur een grotere rol kunnen spelen, door in de EU in te zetten op wijziging van de relevante regels. - Bij spoorverbindingen wordt per regio gezien wat nodig is, waarbij niet alleen focus ligt op de grote steden. In de grensregio's is een goede aansluiting van spoorverbindingen met het buurland essentieel. - De aanleg van de Lelylijn wordt voortgezet, waarbij met de aanleg wordt gestart in Groningen indien dit uitvoeringstechnisch mogelijk is. Internationaal spoorvervoer wordt bevorderd door barrières voor nieuwe toetreders weg te nemen. Er komt een voorstel voor grensoverschrijdend spoorvervoer inclusief de aansluiting van vijf treinstations op internationale hsl-lijnen (bv. Hengelo, Venlo, Heerlen, Groningen en Zwolle). <p>(Hoofdstuk 3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt)</p>	<p>Rol woningbouwcorporaties in (lage) middenhuur vergt aanpassing van de staatssteungoedkeuring voor de woningbouwcorporaties. Vergt stevige onderhandelingen en strategisch handig opereren. Gelet op eerdere betrokkenheid van EZK, is te verwachten dat een beroep wordt gedaan op de staatssteunexpertise van EZK.</p> <p>Spoorverbindingen regio en bevordering internationale verbindingen is een punt dat EZK herhaaldelijk onder aandacht van I&W heeft gebracht, in het bijzonder mbt de HSL, de Lelylijn en de Nedersaksenlijn. Insteek van het akkoord is in lijn met de zeer langjarige inzet van EZK. Naar verwachting zal mogelijk op marktordenings- en aanbestedingsexpertise van EZK getrokken worden door I&W en de regio.</p>
<p>Het versnellen van procedures: beperken beroepsmogelijkheden (lijn wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting), aangevuld met wegwerken andere struikelblokken (beschikbaarheid locaties, grond en financiële en fiscale prikkels, beperken regels die bouwen in het buitengebied, bijvoorbeeld op het eigen erf, onnodig belemmeren, aanpak van knelpunten rond capaciteit en kennis).</p>	<p>Dit betreft, afgaand op de wetten die met het wetsvoorstel Regie op de volkshuisvesting worden gewijzigd, primair wetgeving op het terrein van wonen en volkshuisvesting. Maatregelen hierover kunnen wel effecten hebben op handhaving/beschikbaarheid locaties voor bedrijfsterreinen, afhankelijk van hoe een en ander wordt uitgewerkt.</p>

<p>(Hoofdstuk 3. Wonen en volkshuisvesting, infrastructuur, openbaar vervoer en luchtvaart; elke regio telt)</p>	
<p>(hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het is (ook beleidsmatig) van belang na te gaan of er risico's kunnen zijn in het licht van (al dan niet wederzijdse) afhankelijkheden/kruisverbanden tussen EZK en LNV.</p> <p>Zo wordt het natuurherstelbeleid anders benaderd, met accent op gebiedsgerichte aanpak en wat per natuurgebied nodig is en met gebruik van bedrijfsspecifieke emissiedoelen. Dit betekent vermoedelijk een beperkter instrumentarium, i.h.b. voor de agrarische sector, en een grotere kans dat de instandhoudingsdoelstelling niet wordt gehaald. Daarmee zullen niet-agrarische stikstofbronnen, in het bijzonder de industrie, eerder in beeld komen voor het leveren van een reductie-bijdrage als die reductie aantoonbaar noodzakelijk is voor de natuur, zowel beleidsmatig als vanwege rechterlijke uitspraken. De rechter toetst immers bij vergunningverlening of beoogde activiteiten negatieve gevolgen kan hebben voor de staat van de natuur en in dat geval wordt geëist dat daarvoor 'dekking' is via concrete compenserende maatregelen. Bij gebrek hieraan zal Nederland op slot blijven. Dit zou van invloed kunnen zijn op de grote (bouw)opgaven die er liggen bijvoorbeeld op het terrein van de energietransitie, CCS, waterstof, warmtenetten, etc. op EZK-terrein. Dergelijke afwegingen zijn ook aan de orde bij de toetsing door de rechter van mijnbouwvergunningen.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - In Europa wordt met lef alles op alles gezet om Europese richtlijnen zo aan te passen dat ze werkbaar zijn en het verdienmodel ondersteunen. Er wordt ingezet op: <ul style="list-style-type: none"> o Een nieuwe, regio-specifieke derogatie van de Nitraatrichtlijn (gebaseerd op gemeten waterkwaliteit zoals in andere landen). o De derogatievrije zones (overgangsgebieden) rondom Natura-2000 gebieden worden beperkt tot alleen stikstofgevoelige natuurgebieden. o De bufferstroken worden verkleind van 250 naar 100 meter. o De maximale hoeveelheid stikstof uit dierlijke mest van 170 kg/ha wordt uit de Nitraatrichtlijn geschrapt. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Deze inzet vergt i.e. volledige medewerking op EU niveau om al deze stappen te kunnen zetten. Het gaat daarbij niet alleen om de Europese Commissie, maar zelfs ook op onderdelen meerderheid van de Raad en het EP. Haalbaarheid vormt een uitdaging en zal een afruil vergen met andere NL inzet (vb. afdrachten aan de EU). Zolang deze wijzigingen/verruiming niet gerealiseerd zijn is Nederland zeer kwetsbaar voor inbreukprocedures en nationale procedures waar een beroep wordt gedaan op EU recht. Dit kan de realisatie van de ambities op het gebied van woningbouw, infra etc. zeer hinderen. ➤ De nationale koppelen zijn veelal gekoppeld aan dierenwelzijn. Er is voor EZK en LNV nog wel wat te winnen bij de

<p>o Herijking van de Natura2000-gebieden, gericht op een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden (geen 'snippernatuur').</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt. - We willen niet importeren wat we in Nederland niet mogen produceren - Maatregelen voor een goede boterham. - Er komt snel betere toegang tot de Noordzee en andere visgronden met voldoende ruimte voor visserij <p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>implementatie van de Richtlijn Industriële Emissies waar wel een nationale kop bestaat die hinderlijk is voor de verduurzaming industrie (DOW, COSUN, etc.).</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Geen import van wat we in NL niet mogen produceren: daar zitten serieuze juridische vragen aan vast. Het hangt sterk af van de oorsprong van "het niet mogen produceren"...als dit door Nederlandse eigen regelgeving is vastgelegd, dan moet dat passen binnen de EU regelgeving en passend zijn in het WTO recht (vergelijk discussie over biomassa). Als het gaat om een EU norm, dan kan dit het beste op EU niveau worden gerealiseerd. ➤ Maatregelen voor een goede boterham: vergt stevige inzet staatssteunexpertise. Niet onmogelijk, maar vergt creatief denken en nauwgezet de link met het EU GLB in de gaten houden. <p>Toegang Noordzee visserij: onvermijdelijk vergt dit inzet op het Handels- en Samenwerkingsakkoord EU-VK om meer toegang te krijgen tot Britse wateren.</p>
<p>Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel, maar op instandhouding van belangrijke natuur.</p> <p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Zonder sturing zullen bestaande Europese verplichtingen vermoedelijk leiden tot rechterlijke uitspraken die alsnog nopen tot het nemen van maatregelen.</p> <p>Het is overigens de vraag hoe dit concreet is bedoeld; zie ook: 'Stikstofreductie vindt plaats daar waar dat aantoonbaar nodig is voor de instandhouding van de natuur en andere drukfactoren worden ook aangepakt. Stikstofreductie is nodig zodat er stikstofruimte ontstaat en extern salderen in elke provincie mogelijk wordt.'</p> <p>Zie verder onder B vwb krimp irt mestbeleid en onder C.</p>
<p>Eventuele uitkoop wordt gericht op verouderde bedrijven met de minst gunstige omstandigheden voor klimaat en/of milieu en dierenwelzijn.</p> <p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het is lastig te onderbouwen waarom andere bedrijven waarvan beëindiging evenzeer bij kan dragen aan milieudoelstellingen, uitgesloten zouden kunnen worden van een uitkoopvoorziening.</p>
<p>Boeren die gebruik maken van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (LBV en LBV+) krijgen uitstel van de sloopverplichting totdat de mestmarkt weer stabiel is.</p> <p>(Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het nu toegepaste staatssteunkader staat hieraan in de weg. Overigens zou een probleem op de mestmarkt reden zijn om de geldende subsidievoorwaarde van afvoeren van de mest op te schorten (niet de sloopverplichting).</p>
<p>(Dierwaardigheid) Aanvullend wordt gezien hoe het vervoer van dieren over lange afstanden beëindigd moet</p>	<p>Het is niet duidelijk wat wordt bedoeld.</p>

<p>worden, als dit niet volgens de geldende, Europese dierenwelzijnseisen kan, en niet kan worden gehandhaafd. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Voor zover gedacht wordt aan het verbieden van of beperkingen opleggen aan dierenvervoer over lange afstanden, is van belang dat de Europese regelgeving op dit vlak leidend is en dat Nederland hierover geen aanvullende eisen kan stellen.</p>
<p>Akkoord geeft aan dat 170-norm Nitraatrichtlijn wordt geschrapt en dat alles op alles wordt gezet om afbouw derogatie terug te draaien. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Geeft – op zichzelf binnen rechtstatelijke kaders – aan dat er spanning zit op de Europese kaders. Derogatie met oorspronkelijke mestplaatsingsruimte behouden is op korte termijn kansloos in Brussel. Het schrappen van de 170-norm zal ook niet snel gebeuren vooruitlopend op de uitkomsten van de lopende Europese evaluatie (mhoo mogelijke herziening) vd Nitraatrichtlijn.</p>
<p>Aanwijzing kwetsbare zones waarvoor actieprogramma's Nitraatrichtlijn gelden in plaats van toepassing actieprogramma's op hele grondgebied van Nederland (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Het is de vraag hoe dit zal vallen in Brussel, risico op infractieprocedure (zie ook onder B)</p>
<p>In de tussentijd wordt bezien welke noodmaatregelen er nodig zijn om de mestcrisis op te lossen. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Wordt bij 'noodmaatregelen' gedacht aan gedogen van overtredingen van de derogatiebeschikking/Nitraatrichtlijn tav de mestplaatsingsruimte? Levert strijd op met beginsel van unietrouw. Idem als nationale regelingen worden bedoeld die in strijd met derogatiebeschikking meer mestplaatsingsruimte bieden. Groot risico op infractie, intrekking derogatiebeschikking, procedures bij nationale rechter en opschorting gelden GLB.</p>
<p>De bufferstroken (bedoeld zullen zijn: de derogatievrije zones rondom N2000-gebieden) worden verkleind van 250 naar 100 meter (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Die versmalling is al eerder vanuit de kamer bepleit (aangenomen motie) maar gaat in tegen de met de EC afgestemde wijze van implementeren van de derogatiebeschikking, is niet cf advies WUR. Omdat de zone rond het N2000-gebied aaneengesloten moet zijn en nu percelen die voor minder dan 50% in de 250m-zone liggen niet meetellen, zal bij 100m een lager percentage moeten worden gekozen om de zone aaneengesloten te houden. Onder de streep maakt het dan weinig uit, terwijl het wel een groot risico irt de EC oplevert.</p>
<p>De stikstof- en fosfaatnormen in oppervlaktewater worden in lijn gebracht met ons omringende landen: België en Duitsland zodat areaal van met nutriënten verontreinigde gebieden terug wordt gebracht. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Zeer waarschijnlijk in strijd met de met EC gemaakte afspraken over implementatie van de voorwaarde en criteria uit de derogatiebeschikking over/voor aanwijzing NV-gebieden.</p>

<p>We willen niet importeren wat we in Nederland niet mogen produceren. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Import vanuit andere lidstaten (intern EU): binnen de EU is er vrij verkeer van goederen en een gemeenschappelijke markt, dus we kunnen in principe geen eenzijdige beperkingen stellen aan producten die rechtmatig in een andere lidstaat in de handel zijn gebracht, maar zijn hiervoor afhankelijk van de medewerking van andere lidstaten.</p> <p>Import vanuit derde landen: regels m.b.t. invoer uit derde landen zijn een EU-competentie, we kunnen hier niet eenzijdig importverboden gaan instellen.</p> <p>Als we in Nederland op bepaalde terreinen strengere regels stellen omwille van een doelstelling van algemeen belang, is het onder voorwaarden mogelijk (mits niet-discriminerend, noodzakelijk, geschikt en evenredig) om die regels ook op producten afkomstig uit andere landen van toepassing te laten zijn.</p>
<p>Agrarisch natuurbeheer en ecosysteemdiensten worden beloofd met langjarige marktconforme financiële zekerheid. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Er gelden Europese (steun)kaders, die randvoorwaardelijk zijn en beperkingen stellen aan langjarige financiering.</p>
<p>Nieuwe verdienmodellen worden ontwikkeld en de voedselketen, inclusief industrie en banken, draagt bij aan het verdienmodel. (Hoofdstuk 4. Een goede toekomst voor landbouw en visserij, voor voedselzekerheid, voor natuur)</p>	<p>Er loopt al onderzoek naar de mogelijkheden voor een verplichte ketenbijdrage in de vorm van een heffing (voortouw FIN, LNV bij betrokken), vooral verplichte bijdrage banken is gecompliceerd en is tot dusverre door FIN ontraden.</p>
<p>Het klimaatbeleid moet draagbaar, haalbaar en uitvoerbaar zijn; handelingsperspectief voor burgers en bedrijven is cruciaal. <u>We houden ons aan de bestaande afspraken; alleen als we de doelen niet halen, maken we alternatief beleid</u></p> <p>Het klimaatbeleid wordt gericht op de uitvoering van het Europese beleid; er komen geen <u>nieuwe</u> nationale koppen.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Het PBL raamde in de KEV2023 de emissiereducties voor NL op 46-57% in 2030 tov 1990. Uit het hoofdlijnenakkoord volgt dat een aantal maatregelen wegvalt (o.a. BECCS, aanscherping CO2-heffing, verplichting hybride warmtepomp per 2026), waardoor naar verwachting alternatief (aanvullend) beleid nodig is om doelen te realiseren.</p> <p>(proces)belang van de Staat</p> <p>[Redacted text]</p>

	<p>(proces)belang van de Staat</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p> <p>[Redacted]</p>
<p>Daarnaast wordt het Klimaatfonds gebruikt voor investeringen in innovaties en technologie zoals 'CCS' en groene waterstof.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>De investeringen in het Klimaatfonds dienen naast de klimaat/energie(besparings)opdrachten vanuit de EU gelegd te worden (o.a. RED, etc.). Vanuit EU flinke opgave voor CCS, dus die investering is daarmee in lijn.</p>
<p>De kerncentrale in Borssele blijft open; de bouw van twee kerncentrales wordt doorgezet. Daarnaast komen er twee extra kerncentrales, waarbij ook de mogelijkheden voor meerdere kleine centrales worden betrokken. Een goede ruimtelijke inpassing van de centrales is cruciaal, ook voor het draagvlak. <u>De overheid draagt met publiek-private samenwerking en kennisontwikkeling bij aan de bouw.</u></p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>De huidige ambities op het gebied van kernenergie worden voortgezet (o.a. bedrijfsduurverlenging Borssele en 2 nieuwe centrales).</p> <p>Tot op heden wordt ten aanzien van de bouw van 2 nieuwe kerncentrales uitgegaan van noodzaak publieke regie en financiering. Het kabinetsakkoord roept de vraag op of met publiek-private samenwerking daarin een wijziging wordt voorzien? Of dat met publiek-private samenwerking wordt geduid op de ontwikkeling van kleine centrales (Small Modular Reactors (SMRs)) of samenwerking op het gebied van kennisopbouw en bouw van de centrales: onderwerpen waar publiek-private samenwerking inderdaad wel wordt voorzien.</p>
<p>Het oplossen van netcongestie krijgt voorrang, waarbij <u>de regie bij het kabinet ligt</u>, onder andere als het gaat om (her-)prioritering van wie wanneer op het net wordt aangesloten.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie).</p>	<p>Het kabinet en stakeholders stellen het nationale Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie & Klimaat (nMIEK) op. Provincies en stakeholders stellen het provinciale MIEK (pMIEK) op. Op grond van de Energiewet en bijbehorende lagere regelgeving geven de netbeheerders voorrang aan investeringen die verband houden met de aanlanding van Wind op Zee en met nationale en provinciale MIEK-projecten.</p> <p>Het aansluiten van individuele partijen valt onder de voorwaarden die netbeheerders hanteren voor aansluiting op het net. In Europese richtlijnen is bepaald dat een onafhankelijke regulerende instantie, in NL geval is dat de ACM, hierover exclusief gaat. Dat kan dus niet door het kabinet bepaald worden.</p> <p>Dit punt kan donderdag 23 mei actueel worden bij de behandeling van de Energiewet in de TK. Als er amendementen worden ingediend om deze laatste taak van ACM naar het kabinet te halen, is dat in strijd met Europees recht. Daar kleven dus rechtstatelijke risico's aan. Binnen het Europeesrechtelijke kader lijkt wel enige ruimte voor het wettelijk vastleggen van</p>

	<p>maatschappelijke doelstellingen en prioriteiten voor bredere netinvesteringen in de investeringsplannen van de systeembeheerder (dus niet op het niveau van individuele aansluitverzoeken). Dit is onderdeel van het wetsvoorstel Energiewet. Daar waar (nog) meer regie vanuit het kabinet gewenst is, kan ook gedacht worden aan een sterkere regierol voor projecten om de energie-infrastructuur te verzwaren door besluitvorming voor deze projecten vanuit het Rijk te coördineren of zelfs de besluitvorming bij het Rijk te beleggen.</p> <p>Ook met het voeren van gericht ruimtelijk beleid vanuit de rijksoverheid kan de regierol worden versterkt, bijvoorbeeld door aanwijzing of beperking van gebieden voor bijv. grote datacenters of vestiging bedrijven die veel capaciteit vragen.</p>
<p>Geen nieuwe nationale koppen op Europese regelgeving. Afbouw van fossiele subsidies voor de energievoorziening vindt plaats in Europees verband.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Het lijkt erop dat bestaande nationale koppen wel worden gecontinueerd. De tekst van het hoofdlijnenakkoord heeft het in de passage over klimaat immers expliciet over <u>nieuwe</u> nationale koppen. De vraag is wel of dit ook geldt voor vastgesteld beleid, waarvoor (lagere) regelgeving nog in de maak is.</p>
<p>De leveringszekerheid wordt veiliggesteld. Er worden langetermijncontracten afgesloten voor gas en er worden reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen. Geen Gronings gas meer, gaswinning op de Noordzee wordt opgeschaald.</p>	<p>Dit vereist in het bijzonder extra aandacht bij het afsluiten van langetermijncontracten met derde landen. Dat is namelijk ingewikkelder dan intra-EU. Er moet een heel proces worden gevolgd met meer het karakter van Verdragen.</p> <p>Reserves aangelegd voor gas en kritieke grondstoffen: vergt nieuwe wet- en regelgeving. Past wel bij inzet die al voor de Defensie Industrie wordt vormgegeven via de marktordening.</p>
<p>Een hoofdlijnenakkoord, gericht op beheersbaarheid van zorguitgaven en de kwaliteit van de zorg; goede regionale afspraken tussen ziekenhuizen over bereikbaarheid bij acute zorg in de buurt en van streekziekenhuizen; de insteek wordt dat streekziekenhuizen behouden blijven. Er wordt onderzoek gedaan naar alternatieve bekostigingsvormen van de spoedzorg, anders dan het huidige stelsel van marktwerking.</p> <p>(Hoofdstuk 6. Toegankelijke publieke voorzieningen; zorg en onderwijs)</p>	<p>Alternatieve bekostigingsvormen van de spoedzorg ipv huidige marktwerking: hier zijn diverse mogelijkheden voor. Parallel met ambulancezorg (waar EZK nauwe bij betrokken was). Inzet marktordening, EU recht en staatssteunexpertise door EZK is te verwachten als bijstand naar VWS.</p>
<p>Om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws nog verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt, zal de Autoriteit Consument en Markt meer instrumenten in handen krijgen. Zo zal bekeken worden of bij de toepassing van de Mededingingswet ook de waarborg van de kwalitatieve pluriformiteit</p>	<p>Eerste inschatting is dat dit aanpassing van de Mededingingswet vereist. De Europese regelgeving biedt hiervoor ruimte. Is een punt dat we bij totstandkoming Vifo ook behandeld hebben (OCW achtte het niet wenselijk). Hebben ook met NCTV eerder de discussie</p>

Analyse hoofdlijnenakkoord WJZ

<p>van het Nederlandse media-aanbod in de beoordelingscriteria betrokken kan worden.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>gehad of op dit punt de Mediawet aangevuld moest worden. In de kern: zeker te realiseren en voldoende buitenlandse precedenten. Juridisch haalbaar, maar kan niettemin een juridisch complex onderwerp ook in het kader van wetgeving blijken te zijn.</p>
<p>Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten)</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat).</p>	<p>Er is al een wet op de rijksinspecties in voorbereiding ((Kaderwet op de rijksinspecties (Wori). Die wet moet gaan zorgen voor een betere borging van de onafhankelijkheid van inspecties. Het zal moeten blijken of hiermee de beoogde scope van het hoofdlijnenakkoord inderdaad volledig is afgedekt en het bestaande voorstel enkel wordt doorgetrokken. Uitwerking ligt bij BZK. Raakt ons oa vanwege toezichthouders zoals de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (voor Agentschap Telecom), SodM, ACM en BTI (en NVWa).</p>
<p>Er komt een Europawet, met inbegrip van een regeling van informatievoorziening en procedures bij voorbereiding en totstandkoming van Europese wetgeving.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat).</p>	<p>Er is reeds een wetsvoorstel voor een Europawet in nauw overleg met de Tweede Kamer ontwikkeld. Dit wetsvoorstel heeft reeds advies RvS gehad. Onduidelijk is of deze tekst in het akkoord een aanscherping van het wetsvoorstel vergt.</p>
<p>Een vaste Tweede Kamercommissie grondrechten en constitutionele toetsing en zal worden ingevuld. Versterking van constitutionele advisering/toetsing voorafgaande aan voorstellen tot beleid en wetgeving en van (goedkeuring van) internationale en EU-verdragen en van implementatie van EU-regelgeving, worden door de Afdeling advisering van de Raad van State en door die - permanent te maken - commissie uitgewerkt.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Heeft gevolgen voor de doorlooptijden van wet- en regelgeving. Vraag is wat de verhouding van deze commissie zal zijn tot de Eerste en Tweede Kamer. Kan ook mogelijk de in voorbereiding zijnde Europawet raken.</p>
<p>Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Het recht op inzage en rectificatie bestaat al. Het is de vraag hoe dit recht zich daarmee verhoudt. Zal met name relevant zijn voor de uitvoeringsorganisaties (RVO, KvK, NVWa). NCG en IMG werken al volgens die richtlijn, maar uitwerking kan wel gevolgen voor deze organisaties hebben.</p>
<p>Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Positief voor de burger. Verlaging aanmanings- en incassokosten heeft mogelijk impact op de uitvoeringsorganisaties (NVWa besteedt het uit aan CJiB, RVO). Kosten met invorderen zullen vanuit andere systematiek moeten worden bekostigd, niet te verhalen op burger. Vergt wellicht stelselaanpassing t.a.v. handhaving.</p>

<p>Het aantal ambtenaren en de inzet van consultants bij (kern-)departementen van de afgelopen jaren wordt meer dan teruggedraaid. Taakstelling wordt gekoppeld aan het verminderen van regels en administratieve lasten voor de samenleving en de uitvoering.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Er is veel werk dat moet worden verricht binnen de juridische directies, dat levert spanning op. Arbeidsmarkt is krap.</p> <p>Verminderen regeldruk en administratieve lasten vergt naar verwachting een overheidsbreed programma/inzet.</p>
<p>- Bescherming van de nationale veiligheid en bestrijding van radicalisering en terrorisme zijn in handen van de veiligheidsdiensten en de NCTV. De bevoegdheden van de diensten in verband met de digitale ontwikkelingen worden in de wetgeving aangepast; de WIV wordt zo snel mogelijk geactualiseerd. Er komt onderzoek naar een veiligheidsorganisatie met taken en bevoegdheden als het DGSI in Frankrijk.</p> <p>- De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid, veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd. Maximumstraffen voor cybercriminaliteit worden verhoogd. De bevoegdheden en middelen van de veiligheidsdiensten worden uitgebreid voor het tegengaan van economische spionage. Elektronica, zoals scanapparatuur, wordt afgebouwd in strategisch belangrijke sectoren en diensten vanuit landen met verhoogde spionagerisico's. Spionage wordt strenger bestraft.</p> <p>(Hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)</p>	<p>Modernisering WIV dient EZK bij betrokken te worden ivm economische veiligheid. Is reeds staand beleid. Vraagt ook extra inzet EZK en mogelijk aanvullend wetgeving op het gebied van aanbestedingsrecht, subsidies, kennisveiligheid en investeringstoetsing.</p> <p>Verder mogelijk gevolgen voor EZK in het kader van digitale veiligheid en weerbaarheid, cybersecurity, en het digital trust center. Meer uitwisseling van gegevens kan nieuwe wettelijke grondslagen tot gevolg hebben, ook op het terrein van EZK.</p>
<p>Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed.</p> <p>(hoofdstuk 8 nationale veiligheid)</p>	<p>Risico t.a.v. vrijheid van meningsuiting en godsdienstvrijheid. Vergt aanpassing van de wet en heeft ook gevolgen voor de boa's die bijv. bij de NVWA in dienst zijn.</p>
<p>Het opsporend en handhavend personeel in de veiligheidsketen, inclusief politie en boa's, is neutraal, zonder religieuze symbolen gekleed.</p> <p>(hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)</p>	<p>Risico t.a.v. vrijheid van meningsuiting en godsdienstvrijheid. Vergt aanpassing van de wet en heeft ook gevolgen voor de boa's die bijv. bij de NVWA in dienst zijn.</p>
<p>- Nederland zet zich in voor de defensie-industrie in eigen land en in de Europese Unie.</p> <p>- Het streven is een samenleving die beter voorbereid is op verstoringen. Veiligheid en weerbaarheid vereisen dat Nederland strategische voorraden aanhoudt van essentiële zaken zoals medicijnen, in het bijzonder de voedselzekerheid op orde heeft en vitale infrastructuur, waaronder watervoorraad en energie, zeker stelt. Daartoe worden de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer uit 2022 opgevolgd.</p> <p>- Het handels- en industriebeleid, ook in EU-kader, draagt bij aan vermindering van strategische afhankelijkheden, bijvoorbeeld</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Grotendeels bestaande inzet, wel versterking van inzet EZK op kritieke grondstoffen en waardeketens ➤ Inzet voor marktordening defensie-industrie (nationaal en EU) wordt van nog groter belang ➤ Mogelijk ook regelgeving voor strategische voorraden door EZK op te stellen.

<p>ten aanzien van China op het gebied van kritieke grondstoffen. Er wordt voor het behoud van onze welvaart ingezet op handelsverdragen waarbij gelijke en redelijke standaarden van belang zijn.</p>	
<p>Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die zorgen voor extra regeldruk, schrappen.</p> <p>(hoofdstuk 10 Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat)</p>	<p>Uitgangspunt is toch altijd al minimumimplementatie. Naderhand kunnen daar wel nationale koppen weer aan toegevoegd zijn, maar dat zullen er vermoedelijk niet veel zijn. Dat moet dan geïnventariseerd worden. Voor zover die er zijn, kan het ingewikkeld blijken te zijn of die geschrapt kunnen/moeten worden als die regeldruk veroorzaken omdat iedere kop wel een reden heeft. Schrappen is niet gratis.</p>
<p>Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing.</p> <p>(budgettaire bijlage)</p>	<p>Het verminderen van SPUKS, gezien de autonomie van gemeenten en provincies, is een lopende discussie met BZK in het kader van de herziening van de Financiële verhoudingswet, waarin wij vanuit EZK en LNV (en ook andere ministeries zoals I&W) altijd aangeven dat de SPUK vaak het enige instrument is om bestaande noodzaak tot interbestuurlijke samenwerking bij belangrijke en urgente maatschappelijke opgaven te verwezenlijken. Zowel het bestaan van begrotingsfondsen met door de wetgever geoormerkt geld, als de bijzondere maatschappelijke opgaven die overheden gezamenlijk hebben, maken verstrekking van gelden via SPUK's noodzakelijk. Het meer inzetten op het gebruik van de generieke fondsen vraagt ook van de politiek dat er minder centrale sturing verwacht wordt op de inzet van die middelen. Voor Groningen wordt in overleg met de regio ook met SPUKS gewerkt, en heeft de regio ook de voorkeur voor het gebruik van SPUKS. De huidige werkwijze krijgt dit jaar wel een efficiëncyslag.</p>

B. Gevolgen wet- en regelgeving	
Zijn er voornemens die leiden tot (omvangrijke) nieuwe regelgeving of wijzigingen?	
Tekst hoofdlijnenakkoord	Gevolgen
<p>De verbetering van (gemeentelijke) schuldhulpverlening wordt doorgezet, met focus op aanpak van de problematiek bij de bron.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Primaat bij SZW, maar kan mogelijk gevolgen hebben voor EZK, met name bij het delen van gegevens. Bijv. door RVO (afspraken bij het terugbetalen van ontvangen subsidies) of bij de afsluitregeling op energieterrein. Mogelijk vergt dat aanpassing van wetgeving.</p>
<p>Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en</p>	<p>Primaat bij SZW en FIN/BD, maar kan mogelijk gevolgen hebben voor EZK, met</p>

<p>de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>name bij het verzamelen en delen van gegevens door RVO bij het verstrekken van subsidies of tegemoetkomingen, en waarbij samenwerking met SZW, FIN en/of Belastingdienst aan de orde is.</p>
<p>De verbetering van (gemeentelijke) schuldhulpverlening wordt doorgezet, met focus op aanpak van de problematiek bij de bron.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Primaat bij SZW, maar kan mogelijk gevolgen hebben voor EZK, met name bij het delen van gegevens. Bijv. door RVO (afspraken bij het terugbetalen van ontvangen subsidies) of bij de afsluitregeling op energieterrein. Mogelijk vergt dat aanpassing van wetgeving.</p>
<p>Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel.</p> <p>(hoofdstuk 1 Bestaanszekerheid en koopkracht)</p>	<p>Primaat bij SZW en FIN/BD, maar kan mogelijk gevolgen hebben voor EZK, met name bij het verzamelen en delen van gegevens door RVO bij het verstrekken van subsidies of tegemoetkomingen, en waarbij samenwerking met SZW, FIN en/of Belastingdienst aan de orde is.</p>
<p>Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Regelgeving op alle terreinen moet worden doorgelicht, niet in alle gevallen is duidelijk wat nationale koppen zijn en of en hoe die ontvlochten zouden kunnen worden.</p> <p>Op welzijnsvlak en diergezondheidsvlak is door het huidige kabinet ingezet op extra regels tov EU. Soms extra inhoudelijke eisen, maar ook ondersteunende regelgeving (bijv. verplicht cameratoezicht slachthuizen). En ook nationale koppen buiten veehouderij (houdverbod dieren met schadelijke kenmerken), en regels over gevaarlijke dieren (bijtincidenten honden). Dat moeten we schematisch in kaart brengen en met nieuwe bewindspersoon gaan bespreken.</p>
<p>Innovatie wordt breed opgevat, dus inclusief voer en management. Innovatie krijgt de ruimte die het verdient, procedures worden aangepast en innovatiemiddelen zo ingericht dat nieuwe vindingen snel juridisch houdbaar toegepast kunnen worden en doelen worden gehaald.</p> <p>Er komt een apart innovatieprogramma voor robotisering gericht op het besparen van arbeidskrachten.</p> <p>(Hoofdstuk 4)</p>	<p>Nieuwe subsidieregelingen?</p>
<p>In het natuurbelief wordt de daadwerkelijk gemeten staat van de natuur leidend.</p> <p>(Hoofdstuk 4)</p>	<p>Onduidelijk of die meetbaarheid er is, ihb voor natuurgebieden op zee, en of dit zich laat vertalen in deugdelijke wettelijke normen. Daarmee grote kans op rechtszaken en risico voor juridische houdbaarheid.</p>

<p>Daarom wordt de visserijsector maximaal ondersteund bij het krijgen van een toekomstbestendige vloot.</p> <p>Vissers worden ondersteund bij innovaties, veiligheid en het ontwikkelen van duurzame vistechnieken.</p> <p>(Hoofdstuk 4)</p>	<p>Innovatiesubsidieregeling (met inachtneming van Europese regelgeving)</p>
<p>Er komt snel een betere toegang tot de Noordzee en andere visgronden met voldoende ruimte voor de visserij.</p> <p>Bodemvisserij en garnalenvisserij hebben het zwaar. Samen met deze groepen vissers wordt actief gezocht naar grote gebieden die we als 'visakkers' gaan bestempelen en waar de bodemvisserij en garnalenvissers voorrang krijgen.</p> <p>(Hoofdstuk 4)</p>	<p>Vergt herziening van Noordzeeprogramma (Partiële herziening en de MER)</p>
<p>De kritische depositiewaarde gaat uit de wet en wordt vervangen door een juridisch houdbaar alternatief.</p> <p>(Hoofdstuk 4)</p>	<p>Wijziging nationale omgevingswaarden stikstof in Omgevingswet</p>
<p>De stikstofaanpak wordt gebaseerd op bedrijfsspecifieke emissiedoelen, gebaseerd op de gebiedsgerichte aanpak.</p> <p>(Hoofdstuk 4)</p>	<p>Vergt formele wetgeving: instellen nieuwe afrekenbare plafonds of een systeem dat via instructieregels leidt tot provinciale vaststelling plafonds. Uiterst complex – ook interbestuurlijk - om uitgaande van de gebiedssituatie tot een afgewogen regeling te komen voor plafonds die èn aan de natuurdoelen voldoen èn knelgevallen / <u>langjarige juridische procedures voorkomen.</u></p>
<p>Er komt een juridisch houdbare, wetenschappelijk verantwoorde rekenkundige ondergrens, dan wel drempelwaarde, van minimaal 1 mol/ha/jaar. Op basis hiervan, of met beschikbare stikstofruimte via extern salderen, worden 'PAS-melders' met voorrang gelegaliseerd. Dit alles wordt juridisch geborgd.</p> <p>(Hoofdstuk 4)</p>	<p>Op zichzelf qua regelgeving niet ingewikkeld (ministeriële regeling met aanwijzing van een nieuwe versie voor AERIUS-Calculator met rekenkundige ondergrens), maar de vereiste wetenschappelijke zekerheid vergt een heel traject voor de onderbouwing, inclusief – zoals eerder aangekondigd – voorlichting Raad van State. Voor de PAS-melders is dan op zich niet heel veel meer qua regelgeving nodig, want die meldingen betreffen een depositie van max 1 mol/ha.</p>
<p>De nationale databank Flora en Fauna wordt zo snel mogelijk kosteloos en ongelimiteerd voor publieke doeleinden opengesteld.</p> <p>(Hoofdstuk 4)</p>	<p>Amvb tot wijziging Besluit kwaliteit leefomgeving en Omgevingsbesluit. Is al in voorbereiding.</p>
<p>Volgens de Nitraatrichtlijn moeten lidstaten minimaal elke vier jaar de aanwijzing van kwetsbare gebieden herzien. Nederland heeft het hele land als kwetsbaar bestempeld, dit kan dus worden herzien. Nederland gaat in Brussel aantonen dat bepaalde gebieden niet langer kwetsbaar zijn, dit kan per direct. In plaats van de aanwijzing van heel Nederland</p>	<p>Het hoofdlijnenakkoord wil toepassing actieprogramma's Nitraatrichtlijn op aangewezen kwetsbare zones in Nederland ipv toepassing van die AP's op het hele grondgebied van NL. Beide (aanwijzing kz en toepassing op hele grondgebied lidstaat) zijn opties onder de Nitraatrichtlijn, maar NL heeft er eerder onderbouwd gekozen voor toepassing op het hele grondgebied, omdat er</p>

<p>als kwetsbaar gebied komt dan een aanwijzing per gebied. Dit is belangrijk omdat de norm van 170 kilo stikstof per hectare uit dierlijke mest alleen geldt in kwetsbare gebieden. Dit resulteert per direct in meer plaatsingsruimte voor mest. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>niet of nauwelijks gebieden zouden zijn die niet behoeven te worden aangewezen. Voor aanwijzing is nl niet alleen relevant of op het gebied afwaterende wateren verontreinigd zijn, maar ook of ze het <i>risico</i> lopen zonder maatregelen verontreinigd te worden. Als er al gebieden niet behoeven te worden aangewezen vanwege een goede waterkwaliteit (rivierengebied?) moeten die ivm het risico op verontreiniging (omdat deze gebieden dan waarschijnlijk het mestafvoerputje van NL worden) alsnog direct worden aangewezen. Dit alternatief levert dan niets op, leidt tot veel uitvoeringslasten en is kwetsbaar: het zal slecht vallen bij EC die infractieprocedure kan starten als EC van oordeel is dat doelen Nitraatrichtlijn meebrengen dat Nederlandse actieprogramma's op het hele grondgebied van Nederland moeten worden toegepast.</p>
<p>Geen nationale koppen, bestaande nationale koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Voor mest onduidelijk op welke te schrappen koppen zou worden gedoeld.</p>
<p>Doelsturing - Boeren en tuinders werken al eeuwen met de bodem, dieren, omgeving en natuur. Zij zijn de professionals. De vakkennis van de boeren en tuinders staat daarom centraal: we gaan van middel- naar doelsturing. De boer staat hierbij aan het roer. - Daarvoor worden voor natuur, waterkwaliteit, klimaat en luchtverontreiniging waar mogelijk bedrijfsspecifieke emissiedoelen geformuleerd. Er wordt zo snel mogelijk, juridisch houdbaar, een 'afrekenbare stoffenbalans' ontwikkeld zodat boeren weten waar ze aan toe zijn, zelf kunnen sturen op doelen en deze integraal gehaald worden. Om snelheid te maken wordt begonnen met onderdelen die snel uitvoerbaar zijn waarbij doelen, indien nodig, gebied- en bedrijfsspecifiek zijn. (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Sluit aan op inzet die al aan de gang is, maar kan wel grotere vlucht gaan nemen. Noodzaak juridische houdbaarheid onderkend. Vraag is of dit echt kan gaan 'vliegen' zolang Nederland niet 'van de kant' is en niet in de laatste plaats gelet op Europese kaders (o.a. Nitraatrichtlijn) die tot middelvoorschriften verplichten.</p>
<p>De derogatievrije zones (overgangsgebieden) rondom N2000-gebieden worden beperkt tot alleen stikstofgevoelige gebieden. Derogatievrije zones versmallen tot 100m ipv 250m (Hoofdstuk 4)</p>	<p>Die zones zijn conform de derogatiebeschikking al beperkt tot N2000-gebieden waarbij de KDW wordt overschreden. Vereist dus geen actie. Versmallen: vergt wijziging Uitvoeringsregeling Meststoffenwet. Zie ook A (Europees risico en lost niks op).</p>
<p>Geen gedwongen krimp veestapel, passages over mestmarktcrisis</p>	<p>TK heeft op 25/4 steun aan mestpakket gegeven dat bestaat uit:</p>

<p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>a) verlaging productieplafonds/borging daarvan via afroaming (vloeit voort uit derogatiebeschikking, wetsvoorstel waarvan beoogd wordt het volgende week in MR te brengen mhoo internetconsultatie),</p> <p>b) verhoging subsidiebedrag behoud grasland,</p> <p>c) brede stoppersregeling en</p> <p>d) wvs graslandnorm.</p> <p>Laatstgenoemd wetsvoorstel is het meest spannend omdat het hoofdlijnenakkoord geen gedwongen krimp veestapel wil, maar het wvs is gericht op grondgebondenheid en behoud grasland ivm waterkwaliteit en dus niet op krimp (en leidt in elk geval de eerste jaren ook nauwelijks tot krimp).</p>
<p>Er worden concrete stappen gezet naar een toekomstbestendige, nog meer dierwaardige veehouderij.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Dit past bij de plannen die al ingezet waren (wetsvoorstel met bevoegdheden a.s. dinsdag in Eerste Kamer te behandelen). De nu in het wetsvoorstel bij amendement opgenomen eindtermijn van 2040 is niet in het akkoord genoemd en kan daarmee op gespannen voet staan.</p>
<p>Er wordt zo snel mogelijk gestopt met het subsidiëren van bio-energie gecombineerd met CO2-opvang en opslag (BECCS) en biomassacentrales, conform het eerder afgesproken afbouwpad.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Beoordelen of regelgeving in de maak hiermee in lijn is.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Biomassa regelgeving is in lijn met het afbouwpad (waar hoofdlijnenakkoord aan refereert). - BECCS: biomassaverbranding en opslag CO2 ervan. In de voorjaarsnota van 2023 is besloten dat hier subsidies voor verstrekt gaan worden, maar dat nog nagedacht wordt over de voorwaarden daarvan. In de uitwerking is een categorie toegevoegd aan de SDE regeling voor BECCS maar gekozen voor een beperkte vorm (het komt niet open te staan voor kolencentrales). De wijzigingsregeling voor de SDE is voorzien om op 27 mei (die week) voor te leggen aan de minister voor Klimaat & Energie. Gelet op het hoofdlijnen akkoord wordt de minister geïnformeerd over alternatieven, onder andere om de categorie BECCS - gelet op de wens van een eventueel nieuw kabinet - toch uit de wijzigingsregeling voor de SDE te halen. Opmerking verdient hierbij dat ondernemers in 2023 al wel kennis hebben kunnen nemen van het voornemen van het huidige kabinet om BECCS subsidie te verstrekken, maar destijds waren de voorwaarden nog niet bekend. In die zin lijkt het risico op schadeclaims beperkt (slechts een voornemen en de voorwaarden niet

	<p>helder), maar wel iets om in acht te nemen.</p> <p>Voor zover nu kunnen achterhalen bestaan er geen losse subsidiebeschikkingen voor BECCS.</p>
<p>Windmolens komen zoveel mogelijk op zee, in plaats van op land. Bij de plaatsing van windmolens op zee wordt in het bijzonder belang toegekend aan ruimte voor de visserij.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Afhankelijk van de uitwerking kan gedacht worden aan regelgeving om de bouw van nieuwe windturbines op land te ontmoedigen.</p>
<p>De aangekondigde verhoogde CO2-heffing wordt teruggedraaid.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Deze is gecommuniceerd in de Voorjaarsnota 2024 (zou ingaan per 1 januari 2027). Regelgeving van FIN en EZK. Gaat niet door. Was nog niet veel capaciteit op ingezet.</p> <p>Terugdraaien aangekondigde verhoogde CO2-heffing is positief vanuit Verduurzaming Industrie en Staatssteun: het vermindert de moeilijkheden om in het kader van maatwerk bedrijven te stimuleren om vergaande verduurzaming te realiseren. Vb. bij dossier Yara was door de aankondigde verhoging al de vraag of ze nog wel met maatwerk wilden mee blijven doen en de toegekende subsidie niet zouden teruggeven. Het terugdraaien van de verhoogde CO2-heffing is echter negatief voor de businesscase van CCS, waarvan eerder in deze analyse wordt aangegeven dat daarvoor vanuit EU een flinke opgave ligt.</p>
<p>Bij de grondstoffentransitie, staat het verminderen van de afhankelijkheid van andere landen centraal. Waar mogelijk worden materialen hergebruikt.</p>	<p>Om het meest efficiënt en effectief zijn, is het verstandig om dit zo veel mogelijk op EU niveau te regelen (vb. uitvoerverbod schroot).</p>
<p>Regeldruk wordt tegengegaan door het adviescollege toetsing regeldruk en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving.</p> <p>(Hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>M.b.t. de betrokkenheid van de uitvoeringsinstanties zal dit weinig gevolgen hebben: die zijn als het goed is al betrokken in de voorbereidingsfase. M.b.t. ATR lijkt dit wel te duiden op een verschuiving van een taak in alleen de toetsing van wetgeving naar een taak bij de voorbereiding ervan. Twee gevolgen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. In het wetsvoorstel Instellingswet ATR dat klaar ligt voor plenaire behandeling TK is nu alleen een <i>bevoegdheid voor elke minister</i> opgenomen om ATR te betrekken bij de voorbereiding. Dat zou nu moeten worden omgezet in een kerntaak voor ATR om dat altijd te doen. 2. Dit zal betekenen dat in de voorbereiding van nieuwe wetgeving altijd ook ATR betrokken moet worden.
<p>In wetgeving en beleid moet rekening gehouden worden met de gevolgen voor kleine</p>	<p>Waarschijnlijk een grotere druk op het toepassen van de MKB-toets.</p>

<p>ondernemers, bijvoorbeeld wat betreft kosten en risico's, zodat het in dienst nemen van mensen mogelijk blijft. (p. 25)</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	
<p>Een grondwetsherzieningsvoorstel tot het schrappen van het toetsingsverbod in artikel 120 wordt ingediend. De klassieke bepalingen van de Grondwet worden toetsbaar.</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Mogelijk gevolgen voor de juridische dienst, maar uitwerking ligt bij BZK en JenV</p>
<p>De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State wordt verzelfstandigd.</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Uitwerking ligt bij JenV. Kan gevolgen hebben voor juridische dienst t.a.v. het wetgevingsproces (mogelijk ook in positieve zin).</p>
<p>Bescherming van klokkenluiders wordt versterkt</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Ziet op o.a. de Wet bescherming klokkenluiders. Kan gevolgen hebben voor NVWa omdat zij recent zijn ingesteld als bevoegde autoriteit die zorgdraagt voor ontvangst en opvolging van de melding als bedoeld in de wet 2c van deze wet.</p>
<p>De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd.</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>De aanbevelingen uit de invoeringstoets kunnen nu verder worden opgepakt met formele evaluatie. Mogelijk leidt dit tot aanpassing van de wet. Ook relevant m.b.t. beschikbare capaciteit.</p>
<p>Modernisering Archiefwet</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Primair JenV en OCW. Relevant t.a.v. de informatiehuishouding.</p>
<p>De medeoverheden worden vroegtijdig betrokken bij voorbereiding van beleid en van wetgeving; de wetgever hakt uiteindelijk de knopen door. Grote opgaven zoals wonen, bestaanszekerheid en de energietransitie moeten in gezamenlijkheid worden opgepakt.</p> <p>(hoofdstuk 7. Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Dit heeft gevolgen voor doorlooptijden van het wetgevingsproces.</p>
<p>Veiligheid en een weerbare samenleving zijn topprioriteiten. Dat vereist scherp optreden tegen allen die vrijheid en veiligheid bedreigen. De nationale veiligheid moet worden beschermd.”</p> <p>“De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in</p>	<p>Van belang bij het delen van gegevens. Bijv. door RVO bij subsidieverstrekkings en vermoedens van fraude of oneigenlijk gebruik bij subsidies. Dit kan tot gevolg hebben dat er wettelijke grondslagen gecreëerd moeten worden.</p>

<p>detentie. Er wordt meer ingezet op confiscatie van vermogen, daarbij wordt de Europese aanpak overgenomen. De anti-witwasaanpak wordt geïntensiveerd. Het streven is erop gericht de informatiedeling, inclusief waarborgen voor de privacybescherming, te verbeteren, met oog voor de positie van het overgrote deel van alle burgers die niks kwaads willen doen, maar wel worden geconfronteerd met langdurige verzoeken als ze een bankrekening willen openen, een onderneming starten of een huis willen kopen.</p> <p>(hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)</p>	
<p>Invest-NL wordt verstevigd als belangrijk vehikel voor investeringen in innovatie en in de potentie van onze economie .</p> <p>(hoofdstuk 10 Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat)</p>	<p>Versteviging Invest-NL past binnen reeds ingezet beleid en herevaluatie rol en beleid van Invest-NL. Binnen wettelijk kader kan al heel veel, wetswijziging en aanpassing staatssteungoedkeuring maar beperkt nodig. Hangt samen met IBO bedrijfsfinanciering en PWC studie naar NPI's. Vergt nadere uitwerking, maar haalbaar. Vergt stevige inzet WJZ.</p> <p>In dit verband: hoewel er in de hoofdtekst niet staat dat Nationaal Groeifonds wordt afgeschaft, lijkt het erop dat het NGF wordt uitgefaseerd. Dit vereist n.t.b.juridische betrokkenheid voor toekenningen tot einde uitfasering en afwikkeling daarvan. De financiële bijlage vermeldt onder nr. 68 dat een bedrag van 6,8 mld in mindering wordt gebracht tot en met 2034/35. Dat is het bedrag dat nog in het NGF resteert.</p>
<p>De kosten voor energie (zowel voor bedrijven als consumenten) mogen niet significant uit de pas lopen met de buurlanden. Bezien wordt welke maatregelen nodig zijn om bedrijven en consumenten te ondersteunen.</p> <p>(hoofdstuk 10 Solide overheidsfinanciën, economie en vestigingsklimaat)</p>	<p>Ondersteuning kosten energie, ligt vanuit staatssteunpunt en ordening energiemarkt moeilijk. Inzet zou moeten zijn verzwaard EU toezicht op bijv. nettarieven en kosten van publieke energieproducenten om te voorkomen dat level playing field wordt aangetast. Compenseren zou financieel te kostbaar worden en moeilijk haalbaar zijn door de EU kaders.</p>

C. Gevolgen juridische dienst

Hier gaat het om afspraken met belangrijke gevolgen voor de centrale juridische directies, zoals voornemens die om veel capaciteit of intensieve samenwerking vragen.

Tekst hoofdlijnenakkoord	Gevolgen
<p>Grip op asiel en migratie (hoofdstuk 2)</p>	<p>WJZ adviseert binnen EZK en LNV over migratie (bijv. MR, EU-stukken). Er worden in het migratiehoofdstuk zeer verregaande maatregelen uitgestippeld die de beleidsterreinen van EZK en LNV kunnen</p>

	raken. Dat kan potentieel veel werk opleveren voor WJZ in de advisering.
Toekomstperspectief en extra aandacht voor jonge boeren, zodat zij bedrijven kunnen overnemen of starten. (hoofdstuk 4)	Kenniscentrum voor overname van landbouwbedrijf: politieke druk wordt waarschijnlijk weer hoger om dit kenniscentrum van de grond te krijgen en te subsidiëren. Subsidieaanvraag steeds vertraagd omdat het voor de organisatie lastig is om een projectplan goed te krijgen inclusief financieringsvoorstel dat solide genoeg is.
Wet- en regelgeving worden aan de voorkant scherper juridisch getoetst om rechtszaken achteraf te voorkomen. (hoofdstuk 4, landbouw)	Zit op zich in de reguliere wettelijke toetsing en voor Europese wetgeving in BNC-fiches. Probleem procedures bij nationale wetgeving op vlak van nitraat/natuur zit vooral bij de gebrekkige voldoening aan Europese regelgeving. De scherpe toetsing vergt een sterke positionering van WJZ in het beleidsproces. Soms zijn rechtszaken achteraf niet te voorkomen, omdat elk besluit al snel voor- en tegenstanders kent die de rechter kunnen inschakelen.
'Alles wordt op alles gezet om de afbouw van de huidige derogatie terug te draaien en met de EU tot betere en wel werkbare normen en afspraken te komen.' 'Er wordt niet gestuurd op gedwongen krimp van de veestapel en er komt geen gedwongen onteigening.' 'De stikstofaanpak wordt gebaseerd op bedrijfsspecifieke emissiedoelen, gebaseerd op de gebiedsgerichte aanpak.' 'De kritische depositiewaarde gaat uit de wet en wordt vervangen door een juridisch houdbaar alternatief.' 'Eventuele uitkoop wordt gericht op verouderde bedrijven met de minst gunstige omstandigheden voor klimaat en/of milieu en dierenwelzijn.' 'Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt.' 'zorgen voor landbouwinclusieve natuur' 'Bodemvisserij en garnalenvisserij hebben het zwaar. Samen met deze groepen vissers wordt actief gezocht naar grote gebieden die we als 'visakkers' gaan bestempelen en waar de bodemvisserij en garnalenvissers voorrang krijgen.' 'De maximumsnelheid op de snelweg wordt - daar waar dat kan - verhoogd naar 130 kilometer per uur.'	Dit zijn verschillende passages die potentieel kunnen leiden tot een verminderde inzet op Europeesrechtelijke verplichtingen op het vlak van natuur dan wel die potentieel vertraging zullen geven bij de noodzakelijke aanpak om te voldoen die verplichtingen; terwijl de noodzakelijke extra investeringen in natuurherstel en -behoud ontbreken. De verwachting is dat een groei van het aantal juridische procedures bij de nationale rechter op het terrein van natuur en stikstof gaat plaatsvinden. (proces)belang van de Staat Daarnaast neemt het risico van infractieprocedures EU aanzienlijk toe. Dit gaat een groot beslag op de juridische capaciteit leggen. Extra capaciteit zal ook nodig zijn voor de juridische advisering over aanpassingen in beleid en uitvoering. 'Geen nieuwe nationale koppen' betekent strak doorgevoerd ook geen sturing op gebruik latente ruimte vergunningen.

<p>‘Een meerjarige investering van 5 miljard in de agrarische sector zoals innovatie, een opkoopregeling en de aanpak van de mestmarkt. Dit bedrag komt boven op de structurele investering voor agrarisch natuurbeheer door boeren. De huidige gelden op de begroting van LNV voor het landelijk gebied blijven behouden. Het Transitiefonds komt te vervallen.’ (hoofdstuk 4)</p>	
<p>Bij veel voornemens staat de eis dat deze ‘juridisch houdbaar’ zijn. (hoofdstuk 4)</p>	<p>Vergt capaciteit voor de juridische advisering.</p>
<p>De maatwerkafspraken zijn van belang om onze industrie competitief en rendabel te houden, daarom worden deze doorgezet. Er wordt gezien of de maatwerkafspraken kan worden uitgebreid voor bijvoorbeeld nieuwe of regionale bedrijven en technologieën, die een bijdrage kunnen leveren aan de transitie. (hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>De maatwerkafspraken was primair bedoeld voor de 20 grootste industriële uitstoters. (bedrijven in top 1 t/m 15 was eerste prioriteit, nu is ook begonnen aan top 16 t/m 30 aan bedrijven). De in het hoofdlijnenakkoord voorgestelde uitbreiding naar andere bedrijven en technologieën zal aanvullende capaciteit en inzet vragen, zowel van B&I als van WJZ die B&I ondersteunt en adviseert bij het maken van de maatwerkafspraken (onderhandelingen, opstellen intentieovereenkomsten en vervolgovereenkomsten), en de uitwerking in de uitvoeringsfase (faciliteren vergunningverlening, advisering omgevingsaspecten, uitwerken subsidiebeschikkingen (of -regelingen), convenanten en specifieke of decentralisatie uitkeringen). Deze voorziene uitbreiding roept overigens de vraag op of de focus wordt verlegd van beperking uitstoot (schonere productie) naar mogelijkheden in het kader van de energietransitie.</p>
<p>Versterken regierol voor netcongestie (hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Afhankelijk van de wijze waarop deze regierol wordt ingevuld, kan dit ertoe leiden dat het Rijk ook vaker optreedt als (coördinerend) bevoegd gezag voor besluiten die nodig zijn voor het verzwaren van energie-infrastructuur. Dit vraagt capaciteit in de voorbereiding van besluiten en voor beroepsprocedures.</p>
<p>Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen conform artikel 68 van de Grondwet, waarbij de uitzonderingsgrond “het belang van de Staat” toetsbaar wordt (uitgewerkt en belegd) bij de commissie grondrechten en constitutionele toetsing van de Tweede Kamer. (hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat).</p>	<p>Artikel 68 Gw vergt mogelijk verdere versterking van de juridische advisering. De uitwerking van de commissie zal vanuit BZK worden vormgegeven, met directe betrokkenheid van onze departementen.</p>

D. Horizontale thema's en kansen	
<p>Bijvoorbeeld gevolgen voor juridische instrumentatie/sturing (stimulerend, normend, beprijzend, centraal/decentraal etc),</p> <p>Daarnaast gaat het om thema's die meerdere centrale juridische directies of de juridische functie als geheel raken, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> - deregulering/vereenvoudiging van beleid en regelgeving - maatwerk (met risico's voor uitvoerbaarheid en gelijke behandeling) - spoed (met risico's voor rechtsstatelijkheid en wetgevingskwaliteit) <p>Verder wordt gezocht naar positieve voornemens die kansen bieden voor om (voor de juridische functie relevante) problemen aan te pakken, zodat we daarover eventueel een positieve boodschap kunnen afgeven.</p>	
Teksten hoofdlijnenakkoord	Horizontale thema's
<p>Baas in eigen bedrijf in landbouw en visserij; een impuls voor een toekomst van deze sectoren en voor voedselzekerheid voor ons allemaal.</p> <p>Boeren en tuinders werken al eeuwen met de bodem, dieren, omgeving en natuur. Zij zijn de professionals. De vakkennis van de boeren en tuinders staat daarom centraal: we gaan van middel- naar doelsturing. De boer staat hierbij aan het roer.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Meer druk op deregulering/vereenvoudiging van beleid en regelgeving.</p> <p>Meer druk komt op de uitwerking en invoering van doelsturing (KPI).</p>
<p>Wet- en regelgeving worden aan de voorkant scherper juridisch getoetst om rechtszaken achteraf te voorkomen.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Kan ook kans bieden voor positionering WJZ.</p>
<p>Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid, bestaande koppen worden zo maximaal mogelijk geschrapt.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Elders (bv bij dierwaardigheid) wordt juist gevraagd om nationale koppen. Dat kan de positie van Nederland in EU-verband verzwakken.</p>
<p>In Europa wordt met lef alles op alles gezet om Europese richtlijnen zo aan te passen dat ze werkbaar zijn en het verdienmodel ondersteunen. (hoofdstuk 4)</p> <p>Nederland gaat in Brussel aantonen dat bepaalde gebieden niet langer kwetsbaar zijn, dit kan per direct.</p> <p>Vissers horen bij de Nederlandse cultuur en er wordt alles aan gedaan om voor de vissers te vechten. Ook in Brussel.</p> <p>In Europa wordt door Nederland alles op alles gezet om de pulsvisserij weer toe te staan.</p> <p>(hoofdstuk 4)</p>	<p>Voor de uitvoering van verschillende afspraken in het akkoord is wijziging van verdragen of EU-regelgeving nodig. Dit maakt de haalbaarheid van afspraken afhankelijk van de medewerking van anderen.</p> <p>Er wordt veel inzet richting EU verwacht.</p> <p>Meer druk op Europese processen, terugduwen van aanvullende of belastende regelgeving en het creëren van mogelijkheden, dat ook meer juridische betrokkenheid vergt.</p> <p>Druk in EU-verband op aanpassingen kan de speelruimte van Nederland (goodwill) verkleinen.</p>

<p>De maatwerkafspraken zijn van belang om onze industrie competitief en rendabel te houden, daarom worden deze doorgezet. Er wordt bezien of de maatwerk aanpak kan worden uitgebreid voor bijvoorbeeld nieuwe of regionale bedrijven en technologieën, die een bijdrage kunnen leveren aan de transitie.</p> <p>(hoofdstuk 5 Energie, leveringszekerheid en klimaatadaptatie)</p>	<p>Maatwerk blijft – in vergelijking met bijvoorbeeld subsidieregelingen die voor eenieder open staan - een risico vormen voor uitvoerbaarheid en gelijke behandeling van bedrijven.</p>
<p>Herstel van vertrouwen van burgers in politiek en overheid is nodig en urgent. Als oorzaken worden o.a. 'Toeslagen' en 'Groningen' genoemd.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Veel is in gang gezet met Kabinetsreactie POK, nog niet alles is daarvan al zichtbaar (o.a. aanpassingen Awb, impact van toepassen beleidskompas, etc). Ook het overheidsbrede programma WAU werkt met tal van acties aan o.a. het verbeteren van dienstverlening en verbeteren van kwaliteit van wet- en regelgeving. Genoemd wordt hier ook de kabinetsreactie op Nij Begun.</p>
<p>Er komt een agenda voor vernieuwing van de democratie, de rechtsstaat, het bestuur en de controle daarop. Doel is het versterken van het belang van de Grondwet en van grondrechten, van 'checks and balances' in ons democratisch bestel, van rechtsstatelijke instituties en rechtsbeginselen. Deze agenda omvat daarom een aantal maatregelen. En er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, 'Greco' en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Hoewel nog onduidelijk is op welke wijze de agenda precies vorm gaat krijgen, zal het kunnen bijdragen aan continue aandacht en capaciteit. Kan spanning opleveren i.c.m. taakstelling. Deels doorzetten van (volgen, beoordelen, initiëren en (mede-)uitvoeren) acties en aanbevelingen die voortvloeien uit aanbevelingen POK (ongekend onrecht) en PEFD (Blind voor Mens en recht).</p>
<p>De Tweede Kamer krijgt meer ondersteuning (wetgeving, analyse en onderzoek).</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Kans. Versterking van ondersteuning TK kan op termijn leiden tot betere wetgeving en wellicht minder hoge belasting juridische advisering departementen (o.a. advisering op amendementen).</p>
<p>De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Deels al in gang gezet met POK. Impact op uitvoeringsorganisaties, KCC en burgercorrespondentie.</p>
<p>Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De</p>	<p>Kans. Gebruik van algoritmes vergt op termijn minder capaciteit, ook met het oog op de taakstelling.</p>

<p>bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Kans. Gebruik van algoritmes vergt op termijn minder capaciteit, ook met het oog op de taakstelling. Vergt wel specifieke expertise, juridische advisering en afstemming (interdepartementaal en organisatiebreed). Kan tevens complex zijn bijv. door de samenhang met andere regels (Europese verordeningen, AVG).</p> <p>Daarnaast kan niet uitgesloten worden dat wet- en regelgeving vereist is. Dit is ook afhankelijk van een samenhangend (interdepartementaal) onderwerp: geautomatiseerde besluitvorming (waaronder ook selectietechnieken, profilering en risicotoezicht onder vallen) n.a.v. een Europese Hofzaak (Schufa-arrest) en wetsvoorstel van FIN voor het maken van grondslagen n.a.v. de toeslagenaffaire. De Autoriteit persoonsgegevens is gevraagd advies te geven, dat wordt nog verwacht, maar zal bepalend zijn voor het plan van aanpak bij alle departementen, waaronder EZK en LNV (specifiek relevant voor RVO, NVWA en KvK). WJZ is hierbij nauw betrokken.</p>
<p>Gebruik van AI (artificiële intelligentie) door de overheid. (hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Kans. Denk ook aan relevante Europese wetgeving die van invloed hierop is.</p>
<p>Hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering die burgers te hard raken. De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Raad voor de Rechtspraak, de beide Kamers en de (kinder-) Ombudsman leveren jaarlijks – of zo vaak als zij nodig achten – een lijst hiervan aan bij de minister van Binnenlandse Zaken. De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren.</p> <p>(hoofdstuk 7 Goed bestuur en een sterke rechtsstaat)</p>	<p>Vergt capaciteit (m.n. van WJZ) en een departementsbrede werkwijze. Structurele aandacht en implementatie nodig. Eenmalig inventarisatie uitgevoerd n.a.v. moties POK bij EZK en LNV. Vraagt structurele borging.</p>
<p>Daarom wordt ingezet op uitbreiding van het team bedreigde politici en wordt "Bewaken en beveiligen" een generaal dossier.</p> <p>(hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)</p>	<p>Kans. Dit is nl. ook van belang voor de praktijk bij EZK en LNV waarbij verschillende vragen spelen hoe omgegaan moet worden met dreigingen en daarbij gegevens verzameld kunnen worden. Mag je bijv. zelf personen tracken die op sociale media mogelijke dreiging kunnen vormen? Mag de informatie alleen van de inlichtingendienst komen (die zien dit niet als hun kerntaak). En hoe kan die informatie tussen ministeries gedeeld worden? Hierbij zijn bij EZK en LNV CIO, IB, FG en COM betrokken. Willen dit graag verder brengen,</p>

Analyse hoofdlijnenakkoord WJZ

	maar interdepartementaal lastig. Daarom ook een kans.
De rechtspleging wordt sneller en effectiever door regie op de digitalisering door de Raad voor de Rechtspraak. (hoofdstuk 8 Nationale veiligheid)	Mogelijk (positieve) gevolgen voor werkzaamheden/praktijk afdeling bezwaar en beroep WJZ.
Budgettaire bijlage: Op begrotingen staan een groot aantal subsidiebudgetten terwijl de effectiviteit en doelmatigheid van de middelen vaak niet of onvoldoende zijn bewezen. Voorbeelden zijn subsidies voor gezonde leefstijl, inclusiviteit, participatie en medezeggenschap. Daarom worden de budgetten voor subsidies op de begrotingen structureel verlaagd met 1 miljard euro. Deze taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslag op de begrotingen waarbij de grondslag eerst wordt verlaagd met de specifieke budgetkortingen in dit hoofdlijnenakkoord.	Ophoging kapitaal Invest-NL: vergt nieuwe staatssteungoedkeuring door de EC w.v. Generieke taakstelling subsidies rijksbreed: kijk niet alleen naar het EZK en LNV instrumentarium, maar ook naar andere departementen met veel subsidieverlening om hier uitvoering aan te geven.

Ten aanzien van de hoofdstukken 4 en 5 nog een extra noot: Meer betrokkenheid en samenwerking tussen ministeries, overheden en andere partijen zal ertoe leiden dat gegevensuitwisseling wenselijk is. Dat heeft in voorkomend geval tot gevolg dat hiervoor wettelijke grondslagen moeten worden gecreëerd, met name als daarbij sprake is van persoonsgegevens. Dit vergt juridische advisering en capaciteit.

TER INFORMATIE

Aan: bestuursraad OCW

**Financieel-Economische
Zaken**

Van

Datum

21 mei 2024

Referentie

Bijlagen

nota

Quickscan hoofdlijnenakkoord

Aanleiding

U ontvangt deze nota nu naar aanleiding van het hoofdlijnenakkoord van de PVV, VVD, NSC en BBB. In deze nota schetst FEZ kort het budgettaire beeld van het akkoord en de financiële afspraken in het hoofdlijnenakkoord (1). Vervolgens worden de maatregelen die OCW raken opgesomd en worden de opbrengsten van de *quickscan* van de maatregelen samengevat (2). Tot slot wordt het verwachte budgettaire besluitvormingsproces beschreven (3).

Toelichting

1 Hoofdlijnenakkoord: budgettair beeld en financiële afspraken

Algemeen financieel beeld

Het hoofdlijnenakkoord bevat in totaal **€ 14,7 miljard aan lastenverlichtingen en investeringen**. Deze maatregelen zien o.a. op lastenverlichtingen voor middeninkomens en ondernemers, armoedebestrijding en bestaanszekerheid, verlaging eigen risico zorgverzekering, investeringen in veiligheid en defensie. Voor OCW zit hier één incidentele **investering van € 1,4 miljard** in voor een extra compensatie aan studenten onder het leenstelsel.

Tegenover de investeringen staan **€ 14,7 miljard aan bezuinigingen**. Het gaat onder andere om een aantal generieke maatregelen, zoals een subsidietaakstelling (**€ 1 miljard**), een apparaatstaakstelling op kerndepartementen (**€ 1 miljard**) en een generieke korting van 10% op alle specifieke uitkeringen die overgeheveld worden naar de gemeente- en provinciefondsen (**€ 638 miljoen**). Op OCW terrein worden meerdere specifieke maatregelen genomen optellend tot **€ 300 miljoen in 2025 oplopend tot € 1,4 miljard structureel** (zie kopje 2 voor een overzicht). Ook op andere **beleidsterreinen worden specifieke maatregelen genomen, zo wordt er € 2,4 miljard op ontwikkelingssamenwerking bezuinigd, € 1,1 miljard op curatieve en langdurige zorg en € 1 miljard op sociale zekerheid**.

Aan de inkomstenkant vinden structurele lastenverzwaringen plaats optellend tot **€ 4,6 miljard**. Dit betreft o.a. de **afschaffing van het verlaagde BTW tarief op culturele goederen en diensten (€ 1 miljard)**.

Gezien het feit dat de investeringen en lastenverlichtingen veelal in 2025 beginnen en bezuinigingen en lastenverzwaringen ingroeipaden kennen, **verslechteren de overheidsfinanciën eerst (met € 7,4 miljard in 2025) om vanaf 2028 tot een verbetering van structureel ruim € 4,6 miljard te leiden.** De coalitie streeft met deze maatregelen en gedurende de kabinetsperiode een EMU-tekort van maximaal 2,8% aan te houden. Het CPB heeft op verzoek van de Kamer al een eerste voorlopige doorrekening van de budgettaire effecten gemaakt. Samengevat concludeert het CPB dat de overheidsfinanciën verbeteren, maar minder dan in het hoofdlijnenakkoord rekening mee gehouden (o.a. doordat sommige maatregelen niet volledig haalbaar geacht worden, zo veronderstelt het CPB dat een verlaging van de EU-afdrachten maximaal € 500 miljoen zou kunnen bedragen). Het hoofdlijnenakkoord verbetert de koopkracht licht (0,2%). Het CPB maakt een nadere doorrekening van het regeerprogramma zodra deze is vastgesteld.

Financiële afspraken en begrotingsregels

In het hoofdlijnenakkoord worden financiële afspraken van de coalitie beschreven. De door de studiegroep geadviseerde begrotingsregels worden grotendeels overgenomen (zie bijlage 2 voor een samenvatting van dit advies) met enkele uitzonderingen. Hieronder worden de uitzonderingen en de belangrijkste afspraken en regels benoemd.

- Uitzondering: asieluitgaven en uitgaven voor Bewaken en Beveiligen worden een generaal dossier. Tegenvallers dienen binnen het generaal beeld of met verdeelsleutel door alle departementen te worden gedekt.
- Uitzondering: De opvangkosten van eerstejaars asielvluchtelingen wordt tot een maximum van 10 procent toegerekend aan het ODA-budget vanaf 2027.
 - o NB: afhankelijk van de uitwerking kan dit gevolgen hebben voor de onderwijsuitgaven die nu worden toegerekend aan ODA. Dit wordt nader uitgezocht.
- Uitzondering: meevallers onder de zorgverzekeringswet worden automatisch ingezet voor lastenverlichting via een verlaging van de premies en tegenvallers worden automatisch gedekt met premieverhoging (basisregel is dat meevallers alleen voor tegenvallers of EMU-saldoverbetering mogen worden ingezet). Eerder heeft de Studiegroep Begrotingsruimte deze begrotingsregel als optie ter overweging in haar advies opgenomen, vooral omdat er onduidelijkheid bestond over de omgang met meevallers onder de zorgverzekeringswet.
 - o NB: deze uitzondering helpt niet om de stijgende zorgkosten te remmen en om de overheidsfinanciën beheersbaar te houden. Een meevaller onder de zorgverzekeringswet kan immers niet ingezet worden voor tegenvallers elders op de Rijksbegroting.
- Het kabinet stuurt op een meerjarig EMU-saldo van maximaal -2,8% van het bbp en een schuld onder de 60%, waarmee voldaan wordt aan de Europese begrotingsregels. Bij dreigende overschrijding van de 3% norm zullen

- additionele maatregelen genomen, waarbij allereerst naar de uitgavenkant gekeken wordt.
- Indien afgesproken ombuigingen aan de uitgavenkant in de praktijk niet gerealiseerd worden of minder opleveren dan in dit akkoord opgenomen (bij een aantal maatregelen bestaat tenminste onzekerheid over de haalbaarheid), zal vervangende dekking gevonden worden in het (deels) niet-indexeren van uitgaven voor de stijging van de lonen en prijzen.
 - o Dit is een afspraak die afwijkt van het standaard uitgangspunt van Financiën in het verleden dat besparingsverlies wordt gezien als intensivering en met andere bezuinigingen moet worden gedekt.
 - o FEZ gaat er vanuit dat deze regel per departementale begroting geldt (en dat elk departement dus haar eigen besparingsverlies dient te dekken, conform begrotingsregels). Dit precieze uitleg van deze regel is nog niet bekend. **Ambtelijk FIN kent de achtergrond van deze 'stok achter de deur' ook niet. Het is in ieder geval geen advies van de Studiegroep Begrotingsruimte.**
 - o Voor de maatregel gericht op het verlagen van de EU-afdrachten van **NL (€ 1,6 miljard vanaf 2028) geldt een andere 'noodremafpraak'**: als een besparingsverlies ontstaat worden alle begrotingen naar rato van begrotingsomvang aangeslagen.
 - Uitgaven aan steun aan Oekraïne en opvang van vluchtelingen vallen niet onder het uitgavenkader.

Samengevat worden er aanzienlijke bezuinigingen op de OCW-begroting toegepast (oplopend tot **€ 1,4 miljard structureel**) om intensiveringen op andere beleidsterreinen te financieren. Ook leiden maatregelen aan de lastenkant tot bezuinigingen in ons veld (inperken giftenaftrek, verhogen kansspelbelasting, afschaffen verlaagde btw-tarief cultuur en schoolboeken). Daarnaast betekenen de nieuwe begrotingsregels (met o.a. nieuwe generale dossiers) en ambitieuze plannen tot besparingen (bijv. op de EU-afdrachten) **additionele risico's voor de OCW-begroting.**

2 Maatregelen m.b.t. OCW en opbrengsten quickscan

Maatregelen m.b.t. de OCW-begroting

Het onderstaande overzicht vat alle maatregelen met (mogelijke) budgettaire gevolgen voor OCW samen. Daarnaast bevat het hoofdlijnenakkoord een aantal maatregelen op OCW-terrein zonder budgettaire raming, en een aantal maatregelen met (mogelijke) beleidsinhoudelijke gevolgen voor OCW. Deze staan onder de tabel benoemd. In bijlage 2 zijn alle specifieke uitkeringen (SPUK's) van OCW weergegeven.

Nr.	Maatregel	2025	2026	2027	2028	struc
Intensivering op OCW begroting						
21	Eenmalige uitkering studielening sociaal leenstelsel			1.297	47	0
	Totaal	0	0	1.297	47	0
Extensivering op OCW begroting						
22	Afschaffen Maatschappelijke diensttijd	-105	-155	-200	-200	-200
23	Afschaffen subs dieregeling brede brugklassen en verlagen school en omgeving	-55	-210	-210	-210	-210
24	Bijstelling setorplannen hoger onderwijs en wetenschap		-215	-215	-215	-215
32	Beeïndiging functiemix Randstad		-75	-75	-75	-75
41	Verminderen internationale studenten (via bestuurlijk akkoord)		-29	-118	-209	-293
42	Hervorming Nederlandse Publieke Omroep (NPO)			-100	-100	-100
43	Afschaffen OV-vergoeding voor Nederlandse studenten in het buitenland (RBS)		-4	-8	-14	-30
44	Verhogen collegegeld langstudeeders (via lagere bekostiging)		-95	-285	-283	-282
69	Fonds Onderzoek en Wetenschap	-150	-150	-150	-150	0 (tm 2031)
	Totaal	-310	-933	-1.361	-1.456	-1.405
Generieke maatregelen met aandeel voor OCW						
26	Terugdraaien groei apparaat rijksoverheid (kerndepartementen, externe inhuur roemernorm en c	PM	PM	PM	PM	PM
28	Terugdraaien verhoging wettelijk minimum loon	PM	PM	PM	PM	PM
29	Overheveling specifieke uitkeringen naar Gemeente- en Provinciefonds met 10% budgetkorting		-79	-79	-79	PM (obv bijlag
34	Gerchte keuzes ontwikkelingssamenwerking	PM	PM	PM	PM	PM
35	Verlaging non-ODA-middelen	PM	PM	PM	PM	PM
40	Generieke taakstelling subsidies rijksbreed	PM	PM	PM	PM	PM
55	Afschaffen verlaagd btw-tarief culturele goederen en diensten (uitgezonderd bioscopen en dagrecreatie)		PM	PM	PM	PM
68	Nat onaal Groeifonds	PM	PM	PM	PM	0
71	Klimaat- fonds (1,2 mld.)		PM	PM	PM	PM
	Totaal	0	-79	-79	-79	0
	Totaal per saldo	-310	-1.012	-143	-1.488	-1.405

Maatregelen OCW zonder budgettaire reeksen, m.a.w.: maatregelen die zonder **extra** budget moeten worden ingevoerd.

- Herstelplan Kwaliteit Onderwijs
- Invoeren van gedeeltelijke capaciteitsbekostiging in het hoger onderwijs
- Een numerus fixus voor buitenlandse studenten, beperking tot het verkrijgen van een basisbeurs en verhoging van het collegegeld voor niet-EU-studenten.

Modernisering Archiefwet, om de overheidsarchieven op orde te brengen

Overige maatregelen met raakvlakken OCW (zonder gevolgen OCW-begroting)

- Verhoging Kansspelbelasting (maatregel 56): gevolgen cultuursector
- Inperken giftenaftrek (maatregel 59): gevolgen cultuursector en wetenschap
- Nationale veiligheid versterken (maatregel 12); mogelijk gevolgen voor cyberveiligheid beleid ho en owb

- Afschaffing transitiefonds landbouw (maatregel PM): effecten/doorwerking op cultuurlandschappen en erfgoed
- Terugdraaien bezuiniging jeugdzorg (maatregel 62): indirecte effecten voor onderwijs
- Beperken asielinstroom (maatregel 37); mogelijke gevolgen van lagere asiel/inburgering voor DUO/CvtE vanwege het aanbieden van de staatsexamens. Gaat financiële gevolgen hebben
- Extra en verplichtende inzet op inburgering en integratie (hoofdstekst): mogelijke gevolgen voor DUO en CvtE in verband met inhoudelijke aanpassingen in het inburgeringsexamen (kennis over Holocaust, taaleis omhoog naar B1). Gaat financiële gevolgen hebben
- De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact (hoofdstekst): **Dit raakt DUO, het NA, de RCE en de zbo's van OCW**

Opbrengsten quickscan

DG Funderend Onderwijs

- **Bezuiniging MDT:** de bezuinigingsreeks voor MDT is conform de reeks in de ombuigingslijst van FIN. In deze reeks is geen rekening gehouden met de hoofdsubsidieregeling MDT die voor 2024 is gepubliceerd. In de ombuigingslijst wordt ook het voorbehoud gemaakt dat met deze reeks in 2024 geen nieuwe hoofdsubsidieregeling kan worden gepubliceerd. De subsidieregeling is in december 2023 gepubliceerd en is overvraagd. De aanvragen worden nu door DUS-i getoetst. Wanneer deze aanvragen worden goedgekeurd conform het subsidieplafond in de regeling, dan is het niet mogelijk om in 2027 € 200 mln. te bezuinigen op het MDT-budget.
- **Funciemix randstadregio's:** de snelle en gehele beëindiging van de funciemix randstadregio's kan scholen in financiële problemen brengen. Leraren behouden opgebouwde rechten op het hogere salaris. De funciemix randstadregio's is voor scholen in het vo ca. 2% van de gehele begroting. Een ingroeipad is mogelijk wenselijk. Mogelijk zijn alternatieve ombuigingen nodig.
- **Schoolmaaltijden:** het schoolmaaltijden beleid wordt niet genoemd. Op de OCW-begroting staat alleen nog voor 2024 budget gereserveerd. Als er toch voortzetting gewenst is na dit jaar, dan is er nog geen dekking op de OCW-begroting aanwezig.
- **Opdrachten zonder budget:** het hoofdlijnenakkoord noemt 1) dat zij-instroom moet worden bevorderd en ingezet moet worden op meer voltijds werken, 2) dat in het basisonderwijs aandacht moet zijn voor praktisch onderwijs en 3) bevat stevige ambities op toezicht op informeel onderwijs. Voor deze

opdrachten is geen budget gereserveerd. Het is afhankelijk van het ambitieniveau of deze opdrachten zonder budget kunnen worden uitgevoerd.

- Afschaffen BTW o.a. schoolboeken: het afschaffen van het verlaagde BTW tarief voor culturele goederen en diensten heeft ook effect op schoolboeken. Naar verwachting leidt dit tot circa € 50 miljoen extra kosten voor scholen.

DG Hoger Onderwijs, Beroepsonderwijs, Wetenschap en Emancipatie

- Internationale studenten: maatregel 41 bevat een bezuiniging door instroom van internationale studenten te beperken oplopend tot € 293 miljoen per jaar. Deze maatregel kent juridische dilemma's in de uitvoering en een realistisch besparingspotentieel is (mede daardoor) moeilijk in te schatten:
 - Sturen op instroom van EER-studenten mag niet volgens Europees recht, terwijl de EER-studenten wel het grootste aandeel zijn van de instroom aan internationale studenten. Daarbij is het onwaarschijnlijk dat dit via een bestuurlijk akkoord/bestuurlijke afspraken gemakkelijk te regelen zal zijn, aangezien de hogescholen en universiteiten hier geen directe baat bij hebben. Dit tezamen maakt het ingewikkeld om te komen tot een juiste inschatting van het verminderen van het aantal internationale studenten.
 - De taalmaatregelen in het wetsvoorstel kunnen effect hebben op de instroom, maar dit is wederom onzeker/lastig te voorspellen.
 - De gedragseffecten van studenten in navolging van het wetsvoorstel en het bijgaande publieke debat zijn eveneens onzeker/lastig te voorspellen.
 - De beleidseffecten van eventuele maatregelen om internationale studenten in te perken zijn niet te isoleren in de Referentieraming. Het risico bestaat daarom dat dubbel wordt gekort op bekostiging, hiervoor is een correctie op de budgettaire raming nodig met bijbehorende afspraken met Financiën.
 - De eerste budgettaire effecten van de maatregel worden al in 2026 geraamd, terwijl eerdere ramingen van OCW zelf en Financiën pas later effecten verwachten.
- Verhogen collegegeld langstudeerders: de ingangsdatum (studiejaar 2026/2027) is onhaalbaar en het is de vraag of de geraamde besparing (bij een bedrag van 3000 euro) ruimte laat voor uitvoeringskosten.
 - **DUO** geeft aan dat minimaal 9 maanden nodig zijn om de benodigde wijzigingen door te voeren, daarom is het noodzakelijk dat 1 januari gestart wordt met de aanpassingen om studiejaar 2026/2027 te halen. Er is een wetswijziging nodig voor deze maatregel, dus 1 januari 2025 is sowieso onhaalbaar. Dit heeft als gevolg dat de besparing een jaar naar achteren schuift, wat incidenteel een tekort van € 285 miljoen oplevert.
 - De reeks bestaat uit het huidige percentage langstudeerders maal 3000 extra collegegeld. Hierin zitten dus geen uitvoeringskosten. Ook zijn er geen er geen gedragseffecten meegenomen. Doordat er naar verwachting wel een gedragseffect plaatsvindt en studenten sneller gaan studeren zal deze besparing in die zin lager zijn. Wel vindt er

- potentieel ook onder niet-langstudeerders een studieversnelling plaats. Hierdoor wordt de totale besparing waarschijnlijk alsnog behaald. Deze verschillende effecten moeten nog beter in beeld worden gebracht, maar mogelijk ontstaat hierdoor nog ruimte voor uitvoeringskosten.
- o Ook voor deze maatregel geldt dat buiten de Referentieraming om een correctie in het macrobudget nodig is om een dubbele korting voor de instellingen te voorkomen.
 - o De maatregel heeft via het collegegeldkrediet ook (niet-relevante) gevolgen voor de studiefinancieringsraming.
- Afschaffen ov-vergoeding voor Nederlandse studenten in het buitenland: deze maatregel is mogelijk niet al in 2026 uitvoerbaar en levert naar verwachting lagere opbrengsten op dan geraamd.
 - o Afschaffen van RBS vergt een wetswijziging en aanpassingen in de uitvoering. Hoewel de reeks is ingeboekt vanaf 2026 is nog onduidelijk of dat haalbaar is. Als dat niet lukt wordt de besparing later gerealiseerd.
 - o De financiële reeks die gepresenteerd is in het hoofdlijnenakkoord is gebaseerd op de raming uit de ombuigingslijst van december 2023 (besparing structureel 30 mln.). Door een nieuwe raming is deze reeks achterhaald. De verwachte opbrengst van het afschaffen van **RBS wordt nu geschat op structureel € 24 mln.**
 - o In de financiële reeks is rekening gehouden met een ingroeipad vanwege cohortgarantie. Het is nog onzeker of dit noodzakelijk is.

DG Cultuur en Media

- Cultuur en media worden geraakt door het afschaffen van het verlaagde btw-tarief op culturele goederen en diensten (inclusief (school)boeken, dagbladen, weekbladen en tijdschriften). **Deze maatregel moet per 2026 per saldo € 953 miljoen opleveren.** Na lezing van het hoofdlijnenakkoord wil DGCM graag wijzen op een aantal maatregelen die aanvullend op deze maatregel (in)direct effect hebben op de inkomsten van de culturele en creatieve sector en de mediasector:
 - o **Beperken van de giftenaftrek (€ 250 miljoen structureel vanaf 2029);**
 - o Verhogen van de kansspelbelasting; i.c. minder afdrachten aan **vriendenloterij etc. (€ 202 miljoen per 2025);**
 - o ODA-taakstelling, via mogelijke korting Internationaal Cultuurbeleid (aandeel OCW nog onbekend, structureel vanaf 2028);
 - o **Overheveling SPUK's naar het Gemeente- of Provinciefonds, inclusief een korting van 10% (aandeel OCW nog onbekend, structureel vanaf 2026);**
 - o Algemene subsidietaakstelling OCW (aandeel OCW nog onbekend, structureel vanaf 2028);
- Aanvullend op de bovenstaande samenloop tussen verschillende maatregelen, wil DGCM graag wijzen op de tegenstrijdigheid in het hoofdlijnenakkoord om basisvaardigheden (inclusief lezen) te willen verbeteren en tegelijkertijd voornemens zijn om de btw op boeken en de uitleen daarvan te verhogen.

- Ook vallen diverse activiteiten die georganiseerd worden onder het programma School en Omgeving als gevolg hiervan onder het verhoogde tarief. Hierdoor kan er met een gelijk subsidiebedrag minder uitvoer worden gegeven aan het ontwikkelgebied cultuur.
- Op dit moment is het nog niet duidelijk of er een opdracht gekoppeld wordt **aan de korting op de NPO (€ 100 miljoen structureel per 2027)**. Indien deze taakstelling door de NPO vooral wordt gevuld door het schrappen in de programmering, betekent dit een bezuiniging op makers. Hiermee zou dit een indirect effect hebben op het budget dat vanuit het Rijk in de culturele en creatieve sector landt.

Overig/algemeen

- Apk-taakstelling: een taakstelling van 22% van de apparaatskosten heeft grote gevolgen voor de capaciteit van het ministerie en de taken en werkzaamheden die verricht kunnen worden. Rijksbreed wordt onder coördinatie van BZK nader uitwerking gegeven aan de (verdeling van) de taakstelling.
- Korting SPUKS: het is onbekend hoe de korting van 10% op alle specifieke uitkeringen aan gemeentes en provincies worden ingevuld en of zij bijvoorbeeld volledige bestedingsvrijheid krijgen over alle middelen. Het risico bestaat dat de doelen van OCW gekoppeld aan deze SPUKS niet (volledig) meer behaald kunnen worden.
- ODA & HGIS: de kortingen op de ODA en non-ODA (of HGIS) budgetten hebben mogelijk ook kortingen op de OCW-begroting tot gevolg. Naar verwachting organiseert BHOS een aparte ronde HGIS-besluitvorming om de kortingen in te vullen. Op de OCW-begroting zijn o.a. delen van reguliere bekostiging in het funderend onderwijs gelabeld als ODA-budget, het is niet mogelijk om een eventuele korting op deze budgetten specifiek op asieluitgaven in te vullen, waardoor mogelijk elders dekking gevonden moet worden.
- Subsidietaakstelling aandeel OCW: OCW zal een (aanzienlijk) aandeel in de generieke subsidietaakstelling voor rekening krijgen.
 - Een indicatieve verdeling wordt op dit moment door Financiën **uitgewerkt. Het door CPB berekende aandeel van OCW (circa € 500 miljoen)** lijkt volgens FEZ en FIN/IRF te hoog en gebaseerd op verkeerde aannames.
 - Om op tijd duidelijkheid te scheppen voor ontvangers dient op korte termijn besloten te worden over concrete verdeling en keuzes bij welke subsidies het plafond wordt verlaagd en met welk bedrag. Overigens kan eventueel voor 2025 eenmalig een andere verdeling gekozen worden dan voor 2026 en verder. Wellicht kan voor de invulling vanaf 2026 langer de tijd worden genomen, hoewel Financiën hier naar verwachting op tegen zal zijn.

Weging FEZ voor eventuele acties op korte termijn n.a.v. quick scan

Feedback informateur

- Kan meer duiding gegeven worden over de onderliggende verwachtingen bij de apk-taakstelling? Met name over de definitie van de uit te zonderen 'uitvoeringsorganisaties'. Zijn dit naast agentschappen en zbo's óók inspecties, diensten die onderdeel zijn van het departementen (bv. Belastingdienst en RCE) en sui generis organisaties (Politie, OM, Rechtspraak)? Ook herbevestigen dat het invullen van de taakstelling d.m.v. verlagen externe inhuur óók geldt voor de uitvoeringsorganisaties?

Interne voorbereidingen: organisatie

- Instellen brede werkgroep Subsidietaakstelling, onder coördinatie van FEZ.
- Instellen brede werkgroep APK-taakstelling, onder coördinatie van O&B.

Voorbereidingen interdepartementaal

- Voorbereiden en afstemmen besluitvorming die meerdere departementen raken (zoals de subsidietaakstelling, apparaatstaakstelling, korting op ontwikkelingssamenwerking)

Interne voorbereidingen: acties

- Uitgaande van budgettaire verwerking bij Startnota (zie ook onder):
 - voorbereiden besluit door nieuwe bewindspersonen over verdeling en invulling subsidietaakstelling.
 - Voorbereiden OCW-analyse voor in 'eerste tas'. Met bijvoorbeeld haalbaarheid en uitvoerbaarheid, en te nemen besluiten t.b.v. Startnota.

Bespreekpunt: welke acties weet u naar aanleiding van het hoofdlijnenakkoord nemen en hoe en met welke concrete opdrachten wilt u deze beleggen binnen OCW?

3 budgettaire besluitvormingsproces

Er is op dit moment nog veel onduidelijkheid over het vervolgproces van de formatie en de daarbij behorende begrotingsbesluitvorming. Hieronder worden de te verwachten processtappen benoemd. Ambtelijk Financiën zal in afstemming met AZ met een meer concrete planning en proces komen. Het is goed mogelijk dat dit op zich laat wachten tot het formeel is geaccordeerd door de nieuwe minister van Financiën.

- De volgende stappen in het formatieproces zijn ongeveer als volgt:
 - o Woensdag 22 mei debat over het verslag van de informateurs en het hoofdlijnenakkoord;
 - o Benoeming van een formateur;
 - o formateur vormt een kabinet (verwachting binnen 4 a 5 weken);
 - o hoorzittingen: kandidaat-bewindspersonen komen langs bij de Tweede Kamer;
 - o beëdiging nieuw kabinet (tussen 24 juni en 1 juli);
- Het is onzeker wat de precieze planning is en hoe dit samenhangt met de eventuele uitwerking van een regeerprogramma. Om een regeerprogramma in 2025 via de begrotingen te laten starten is besluitvorming in de zomer noodzakelijk.
- In de budgettaire bijlage van het akkoord zijn de budgettaire gevolgen van de afspraken opgenomen. Bezuinigingen op de uitgaven dienen direct te worden verwerkt in de meerjarenbegrotingsstanden van de ontwerpbegroting 2025 die op Prinsjesdag wordt ingediend.
- Financiën heeft aangegeven dat in de ontwerpbegrotingen op Prinsjesdag alle plussen en minnen in IBOS (de begrotingsboekhouding) verwerkt dienen te zijn. Hiervoor wordt mogelijk **een tussentijds 'Startnota-loket'** toegepast (bijv. in augustus). De Startnota is net als de Voorjaarsnota, Miljoenennota en Najaarsnota een budgettaire nota van de minister van Financiën, namens het hele kabinet. De Startnota is het budgettaire startpunt van het nieuwe kabinet. Met vaststelling van de Startnota in de MR worden ook de uitgavenkaders en begrotingsregels vastgesteld in de MR. De Startnota ligt meestal in de eerste MR na het Constituerend Beraad.
 - o NB: Het is nog onbekend of en hoe de nieuwe vorm van dit kabinet tot een aangepaste werkwijze leidt. FEZ verwacht dat ambtelijk Financiën inzet op een proces dat zoveel mogelijk lijkt op de oude processen. Dit moet echter door de nieuwe minister van Financiën geëffectueerd worden tijdens de eerste dagen van zijn ambtsperiode.
- De komende weken zal FEZ de benodigde besluitvorming voor nieuwe bewindsliden hiervoor voorbereiden.
- Zoals de afgelopen regeerakkoorden gebruikelijk worden middelen voor investeringen op de Aanvullende Post (AP) geplaatst en na afstemming van een bestedingsplan overgeheveld naar de departementale begroting. Voor

OCW gaat het alleen om de tegemoetkoming voor het leenstelsel (€ 1,4 miljard).

Op korte termijn zijn op financieel vlak een aantal acties en besluiten nodig:

- Voor de budgettaire verwerking van alle maatregelen dient bij Startnota duidelijk te zijn hoe de verschillende bezuinigingsreeksen op de verschillende departementen en begrotingsartikelen worden verdeeld.
 - o In veel gevallen zal Rijksbreed en binnen OCW een ambtelijk voorstel gedaan moeten worden over concrete verdeling van tot dusver bekende bezuinigingen, alsmede keuzes in de uitvoering van maatregelen (bijv. definitiekwesties).
 - Ambtelijk Financiën deelt deze week voorstellen voor de verdeling van de apk-taakstelling en de subsidietaakstelling, op basis van de huidige lezing van het hoofdlijnenakkoord. Een nieuwe minister van Financiën dient bij aantreden een voorstel te doen over de daadwerkelijke verdeling en toegepaste definities. Dit wordt vervolgens door de MR vastgesteld bij Startnota.
 - De apparaatstaakstelling landt in principe geheel op art. 95 (Apparaatskosten). Aandachtspunt daarbij is dat in de tekst als primaire invullingen zijn benoemd het reduceren van externe inhuur (mogelijk ook bij agentschappen) en het terugbrengen van de werkzaamheden voor communicatie tot het niveau van 2018.
 - De subsidiekorting moet echter concreet worden verdeeld over de beleidsartikelen van de OCW-begroting.
 - o FEZ gaat bij Financiën na welke grondslagen van toepassing zijn voor de generieke maatregelen, zodat het aandeel van OCW bepaald kan worden. Hierin wordt rekening gehouden met de bepalingen uit het akkoord, bijvoorbeeld dat de subsidiegrondslag voor verdeling van de subsidietaakstelling wordt aangepast met de subsidiekortingen uit specifieke maatregelen.
 - o Met betrekking tot het Nationaal Groeifonds zal FEZ uitzoeken welke gevolgen de afspraken uit het hoofdlijnenakkoord hebben voor lopende projecten waarvoor vervolgfases budget was gereserveerd in volgende NGF-tranches. Vooralsnog werken we met het uitgangspunt dat de 4^e en 5^e rondes, zoals weergegeven in het hoofdlijnenakkoord, niet doorgaan, en daarmee ingeboekt als bezuiniging, maar dat de toegekende en gereserveerde bedragen in de voorgaande tranches tot daadwerkelijke betalingen leiden. Ambtelijk Financiën gaat hier ook van uit, maar laat nog definitief weten op welke rondes de korting neerslaat.
- Het proces voor het opstellen van de ontwerpbegroting 2025 zal moeten worden herzien. In de ontwerpbegroting worden alle budgettaire besluiten uit

Datum
16 mei 2024

het hoofdlijnen akkoord verwerkt en zullen de beleidsprioriteiten van het nieuwe kabinet worden verwerkt en toegelicht.

- In de bijlage zijn alle maatregelen en passages uit het akkoord en de budgettaire bijlage opgenomen die financieel (mogelijk) relevant zijn voor OCW.
- NB: het proces ten aanzien van de beleidsagenda in de ontwerpbegroting is tijdelijk gepauzeerd. Zodra voldoende bekend is om een aangepaste planning te maken zal FEZ de directies hierover informeren.

Datum
16 mei 2024

Bijlage 1 Overzicht SPUKS OCW

Overzicht Specifieke Uitkeringen Gemeentes en Provincies OCW							
in miljoenen euros							
Naam Regeling	directie	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen po	po	54,8					
Huisvesting en noodlocaties voor onderwijs aan Oekrainers po	po	159,0					
Voorschoolse educatie aan Oekraïense kinderen	po	13,7					
Scholenprogramma Groningen	po	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid	po	571,4	572,4	572,4	609,2	609,2	609,2
Inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen vo	vo	35,0					
Huisvesting en noodlocaties voor onderwijs aan Oekrainers vo	vo	159,0					
RMC's	mbo	43,6	40,7	67,2	67,2	67,2	67,2
Educatie	mbo	85,5	85,5	85,5	85,5	85,5	85,5
Regionaal programma	mbo	19,2	22,1	22,1	22,1	22,1	22,1
Erfgoed Aardbevingsgebied 2021	Cultuur	6,7					
Impuls regionale culturele infrastructuur 'verbreding en vernieuwing'	Cultuur	2,0	2,0				
Eenmalige specifieke uitkering en subsidies lokale bibliotheekvoorzieninge	Cultuur	17,6	38,4				
Landelijke erfgoedregistratie	Cultuur	0,1	0,1	0,1	0,2		
Impuls jongerencultuur	Cultuur	13,9	13,9				
Erfgoed Aardbevingsgebied 2022	Cultuur	3,0					
Totaal		1187,4	778,1	750,3	787,2	787,0	787,0
10% korting		-118,741	-77,8055	-75,0255	-78,715	-78,7	-78,7

Bijlage 2 Samenvatting advies 17^e Studiegroep Begrotingsruimte

- De studiegroep begrotingsruimte adviseert de politieke partijen ter voorbereiding van de formatie over de budgettaire kaders voor rijksbegroting en het begrotingsbeleid.
- In het eerste deel van het advies dat in september 2023 aan de Kamer is verzonden worden de ontwikkelingen van de overheidsuitgaven geschetst **en wordt geadviseerd om met hervormingen voor circa € 17 miljard per jaar bij te sturen** om tot gezonde overheidsfinanciën, een veilige marge van de 3% norm voor het EMU-saldo, en een minder negatief houdbaarheidssaldo te komen.
 - o NB: het hoofdlijnenakkoord bevat een per saldo bezuiniging van € 4,6 miljard.
- In het tweede deel van het advies dat in december 2023 aan de Kamer is verzonden wordt geadviseerd over het begrotingsbeleid. Op hoofdlijnen is het advies om grotendeels hetzelfde begrotingsbeleid te blijven voeren, met een aantal aanpassingen om de systematiek simpeler en begrijpelijker te maken en om de begrotingsramingen realistischer te maken. Hieronder worden de belangrijkste adviezen over het begrotingsbeleid kort beschreven:
 - o Het advies is om het trendmatig begrotingsbeleid voort te zetten. Dit houdt in dat het nieuwe kabinet een meerjarig uitgavenplafond en inkomstenkader vast stelt en tijdens de kabinetsperiode een scheiding tussen inkomsten en uitgaven wordt toegepast. Hierdoor wordt een stabiel begrotingsbeleid gevoerd en leiden conjuncturele fluctuaties in de economie niet tot plotselinge beleidswijzigingen;
 - o Het advies is om vast te houden aan een hoofdbesluitvormingsmoment in het voorjaar voor de uitgavenkant en in augustus voor de koopkracht;
 - o Het advies is om de rentelasten buiten het uitgavenplafond te plaatsen. Hiermee leiden fluctuaties in de rente niet tot noodzaak tot bezuinigingen. Economisch gezien is dit acceptabel, omdat bij hoge rente ook hogere inflatie en dus hogere ontvangsten kunnen worden verwacht;
 - o Advies is om de deelplafonds (Sociale Zekerheid, Zorg en Rijksbegroting in enge zin) af te schaffen. Dit zorgt voor versimpeling en minder administratieve lasten en heeft in de praktijk zeer beperkte consequenties voor de besluitvorming;
 - o Advies is om brede welvaart te hanteren als basis voor het bereiken van de doelen in het coalitieakkoord;
 - o Tot slot is het advies om tijdens besluitvorming inzicht in de totale uitgaven en investeringen bij klimaat te betrekken.

Maatregel	Vindplaats in RA	Eventuele Wijziging wet/amvb/mr	Licht/Midden/Zwaar/Zwaar+	Opmerkingen / aandachtspunten	Samenhang lopende trajecten
Het stoppen met de wildgroei aan subsidies; deze omzetten in solide structurele financiering, met een norm voor de hoeveelheid onderwijsgeld voor het primaire proces, het maximeren van overhead en met zeggenschap van schoolleiders en betrokkenheid van leraren bij de besteding van middelen.	16	MR		<ul style="list-style-type: none"> - O.a.: Afschaffen maatschappelijke diensttijd, subsidieregeling brede bruglassen en beperken school en omvang en functiemix Randstad. - Betreft wijziging/intrekking van ministeriële regelingen - Subsidieregelingen hebben soms een relatie met SZW en VWS - Aandachtspunt is de snelheid van de afbouw van de subsidies 	<ul style="list-style-type: none"> - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
Het grondrecht van de vrijheid van onderwijs moet worden beschermd. Er mag geen ruimte zijn voor het overdragen van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal. De Inspectie van het Onderwijs houdt daartoe in het funderend onderwijs en in het mbo-toezicht op de wettelijke burgerschapsopdracht. (...) Het toezicht op informeel en formeel onderwijs wordt wettelijk geregeld zodat signalen van haat en geweld gevolgen krijgen.	16/17	Wet		<ul style="list-style-type: none"> - Raakt verschillende grond- en mensenrechten (vrijheid van meningsuiting, recht op vereniging, recht op eerbiediging persoonlijke levenssfeer, onderwijsvrijheid) 	<ul style="list-style-type: none"> - Houdt verband met het wetsvoorstel informeel onderwijs
Er komt een recht op vergissen. Een enkele fout kan niet langer een burger diep in de problemen duwen. Aanmanings- en incassokosten van de overheid gaan fors omlaag.	18	Wet		<ul style="list-style-type: none"> - Voortouw ligt bij BZK 	<ul style="list-style-type: none"> - In lijn met motie-Sneller over het recht op vergissing; raakt aan het wetsvoorstel versterking waarborgfunctie Awb waarin voorziening zit voor correctie van kennelijke fouten
Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.	18	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Standaard hoeft niet in wetgeving vastgelegd te worden, kan ook kabinetsbeleid zijn 	<ul style="list-style-type: none"> - Raakt aan de AI-verordening (EU) en het AI-register
De Wet open overheid, de uitvoering hiervan en de hiermee gemoeide kosten, worden geëvalueerd.	18	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Vooralsnog een wetgeving noodzakelijk, dat ligt dan bij BZK. Kan gevolgen hebben voor de uitvoering van de Woo bij OCW - Speelt bij alle departementen 	<ul style="list-style-type: none"> - Reeds uitgevoerd Invoeringstoets Woo
Een Kamerlid krijgt een versterkte procedure om informatie af te dwingen conform artikel 68 van de Grondwet, waarbij de uitzonderingsgrond "het belang van de Staat" toetsbaar wordt (uitgewerkt en belegd) bij de commissie	18	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Vermoedelijk is het aan de TK zelf om een procedure hiervoor in te richten - Dit zal gevolgen hebben voor de informatieverstrekking van bewindspersonen aan de Kamer(s) 	<ul style="list-style-type: none"> - Raakt aan de eerdere discussie over reikwijdte van de inlichtingenplicht (beroep op uitzonderingsgrond en wijze van verstrekken)

Maatregel	Vindplaats in RA	Eventuele Wijziging wet/amvb/mr	Licht/Midden/Zwaar/Zwaar+	Opmerkingen / aandachtspunten	Samenhang lopende trajecten
grondrechten en constitutionele toetsing van de Tweede Kamer.				<ul style="list-style-type: none"> - Toelichting - Wetgeving noodzakelijk? - Connectie andere departementen 	<ul style="list-style-type: none"> - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichthouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten).	18	Wet op de Rijksinspecties		<ul style="list-style-type: none"> - Getrokken door BZK met intensieve betrokkenheid van OCW i.v.m. de IvHO en IOE. - Autoriteiten is nieuw. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samenhang met de Wet op de rijksinspecties
De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief; werving voor en roulatie bij de algemene bestuursdienst worden in deze context hervormd.	18	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Geen wetgeving noodzakelijk 	<ul style="list-style-type: none"> - Raakt aan OCW Open, Grenzeloos Samenwerken, Werk aan Uitvoering en vergelijkbare programma's
De overheidsarchieven worden op orde gebracht. Daartoe wordt de Archiefwet gemoderniseerd.	18	Archiefwet 2021		<ul style="list-style-type: none"> - Lijkt een voortzetting van huidig beleid te impliceren 	<ul style="list-style-type: none"> - Archiefwet 2021 ligt bij de TK - Sluit aan bij (R)DDI en OCW Open
Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie.	19	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Vereist geen wetgeving, maar convenanten - Bij dergelijke convenanten zijn de juridische vormgeving van financiële afspraken altijd een punt van aandacht 	<ul style="list-style-type: none"> - Het Rijk werkt al een aantal jaren met het verstrekken van geld aan de regio's via deals
De Nederlandse Publieke Omroep (NPO) wordt hervormd zodat de journalistiek – inclusief het veelzijdig aanbod – kwalitatief hoogwaardig vormgegeven en gewaarborgd wordt. Toekomstbestendigheid en transparantie van kosten staan daarbij voorop. Het besluitvormingsproces wordt gestroomlijnd. De NPO moet inzetten op digitalisering en het bereiken van het jongere publiek.	19	Mediawet 2008		<ul style="list-style-type: none"> - Lijkt een wijziging van Mediawet 2008 te impliceren 	
Hervorming Nederlandse Publieke Omroep NPO. De bekostiging van de publieke omroep wordt structureel verlaagd met 100 miljoen euro.	Bijlage p. 3	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Elke 5 jaar wordt het bedrag vastgesteld voor de landelijke publieke mediadienst, en jaarlijkse budgetten - Niet helemaal duidelijk of dit enkel ziet op landelijke publieke omroep (en niet ook op regionaal en lokaal) 	
Om te voorkomen dat het (online) aanbod van nieuws nog verder verschaalt en/of in buitenlandse handen valt, zal de Autoriteit Consument en Markt meer	19	Wet		<ul style="list-style-type: none"> - Nieuwe bevoegdheden voor een toezichthouder vergen een wetswijziging, ligt voor de ACM in beginsel bij EZK 	

Maatregel	Vindplaats in RA	Eventuele Wijziging wet/amvb/mr	Licht/Midden/Zwaar/Zwaar+	Opmerkingen / aandachtspunten	Samenhang lopende trajecten
instrumenten in handen krijgen. Zo zal bekeken worden of bij de toepassing van de Mededingingswet ook de waarborg van de kwalitatieve pluriformiteit van het Nederlandse media-aanbod in de beoordelingscriteria betrokken kan worden.				<ul style="list-style-type: none"> - Toelichting - Wetgeving noodzakelijk? - Connectie andere departementen 	<ul style="list-style-type: none"> - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
Tot slot: er zijn nog steeds hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering die burgers te hard raken. (...) De minister van BZK krijgt opdracht om als coördinerend bewindspersoon, in samenwerking met andere ministeries, de hardheden aan te pakken en hierover publiekelijk te rapporteren.	19	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Lijkt geen nieuwe wetgeving noodzakelijk - BZK coördineert 	<ul style="list-style-type: none"> - Raakt aan de huidige Inventarisatie hardvochtigheden (voor OCW 88 knelpunten – slechts een fractie vergt wetgeving) - Er loopt nu bij ons een wetstraject (RvS heeft al advies gegeven, nog niet bij TK ingediend); hieronder ligt ook een amvb.
Keihard optreden tegen grensoverschrijdend gedrag en tegen intimidatie ten opzichte van eenieder, en tegen alle vormen van straatterreur	20	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Aangelegenheid van de lokale driehoek 	<ul style="list-style-type: none"> - Relevant i.v.m. huidige pro-Palestinademonstraties bij onderwijs- en culturele instellingen
Er wordt scherper onderscheid gemaakt tussen (vreedzaam) demonstreren en ordeverstorende acties. Wanordelijkheden, bedreigingen tegen anderen en openbaar geweld worden niet getolereerd. OM, lokaal gezag en nationale politie zullen worden aangespoord om kordaat op te treden waar demonstranten over de grenzen van het strafrecht heengaan. Notoire relschoppers worden hard aangepakt en gestraft.	22	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Aangelegenheid van de lokale driehoek 	<ul style="list-style-type: none"> - Relevant i.v.m. huidige pro-Palestinademonstraties bij onderwijs- en culturele instellingen
Er wordt gewerkt aan een slim verbod op ongewenste buitenlandse financiering van Nederlandse verenigingen, stichtingen, kerkgenootschappen of informele organisaties. De behandeling van de wet transparantie maatschappelijke organisaties wordt voortgezet.	21	Wet		<ul style="list-style-type: none"> - De vrije verkeersrechten van de EU beperken de mogelijkheid om geldstromen binnen de EU te beperken 	<ul style="list-style-type: none"> - Doet denken aan de maatregelen in het voorstel voor een Wet op de politieke partijen
De aanpak van digitale dreigingen door statelijke actoren en cybercriminelen wordt versterkt; intensieve samenwerking tussen overheid,	21	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Samenwerking met de wetenschap kan via samenwerkingsafspraken - Vooral getrokken door JenV/NCTV 	<ul style="list-style-type: none"> - Raakt ook aan kennisveiligheid - In lijn met verschillen wetgeving inzake versterking van cyberveiligheid

Maatregel	Vindplaats in RA	Eventuele Wijziging wet/amvb/mr	Licht/Midden/Zwaar/Zwaar+	Opmerkingen / aandachtspunten <ul style="list-style-type: none"> - Toelichting - Wetgeving noodzakelijk? - Connectie andere departementen 	Samenhang lopende trajecten <ul style="list-style-type: none"> - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
veiligheidsdiensten, wetenschap en bedrijfsleven wordt bevorderd.					
Persoonlijke vrijheden worden versterkt. Er worden maatregelen genomen tegen geweld gericht tegen LHBTIQ+-ers. Om (kwetsbare) jongeren te beschermen die worden gedwongen om hun seksuele gerichtheid te onderdrukken, wordt een effectieve aanpak geïntroduceerd. Er wordt daadkrachtig opgetreden tegen degenen die zich schuldig maken aan discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat, zowel op straat als online.	23	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Lijkt geen wetgeving te impliceren (wellicht verhoging van de strafmaxima), maar meer uitvoering 	<ul style="list-style-type: none"> - Raak het beleid van de directie Emancipatie
Regeldruk wordt tegengegaan door het adviescollege toetsing regeldruk en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving.	24	Instellingswet Adviescollege toetsing regeldruk		<ul style="list-style-type: none"> - Raakt alle voorstellen voor wet- en regelgeving 	<ul style="list-style-type: none"> - Raakt aan de Instellingswet Adviescollege toetsing regeldruk dat nu bij de TK ligt, daarin zit een delegatiegrondslag om aanleveringstermijn te regelen
Geen nieuwe nationale koppen op Europees beleid; daar waar mogelijk bestaande koppen, die zorgen voor extra regeldruk, schrappen.	25	Geen		<ul style="list-style-type: none"> - Raakt de implementatie-uitvoeringsregeling van het beperkt aantal EU-voorstellen met gevolgen voor OCW 	<ul style="list-style-type: none"> - Lijkt in lijn met aanwijzing 9.4 inzake zuivere implementatie van EU-richtlijnen en aanwijzing 9.5 inzake lastenluwe implementatie
In wetgeving en beleid moet rekening gehouden worden met de gevolgen voor kleine ondernemers	25	Geen			<ul style="list-style-type: none"> - Lijkt in lijn met de huidige MKB-toets (kabinetsbeleid sinds 2019)

Maatregel	Vindplaats in akkoord (paginanummer)	Eventuele Wijziging wet/amvb /mr	Opmerkingen / aandachtspunten	Samenhang lopende trajecten
1. Daarnaast streven we naar meer vaste contracten voor werknemers.	2	Wet	SZW / J&V	Reeds in gang gezet. Dit sluit aan bij het wetsvoorstel SHRM.
2. Een Herstelplan Kwaliteit Onderwijs is urgent noodzakelijk om het tij te keren. Elementen van een herstelplan zijn:	16	-	Dit maakt duidelijk dat het onderstaande geen uitputtende opsomming betreft.	
3. a. Het stoppen met de wildgroei aan subsidies; b. deze omzetten in solide structurele financiering, met een norm voor de hoeveelheid onderwijsgeld voor het primaire proces, het maximeren van overhead en c. met zeggenschap van schoolleiders en betrokkenheid van leraren bij de besteding van middelen.	16	Wet	<p>a. Het afgelopen jaar betrof zo'n 10 % van de middelen van scholen incidentele gelden. De vraag is dan ook of nog kan worden volgehouden dat de lumpsum afdoende is voor een normaal functionerende school. Deze opdracht komt dus tegemoet aan de verplichting om via de lumpsum voldoende bekostiging te geven. Mogelijk kan dit vorm krijgen door de Wet overige OCW-subsidies aan te scherpen en inperking subsidiemogelijkheden sectorwetten.</p> <p>b. Deze normen leiden mogelijk tot ondoelmatige besteding, ook als er een 'pas toe of leg uit-principe' van toepassing wordt. Dit laatste zou overigens voor veel administratieve lasten zorgen. Tevens is de vraag hoe e.e.a. afgebakend kan worden: hoe dient overhead bijvoorbeeld gedefinieerd te worden?</p> <p>c. Dit lijkt te impliceren dat de bekostiging voor een bepaalde school in beginsel ook binnen die school dient te worden besteed. Dat kan leiden tot ondoelmatige besteding. Ook is de vraag hoe dit precies vorm zou moeten krijgen, want het bevoegd gezag is uiteindelijk wel verantwoordelijk voor de (rechtmatige en doelmatige) besteding van de middelen.</p>	<p>a. Nieuw, indien het een wijziging van de WOOS of sectorwetten zou betreffen. Sluit aan bij doelstelling van het wetsvoorstel gerichte bekostiging.</p> <p>b. Nieuw. Het traject gerichte bekostiging betreft ook tijdelijke geldstromen, dus dat lijkt niet aan te sluiten bij deze opdracht. Structurelere bekostiging en de normen aan de besteding van de lumpsum liggen in lijn met de sturingsbrief.</p> <p>c. Nieuw. Meer zeggenschap schoolleiders en leraren zit in sturingsbrief (scenario 2), zij het niet specifiek op de financiën.</p>
4. a. De huidige curriculumherziening wordt doorgezet. b. De kerndoelen worden herzien; het aantal wordt fors verminderd en er wordt focus aangebracht. c. De basisvaardigheden, lezen, schrijven en rekenen, krijgen absolute prioriteit. d. Doelen over relationele en seksuele voorlichting zijn neutraal en beter toegesneden op de leeftijd van leerlingen, in het bijzonder in het basisonderwijs.	16	Wet	<p>a. Geen opmerkingen.</p> <p>b. Het terugbrengen van het aantal kerndoelen is een middel om meer focus aan te brengen in het curriculum en de (ervaren) overladenheid te verminderen. Het aantal kerndoelen moet geen doel op zich zijn.</p> <p>c. Deze opdracht kan verschillend worden geïnterpreteerd. Men kan daarin lezen dat de kerndoelen basisvaardigheden het belangrijkste zijn; daaraan wordt al gewerkt. Maar mogelijk moet er wel een norm voor de minimumonderwijstijd aan die vakken worden voorgeschreven. In de Staat van het onderwijs is aangegeven dat er relatief (in vergelijking met andere landen) weinig tijd aan deze vakken wordt besteed.</p> <p>d. Dit vereist vermoedelijk een aanpassing ten opzichte van de huidige tekst van de kerndoelen. De vraag is wel in hoeverre 'neutraal' niet ook een keuze voor een bepaald gedachtegoed impliceert. Daarmee kunnen er raakvlakken zijn met de richtingsvrijheid.</p>	<p>a. Reeds in gang gezet.</p> <p>b. Reeds in gang gezet. Mogelijk moet bij het ontwerpen van de conceptkerndoelen wel meer rekening worden gehouden met het terugdringen van de hoeveelheid.</p> <p>c. Aan de kerndoelen hierover wordt natuurlijk al gewerkt. Maar mogelijk komt er ook nieuwe wetgeving voort uit deze opdracht.</p> <p>d. Reeds in gang gezet. De conceptkerndoelen zijn vwb seksuele voorlichting nog in de maak.</p>
5. a. Bevorderen van meer zijinstroom, b. meer voltijds werken,	16	Wet	<p>a. Mogelijk krijgt dit uitwerking door aanpassing van de regels over de bevoegdheden.</p> <p>b. Dit kan worden bevorderd door bevoegde gezagen te verplichten of te stimuleren om meer voltijdscontracten aan te bieden. Maar de docent kan daar bezwaarlijk toe worden gedwongen door middel van wetgeving. Betrokkenheid SZW & J&V.</p>	<p>a. Nieuw.</p> <p>b. Reeds in gang gezet (SHRM).</p> <p>c. Reeds in gang gezet. Sluit aan bij wetsvoorstel jonge en oude kind. Is al in consultatie geweest.</p>

Maatregel	Vindplaats in akkoord (paginanummer)	Eventuele Wijziging wet/amvb /mr	Opmerkingen / aandachtspunten	Samenhang lopende trajecten
<p>c. meer mannen voor de klas door in de pabos losse opleidingen voor het jonge en oude kind te introduceren, d. meer zeggenschap geven aan de leerkracht en e. regeldruk en administratielast fors verlagen.</p>			<p>c. Dit vereist aanpassingen in de regel omtrent bevoegdheden en bekwaamheid. Er lopen experimenten hieromtrent; de vraag is welke effecten die hebben en hoe die geëvalueerd moeten worden. Die evaluatie is van invloed op de wenselijkheid hiervan. d. Zeggenschap is bijvoorbeeld al in art. 31a WPO geregeld. Dat dient kennelijk te worden aangescherpt. Mogelijk is ook een aanpassing van het toezicht door de inspectie nodig; die is ook van invloed op de autonomie van leraren. En de aanscherping van eisen rondom het primaire proces en evidence informed werken (traject deugdelijkheidseisen) zouden onder invloed hiervan mogelijk ook moeten sneuvelen. e. Dit lijkt te zien op het verlagen van de last voor leraren en vereist mogelijk aanpassing van allerhande normen over zaken die als administratief bezwaarlijk worden beschouwd (bijvoorbeeld de leerlingvolgsystemen). Andere invullingen zijn ook denkbaar.</p>	<p>d. Nieuw. Sluit wel aan bij sturingsbrief. Verhouding met traject deugdelijkheidseisen moet in ogenschouw worden genomen. e. Afhankelijk van invulling: nieuw. Vereist mogelijk aanpassing van wet/amvb/regelingen/onderzoekskaders.</p>
<p>6. Onderwijsmethodes moeten bewezen effectief en verder politiek neutraal zijn.</p>	16	Wet	<p>De vrijheid van richting moet in acht worden genomen: politiek neutrale methoden voorschrijven staat daarmee op gespannen voet. Een issue is ook dat effectiviteit altijd afhankelijk is van de schoolcontext en er dus in de praktijk moeilijk een 'lijst' te maken is van bewezen effectieve methodes.</p>	<p>Strijd. Dit lijkt reeds in gang gezet met traject deugdelijkheidseisen (daarin zit evidence informed werken), maar dit koerst op procesvoorwaarden, juist niet om het voorschrijven van bepaalde methoden en bevat ook niets over politieke neutraliteit.</p>
<p>7. De methodes om te toetsen moeten beter.</p>	16	Wet	<p>Methodes voor toetsing zijn niet geregeld. Wel de inhoud van doorstroomtoets en examens. Mogelijk kan dit ook vorm krijgen door alleen ondersteuning / stimulering.</p>	<p>Afhankelijk van de invulling: nieuw.</p>
<p>8. We hebben aandacht voor passend en speciaal onderwijs.</p>	16	Wet	<p>Mogelijk wordt er uit deze opdracht wetgeving afgeleid. Opvallend is dat hier niet over inclusief onderwijs wordt gesproken. De term speciaal onderwijs lijkt daarmee te duiden op minder focus op inclusief onderwijs. Dat levert mogelijk spanning op met internationale verdragen.</p>	<p>Reeds in gang gezet & mogelijk nieuw. Er zijn vele trajecten die betrekking hebben op het passend en speciaal onderwijs.</p>
<p>9. a. Voorschoolse opvang en vroegschoolse educatie kan belangrijk zijn. b. Aanvullend wordt bevorderd dat onderwijsaanbod, in stad en platteland, binnen een redelijke reistijd bereikbaar is. c. Daartoe moeten binnen de onderwijsbegroting middelen worden herschikt.</p>	16	Wet	<p>a. Dit kan op veel verschillende manieren worden opgevat: dwang om kinderen naar de vve te sturen, bijvoorbeeld. Maar ook een inhoudelijke aanscherping van de kwaliteitseisen aan vve. b. Dit lijkt betrekking te hebben op de kleinescholentoeslag / dunbevolktheidstoelage. Ook kan dit betrekking hebben op het leerlingenvervoer. Dit is nu een gemeentelijke zaak. c. -</p>	<p>a. Mogelijk nieuw of deels al in gang gezet (er loopt een traject over de aanpassing van de taaleis en de bevoegdheid in de vve). b. Nieuw. Sluit deels aan bij sturingsbrief (over de dunbevolktheidstoelage). c. -</p>
<p>10. a. In het basisonderwijs is er met het oog op de vervolgoopleidingen aandacht voor zowel het praktisch onderwijs, onder meer het mbo, als het theoretisch onderwijs. b. In het mbo wordt meer aandacht gegeven aan de aansluiting op de arbeidsmarkt.</p>	16	Amvb	<p>a. Dit lijkt betrekking te hebben op het funderend onderwijs, niet louter het basisonderwijs. Vraag is wel hoe dit zich verhoudt tot de behoefte aan focus in het curriculum. b. -</p>	<p>a. Indien funderend onderwijs deels reeds in gang gezet: gl/tl (praktijkgerichte vakken) en techniekhavo (stond ook al in vorig regeerakkoord. De techniekhavo is echter nog in de voorbereidende fase. Nieuw indien vwo ook zou moeten meelopen.</p>

Maatregel	Vindplaats in akkoord (paginanummer)	Eventuele Wijziging wet/amvb /mr	Opmerkingen / aandachtspunten	Samenhang lopende trajecten
11. Het grondrecht van de vrijheid van onderwijs moet worden beschermd.	16		Sommige opdrachten roepen wel spanning op met de onderwijsvrijheid.	<ul style="list-style-type: none"> - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
12. a. Er mag geen ruimte zijn voor het overdragen van antidemocratische en anti-rechtstatelijke opvattingen door leraren of in lesmateriaal. b. De Inspectie van het Onderwijs houdt daartoe in het funderend onderwijs en in het mbo-toezicht op de wettelijke burgerschapsopdracht. c. De burgerschapsopdracht wordt aangescherpt om radicalisering te voorkomen.	16	Wet	a. Dit is al verboden door middel van de burgerschapsopdracht. Dit stond echter ook al in het vorige regeerakkoord en men lijkt dus te willen koersen op een veel specifiekere verbod ten aanzien van leermiddelen en uitingen in het onderwijs. Dat roept spanning op met verscheidene vrijheden: die van onderwijs, maar ook de vrijheden van meningsuiting (censuurverbod?) en van godsdienst. b. Al geregeld. c. Aanscherping burgerschapsopdracht vormt een inbreuk op de inrichtings- en richtingsvrijheid. Nut en noodzaak lijkt ook zeer beperkt: de inspectie heeft onder de nieuwe burgerschapsopdracht nog nooit strijd met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat geconstateerd.	a. Nieuw. b. - c. Nieuw. Deels komen wellicht de nieuwe kerndoelen burgerschap hieraan tegemoet.
13. Bestuurders worden sneller ontslagen als de burgerschapsopdracht niet wordt uitgevoerd.	16	Wet	De Wet uitbreiding bestuurlijk instrumentarium heeft deze mogelijkheden reeds uitgebreid. Daar was een beperkte noodzaak voor en er was dan ook veel kritiek, gebaseerd op de vrijheid van onderwijs. Deze aanwijzingsbevoegdheid dient blijkaar te worden verruimd. De mogelijkheid moet ook worden onderzocht of dit kan worden uitgevoerd door middel van aanpassingen van beleid omtrent toepassing van de aanwijzing.	Nieuw.
14. Artikel 23 van de Grondwet blijft ongewijzigd, maar binnen de juridische kaders van artikel 23 worden de mogelijke stappen gezet om onwenselijke en excessieve elementen als antidemocratisch en anti-rechtstatelijk onderwijs verder in te perken.	16	-	Reeds verboden. Behalve voor zover het informeel onderwijs betreft. Dit lijkt slechts een nadere duiding van enkele opdrachten hierboven. Zie ook 12a over andere grondrechten.	
15. Het toezicht op informeel en formeel onderwijs wordt wettelijk geregeld zodat signalen van haat en geweld gevolgen krijgen.	16	Wet	Aan toezicht op informeel onderwijs wordt reeds gewerkt. Vraag is wel of aanzetten tot discriminatie nu moet komen te vervallen in het wetsvoorstel. Daarmee zou wel deels tegemoet kunnen worden gekomen aan kritiek gestoeld op de godsdienstvrijheid. Toezicht op formeel onderwijs is er al, zie hierboven.	Reeds in gang gezet.
16. Er wordt geïnvesteerd in structurele samenwerking met de regio. De bestaande regiodeals worden in overleg met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden uitgebouwd tot strategische investeringsagenda's met afspraken over wonen, bereikbaarheid, onderwijs en economie.	19	Wet	Afhankelijk van de invulling vereist dit wetgeving. De 'maatschappelijke opdracht' van schoolbesturen vereist samenwerking. Er wordt nagedacht over het van overheidswege verplicht stellen van die samenwerking o.a. ter bestrijding van het lerarentekort (zie de sturingsbrief).	Afhankelijk van de invulling: nieuw.

Bijlage: Memo juridische perspectief op subsidietaakstelling

Aanleiding

- Het hooflijnenakkoord bevat een generieke taakstelling rijksbreed op subsidies van € 1 miljard (maatregel 40). Voor OCW relevant zijn ook o.a. maatregelen 22 (afschaffen MDT) en 23 (afschaffen Subsidieregeling brede brugklassen en beperken Subsidieregeling School en Omgeving).
- In de Bestuursraad van 17 mei is gevraagd om een juridisch perspectief op de subsidietaakstellingen in het hooflijnenakkoord, o.a. i.r.t. reeds aangegane verplichtingen, aankondigingstermijnen en frictiekosten. Deze memo van WJZ geeft een eerste algemeen juridisch perspectief.

Juridische aandachtspunten bij het beëindigen of korten van subsidies in geval van bezuinigen:

- de noodzaak tot bezuinigen wordt door de rechter aangemerkt als voldoende zwaarwegende reden om een langlopende subsidie te verminderen of te beëindigen, mits dit zorgvuldig en met inachtneming van een redelijke termijn gebeurt. Een voornemen tot vermindering of beëindiging van subsidie moet dus tijdig worden aangekondigd.
- De Algemene wet bestuursrecht (Awb) maakt daarbij onderscheid tussen:
 - (i) intrekking voor de toekomst van een 'lopende' subsidiebeschikking (art. 4:50 Awb) en
 - (ii) weigering van subsidie voor een nieuw subsidietijdvak (art. 4:51 Awb).In beide gevallen moet een redelijke termijn in acht worden genomen.
- Artikel 4:50 Awb regelt het geval dat een subsidie voor een bepaald tijdvak is verleend, maar waarbij het bestuursorgaan de subsidie wil beëindigen of verminderen vóórdat dit tijdvak is verstreken. In de praktijk gaat het dan om subsidies die voor meer dan één begrotingsjaar zijn verleend. Denk aan de instellingssubsidies in de cultuursector die voor vier jaar worden verleend. Als de minister zo'n voor vier jaar verleende subsidie toch na twee of drie jaar wil beëindigen of verminderen, moet de beschikking tot subsidieverlening worden ingetrokken of ten nadele van de ontvanger worden gewijzigd. Naast inachtneming van een redelijke termijn is de minister verplicht de schade te vergoeden die de subsidieontvanger lijdt doordat hij in vertrouwen op de subsidie anders heeft gehandeld dan hij zonder subsidie zou hebben gedaan.
- Artikel 4:51 Awb regelt de situatie dat een subsidieontvanger voor drie of meer achtereenvolgende jaren subsidie is verstrekt voor dezelfde of in hoofdzaak dezelfde voortdurende activiteiten en de minister de subsidie voor een nieuw tijdvak wil weigeren. In dat geval hoeft alleen een redelijke termijn in acht te worden genomen en is er geen schadevergoedingsplicht. Het belangrijkste verschil met artikel 4:50 Awb is immers dat er geen inbreuk wordt gemaakt op bestaande rechten. Een afbouwregeling of frictiekostenregeling kan niettemin wenselijk zijn om de subsidieontvanger arbeidsovereenkomsten te laten afwikkelen.
- In de cultuursector is bij de vorige bezuinigingsronde in 2012 een frictiekostenregeling vastgesteld: een vergoeding werd verstrekt in de vorm van een eenmalige subsidie in de tegemoetkoming van de kosten die de BIS-instellingen moesten maken in de overgang naar een situatie, waarin zij niet langer of een verminderd aandeel structurele subsidie van de minister ontvingen.
- Wat is een redelijke termijn? Dit hangt af van de omstandigheden en is onder meer afhankelijk van de mate waarin bezuinigd wordt. Uitgangspunt is dat de subsidieontvanger ten minste in staat moet worden gesteld om verplichtingen die reeds zijn aangegaan en redelijkerwijs mochten worden aangegaan, op een behoorlijke wijze na te komen. De jurisprudentie gaat ervanuit dat een redelijke termijn negen maanden tot een jaar bedraagt bij een subsidierelatie van drie jaar of langer die wordt beëindigd (of substantieel verlaagd) en dat per geval bekeken moet worden of een frictiekostenvergoeding redelijk is. Bij de vorige bezuinigingsronde in de cultuursector werd de frictiekostenregeling ruim een jaar voor de start van de nieuwe BIS-periode aangekondigd. De frictievergoeding die de instellingen kregen, bedroeg slechts enkele maanden. Wat in de huidige

situatie (waarin nu nog de beslisperiode loopt) een redelijke termijn zou zijn, is op voorhand lastig aan te geven. Bij een deel van de BIS-instellingen kun je mogelijk een kortere termijn hanteren, omdat de instellingen eerder nog geen subsidie ontvingen (en dus ook geen langlopende verplichtingen zouden moeten hebben). Bij een ander deel kom je echter wellicht uit op een langere termijn dan in 2012, simpelweg omdat de tijd vóór de start van de nieuwe BIS-periode korter is.

Thema	Maatregel	Vindplaats in RA	Eventuele Wijziging wet/amvb/mr	Opmerkingen / aandachtspunten - Toelichting - Wetgeving noodzakelijk? - Connectie andere departementen	Samenhang lopende trajecten - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
Internationalisering	Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van studies waar arbeidsmarkttekorten zijn, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen).	p. 6.	Wetswijziging WHW	HO Ruimte voor uitzonderingen in RA beperkter dan in voorlopige uitwerking wetsvoorstel internationalisering in balans (geen internationale uniciteit of positionering).	Reeds in gang gezet: Internationalisering in balans
“	Studiemigratie wordt selectiever door meer opleidingen in het Nederlands, een numerus fixus voor buitenlandse studenten, beperking tot het verkrijgen van een basisbeurs en verhoging van het collegegeld voor niet-EU-studenten.	p. 6	“	HO/SF Numerus fixus voor “buitenlandse studenten” juridisch niet mogelijk (discriminatie en Unierecht), maximaal aantal plaatsen voor niet-EER-studenten wel mogelijk en een maatregel binnen wetsvoorstel internationalisering in balans Beperking van het recht van EU-studenten (migrerend werknemers en duurzaam in Nederland verblijvenden) op de basisbeurs is naar verwachting niet mogelijk, omdat dit recht uit het EU-recht voortvloeit. Verplichte verhoging collegegeld voor niet-EER-studenten vereist wetswijziging. Instellingen kunnen nu zelf al een hoger tarief vaststellen.	“
“	Het bevorderen van de Nederlandse taalvaardigheid wordt weer een kerntaak van kennisinstellingen in het Hoger Onderwijs. De ‘verengelsing’ wordt teruggedrongen, met strategische uitzonderingen voor opleidingen voor tekortberoepen.	p. 16	“	HO Dit sluit aan op wetsvoorstel internationalisering in balans, behalve dat de ruimte voor uitzonderingen beperkter zijn weergegeven in RA.	“
“	Verminderen internationale studenten (via bestuurlijk akkoord). Beperking van studiemigratie in het hoger onderwijs in de bachelorfase, met uitzondering van technische studies, rekening houdend met lokale omstandigheden (hoe groter de problemen, hoe meer beperkingen). De inzet is erop gericht hierover met universiteiten en hogescholen een bestuurlijk akkoord af te sluiten.	p. 9 budgettaire bijlage	“	HO Verwezen wordt naar bestuurlijk akkoord, maar overlapt met maatregelen in wetsvoorstel internationalisering in balans	“
Kennisveiligheid	Nederland mag niet naïef zijn over statelijke actoren die mensen hier naartoe sturen of hier aansturen voor spionage. Er worden maatregelen genomen om onze kennis te beschermen.	p. 6.	Wetswijziging	HO – kennisveiligheid	Reeds in gang gezet: Kennisveiligheid
Basisniveau	In het onderwijs, van oudsher ook een grondrecht en een grondwettelijke opdracht aan de	p. 16	Eventueel wijziging WEB	Recent is een brief naar de TK verzonden over stand van zaken en aanpak van basisvaardigheden in het mbo.	Reeds in gang gezet: wetstraject eisen docenten basisvaardigheden

Thema	Maatregel	Vindplaats in RA	Eventuele Wijziging wet/amvb/mr	Opmerkingen / aandachtspunten - Toelichting - Wetgeving noodzakelijk? - Connectie andere departementen	Samenhang lopende trajecten - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
	overheid, is het basisniveau van veel leerlingen niet op orde, vooral door gebrek aan lees- en rekenvaardigheid. Een Herstelplan Kwaliteit Onderwijs is urgent noodzakelijk om het tij te keren.			Concreet is begonnen met een wetstraject tbv stellen van extra eisen aan docenten basisvaardigheden.	
Besteding middelen	Het stoppen met de wildgroei aan subsidies; deze omzetten in solide structurele financiering, met een norm voor de hoeveelheid onderwijsgeld voor het primaire proces, het maximeren van overhead en met zeggenschap van schoolleiders en betrokkenheid van leraren bij de besteding van middelen	p. 16	Wetswijziging WEB	Een bestedingsplafond binnen de lumpsum vereist wetswijziging. Het stopzetten van subsidies raakt mogelijk lopende trajecten, waaronder de Regeling kwaliteitsafspraken mbo 2024-2027, waarmee een subsidie van ca. € 2,3 miljard in de vorm van aanvullende bekostiging aan bekostigde instellingen wordt verstrekt voor de jaren 2024 tot en met 2027. De uitvoering van het wetsvoorstel van school naar duurzaam werk vereist een subsidieregeling voor de rol van contactschool in het bestrijden van voortijdig schoolverlaten.	Mogelijk strijd met lopende trajecten Regeling kwaliteitsafspraken 2024-2027 en Regeling van school naar duurzaam werk 2025-2029
Lerarenopleiding	Bevorderen van meer zijnstroom, meer voltijds werken, meer mannen voor de klas door in de pabo losse opleidingen voor het jonge en oude kind te introduceren, meer zeggenschap geven aan de leerkracht en regeldruk en administratielast fors verlagen.	p. 16	Wetswijziging WHW	HO – lerarenopleidingen Zie ook PO (WPO, WPO BES en WEC)	Raakt aan 2 wetsvoorstellen: 1. Wetsvoorstel opleidingen voor zij-instromers verbeteren en flexibiliseren. Stavaza: on hold/onbekend wanneer dit wordt opgepakt 2. Wv bevoegdheden schoolonderwijs jonge en oudere kind Stavaza: Internetconsultatie gaf veel negatieve reactie. Toch is motie aangenomen die verzoekt wv door te zetten. Recent brief aan TK gestuurd, hoofdlijnennotitie aangekondigd.
Onderwijsmethodes	Onderwijsmethodes moeten bewezen effectief en verder politiek neutraal zijn.	p. 16	Mogelijk wetswijziging WEB	Zwaartepunt mogelijk bij FO, raakt ook MBO	Raakt aan: wetsvoorstel Uitwerking burgerschapsopdracht mbo en vavo en amvb Burgerschap mbo.
Toetsen	De methodes om te toetsen moeten beter.	p. 16		Zwaartepunt mogelijk bij FO, kan ook raken aan MBO	
Regio	[Voorschoolse opvang en vroegschoolse educatie kan belangrijk zijn.] Aanvullend wordt bevorderd dat onderwijsaanbod, in stad en platteland, binnen een redelijke reistijd bereikbaar is. Daartoe moeten binnen de onderwijsbegroting middelen worden herschikt.	p. 16		Zwaartepunt mogelijk bij FO, maar ook terugkerend thema in het MBO	
Mbo-arbeidsmarkt	In het mbo wordt meer aandacht gegeven aan de aansluiting op de arbeidsmarkt.	p. 16	Mogelijk wetswijziging WEB	MBO	Reeds in gang gezet: wetsvoorstel Verbetering aansluiting beroepsopleiding-arbeidsmarkt
BSA	Het bindend studieadvies wordt niet versoepeld en selectie aan de poort blijft onverminderd mogelijk.	p. 16		MBO/HO Deze maatregel impliceert behoud van huidige wetgeving. Er was een wijziging in voorbereiding (reeds controversieel verklaard).	In strijd met traject versoepelen BSA (HO)

Thema	Maatregel	Vindplaats in RA	Eventuele Wijziging wet/amvb/mr	Opmerkingen / aandachtspunten - Toelichting - Wetgeving noodzakelijk? - Connectie andere departementen	Samenhang lopende trajecten - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
Capaciteitsbekostiging	Voor de bekostiging van het hoger onderwijs stappen we deels over naar capaciteitsbekostiging om met krimpende studentenaantallen opleidingen, die voor de arbeidsmarkt of de regio belangrijk zijn, overeind te houden.	p. 16	Wetswijziging WHW	HO De WHW bevat geen grondslag voor capaciteitsbekostiging.	Volgende week is plenaire behandeling afschaffing grondslag kwaliteitsbekostiging. VVD zou graag kwaliteitsbekostiging behouden. Bij die gelegenheid zou ook capaciteitsbekostiging ter sprake kunnen komen.
Tegemoetkoming	De studiebeurs wordt behouden en studenten die hebben gestudeerd onder het sociaal leenstelsel krijgen een extra eenmalige tegemoetkoming.	p. 16	Wetswijziging WSF 2000	SF	Nieuw
“	Eenmalige tegemoetkoming in afbouw schulden studenten pechgeneratie. De maatregel betreft een extra incidentele tegemoetkoming van 1,4 miljard euro voor studenten die hebben gestudeerd onder het sociaal leenstelsel. Het budget is inclusief uitvoeringskosten.	p. 7 budgettaire bijlage	“	SF	“
“	Vrijval reservering amendement Omtzigt studieleningen. Op de Aanvullende Post is een reservering opgenomen voor een tegemoetkoming aan studenten. Deze reservering wordt met dit hoofdlijnenakkoord ingezet voor een eenmalige tegemoetkoming in afbouw schulden studenten pechgeneratie.	p. 30 budgettaire bijlage	“	SF Rentemaatregel lijkt van tafel	“
Burgerschap	De burgerschapsopdracht wordt aangescherpt om radicalisering te voorkomen. Bestuurders worden sneller ontslagen als de burgerschapsopdracht niet wordt uitgevoerd.	p. 16		MBO In het reeds in gang gezette wetsvoorstel is een aanwijzingsbevoegdheid opgenomen, waarmee de minister bevoegd wordt om een aanwijzing te geven wanneer structureel of flagrant in strijd met de burgerschapsopdracht wordt gehandeld, dat leidt of dreigt te leiden tot ernstige aantasting van een of meer basiswaarden van de democratische rechtsstaat (cf. de andere sectorwetten met een uitgewerkte burgerschapsopdracht). Niet naleving van de burgerschapsopdracht kan leiden tot inhouding van de bekostiging en indirect tot het vertrek van bestuurders. Rechtstreeks ontslaan van bestuurders is niet aan de orde vanuit de huidige wetgeving.	Reeds in gang gezet: wetsvoorstel Uitwerking burgerschapsopdracht mbo en vavo
Sectorplannen	Bijstelling sectorplannen hoger onderwijs en wetenschap. Met deze maatregel wordt de intensivering in sectorplannen teruggedraaid. Het Bestuursakkoord Hoger onderwijs en wetenschap wordt hierop aangepast.	p. 7 budgettaire bijlage	N.v.t.	HO Betreft investering van kabinet middels sectorplannen in wo en onderzoek. De middelen worden uitgekeerd via eerste geldstroom. Geen wijziging van wetgeving nodig.	n.v.t.

Thema	Maatregel	Vindplaats in RA	Eventuele Wijziging wet/amvb/mr	Opmerkingen / aandachtspunten - Toelichting - Wetgeving noodzakelijk? - Connectie andere departementen	Samenhang lopende trajecten - Reeds in gang gezet - In strijd met lopend traject - Nieuw
Specifieke uitkering	Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. Het aantal specifieke uitkeringen is sinds 2018 fors gestegen. Gemeenten en provincies geven aan dat specifieke uitkeringen hen beperkt in autonomie. Dit vanwege de strikte en gedetailleerde eisen die vanuit het Rijk worden gesteld aan de besteding van de gelden uit een specifieke uitkering. Daarnaast kennen deze uitkeringen zware administratieve- en controlelasten. Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing.	p. 8 budgettaire bijlage		MBO Wetsvoorstel van school naar duurzaam werk introduceert/verlengt de specifieke uitkering voor de taak van gemeenten in het bestrijden van voortijdig schoolverlaten. MBO en WJZ werken scenario's uit voor het aanpassen van het wetsvoorstel om gebruik van SPUK en subsidie te verminderen/schrappen.	Strijd met wetsvoorstel Van school naar duurzaam werk
OV-vergoeding	Afschaffen OV-vergoeding Nederlandse studenten in het buitenland. De ov-vergoeding voor buitenlandstudenten (RBS) wordt afgeschaft.	p. 9 budgettaire bijlage	Wetswijziging WSF 2000	SF De OV-vergoeding voor studenten in het buitenland is geregeld in artikel 3.24, tweede en derde lid, Wet studiefinanciering 2000.	Nieuw
Langstudeerders	Verhogen collegegeld langstudeerders (via lagere bekostiging). Het collegegeld wordt met 3.000 euro verhoogd voor voltijdstudenten die langer dan 1 jaar uitlopen in de bachelor- of masterfase. Instellingen krijgen per langstudeerder 3.000 euro minder Rijksbekostiging. De budgettaire opbrengst gaat uit van invoering in het studiejaar 2026/2027.	p. 9 budgettaire bijlage	Wetswijziging WHW en AMvB UWHW 2008	HO WHW regelt de grondslag voor vaststelling van (één) wettelijk collegegeld en de groep die hier aanspraak op maakt. Verhoogd collegegeld voor student vraagt wijziging op wetsniveau. Uitvoeringsbesluit WHW 2008 bevat de berekeningswijze voor de rijksbijdrage (bekostiging).	Nieuw

Appreciatie Hoofdlijnenakkoord PVV, VVD, NSC en BBB

22 mei 2024 – ministerie van SZW

- Deze nota presenteert een appreciatie van het Hoofdlijnenakkoord (HLA) van PVV, VVD, NSC en BBB bedoeld als achtergrond voor SZW-medewerkers in het algemeen en specifiek voor de directeurenbijeenkomst op 23 mei.
- Hieronder volgt eerst een overzicht van de hoofdlijnen en daarna volgt een bijlage met een uitgebreidere appreciatie van SZW-maatregelen en beleidsvoornemens die in het akkoord te vinden zijn. Hierbij is input opgehaald bij beleids- en stafdirecties van het ministerie en bij de publieke dienstverleners die betrokken zijn bij deze onderwerpen:
 1. Arbeidsmarkt, AOW en pensioenen
 2. Sociaal domein / sociale zekerheid
 3. Migratie en integratie
 4. Inkomensbeleid en kindregelingen
- Daarna volgt een bijlage met appreciatie van het akkoord op andere beleidsterreinen (o.a. asiel, klimaat, wonen, zorg en onderwijs). In de bijlagen zijn bovendien ter achtergrondinformatie de uitgebreidere appreciaties van de uitvoerders opgenomen.

1. **Hoofdlijnen**

Hoofdlijnen SZW-beleid

- Op de meeste SZW-onderwerpen is sprake van weinig grote koerswijzigingen. SZW krijgt ook relatief weinig aandacht in dit akkoord. Voor zover SZW-beleid wordt genoemd, gaat het nieuwe kabinet in een aantal gevallen verder met ingezette hervormingen:
 - De hervorming van de kinderopvang wordt doorgezet conform huidige pad. Daarbij gelden wel risico's die om een antwoord vragen (zoals risico's voor de betaalbaarheid en toegankelijkheid i.c.m. de krappe arbeidsmarkt. Zie toelichting in de volgende paragraaf).
 - Het wetsvoorstel Verduidelijking Beoordeling Arbeidsrelatie en Rechtsvermoeden (VBAR) wordt doorgezet. De andere wetsvoorstellen van het arbeidsmarktpakket worden niet expliciet genoemd in het HLA, wat erop kan wijzen dat de partijen het er in ieder geval *niet* over eens konden worden dat er in het arbeidsmarktpakket geschrapt moest worden. Dit kan een gevolg zijn van de steun die sociale partners gezamenlijk en expliciet hebben uitgesproken voor het pakket in de afgelopen maanden, en de kracht die (nog steeds) uitgaat van het rapport van de Commissie Borstlap en het SER-MLT.
 - Het nieuwe kabinet gaat verder met verbetering van de schuldhulpverlening.
 - Met oog op het vergroten van de grip op arbeidsmigratie worden de aanbevelingen van de cie-Roemer en wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) doorgezet.
- Verschillende grote SZW-onderwerpen worden in het geheel niet genoemd, zoals het arbeidsongeschiktheidsstelsel, het pensioenstelsel, LLO en MDIEU, de P-wet en de banenafpraak.
 - Informeel hebben we begrepen dat we ervan uit kunnen gaan dat in deze gevallen staand beleid wordt doorgezet.
 - Dit kan een kans zijn, en tegelijkertijd een risico. Enerzijds biedt het mogelijk meer ruimte voor ambtelijke advisering bij de invulling van deze onderwerpen in de komende periode. Tegelijkertijd is het zo dat er in de regel geen aanvullende middelen gereserveerd zijn voor onderwerpen die niet genoemd worden in het HLA. Denk aan de uitwerking van OCTAS of het leven lang ontwikkelen-beleid. Dit beperkt de mogelijkheden die er zijn om deze onderwerpen een vervolg te geven.
 - Specifiek voor pensioenen geldt dat het beeld in de media is dat de betrokken partijen hier te elfder ure niet uitkwamen, en dat is besloten dat dit een 'vrije kwestie' wordt voor de Kamerleden van de vier politieke partijen. Op dit moment is er een meerderheid in beide parlementen vóór de invoering van de Wet toekomst pensioenen.
- Een aantal economisch relevante thema's als krapte op de arbeidsmarkt en arbeidsproductiviteit komt slechts beperkt aan de orde. Het HLA gaat bovendien niet in op de door de Staatscommissie voor Demografie geadviseerde keuzes in de economie.
- Het HLA omvat ook een aantal specifieke nieuwe beleidsvoornemens voor SZW, waarbij de mate van uitwerking van deze voornemens sterk varieert. Deze worden in de volgende paragraaf nader geapprecieerd door SZW-experts. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Rondom inburgering worden een aantal serieuze en specifieke aanscherpingen van het huidige beleid geformuleerd: zo wordt de standaardtermijn voor naturalisatie verlengd naar 10 jaar en wordt de taaleis verhoogd.
- Voor specifieke groepen onder het bestaansminimum, onder wie werkende armen, is juist een minder specifieke maatregel vastgelegd: een 'knelpuntenaanpak'. Hiervoor is een 'envelop groepen in de knel' gereserveerd. Deze middelen zijn bedoeld voor de lastenkant. De invulling hiervan is nog onduidelijk.
- De systematiek van de WW wordt aangepast. Dit kan mogelijk tot discussie leiden in de polder; vakbonden hebben reeds laten weten dat zij hierop tegen zijn.
- Bovenop het wetsvoorstel Wtta en de aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten worden een aantal specifieke maatregelen genoemd om arbeidsmigratie te beperken, zoals het verantwoordelijk stellen van werkgevers van arbeidsmigranten voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting.
- De compensatie voor de transitievergoeding wordt beperkt tot kleine werkgevers. Deze maatregel lijkt voornamelijk ingegeven te zijn door bezuinigingsoverwegingen.
- Subsidiebudgetten worden Rijksbreed in totaal met € 1 miljard verlaagd. Als voorbeeld worden subsidies voor gezonde leefstijl, inclusiviteit, participatie en medezeggenschap genoemd. Deze taakstelling wordt verdeeld naar rato van de subsidiegrondslagen van de begrotingen. Wat dit precies voor SZW betekent is nog niet bekend.
- Specifieke Uitkeringen (SPUKs) worden overgeheveld naar het Gemeentefonds. Met de overheveling vindt een budgetkorting van 10% plaats. Dit treft dus ook de SPUKs van SZW. De BUIG (participatiewet) is wel uitgezonderd.
- Het lijkt erop dat het nieuwe kabinet wil blijven samenwerken met de polder; het HLA geeft aan dat het kabinet samen gaat optrekken met ondernemers en werkgevers, werknemers en hun vakbonden. De houding van de vakbonden ten opzichte van dit kabinet blijkt in de eerste dagen na de presentatie van het HLA echter overwegend negatief te zijn. Daarnaast noemt het akkoord dat het nieuwe kabinet nader moet onderzoeken of vereisten nodig zijn aan de representativiteit van belangenorganisaties.

Budgettair beeld Rijksbreed

- In het HLA wordt per saldo voor structureel € 4,7 miljard bezuinigd. Dit is minder dan het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte (ca. € 17 miljard bezuinigen). Dat kan leiden tot een grotere financiële uitdaging voor volgende kabinetten (zie ook onderstaande overwegingen).
- Het CPB heeft het HLA inmiddels doorgerekend. Daaruit vallen een paar dingen op:
 - Eerst komt het zoet en dan het zuur. Het CPB meldt dat het HLA pas in 2027 en 2028 leidt tot een verbetering van het EMU-saldo. In 2025 en 2026 is juist sprake van een verslechtering van het saldo.
 - Het nieuwe kabinet zeilt scherp aan de wind. In 2026 komt het EMU-saldo zelfs boven de -3% uit. In het HLA staat dat partijen in dat geval willen ombuigen (zie verder hieronder). In de andere jaren is er weinig marge tot de -3% om (conjuncturele) tegenvallers op te vangen.
 - Over de gehele kabinetsperiode heen stijgt de schuldratio tot 51,8% bbb, dat is iets minder dan de 52,2% bbb zonder het HLA.
 - Het CPB neemt verschillende ombuigingen van het kabinet niet één-op-één over. Het CPB maakt onder andere een behoudendere inschatting van de taakstelling op de apparaatskosten, de nullijn en de EU-afrachten. Voor de besparing op de bijstand door de lagere asielinstroom rekent CPB juist een grotere besparing (€ -0,3 mld ipv -0,1 mld).
- Partijen hebben verschillende grote ombuigingen ingeboekt waarvan het niet zeker is dat die ook materialiseren. We zien een risico op tegenvallers tijdens de kabinetsperiode die vervolgens gecompenseerd moeten worden met andere ombuigingen. Bij de EU-afrachten maatregel wordt genoemd dat een eventueel besparingsverlies naar rato over de begrotingen wordt verdeeld. Indien andere specifieke bezuinigingen uit het HLA aan de uitgavenkant niet behaald worden, dan wordt dit gedekt door minder loon- en prijsindexatie uit te keren.
- Voor SZW is geld vrijgemaakt voor één intensivering (kindgebonden budget) en twee lastenmaatregelen (bevrozing dubbele algemene heffingskorting in de bijstand en een envelop voor lastenmaatregelen voor groepen in de knel). Daarnaast zijn er bezuinigingen en wijzigingen in de Aof- en AWF-premie. Ook rijksbrede bezuinigingen zullen SZW raken.
- Een aantal reeksen lijken niet helemaal te kloppen/zijn nog vragen bij:

- Voor KO zijn er onvoldoende uitvoeringskosten voor het nieuwe stelsel.
- De hogere uitgaven voor de Wet kindgebonden budget (WKB) zijn volgens de CPB-doorrekening onvoldoende voor de doelstelling om de kinderarmoede niet te laten stijgen. Ten opzichte van 2024 neemt het aandeel kinderen in armoede met 0,5%-punt namelijk toe door een stijging in het basispad
- De optie voor duurverkortung van de WW heeft niet het goede kasritme (in het begin te weinig, structureel te veel).
- Het is onduidelijk hoe we om moeten gaan met de besparing op de bijstand nav een lagere asielinstroom.
- Er zijn een aantal rijksbrede bezuinigingen die SZW raken (apparaat, subsidies, specifieke uitkeringen). Hiervan is het nog onduidelijk wat het aandeel van SZW in de taakstelling is.
- Daarnaast staan er diverse (kleinere) maatregelen in het HLA waar geen middelen voor zijn vrijgemaakt.
- De begrotingsregels zoals geadviseerd door de SBR worden expliciet bevestigd en het aankomende kabinet geeft aan de Europese begrotingsregels te willen respecteren. Men stuurt daarbij op een saldo van maximaal -2,8% bbb; dat is strakker dan het SBR advies van 2%. Wel zijn ook uitzonderingen opgenomen die het trendmatig begrotingsbeleid doorkruisen:
 - Partijen bekijken jaarlijks of ombuigingen nodig zijn om onder de -3%-norm te blijven. In dat geval wordt eerst gekeken naar de uitgaven, daarna pas naar de lasten.
 - Partijen willen werken met een meevallerformule bij een saldo beter dan -1,5% bbb. Daarnaast worden meevallers bij de zorguitgaven niet ingezet voor tegenvallers, maar worden automatisch ingezet voor lastenverlichting (via lagere zorgpremies).
 - Uitgaven aan asiel worden een generaal dossier. Dit geeft mogelijk ruimte voor dekking van noodzakelijke uitgaven aan asiel op SZW-terrein.
 - De uitgaven aan hulp aan Oekraïne en de opvang van vluchtelingen aan Oekraïne zijn buiten het kader geplaatst, evenals de dienst bewaken en beveiligen van J&V.
- Al met al vergroten bovenstaande uitzonderingen het risico op procyclisch begrotingsbeleid en bestuurlijke onrust rondom de budgettaire besluitvorming, zeker in combinatie met de saldo-doelstelling van -2,8% bbb, waarmee de kans om door de 3% grens te zakken bij tegenwind aanzienlijk is.

Koopkracht – algemeen beeld

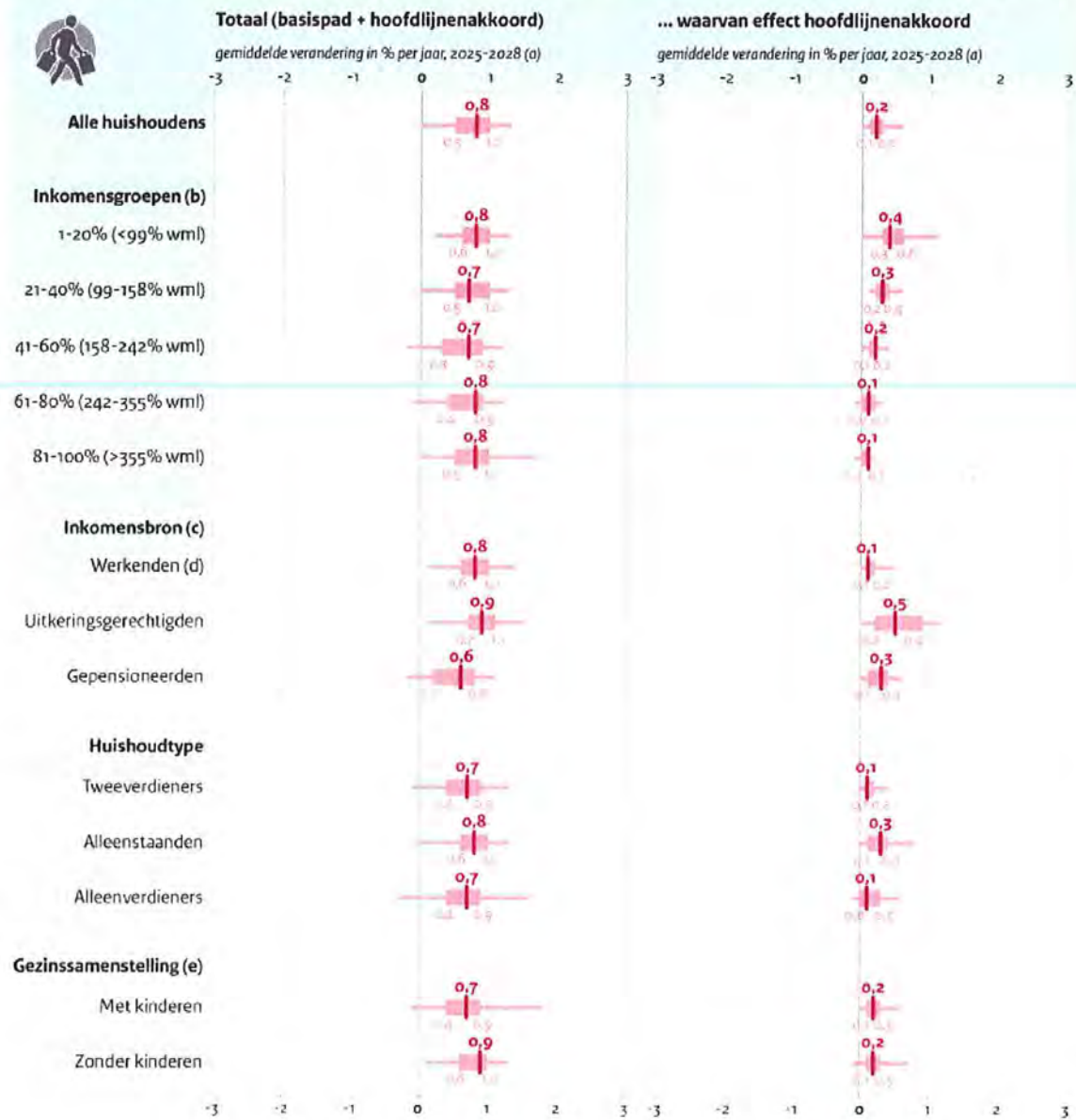
- De maatregelen in het hoofdlijnenakkoord zijn naar verwachting per saldo koopkrachtverbeterend. Het CPB heeft op 21 mei een doorrekening van het hoofdlijnenakkoord gepubliceerd (zie onderstaand).
- Lastenverlichting voor middeninkomens en de verlaging van het eigen risico vormen een belangrijk onderdeel van de koopkrachtverbeterende maatregelen. In totaal is hiervoor structureel € 5,5 miljard beschikbaar. De precieze invulling daarvan is nog niet bekend, maar wel is de wens dat lastenverlichting zichtbaar is voor huishoudens, waarbij het introduceren van een derde schijf in de inkomstenbelasting nadrukkelijk als optie wordt genoemd. Vermoedelijk is het de bedoeling om de lastenverlichting nader in te vullen tijdens de augustusbesluitvorming voor 2025.
- Het nieuwe kabinet streeft ernaar om het aandeel mensen en kinderen in armoede ten minste op het niveau van 2024 te houden. Hiervoor is € 800 miljoen vrijgemaakt voor verhogingen van het kindgebonden budget en de huurtoeslag. Daarnaast hebben ook andere koopkrachtmaatregelen (die niet expliciet zijn bedoeld voor armoede) effect op de armoedecijfers.
- Er is 500 miljoen structureel gereserveerd voor groepen in de knel. Een deel van de middelen is (incidenteel) bedoeld voor het bevriezen van de dubbele AHK in de bijstand, de overige middelen zijn nog niet ingevuld.
- Een deel van de maatregelen die zijn aangekondigd in de Voorjaarsnota en de maatregelen uit de motie-Van der Lee worden teruggedraaid. Koopkrachtrelevante maatregelen die worden teruggedraaid zijn de voorgenomen afschaffing van de inkoopfaciliteit binnen de dividendbelasting om eigen aandelen in te kopen, de voorgenomen verlaging van de MKB-winstvrijstelling, de voorgenomen verhoging van de energiebelasting op aardgas, de voorgenomen verhoging van het tarief in box 2 en de voorgenomen verhoging van het minimumloon (deze maatregel is eerder al door de Eerste Kamer weggestemd).
- Het niet-indexeren van de KOT en het bevriezen van ambtenarensalarissen in 2026 heeft een negatief effect op de koopkracht. In totaal is hier circa € 850 miljoen mee gemoed.

- De verhoging van een aantal (indirecte) belastingen heeft een negatief effect op de koopkracht. Zo gaat de btw op logies en culturele goederen en diensten omhoog, wordt er een circulaire plastic heffing geïntroduceerd, gaat de kansspelbelasting omhoog en wordt de vliegbelasting verhoogd. Per saldo gaat het om circa € 3 miljard aan lastenverzwarende maatregelen. Daar staat tegenover dat de accijnsverlaging met een jaar verlengd wordt tot en met 2025, maar dit is geen structurele maatregel (vervalt na 2025).
- Verder is relevant dat het SCP opmerkt dat de doelen op het gebied van armoedebeleid in het HLA naar beneden zijn bijgesteld ten opzichte van de huidige doelen. De inzet is niet langer dat het percentage mensen in armoede verder afneemt, maar dat dit niet verder toeneemt.

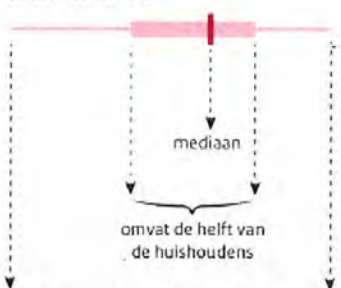
Koopkracht en armoedecijfers – doorrekeningen CPB

- Volgens de doorrekeningen van het CPB stijgt de mediane koopkracht van alle huishoudens als gevolg van het hoofdlijnenakkoord gemiddeld met 0,2% per jaar (zie figuur 1). Inclusief basispad gaan huishoudens er in doorsnee 0,8% per jaar op vooruit.
 - De derde schijf in de inkomstenbelasting draagt het meeste bij aan de verbetering van de koopkracht. Tegelijkertijd profiteert een deel van laagste inkomens niet of nauwelijks van deze maatregel door de verzilveringsproblematiek. Door heffingskortingen betalen huishoudens geen belasting, waardoor zij lagere tarieven niet kunnen verzilveren.
 - Het verlagen van het eigen risico verbetert de koopkracht, maar zorgt ook voor een hogere nominale zorgpremie en op zijn beurt voor een hogere zorgtoeslag. Per saldo pakt volgens het CPB de verlaging van het eigen risico en de hogere zorgpremies en zorgtoeslag neutraal uit voor de koopkracht.
- Lagere inkomens profiteren meer van de maatregelen dan hogere inkomens.
 - Lagere inkomens profiteren meer van de verhoging van de huurtoeslag en kindgebonden budget in vergelijking met hogere inkomens.
 - Tegelijkertijd profiteert een kleine groep hogere inkomens van het terugdraaien van de verhoging van de mkb-winstvrijstelling en het box 2-tarief en het verlagen van het box 3-tarief.
- Uitkeringsgerechtigden (0,5%-punt per jaar) gaan er als gevolg van het hoofdlijnenakkoord in doorsnee meer op vooruit dan gepensioneerden (0,3%) en werkenden (0,1%).
 - Uitkeringsgerechtigden profiteren van het bevroeren van de dubbele AHK in de bijstand, de derde schijf in de inkomstenbelasting, en de verhoogde huurtoeslag en kindgebonden budget.
 - Door de bevroering van de dubbele AHK in de bijstand blijft de situatie van de alleenverdieners met een loongerelateerde uitkering die onder het sociaal minimum uitkomen langer bestaan.
 - Een deel van de uitkeringsgerechtigden ervaart een negatief effect van het afschaffen van de tegemoetkoming arbeidsongeschikten.
- Mogelijke effecten van ondersteuning aan groepen in de knel zijn niet door het CPB meegenomen omdat deze nog niet nader is ingevuld.
- Door het hoofdlijnenakkoord daalt het aantal personen in armoede in 2028 met 0,7%-punt naar 4,7% (zie figuur 2). Het aandeel personen in armoede neemt ten opzichte van 2024 met 0,1%-punt toe door een stijging in het basispad. Het aandeel kinderen in armoede daalt in 2028 als gevolg van het hoofdlijnenakkoord met 0,6%-punt naar 5,3%. Ten opzichte van 2024 neemt het aandeel kinderen in armoede met 0,5%-punt toe door een stijging in het basispad.

Figuur 1: Koopkrachtontwikkeling basispad incl. Hoofdlijnenakkoord, gemiddeld per jaar. Bron CPB.

Hoe af te lezen?

De laagste en hoogste waarde zijn afgekapt op respectievelijk het 5^e en 95^e percentiel omdat de raming van het minimum en maximum onnauwkeurig is.

Een mediaan is de middelste waarde van een verdeling van cijfers, geordend van laag naar hoog. Een mediane koopkrachtontwikkeling van 1,3% voor alle huishoudens betekent dat de helft van de huishoudens een koopkrachtontwikkeling van 1,3% of lager heeft, en de andere helft 1,3% of hoger. Voor de helft van de huishoudens valt de koopkrachtontwikkeling binnen het roze balkje, met een kwart boven en een kwart onder de mediaan. De andere helft van de huishoudens heeft een koopkrachtontwikkeling die hier buiten valt. De staarten van de boxplot laten de laagste en hoogste koopkrachtontwikkeling zien.

- (a) Exclusief incidentele inkomensveranderingen.
- (b) Bruto inkomen uit arbeid of uitkering op huishoudniveau; het bruto minimumloon (wml) is in de uitgangssituatie ongeveer 27.200 euro in 2024. De inkomensgroepen zijn verdeeld in vijf groepen van gelijke grootte in oplopende volgorde van inkomen, ieder 20% van alle huishoudens.
- (c) De indeling naar inkomensbron is op basis van de hoogste inkomensbron op huishoudniveau, waarbij een huishouden waarvan hoofd of partner winstinkomen heeft, bij werkenden wordt ingedeeld. Huishoudens met vroegpensioen of studiefinanciering als hoogste inkomensbron zijn uitgezonderd.
- (d) Bij werkenden wordt geen rekening gehouden met incidentele verandering van het loon, zoals het ontvangen of wegvallen van bonussen.
- (e) De indeling naar gezinsamenstelling is op basis van de aanwezigheid van kinderen tot achttien jaar en is exclusief huishoudens van gepensioneerden.

Figuur 2: Effecten op armoede van het hoofdlijnenakkoord in 2028, CPB

	Basispad	Effect beleidspakket	Beleidspakket + basispad
	<i>in % van totale groep, 2028</i>		
Personen in armoede	5,4	-0,7	4,7
Kinderen in armoede	5,9	-0,6	5,3

Uitvoering

- In algemene zin is het beeld bij zowel het departement als de publieke uitvoerders waar SZW mee samenwerkt dat het hoofdlijnenakkoord voor de uitvoering meevalt.
 - De uitvoering wordt m.u.v. de taakstelling op externe inhuur expliciet buiten de bezuinigingen gehouden.
 - Het is duidelijk dat er waarde wordt gehecht aan het belang van de uitvoering voor de samenleving, en dat is positief. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het streven om de bereikbaarheid van de overheidsorganisaties voor burgers omhoog te krijgen en dat de Rijksdienst meer in moet zetten op de uitvoering.
- Er moet wel veel nog uitgewerkt worden, zoals de hervorming van het toeslagenstelsel en de plannen rondom arbeidsmarkt en LLO-beleid.
- Ook is voor diverse plannen in het hoofdlijnenakkoord geen budget opgenomen, zoals voor de vereenvoudiging van het sociale zekerheidstelsel.

Juridisch

- De afspraken in het akkoord vragen bij de uitwerking om aandacht voor grondrechten, Europees en internationaal recht en andere rechtsstatelijke aspecten. Inzicht in de juridische of rechtsstatelijke risico's is voor de verdere effectieve uitwerking onmisbaar.
- Het hoofdlijnenakkoord heeft hoge verwachtingen van de Rijksdienst en brengt een grote werklast voor de juridische functie met zich mee, zowel op het terrein van wetgeving, juridische advisering als bezwaar en beroep door extra handhaving. Uit de budgettaire bijlage blijkt daarbij dat een deel van het wetgevingspakket al snel in werking moet treden. Tegelijkertijd worden grote bezuinigingen op de Rijksdienst aangekondigd. Dit vraagt om een check op het gehele pakket en waar nodig om fasering en prioritering.
- Ten slotte is nadere besluitvorming noodzakelijk op een aantal niet ingevulde thema's (zie boven). Mocht dit alsnog leiden tot wetgeving, dan zal dit ook in de algehele check moeten worden meegenomen (inclusief fasering en prioritering). Ook implementatie/onderhoud van regels van Europese richtlijnen en verordeningen vraagt om besluitvorming.

Internationaal

- Hoewel het hoofdlijnenakkoord geen apart internationaal hoofdstuk bevat, komt Europese en internationale samenwerking wel op verschillende plekken in het akkoord terug. Er wordt in deelhoofdstukken o.a. steun uitgesproken voor Oekraïne en er wordt gesteld dat NL een constructieve partner in de EU blijft. M.u.v. arbeidsmigratie bevat het akkoord weinig expliciete haakjes naar internationaal SZW-beleid – waarbij de impact van de voorgestelde opt-out op asiel en migratie moet worden geanalyseerd.
- In algemeenheid valt op dat het akkoord veel wensen heeft die internationaal gerealiseerd dienen te worden (o.a. op de terreinen migratie en landbouw), maar dat tegelijkertijd ook de wens bestaat om minder middelen vrij te maken voor internationale samenwerking, bijv. door lagere afdrachten aan de EU-begroting en ontwikkelings samenwerking. Dit kan gevolgen hebben voor fondsen op SZW-terrein (zoals het ESF+ maar ook via de verdeling over departementale begrotingen als EU-inzet niet wordt gerealiseerd) en afdrachten aan internationale organisaties (zoals de ILO).
- Voor het Herstel- en Veerkrachtplan is relevant dat sommige mijlpalen wel worden genoemd (bijv. Vbar) en andere niet (bijv. Arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zzp-ers, pensioen). Ook spreekt het akkoord over een constitutioneel Hof en vaste Kamercommissie voor constitutionele toetsing, die onder meer gaat kijken naar goedkeuring van internationale verdragen en implementatie van EU-regelgeving ook op SZW-terrein. Tot slot wordt het

voornemen uitgesproken om nationale koppen op EU-regelgeving te vermijden en waar mogelijk terug te draaien.

Relatie met krappe arbeidsmarkt

- Bij de uitvoering van het afgelopen coalitieakkoord is de krappe arbeidsmarkt een belemmering gebleken voor overheidsbeleid. Dat heeft bijgedragen aan forse onderuitputting. Bovendien heeft het ambitieniveau de krapte op de arbeidsmarkt opgedreven.
- De plannen in het hoofdlijnenakkoord geven in de eerste jaren van de aankomende kabinetsperiode een impuls aan de economie en vergroten daarmee de arbeidsvraag. Dit voornamelijk via het verlagen van de lasten voor burgers en bedrijven, en grote investeringen in de woningmarkt, infrastructuur en de publieke diensten. Vanaf 2026 is sprake van uitgavendaling door bezuinigingen op asiel, klimaat en het ambtenarenapparaat.
- Het hoofdlijnenakkoord bevat plannen voor het versterken van de dienstverlening in de publieke sectoren, die de arbeidsvraag voor deze segmenten zullen vergroten. Het gaat hierbij met name om zorg, veiligheid en defensie. Daar staan substantieel bezuinigingen op het aantal ambtenaren bij kerndepartementen en de publieke omroep tegenover.
- Het hoofdlijnenakkoord besteedt weinig aandacht aan de krapte op de arbeidsmarkt. Het wordt genoemd als knelpunt voor woningbouw en zorg, zonder hier concrete consequenties aan te verbinden in de vorm van een lager ambitieniveau, financiële middelen voor betere arbeidsvoorwaarden of arbeidproductiviteitsverhogende maatregelen.
- Op basis van onze eerste analyse is de verwachting dat de plannen in het hoofdlijnenakkoord de krapte op de arbeidsmarkt niet zullen verhelpen en in specifieke sectoren zullen versterken. Dit met uitzondering van de knelpunten bij de kerndepartementen.

Overige departementen (zie bijlage 2 voor een uitgebreidere analyse)

- Asiel en migratie: omvangrijk pakket dat asielmigratie moet ontmoedigen, o.a. middels een tijdelijke asielcrisiswet en het intrekken van de spreidingswet. Onduidelijk of dit juridisch en Europees haalbaar is.
- Woningmarkt: grotendeels overeenkomstig huidig kabinetsbeleid. Nieuwe investering van € 1,5 miljard per jaar voor woningbouw en infra. Geen aanpassingen fiscale behandeling koopsector
- Zorg: geen grote stelselwijzigingen. Wel een halvering van het eigen risico, en investeringen in ouderenzorg. Medisch-ethische kwesties onveranderd.
- Onderwijs: focus op op orde brengen basisoniveau, maar nog onduidelijk hoe. Het HLA streeft naar meer structurele financiering i.p.v. via subsidies. Studiemigratie wordt ontmoedigd.
- Klimaat: doelen blijven in stand, enkel nieuw beleid als doelen in gevaar komen. Het is niet uitgesloten dat dat nodig gaat zijn. Geen nationale koppen op EU-beleid. Meer middelen voor lage en middeninkomens en ondernemers, salderingsregeling afgeschaft. Inzet op meer kernenergie.
- Stikstof en landbouw: flinke draai, maar onzeker of de ambities ook waargemaakt kunnen worden. Europees zoeken naar uitzonderingen, nationaal minder strakke regels (denk aan een 'afrekenbare stoffenbalans', en het verwijderen van de kritische depositiewaarde uit de wet). Geen gedwongen uitkoop.
- Economie en vestigingsklimaat: aantal lastenverzwaringen voor bedrijven teruggedraaid.

Organisatorisch beeld Rijksbreed

- In het hoofdlijnenakkoord is opgenomen dat de groei van het apparaat rijksoverheid van de afgelopen jaren wordt teruggedraaid. Dit is een opdracht die fors is, veel los maakt en impact zal hebben op ons werk. Tegelijkertijd bevestigt het hoofdlijnenakkoord het belang van het behouden van een kwalitatief hoogwaardige rijksdienst.
 - Dit leidt tot besparingen: €-239 (2025), €-463 (2026), €-684 (2027), €-904 (2018), €-1.000 (structureel).
 - Er worden drie concrete maatregelen benoemd:
 - Apparaatsuitgaven kerndepartementen structureel verminderen met 22%.
 - Rijksbrede uitgaven externe inhuur kerndepartementen én uitvoeringsorganisaties verlagen tot de Roemernorm.
 - Werkzaamheden communicatie terugbrengen tot het niveau 2018.
 - Onderdelen van de rijksdienst die werken aan de NAVO-doelstellingen, de NCTV, de AIVD en MIVD zijn uitgezonderd. Zij krijgen extra middelen.

- De recent afgesloten CAO Rijk voor de periode 1 juli 2024 t/m 31 december 2025 blijft in stand. Wel gaat vanaf 1 januari 2026 een nullijn gelden voor rijksambtenaren voor de periode van één jaar (structurele besparing -600).
 - Onder coördinatie van BZK zullen de departementen in de komende periode gezamenlijk kijken hoe invulling te geven aan deze opdracht.
- Het HLA geeft aan dat er binnen de Rijksdienst meer moet worden ingezet op vakmanschap, kennis, uitvoering en het burgerperspectief. Het is nog niet duidelijk hoe vorm gaat krijgen. Als SZW investeren we al ruim in deze punten. Vooral de uitvoering (met WaU) en het burgerperspectief (o.a. door praktijkgericht werken) zijn voortzetting van huidig beleid.
- Daarnaast noemt het HLA onder andere een evaluatie van de wet Open overheid, een versterkte procedure voor Kamerleden om informatie af te dwingen en een wettelijke regeling voor onafhankelijke inspecties. Ook deze ambities kunnen consequenties hebben voor de SZW als organisatie.
- Los van de taakstelling lijkt het hoofdlijnenakkoord geen directe aanleiding te vormen voor grote organisatorische wijzigingen van SZW of tussen SZW en andere departementen. Het is mogelijk dat de departementale indeling en de portefeuilleverdeling van bewindspersonen onderdeel vormt van de opdracht van de formateur in de aankomende fase.

Bijlage 1: Voorlopige appreciatie van SZW-maatregelen en beleidsvoornemens

- Hieronder volgt een voorlopige appreciatie door de SZW-experts van SZW-maatregelen en beleidsvoornemens uit het Hoofdlijnenakkoord.
- De appreciatie is verdeeld langs de lijnen van vier subsessies waarin de directeuren uit elkaar gaan tijdens het directeurenoverleg:
 - Arbeidsmarkt, AOW en pensioenen
 - Sociaal domein / sociale zekerheid
 - Migratie en integratie
 - Inkomensbeleid en kindregelingen
- Voor de appreciatie gebruiken we telkens een overzichtstabel met scores op een aantal criteria relevant voor het directeurenoverleg met daarbij een beknopte toelichting.

Arbeidsmarkt, AOW en pensioenen

- De vraag is welke van deze maatregelen tot gesprekken zullen leiden in de polder.
 - Uiteraard is het arbeidsmarktpakket onderwerp van gesprek in de polder. Het valt te verwachten dat dit zo blijft.
 - De WW-maatregel wordt hier mogelijk bij betrokken, net als de compensatie voor de transitievergoeding (hoewel deze twee maatregelen beide kanten van de polder 'treffen').
 - Verder zijn er maatregelen die niet in het HLA worden benoemd, als RVU/MDIEU, die relevant kunnen zijn voor werkgevers- en werknemersorganisaties.
- De mate van uitwerking van een aantal maatregelen in dit domein verschilt. Hierdoor is het voor sommigen van deze maatregelen ook niet goed te zeggen of het budgettair kader toereikend is en of de publieke dienstverleners er goed mee uit de voeten kunnen.
- Wat opvalt is dat er geen specifieke kraptemaatregelen zijn aangekondigd (behalve het innovatieprogramma voor robotisering), terwijl de personeelstekorten al langere tijd dé uitdaging van de arbeidsmarkt vormt.
- Verder valt op dat in het HLA geen substantieel nieuw budget beschikbaar stelt voor LLO, terwijl breed erkend wordt dat scholing belangrijk is voor de arbeidsproductiviteit en de arbeidsmarktkansen.

#		Appreciatie opgesteld door	Duidelijkheid	Financieel	Uitvoerbaarheid	Timing/termijn	Juridisch	Draagvlak	Beleidsmatig	Afwijking huidig beleid
1	Zekerheid op de arbeidsmarkt wordt gestimuleerd, bijvoorbeeld voor echte zelfstandigen (zzp'ers) in het zelfstandigenbeleid en door regulering van de uitzendsector. Daarnaast streven we naar meer vaste contracten voor werknemers..	AV	-	-	-	-	-	+/-	+/-	-
2	Daartoe wordt de wetsbehandeling van de Wet verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (VBAR) en de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (WTTA) voortgezet	AV	+	+	+	-/+	+	+/-	+	+
3	Compensatie transitievergoeding beperken tot kleine werkgevers (per 1-7-26)	AR	+	+	+	+/-	+	+/-	-	Ja
4	Terugdraaien verhoging wettelijk minimumloon	ASEA								
5	WW-maatregel (Poortwachter/Duurverkorting naar 18 maanden)	WR	-	-	-	-	-	-	+/-	-

6	Afschaffen tegemoetkoming arbeidsongeschikten (i.v.m. lager eigen risico)	WR	+	+	+	+	+/-	+/-	+	+		
7	Verhogen AWF-premie hoog (flex- en vaste contracten) met 0,1%	WR	-									
8	Lastenverlichting bedrijven via Aof-premie als compensatie voor hogere zorgpremies a.g.v. lager eigen risico	WR							+			
9	Lastenverzwarend bedrijven via Aof-premie vanwege lagere zorgpremies a.g.v. bezuinigingen in de zorg.	WR							-			
10	Er komt een apart innovatieprogramma voor robotisering gericht op het besparen van arbeidskrachten.	AV	+-	-	+	++		+		++	++	Ja

Toelichting bij tabel per maatregel

1.
 - Het is onduidelijk of er een losse maatregel moet komen voor meer zekerheid voor 'echte zelfstandigen'. Er zijn juridisch grenzen aan wat hier Europeesrechtelijk mogelijk is, zowel voor wat betreft het introduceren van een kwalificatie die ziet op de werkende zelf als voor het onderscheid tussen werknemers en zelfstandigen.
 - Indien deze maatregel wetgeving vraagt, dan zal er een nieuw wetgevingstraject moeten worden opgestart. Dit vraagt een minimale termijn van 2 jaar. Ook zullen dan waarschijnlijk aanvullende middelen nodig zijn. Met de verwijzing naar het streven naar meer zekerheid voor werknemers (eerder in de tekst) en meer vaste contracten voor werknemers wordt gesuggereerd dat ook het wetsvoorstel meer zekerheid flexwerkers doorgang vindt. Op het arbeidsmarktpakket in het geheel wordt in het akkoord niet ingegaan. Hoe het nieuwe kabinet om wil gaan met de maatregelen uit het arbeidsmarktpakket, zal in de uitwerking van de minister expliciet aan de orde moeten komen.
2.
 - Ervan uitgaand dat Vbar in de huidige vorm wordt voortgezet (inclusief voorgenomen aanpassingen), is de appreciatie positief.
 - Wel onduidelijk of de aantreding van een nieuw kabinet extra vertraging in de vervolgstappen van het wetsvoorstel gaat opleveren.
3.
 - De financiële besparingsreeks is consistent met de invoeringstermijn van 1 juli 2026 (wetswijziging duurt minimaal 2 jaar). Er is beperkt rekening gehouden met een overgangstermijn voor grote werkgevers (dat kan een risico zijn, want noodzakelijk). Voor het UWV is er rekening gehouden met een korte overgangperiode, waarbij eind 2026 de uitvoeringskosten worden verlaagd. Onzeker is of dat haalbaar is.
 - De maatregel zal op weerstand stuiten bij werkgevers en kan de doeltreffendheid van de regeling verlagen, met name in geval van langdurige werkloosheid.
4.
 - Doordat er tegen de WML-verhoging gestemd is in de Eerste Kamer is deze maatregel al uitgevoerd.
5.
 - Opvallend aan de WW-maatregel is dat het hoofdlijnenakkoord nog ruimte biedt (poortwachterstoets WW en/of duurverkorting).
 - De poortwachter WW-maatregel is een open variant, die nog nader moet worden uitgewerkt. De juridische haalbaarheid en de uitvoerbaarheid hangt af van de daadwerkelijke uitwerking. De maatregel vergt een extra taak voor de uitvoering, de uitvoeringskosten hiervan zijn nog niet meegenomen en de invoeringsdatum moet ook afgestemd worden met uitvoering. Of er draagvlak bij de sociale partners is hangt ook af van de precieze uitwerking.
 - Indien gekozen wordt voor de duurverkorting-variant strookt de maatregel niet met de budgettaire tabel uit het akkoord (op korte termijn een tekort, op lange termijn een overschot). Hierover zou overlegd moeten worden met FIN.
6.
 - Het afschaffen van deze tegemoetkoming staat mogelijk op gespannen voet met het VN-verdrag handicap, art. 28, 2e lid, sub. c. Mogelijk leidt afschaffing tot verminderde maatschappelijke participatie op basis van gelijke voet met anderen.
 - Met het afschaffen van de WTCG is (alleen) de tegemoetkoming voor mensen met een UWV-uitkering blijven bestaan. Hiermee is een ongelijke situatie ontstaan met andere chronisch zieken. De tegemoetkoming bedraagt in 2024 197,72 euro. Met de verlaging van het eigen risico in de zorg met 220 euro kan worden betoogd dat ook de mensen die nu geen aanspraak kunnen maken op de tegemoetkoming, gecompenseerd worden voor hogere zorgkosten. Verlaging van het eigen risico is dus een meer generieke en tegelijkertijd meer gerichte compensatie voor alle mensen met hoge zorgkosten.
7.
 - Omschrijving is tegenstrijdig (AWf-hoog betreft alleen flexcontracten). Gezien de gewenste opbrengst gaat het hier waarschijnlijk om het verhogen van zowel het hoge als lage AWf tarief met 0,1 procentpunt. Voor het synchroon verhogen of verlagen van beide premies is een ministeriële regeling voldoende. Dit gebeurt overigens ook jaarlijks. Bij het wijzigen van de hoogte van één premie is echter wel een algemene maatregel van bestuur nodig. Dit kost meer tijd.
- 8.

- Een lastenverlichting via de Aof-premie als compensatie voor de hogere zorgpremies is mogelijk. De Aof-premie wordt namelijk niet lastendekkend vastgesteld. Een verlaging van de Aof-premie kan worden geregeld met een ministeriële regeling.
- 9.
- Een lastenverzwaring via de Aof-premie vanwege lagere zorgpremies is mogelijk. De Aof-premie wordt namelijk niet lastendekkend vastgesteld. Ook een verhoging van de Aof-premie kan worden geregeld met een ministeriële regeling.
- 10.
- Het is goed dat er meer geïnvesteerd wordt in robotisering en automatisering om vormen van slecht, oneerlijke en ongezond werk niet langer door mensen te laten doen.

Sociaal domein, sociale zekerheid en arbobeleid

- Een aantal belangrijke beleidstrajecten is niet genoemd in het Hoofdlijnenakkoord, zoals de herziening van de Participatiewet en de opvolging van OCTAS. Beeld is nu dat in zulke gevallen de ingezette koers wordt voortgezet. Bij met name OCTAS is nu echter nog onduidelijk op welke manier het nieuwe kabinet de opvolging wil vormgeven en er zijn ook geen middelen voor gereserveerd.
- De complexiteit van de sociale zekerheid en breder inkomensondersteuning wordt onderkend met een passage, maar in de uitwerking mist het aan concrete maatregelen op vereenvoudiging of de aanpak van specifieke wetten in de sociale zekerheid. Ook is geen budget gereserveerd voor vereenvoudigingen (of het opvangen van de inkomenseffecten). Een risico daarvan is dat de aankomende kabinetsperiode geen of weinig voortgang wordt geboekt met het vereenvoudigen van de inkomensondersteuning.
- De partijen rekenen op een besparing op de bijstand als gevolg van lagere asielinstroom. Het is echter onduidelijk waar de ingeboekte besparing op is gebaseerd. En de ingeboekte besparing doorkruist de bestaande systematiek. Risico is dat deze aanpak een financiële tegenvaller oplevert voor de Rijksoverheid of de gemeenten.

#		Appreciatie opgesteld door	Duidelijkheid	Financieel	Uitvoerbaarheid	Timing/termijn	Juridisch	Draagvlak	Beleidsmatig	Afwijking huidig beleid
1	Budgetverlaging bijstand in relatie tot beperken asielinstroom	PDV	+	-	+	-		-	-	-
2	Er komt een wetenschappelijke standaard voor het gebruik van modellen en algoritmes. Beide moeten openbaar en navolgbaar zijn. De bijsluiter maakt duidelijk waarvoor ze wel en waarvoor ze niet bedoeld zijn en gebruikt kunnen worden.	SV	+	+	+	+	+	+	+	+
3	Wet op de rijksinspecties en toezicht	SV/N LA	+	+	+	+	+	+	+	+
4	Er komt een voorstel met een overzicht dat vermeldt welke aanbevelingen uit de rapporten van de parlementaire enquêtes, Greco en de Venetië-commissie aan deze agenda toegevoegd worden.	Afhankelijk van onderwerp								

5	Gecoördineerde aanpak hardheden in beleid, wetgeving en uitvoering	BZK/SV								
6	De aanpak van de georganiseerde criminaliteit wordt versterkt, van preventie tot bewaken en van beveiligen tot de aanpak in detentie(...) blijven inzetten op maatregelen om jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit te houden.	SV	+	+	+	+	+	+	+	nvt
7	Belangrijke gezamenlijke programma's zoals het 'Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid' (...) worden doorgezet	SV, PDV, SenI	+	-	+	+	+	+	+	Nvt
8	Inkomenszekerheid en complexiteit Inkomensondersteuning landelijke en gemeentelijke overheid (Daar komt bij dat inkomensondersteunende regelingen van de landelijke en gemeentelijke overheid, zoals de toeslagen, te ingewikkeld zijn of tegen elkaar inwerken. Vooral voor mensen die kwetsbaar zijn is dit geheel moeilijk te doorgronden). [...] Stapsgewijs wordt gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. Wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel.	SV, VIM	-	-	-			+	+	
9	De bereikbaarheid van overheidsorganisaties voor burgers moet omhoog, onder meer door daadwerkelijke verruiming van de mogelijkheden, tijden en locaties voor contacten in persoon, meer tijdig en adequaat telefonisch contact en grotere beschikbaarheid van hulp bij digitaal contact. Bestaande niet-digitale communicatie door de overheid met burgers wordt gehandhaafd.	SV	-	-	-	+	+	+	+	+
10	De rijksdienst zet aantoonbaar meer in op vakmanschap, kennis, uitvoering en burgerperspectief.	SV	+	+	+	+	+	+	+	+
11	Regeldruk wordt tegengegaan door het adviescollege toetsing regeldruk en de uitvoeringsinstanties van meet af aan te betrekken bij het bedenken van beleid en wetgeving.	SV	-	+	-	+	+	+	0	0
12	Preventie meer centraal, inclusief sport en bewegen, om de gezondheid te verbeteren, gezondheidsverschillen te verkleinen en de zorgvraag te beheersen	G&V W	-	+/-	+	+/-	+	+/-	+	?
13	Er komt een wettelijke regeling voor en van de onafhankelijke inspecties, toezichhouders en autoriteiten, inclusief hun wijze van handhaving (wet op de rijksinspecties en autoriteiten)	G&V W	-	+/-	?	?	+	?	?	?

Toelichting bij tabel per maatregel

- Het is mogelijk om vanaf 2027 een beleidseffect in te boeken van - € 100 mln. In de raming van het macrobudget voor de BUIG. Hoe deze besparing van € 100 mln, onderbouwd is, is echter onduidelijk. Om tijdig mee te kunnen in de (meerjarige) raming van het macrobudget moet dit effect snel worden ingeboekt, nog voor het nieuwe kabinet op het bordes staat. Alles uit het hoofdlijnenakkoord moet namelijk tegelijkertijd worden ingeboekt. Het inboeken van een besparing van € 100 mln. op de BUIG vanwege een strenger asielbeleid is op dit moment niet wenselijk. Met het inboeken van deze budgetverlaging wordt namelijk vooruitgelopen op een verwacht volume-effect vanaf 2027 ten gevolge van een strenger asielbeleid. Een dergelijk effect loopt ook via de realisaties van t-1 mee in de raming van het macrobudget in jaar t. Dit beleidseffect en de reguliere ramingsystematiek doorkruisen elkaar dus op dit punt. Wanneer het beoogde asielbeleid niet leidt tot een lagere instroom van statushouders wordt de geboekte besparing (grotendeels) teniet gedaan door de realisatiecijfers van t-1. Dit hoeven we weliswaar niet zelf te dekken, maar de kans op een macrotekort in 2027 neemt hierdoor wel toe. Voor gemeenten (en de overheidsfinanciën in het algemeen) kan deze maatregel dus nadelig uitpakken.
 - NB: Met FIN is juist een objectieve methode afgestemd om statushouders mee te nemen in de raming van het macrobudget (bij grote stijgingen/dalingen in de huisvestingstaakstelling). Hier loopt nog een discussie over met gemeenten, de VNG en Divosa.
- Sluit aan bij ontwikkelingen rond het algoritmeregister.
- Sluit op lopend interdepartementaal traject. Vraag is wel in welke mate BZK dit traject verder zet zonder de nadere uitwerking van het hoofdlijnenakkoord te kennen.
- De impact van de lijst lijkt beperkt omdat de impact uit de aanbevelingen van de verschillende commissies zelf komt. Impact zou mogelijk kunnen voortvloeien uit nadere vastleggingsvereisten oid.
- De impact is op voorhand niet in te schatten, dit is afhankelijk van de concrete vormgeving en de inhoud van de hardheden die wordt gevonden.

6.
 - Voortzetten aanpak om ondermijning ook preventief tegen te gaan, indicatie dat Min. Comm. Aanpak Ondermijning (MCAO) ook voortgezet wordt.
7.
 - Onduidelijk of er ook middelen gereserveerd zijn om NPLV te continueren. Huidige SZW inzet (grotendeels) met incidentele middelen.
8.
 - Het is prettig dat dit brede voornemen is opgenomen. Dit sluit aan bij de Vereenvoudigingsaanpak sociale zekerheid (incl. herziening aantal grote regelingen zoals P-wet en WIA) en de brede vereenvoudiging van inkomensondersteuning vanuit programma VIM. Het programma VIM werkt ook aan de ondoorgrondelijkheid van het stelsel en de wijze waarop regelingen tegen elkaar inwerken. VIM doet daarvoor eind 2024 voorstellen voor stelselvarianten. Het is wel nog een heel breed geformuleerd voornemen, dat nader moet worden uitgewerkt. Daarbij zijn specifieke regelingen in de sociale zekerheid niet genoemd, dit kan uiteraard in de uitwerking nog komen.
 - Ook is er geen financiële post opgenomen en is de timing onbepaald (behalve stapsgewijs en wetgeving wordt voorbereid).
9.
 - Er zijn door publieke dienstverleners al aanzienlijke verbeteringen ingezet ter verbetering van de dienstverlening, o.a. op alle gebieden die hier genoemd worden, vanuit de POK- en WAU-gelden en met o.a. de regionale werkcentra (RWC).
 - Op de bredere loketfunctie van de overheid wordt ook beleid gemaakt in samenwerking tussen BZK, publieke dienstverleners en gemeenten en deze tekst is daarmee in lijn. Er ligt een plan waarvan de financiële haalbaarheid nog niet in kaart is gebracht.
 - Voor beide onderwerpen is onduidelijk of de ingezette lijn gevolgd moet worden, of dat er geïntensiveerd moet worden. Intensivering brengt kosten met zich mee en is lastig haalbaar in de krappe arbeidsmarkt. Het hoofdlijnenakkoord voorziet niet in (additionele) financiële middelen. In ieder geval is het goed dat uitvoeringsorganisaties expliciet worden ontzien, want een taakstelling verhoudt zich slecht tot de beschreven ambitie.
10.
 - Onduidelijk of verlaging regeldruk vooral voor bedrijven of voor burgers dient.
 - Expliciete aandacht voor de gevolgen voor administratieve lasten en regeldruk voor het bedrijfsleven bij nieuw beleid is belangrijk. Gevolgen dienen goed onderbouwd te worden. De laatste jaren neemt het aantal negatieve adviezen van ATR op nieuwe wet- en regelgeving toe. Ook op het terrein van SZW.
11.
 - SZW wetsvoorstellen zoals de Wet verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden en Regeling Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten hebben negatieve dicta van ATR gekregen. In het hoofdlijnenakkoord is aangegeven dat juist deze wetten doorgang moeten vinden. Het streven in het hoofdlijnenakkoord om de regeldruk tegen te gaan staat dus op gespannen voet met diverse beleidsvoornemens. Overigens is SZW buitengewoon kritisch over de kwaliteit van de adviezen van ATR.
12.
 - Dit is een haakje voor de Arbovisie, waarin ingezet wordt op preventie t.b.v. gezond en veilig werken
13.
 - Relevant voor toezicht op Arbo.

Migratie en integratie

- Het beeld bij de arbeidsmigratiemaatregelen is dat de afspraken uit het HLA grosso modo in lijn zijn met het huidig beleid. Grotere zorgen leven er bij de maatregelen die nadrukkelijk een internationaal aspect hebben, met name de opt-outclausule.
- Op het terrein van integratie zet het HLA wel in op verschillende nieuwe maatregelen en beleidsvoornemens, in lijn met de strengere houding van formerende partijen op het gebied van integratie. Daarbij geldt dat sommige maatregelen nog niet helder ingevuld, budgettair zijn ingepast (o.a. de taaleis voor integratie), of de huidige koers verleggen en aandachtspunten kennen (o.a. overhevelingen specifieke uitkeringen naar Gemeentefonds). Voor SZW ligt er zo gezien een uitdaging om vorm te geven aan de nieuwe koers op het gebied van integratie.

#		Appreciatie opgesteld door	Duidelijkheid	Financieel	Uitvoerbaarheid	Timing/termijn	Juridisch	Draagvlak	Beleidsmatig	Afwijking huidig beleid
1	Er zal zo snel mogelijk een opt-out clause voor het Europees asiel- en migratiebeleid bij de Europese Commissie worden ingediend	IZ/AV (primair: BZ en J&V)	+/-	+/-	-	-	-	-	-	-
2	De aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten ('rapport Roemer') worden uitgevoerd	AV	++	++	++	++	++	++	++	Nvt
3	Malafide uitzendconstructies worden hard aangepakt. De uitzendbranche en	AV	+	+	+	+	+	+/-	+	+

	wervingsbureaus worden gereguleerd door een toelatingsstelsel (WTTA).												
4	Er komt een afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, in relatie tot de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie.	AV	++	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	++	Nvt			
5	Bezien wordt of en zo ja, welke fiscale voordelen onder de extraterritoriale kostenregeling (ETK-regeling) worden versoberd.	AV, ASEA	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-	++	+			
6	Bij langdurig verblijf krijgen werkgevers ook een verantwoordelijkheid voor het leren van de Nederlandse taal door deze werknemers.	AV	+/-	-	+/-	+	+/-	+	+				
7	Arbeidsmigranten van buiten de EU, met uitzondering van kennismigranten, worden tewerkstellingsvergunningplichtig. De Nederlandse Arbeidsinspectie (NLA) gaat, ook op deze groep, extra handhaven.	AV	+	+/-	++	++		++	++	++			
8	Werkgevers van arbeidsmigranten (niet Nederlandse ingezetenen) worden verantwoordelijk voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zonder reguliere huisvesting (shortstay en midstay). Zij moeten daarvoor afspraken maken met gemeenten waarin hun werknemers short- en midstay worden gehuisvest. Bevordert dat medeoverheden meer ruimte laten voor huisvesting op het eigen terrein van de werkgever.	AV	-	+/-	+/-	+/-		+/-	+/-	+			
9	De kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling worden aangescherpt en verhoogd.	AV	+	+	+/-	+	++	+/-	+	+/-			
10	Nederland zet met betrekking tot arbeidsmigratie in op inperking van het vrije verkeer van personen binnen de EU indien en voor zover uitbreiding van de EU aan de orde wordt gesteld. Verder wordt gesteld dat NL zeer kritisch staat tegenover verdere uitbreiding.	AV	+	-t	+-	++		+-	-+	+/-			
11	Overheveling specifieke uitkeringen naar het Gemeentefonds. [...] Met deze maatregel worden specifieke uitkeringen overgeheveld naar het Gemeente- of Provinciefonds met een budgetkorting van 10 procent. De BUIG blijft hierbij buiten beschouwing (maatregel 29 uit budgettaire tabel)	SI	-	-	-	-	-	-	-	-			
12	De taaleis voor naturalisatie wordt in beginsel voor iedereen verhoogd naar B1. (p 6)	SI		-	-								
13	Inburgering omvat kennis over de Holocaust en de slachtoffers daarvan. (p. 6)	SI	-	-									
14	Versterken weerbaarheid in brede zin van burgers tegen bedreigingen voor de sociale stabiliteit/ democratische rechtsorde (blz. 1 hoofdlijnenakkoord). De dreiging van statelijke en niet-statale actoren op de sociale stabiliteit in Nederland neemt toe. Om de weerbaarheid te versterken vraagt de coalitie op blz. 1 van het hoofdlijnen akkoord om extra beleidsinzet. Zowel vanuit de Kamer als vanuit het coördinerend ministerie (NCTV) wordt naar SZW gekeken om een groter aandeel op te pakken binnen de interdepartementale aanpak. S&I heeft geen structureel budget voor de inzet op OBI.	SI	-	-				+/-					
15	Versterken aanpak tegen buitenlandse ongewenste beïnvloeding zoals bijvoorbeeld via weekendscholen. (blz.21 hoofdlijnenakkoord)	SI	-	-				+/-					
16	Het belangrijke programma Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid wordt voortgezet. SZW is aangesloten bij dit interdepartementale programma. (blz. 19)	SI	-	-				+/-					
17	Schadelijke praktijken zoals huwelijksdwang, vrouwelijke genitale verminking en eengerelateerd geweld, worden aangepakt (pagina 7 en 20).	SI (preventie) en J&V (repressie)	-	-	+	+	+	+	+	+			
18	Er wordt daadkrachtig opgetreden tegen degenen die zich schuldig maken aan discriminatie, racisme, antisemitisme en moslimhaat, zowel op straat als online P. 23)	SI (preventie) en J&V (repressie)	-	-	+	+	+	+	+	+			
19	Er wordt ingezet op maatregelen en interventies die jongeren effectief uit de (zware) criminaliteit houden (blz. 20)	+	-	+	+	+	+	+	+	+			
20	Kennisinfrastructuur en de benutting daarvan binnen beleid en begrotingen wordt verbeterd, in het bijzonder voor de (middel) lange termijn demografische ontwikkeling P. 18)	SI	+	-	+	+	+	+	+	+			

Toelichting bij tabel per maatregel

1.
 - Dit lijkt op opt-out van Denemarken, betreft primair asiel. IZ/AV gaat na in hoeverre de opt-out raakt aan arbeidsmigratie. Opt-out vraagt Verdragswijziging. NSC gaf in ER-debat 16-6 aan dat een opt-out voor deze partij pas aan de orde is, indien duidelijk is of het onlangs overeengekomen migratiepact niet werkt. Opt-out betekent ook dat NL niet langer stemrecht krijgt over dossiers die NL indirect wel kunnen raken.
2.
 - Voortzetting staand beleid
3.
 - Volledig in lijn met staand kabinetsbeleid. Wetsvoorstel ligt al in Tweede Kamer..
4.
 - Deze afspraak in het akkoord lijkt veel op de effectrapportage bij nieuwe bedrijvigheid. De effectrapportage is echter op dit moment nog een vrijwillige tool om het gesprek aan te gaan. In het HLA wordt een afwegingskader verzocht dat ruimer kijkt dan enkel naar de benodigde arbeidsmigranten (en huisvesting) maar ook naar ruimte en energie. Er zal moeten worden gekeken of dit juridisch mogelijk is. [REDACTED]
5.
 - Werkgevers die arbeidsmigranten in dienst hebben en gebruik maken van de cafetarieregeling binnen de ETK-regeling (uitruil van brutoloon tegen een onbelaste vergoeding), hebben een voordeel hieraan via de lagere premiebasis.
 - Momenteel worden de ETK-regeling en de 30%-regeling geëvalueerd door onderzoeksbureau SEO. De tussenrapportage gaat in juni naar de Tweede Kamer en de eindrapportage wordt voor het zomerreces afgerond.
 - Aan de hand van deze evaluatie kan, conform deze afspraak in het akkoord, worden bezien of versoering aan de orde is. Tot die tijd is het lastig uitspraken te doen over financiële, juridische en beleidsmatige gevolgen van deze afspraak.
6.
 - Er zal moeten worden uitgewerkt of dit ziet op zowel mensen van buiten als binnen de EU en in hoeverre deze verantwoordelijkheid bij werkgevers kan worden neergelegd. Voor mensen van buiten de EU is meer ruimte om voorwaarden te stellen aan het leren van de Nederlandse taal.
 - Lidstaten kunnen de integratie van EU-burgers en van hun familieleden die geen EU-onderdaan zijn bevorderen door hun taalcursussen en andere cursussen op maat op vrijwillige basis aan te bieden. De weigering om aan deze cursussen deel te nemen mag voor hen geen nadelige gevolgen hebben (EUR-Lex - 52023XC01392 - EN - EUR-Lex (europa.eu)).
 - Afhankelijke van de concrete invulling van deze maatregel kan dit budgettaire gevolgen hebben terwijl daar nu geen dekking voor is.
7.
 - Deze afspraak kan gelezen worden als ondersteuning van staand beleid, waarbij voor arbeidsmigranten van buiten de EU (m.u.v. kennismigranten) een vergunningplicht geldt. Voor meer handhaving zijn extra middelen nodig. Er staat echter niks voor de NLA in de budgettaire bijlage.
8.
 - Lijkt te gaan om twee aparte regelingen. Het eerste punt omtrent verantwoordelijkheid van werkgevers voor overlast en kosten van arbeidsmigranten zal nader uitgewerkt moeten worden omdat dit niet duidelijk is wat hier mee bedoeld wordt. Het lijkt in ieder geval dat het ook vooral een afspraak is die bedrijven met de gemeenten moeten maken. Mogelijke link met dakloosheid problematiek.
 - Tweede punt (welke wellicht samenhangt met de afspraken over de overlast en kosten?) is dat er bevorderd wordt dat medeoverheden meer ruimte laten voor huisvesting op het eigen terrein. Het is de vraag of het in het kader van integratie, afhankelijk en de omstandigheden op het terrein van de werkgever, wenselijk is om dit te bevorderen. Er zal nader uitgewerkt moeten worden wat dit praktisch inhoudt.
9.
 - De (kwalificatie-)eisen in de kennismigrantenregeling kunnen op verschillende manieren worden aangescherpt en verhoogd. Daarbij moet oog zijn voor de uitvoerbaarheid en aansluiting binnen de bestaande regeling. Dit betreft een gezamenlijke verantwoordelijkheid van SZW en JenV. Aanscherping sluit aan bij constatering NLA in jaarverslag 2023.
10.
 - Binnen het Europese krachtenveld stelt NL zich reeds op als een van de meer terughoudende landen t.a.v. EU-uitbreiding. Tijdens eerdere uitbreidingsronden zijn er in toetredingsverdragen afspraken gemaakt over arbeidsmobiliteit in het kader van het vrij verkeer van personen en het vrij verkeer van diensten (overgangsregimes, ook NL maakte daarvan gebruik). SZW heeft deze onlangs al in kaart gebracht, en politiek mandaat gekregen voor verdere uitwerking handelingsopties. Meer vergaande maatregelen die ook op de langere termijn het vrij verkeer inperken zullen naar verwachting moeilijker liggen.
 - Voor toetreding van nieuwe lidstaten is unanimititeit vereist.
 - Burgers uit huidige EU-lidstaten hebben recht op vrij verkeer van personen, dit kan alleen ingeperkt worden door Verdragswijziging.
11.
 - Overheveling van de SPUK inburgering en onderwijsroute kent een aantal risico's.
 1. Deze SPUKs volgen de daadwerkelijke instroom van inburgeraars (inburgeringsplichtige asielstatushouders en gezinsmigranten), waarop ook wordt afgerekend. Bij overheveling naar het GF stopt deze flexibiliteit en de mogelijkheid tot afrekenen.
 2. Dit is een trendbreuk in het bestuurlijk gesprek met de VNG om juist ook een deel van de uitvoeringskosten te gaan overhevelen naar de SPUK. Risico is kritiek op 10% korting en verlies van flexibiliteit, wat bij grote instroomfluctuaties gaat zorgen voor vragen om extra budget en bij een lage instroom niet doelmatig is.
 3. De allocatie van de SPUKs is gebaseerd op de woongemeente per inburgeraar. Het GF kent geen objectieve maatstaf die een doeltreffende en doelmatige allocatie van de middelen mogelijk maakt.
 4. Met de SPUK inburgering en aanvullende middelen onderwijsroute (voor periode 2026 – 2029) wordt de inkoop van de onderwijsroute voor een trajectprijs van minimaal € 17.000 gewaarborgd. Bij het overhevelen van de middelen naar het GF is het niet meer mogelijk om gemeenten gericht per onderwijsroute te financieren waardoor dit niet meer gewaarborgd kan blijven.

5. Gezien de omvang van deze SPUK zijn de administratieve lasten aanzienlijk lager dan de beoogde efficiëntiekorting van 10%. De efficiëntiekorting gaat ten laste van het budget voor inburgeringsvoorzieningen, terwijl er al een claim van jaarlijks EUR 100 mln. ligt van de VNG voor extra uitvoeringskosten.
- 12.
- Dit ligt op terrein van JenV, als beleidsverantwoordelijk departement zijn zij verantwoordelijk voor de dekking, die zij naar SZW overboeken voor de uitvoering. In de budgettaire bijlage staat deze dekking niet. Het kan zijn dat deze maatregel daarom door een gebrek aan financiën niet uitvoerbaar is, zoals in de huidige kabinetsperiode is gebleken bij een vergelijkbare maatregel.
 - Context: Op dit moment is de taaleis A2. B1 is een intensivering die JenV eerder schatte op zo'n EUR 15 mln voor een variant met maatwerk voor de Z-route. Een actuele raming van JenV met de huidige verwachte volumes en zonder maatwerk hebben we niet. Ook OCW vindt het leveren van dekking een taak voor JenV.).
- 13.
- Invulling hiervan staat open.
 - In de nieuwe eindtermen van het examen Kennis van de Nederlandse Maatschappij (KNM) is er aandacht voor de Holocaust.
 - Het is niet helder of in het Hoofdlijnenakkoord een nieuwe taak voor gemeenten wordt bedoeld; er is geen financiering bij geregeld. Politieke partijen hebben recent via een motie aandacht gevraagd voor het verplichtstellen van een bezoek aan Holocaustmuseum in het kader van het participatieverklaringstraject. Dat zou een intensivering van het beleid zijn. Het vereist wijziging van de regelgeving en een eerste interne kostenraming komt uit op circa € 4,5 mln. per jaar..
- 14.
- De dreiging van statelijke en niet-statale actoren op de sociale stabiliteit in Nederland neemt toe. Om de weerbaarheid te versterken vraagt de coalitie op blz. 1 van het hoofdlijnen akkoord om extra beleidsinzet.
 - Zowel vanuit de Kamer als vanuit het coördinerend ministerie (NCTV) wordt naar SZW gekeken om een groter aandeel op te pakken binnen de interdepartementale aanpak. S&I heeft geen structureel budget voor de inzet op OBI.
 - Voor een effectieve aanpak vanuit SZW is het noodzakelijk dat hiervoor extra middelen komen, in de orde van 0,5 mln. per jaar, 2 mln. voor 4 jaar..
- 15.
- Een aanpak op problematisch Gedrag (PG) - aanleiding 'Salafisme', 'haatpredikers' en Ongewenste Buitenlandse Financiering (OBF) wordt door de Kamer soms ook wel geschaard onder de paraplueterm 'Ongewenste Buitenlandse Beïnvloeding'.
 - Ongewenste uitspraken van predikers die haat prediken via weekendscholen of invloeden vanuit buitenland via weekendscholen staan hoog op de politieke agenda. De behoefte van de Kamer en coalitie is om de aanpak hierop te versterken. Hierbij wordt enerzijds gekeken naar OCW voor kwaliteitsverbetering en toezicht op informele scholing, maar wordt er vooral naar SZW gekeken vanuit haar rol om de veerkracht en weerbaarheid van gemeenschappen te versterken. Benodigde middelen, 0,5 mln. per jaar, 2 mln. voor vier jaar.
- 16.
- Het programma Veerkrachtige en Weerbare Samenleving is aangesloten bij Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid. Om de doelen van het NPLV te realiseren zal ook de SZW inzet in de aankomende coalitieperiode voortgezet moeten worden. Deze beleidsinzet is gericht op het inclusief en veerkrachtig maken van deze kwetsbare wijken en de samenleving als geheel.
- 17.
- De aanpak van schadelijke praktijken waaronder vraagt zowel een preventieve als een repressieve benadering. SI zet in op een preventieve benadering van culturele onderdrukking waarbij de inzet op mentaliteitsverandering in gemeenschappen het meest effectief is. Met € 500.000 per jaar (2 miljoen uitvoering in periode 2025-2028) kunnen 3000 mensen per jaar bereikt worden.
- 18.
- In 2024 is en wordt in opdracht van SI veel kennis ontwikkeld over versterking van de preventieve aanpak van discriminatie, racisme en antisemitisme en moslimhaat op straat als online. Het gaat hierbij om projecten als het Nationale onderzoek moslimdiscriminatie, pilot omstandersinterventies, verkenning discriminatie publieke ruimte, online normstelling, pilot religieuze dialoog. Middelen voor het vervolg hiervan cq opschaling ontbreken.
 - Vanuit de werkagenda VIA wordt in samenwerking met een brede groep aan maatschappelijke stakeholders ingezet op het tegengaan van de achterstand op de arbeidsmarkt van mensen met een migratieachtergrond. Dit gebeurt adhv de volgende 4 thema's
 - Werkgevers (tegenaan arbeidsmarktdiscriminatie).
 - Jongeren (vooral tegengaan stagediscriminatie)
 - Begeleiding naar werk.
 - Statushouders aan het werk.
 - Met € 2 miljoen jaar (8 miljoen uitvoering periode 2025-2028) kunnen de projecten omgezet worden naar maatregelen
- 19.
- SZW wil intensiever inzetten op de preventie van ondermijnende criminaliteit door het weerbaar maken van gemeenschappen. SZW stimuleert en versterkt de verbinding tussen gemeenten en gemeenschappen om van daaruit initiatieven op te starten, richting jongeren, hun directe omgeving (ouders/jeugdgroep) en de wijk. Hiervoor is ongeveer 2 a 3 mln. tijdens nieuwe kabinetsperiode nodig.
- 20.
- SI zet in op diverse longitudinale studies om de staat van integratie van diverse groepen met migratie achtergronden te vergelijken en vast te stellen voor het aanpassen of maken van nieuw beleid. Met CBS en NIDI is een langjarig kennisinfrastructuur opgezet voor demografische ontwikkelingen. Ook wordt het Kennisplatform Inclusief Samenleving(KIS) ingezet om divers onderzoek uit te voeren, te ontsluiten en te delen met diverse stakeholders in de samenleving voor het treffen van maatregelen t.b.v. efficiënt beleid. Betekent dat er extra middelen voor voornoemde studies beschikbaar moeten zijn en dat de samenhangende subsidie KIS gehandhaafd dient te worden.

Inkomensbeleid, kindregelingen en schuldhulpverlening

- De formerende partijen trekken veel geld uit voor het verbeteren van de koopkracht.

- o Het gaat om €2 miljard structureel aan lastenverlichting, wat deels wordt ingevuld via een aanpassing van de vormgeving van de belastingschijven. Daarnaast worden de lasten vanaf 2025 met €2,5 mld anticiperend verlaagd op de verlaging van het eigen risico in de zorg. Ook de huur- en zorgtoeslag worden vanaf 2025 verhoogd. In 2027 gaat de afschaffing van het eigen risico in, maar in dat jaar stijgt de zorgpremie dan ook.
- o Omdat de lastenverlaging grotendeels al in 2025 in gaat, leveren deze maatregelen dus nauwelijks een koopkrachteffect op. De ombuigingen vinden plaats in de jaren 2026 t/m 2028. Dat gaat in die jaren leiden tot koopkrachtmijnen. Het zoet is dan immers al uitgedeeld in 2025.
- Tegelijkertijd is de vraag in hoeverre bestaanszekerheid voor alle burgers voldoende wordt geborgd met de maatregelen uit het HLA. Uit CPB doorrekeningen blijkt dat de koopkracht en armoedecijfers slechts beperkt verbeteren, en het SCP tekent aan dat de doelen op gebied van armoede zelfs naar beneden zijn bijgesteld. Ook mist SCP aandacht voor andere aspecten van bestaanszekerheid zoals (mentale) gezondheid, sociaal netwerk of IT-vaardigheden. Ook wijst SCP erop dat in het HLA bestaanszekerheid is verbonden aan werk, en de bestaanszekerheid van andere groepen om andere interventies kunnen vragen. SCP ziet op dit punt daarom nog kansen voor de nadere uitwerking van het HLA.
- Daarnaast valt op dat sommige koopkrachtmaatregelen niet nader zijn ingevuld. Het gaat dan bijvoorbeeld envelop voor lastenmaatregelen voor mensen in de knel. Dit vraagt dus komende periode tijd en aandacht om uit te werken tot concrete besluitvorming.
- Verder is opgenomen dat er moet worden gewerkt aan verbeteringen in de sociale zekerheid, fiscale regelingen en de toeslagen, zodat werken meer loont. En dat wetgeving wordt voorbereid voor een hervorming van het toeslagen- en belastingstelsel. Op dit moment is nog hier nog geen concreet plan of budget voor opgenomen. Bovendien zetten de partijen op de korte termijn concreet in op het verhogen van verschillende toeslagen. Daardoor neemt de afhankelijkheid van burgers van complexe toeslagen eerder toe.
- Verder valt op dat de formerende partijen de voorgenomen herziening van de kinderopvang willen doorzetten. Hier spelen echter verschillende belangrijke aandachtspunten, zoals risico's rondom de betaalbaarheid en toegankelijkheid i.c.m. de krappe arbeidsmarkt. (zie tabel).
- De bestaande aanpak op de schuldhulpverlening wordt doorgezet. En de partijen willen verschillende maatregelen nemen of doorzetten om hardheden in wetgeving te adresseren (o.a. recht op vergissen), meestal in lijn met huidig beleid.

		Appreciatie opgesteld door	Duidelijkheid	Financieel	Uitvoerbaarheid	Timing / termijn	Juridisch	Draagvlak	Beleidsmatig	Afwijking huidig beleid
1	Een knelpuntenaanpak voor specifieke groepen onder het bestaansminimum, onder wie werkende armen.									
2	Groepen in de knel: bevroren afbouw dubbele heffingskorting in de bijstand in 2025 – 2027	PDV	+	-	+	+	+	+	+	+
3	Envelop groepen in de knel [lastenmaatregel]	ASEA /PDV	-	?	?	+	?	+	+	-
4	Terugdringen armoede: hoger kindgebonden budget	SV	+	+	+	+		+	+	+

- Bij de verhoging van het kindgebonden budget zijn eventuele aanscherpingen mogelijk. De ALO-kop kan worden verlaagd in combinatie met de verhoging van het kindbedrag. Ook voorkomt een extra afbouwpunt of een steiler afbouwpad dat er meer huishoudens met een hoog inkomen recht krijgen op WKB. Dit heeft echter effect op de marginale druk en vraagt een politieke afweging. Daarnaast kan in de wet het knelpunt worden opgelost voor de situaties waar een ouder een noodgedwongen elders verblijvende partner heeft, zoals bij statushouders of een partner in detentie. Deze ouder kan momenteel onder het bestaansminimum komen doordat er geen recht is op ALO-kop.
 - Een verhoging van de kindbedragen kan worden geregeld per AMvB en is per 2025 mogelijk. Aanpassing van de ALO-kop of het introduceren van een extra afbouwpunt vergt een wetswijziging.
- 5.
- De stelselherziening kinderopvang wordt doorgezet. Het basispad blijft hiervoor in stand wat betekent dat de volledige intensivering van € 2,9 mld (en dus invoering) in 2027 is gepland. Voor een ingroei-pad is in 2025 € 429 mln en in 2026 € 1,3 mld beschikbaar.
 - Het gaat om een omvangrijke herziening met grote gevolgen voor uitvoering, sector en maatschappelijke doelen van kinderopvangbeleid. Het plan is een voortzetting van het plan in het coalitieakkoord van het vorige kabinet. Daarom hebben we al stappen gezet in het ontwerpen van het stelsel, het in beeld brengen van de consequenties en het oplossen van knelpunten die naar voren kwamen in eerdere impactanalyses.
 - De belangrijkste aandachtspunten zijn:
 - Invoering per 2027 lijkt te ambitieus, gelet op de reguliere doorlooptijden voor wetgeving en voorbereiding uitvoering (zowel voor overheid als sector). We werken de komende periode uit welke stappen richting het nieuwe stelsel al wel in deze kabinetsperiode kunnen worden gezet.
 - Er is een tekort van struc circa € 200 mln (€ 50 mln programma en € 150 mln uitvoering) om een volledig inkomensonafhankelijk stelsel in te voeren (door vereiste aanpassingen zoals de noodzaak om als overheid bepaalde problematische risico's over te nemen die nu bij ouders liggen).
 - Er zijn grote risico's voor toegankelijkheid en betaalbaarheid voor lage inkomens (zie impactanalyse SCP/CPB). In de private kinderopvangsector zal vanwege de krappe markt de vraagstijging waarschijnlijk leiden tot forse tariefstijgingen. De nettokosten voor opvang nemen hierdoor voor huishoudens met lage inkomens sterk toe, aangezien zij nu al (bijna) 96% KOT ontvangen. Tegelijkertijd zorgt het toegenomen aanbodtekort voor minder ruimte voor plekken die de gemeente nodig heeft voor doelgroepen (zoals kinderen met achterstanden). Dit kan de ongelijkheid vergroten en druk zetten op de arbeidsparticipatie in deze huishoudens. We zullen de komende periode de (on)mogelijkheden van mitigerende maatregelen zoals o.a. geleidelijker ingroei-pad en tariefregulering in beeld brengen.
 - Het niet-indexeren van de maximum uurprijs in 2026 (andere maatregel uit het akkoord) kan de betaalbaarheid verder onder druk zetten als de tarieven in dat jaar wel stijgen.
 - Er zal een keuze gemaakt moeten worden welke uitvoerder verantwoordelijk wordt voor de uitvoering van het nieuwe financieringsstelsel.
- 6.
- Ieder jaar worden de maximum uurprijzen (MUP) voor de kinderopvangtoeslag (KOT) per AMvB geïndexeerd aan de hand van de gemiddelde loon- en prijsontwikkeling uit het CEP. Dit is vastgelegd in de Wet kinderopvang. Het eenmalig niet indexeren van de MUP lijkt technisch uitvoerbaar en levert een besparing van structureel ca. 250 miljoen op.
 - Het is onzeker of de maatregel juridisch haalbaar is binnen deze termijn. De maatregel vergt namelijk een wetswijziging, die minimaal 1,5 jaar in beslag neemt. Als de MUP in 2026 niet worden geïndexeerd, moet deze wetswijziging uiterlijk in het derde kwartaal van 2025 zijn afgerond.
 - Beleidsmatig is niet indexeren onwenselijk, omdat het de betaalbaarheid van kinderopvang onder druk zet, met name voor lage inkomens.
 - Veel kinderopvangorganisaties hanteren nu een tarief dat op of boven de MUP ligt. Als de MUP niet wordt geïndexeerd, zal een groter van de tarieven boven de MUP komen te liggen. Ouders betalen het verschil tussen de MUP en het tarief volledig zelf.
 - De maatregel zal politiek gevoelig liggen. De voorgenomen stelselherziening creëert een opwaartse druk op de instellingstarieven (zie appreciatie stelselherziening kinderopvang), terwijl de vergoedingspercentages voor lage inkomens niet toenemen. Als daarnaast de MUP in 2026 niet worden geïndexeerd, kan een groot verschil ontstaan tussen de MUP en de daadwerkelijke tarieven en zal de betaalbaarheid voor lage inkomens sterk afnemen.
 - Daarnaast verschijnt in de loop van 2025 een kostprijsonderzoek. Mogelijk blijkt uit dit onderzoek dat de MUP voor sommige opvangvormen aan de lage kant is. In dat geval ligt het gevoelig om in dezelfde periode een wetswijziging en AMvB te publiceren om de MUP in zijn geheel niet te verhogen.
- 7.
- Onduidelijk welke middelen worden bedoeld. Klimaatfonds? Dat wordt gekort met ruim 1 miljard. Als dit loopt via compensatie/ondersteuning, dan risico bij SZW. Als het loopt via het energiesysteem dan risico bij EZK.
- 8.
- Geen budget voor gereserveerd. Als dit loopt via compensatie/ondersteuning, dan risico bij SZW. Als het loopt via het energiesysteem dan risico bij EZK.
- 9.
- Geen budget voor gereserveerd. Als dit loopt via compensatie/ondersteuning, dan risico bij SZW. Als het loopt via het energiesysteem dan risico bij EZK..
- 10.
- Deze maatregel heeft een deniverende werking, waardoor het de indruk kan wekken dat er op de energierekening is gehandeld, terwijl het een ongerichte maatregel is. Deze maatregel moet dan ook in de context gezien worden van andere maatregelen die hier genoemd worden.
- 11.
- Sluit aan op de ambities uit Rijksincassovisie en gepland onderzoek naar de doelmatigheid van de ophogingen. Vereist wel wetgeving bij verschillende departementen. Gevolgen voor de staatskas.
- 12.
- De armoedeclijfers nemen bij ongewijzigd beleid de komende jaren toe, om te beginnen al in 2025. Bestending van de cijfers in 2024 vergt investeringen in uitkeringen
- 13.

- In totaal is er structureel € 5,5 miljard beschikbaar voor lastenverlichting. De **precieze invulling is nog niet duidelijk** – vermoedelijk is de bedoeling om dat tijdens de augustusbesluitvorming nader in te vullen voor 2025.
 - Een deel van de middelen voor lastenverlichting (€ 2 mld.) is expliciet bestemd voor werkende middeninkomens. Het resterende deel (€ 3,5 mld.) hangt samen met de verlaging van het eigen risico.
 - Toelichting: In het huidige zorgstelsel leidt een verlaging van het eigen risico automatisch tot een stijging van de nominale zorgpremie. Dat leidt dus niet tot lagere zorgkosten voor burgers.¹ Om hiervoor te compenseren, is in het HLA een compenserende lastenverlichting opgenomen, olopend tot circa € 3,5 miljard structureel.
Aandachtspunten:
Zichtbaarheid: In het HLA staat expliciet vermeld dat de lastenverlichting zichtbaar moet zijn voor huishoudens. Om dit te bewerkstelligen wordt bijvoorbeeld een derde belastingschijf in de Inkomstenbelasting geïntroduceerd. Vraag is echter of het beschikbare budget voldoende is om de tarieven substantieel en zichtbaar te verlagen. Naar verwachting gaat het om enkele tientallen euro's per maand.
Timing: De verlaging van het eigen risico gaat in per 2027. De middelen die dienen als compenserende lastenverlichting worden echter grotendeels al in 2025 ingezet. Dat betekent dat de nominale zorgpremie in 2027 fors zal stijgen terwijl burgers het merendeel van de compenserende lastenverlichting al hebben gehad.
- 14.
- Onduidelijk wat hier precies mee wordt bedoeld, maar het biedt in ieder geval ruimte om Basisdienstverlening schuldhelpverlening en vroegsignalering voort te zetten. Aanpak bij de bron zien we als een verwijzing naar trajecten gericht op private (verkenning civiele invordering) en publieke (clustering rijksincasso, CRI) incasso. Middelen voor verbetering dienstverlening gemeenten zijn reeds structureel opgenomen in gemeentefonds. Idealiter behelst dit ook de inzet op preventie van geldzorgen: financiële educatie & zo vroeg mogelijk bereiken van mensen met dreigende/beginnende geldzorgen (eerder dan vroegsignalering Wgs).
- 15.
- Past in wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid. Voor dit voorstel is momenteel een budget van 10 miljoen gereserveerd. Om dit voornemen over de breedte van de sociale zekerheid mogelijk te maken is aanvullende financiering nodig.
- 16.
- UWV en SVB brengen nauwelijks kosten in rekening. Voor zover er kosten worden gemaakt, is dit in een deurwaardersprocedure.

¹ Per saldo leidt een verlaging van het eigen risico tot hogere zorguitgaven voor burgers, omdat het matigende effect van het eigen risico op de zorguitgaven kleiner wordt, waardoor de totale zorgkosten op macroniveau toenemen.

Bijlage 2: Belangrijkste punten andere beleidsterreinen

Asiel en migratie

- De formerende partijen willen het omvangrijkste pakket voor grip op migratie ooit.
- Op het gebied van asiel koersen de partijen op het strengste toelatingsregime ooit:
 - De invoering van een tijdelijke Asielcrisiswet waardoor acute crisismaatregelen kunnen worden getroffen om de asielinstroom te beperken
 - Intrekking van de Spreidingswet
 - De invoering van een tweestatusstelsel
 - Afschaffing van asielvergunningen voor onbepaalde tijd en aanpassing van de asielvergunning voor tijdelijk verblijf
 - Afschaffing van automatische gezinshereniging
 - Forse beperking van het aantal nareizigers
 - Opt-out clause voor het Europees asiel- en migratiebeleid
 - Verbod op voorrang aan statushouders bij toewijzing van sociale huurwoningen
 - Mensen zonder geldige verblijfstitel zo veel mogelijk, ook gedwongen, uitzetten
- De juridische haalbaarheid van het asielpakket is onzeker. Het uitroepen van een asielcrisis doet niet af aan de nog steeds geldende Europese kaders rond asiel.
- Om arbeidsmigratie tegen lage lonen en onder slechte arbeidsomstandigheden te beperken willen de formerende partijen door met de uitvoering van de aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten en de invoering van de WTTA. Ook spreekt het HLA over een vergunningplicht voor arbeidsmigranten van buiten de EU (m.u.v. kennismigranten), wat staand beleid is.
- De volgende maatregelen vragen mogelijk aanvullende inzet van SZW:
 - Een afwegingskader voor de vestiging van nieuwe bedrijven, in relatie tot de benodigde arbeidsmigranten, ruimte en energie. De (juridische) haalbaarheid hiervan is afhankelijk van de wijze waarop de maatregel vorm wordt gegeven. Vanuit BZK is in het verleden aangegeven dat het lastig is om het verplichtend op te nemen in BZK regelgeving. Dit zal nader uitgezocht moeten worden.
 - Eventuele versobering van de ETK-regeling. Juridisch gezien is het complex om de ETK-regel af te schaffen en de 30%-regel in stand te houden, aangezien de 30%-regel een verbijzondering is van de ETK-regel. Versobering, zoals een verbod op uitrui van het brutoloon met een onbelaste vergoeding, lijkt juridisch gezien wel mogelijk.
 - Inperking van vrije verkeer van personen indien en voor zover uitbreiding van de EU aan de orde wordt gesteld. Juridisch lijkt een inperking van het vrije verkeer vanuit nieuwe lidstaten enkel mogelijk binnen een bepaalde overgangstermijn na toetreding. EU-lidstaten hebben dergelijke overgangsregimes toegepast in eerdere toetredingsrondes.
 - Het aanscherpen en verhogen van de kwalificatie-eisen van de kennismigrantenregeling. Het is juridisch mogelijk om kwalificatie-eisen op te nemen in de kennismigrantenregeling. De complexiteit zit vooral in de afbakening van en controle op de vereiste kwalificaties.
 - Een verantwoordelijkheid voor werkgevers bij het leren van de Nederlandse taal door en huisvesting voor arbeidsmigranten. Hier zal moeten worden gekeken naar hoe dit ingevuld wordt en of dit geldt voor alleen derdelanders of ook voor personen uit de EU. Voor EU kan het leren van de Nederlandse taal niet verplicht worden.
 - Extra handhaving door de Arbeidsinspectie op arbeidsmigranten van buiten de EU

Woningmarkt

- Het akkoord benadrukt de grondwettelijke taak van de overheid waar het gaat om volkshuisvesting. Daarvoor wordt voor de periode 2025-2029 jaarlijks € 1,5 miljard voor woningbouw en gerelateerde infrastructuur vrijgemaakt.
- Voor betaalbare woningen wordt de lijn van het huidige kabinet (o.a. 30% sociale huur bij nieuwbouw, inzet op betaalbare koopwoningen) grotendeels gevolgd. Wij verwachten dat de sociale huur verplichting een positief effect heeft op de betaalbaarheid van woningen.
- Voor de koopsector geldt dat het HLA vastlegt dat de belangrijke componenten van de fiscale behandeling van de eigen woning niet veranderen, zowel de OZB, hypotheekrenteaftrek als het eigenwoningforfait mogen niet aangepast worden.

Klimaat

- De focus in het akkoord ligt op leveringszekerheid en betaalbaarheid. De huidige klimaatdoelen blijven in stand, alternatief/nieuw beleid komt er alleen als blijkt dat deze doelen niet zullen worden gehaald. Er komen geen additionele nationale koppen bovenop EU-regels.
- Het klimaatfonds blijft bestaan. Wel komt er een taakstellende bezuiniging op subsidies voor duurzame energie (struc. € 2 miljard).
- In het akkoord wordt het voornemen uitgesproken de middelen meer in te zetten voor mensen met een laag of middeninkomen en ondernemers, bv. via verduurzaming van panden en voortzetten van ondersteuning voor aanschaf van elektrische voertuigen. Vanwege de grootte van de geïdentificeerde groep, leidt dit wellicht niet meteen tot substantiële verbeteringen en/of versnellingen. De energiebelasting wordt verlaagd met 2,8 cent per m³, oplopend naar 4,8 cent per m³ in 2030.
- De salderingsregeling wordt alsnog afgeschaft.
- Er komt een flinke verhoging van de reservering voor kernenergie in de rijksbegroting voor de bouw van 4 in plaats van 2 nieuwe kerncentrales (€ 14 miljard i.p.v. de huidige € 4,5 miljard).
- Het bedrijfsleven wordt meer ontzien, onder meer via het terugdraaien van de aangekondigde CO₂-heffing, een mogelijke uitbreiding van maatwerkafspraken en het terugdraaien van de aangekondigde verhoging van de energiebelasting in de hogere verbruiksschijven.

Stikstof- en landbouwbeleid en natuur

- Er is sprake van een flinke draai in het beleid. Europees wordt alsnog gezocht naar een reeks uitzonderingen en aanpassingen op bestaande regelgeving en nationaal wordt gezocht naar nieuwe (minder strakke) regels.
- Er wordt verder gewerkt aan het idee van een 'afrekenbare stoffenbalans', die ook door Remkes werd voorgesteld, die boeren zou moeten helpen zelf te kunnen sturen op de te behalen doelen. De kritische depositiewaarde gaat uit de wet zodra er een juridisch houdbaar alternatief is.
- Er komt geen gedwongen opkoop, wel wordt het huidige beleid van ruimhartige stoppersregelingen voortgezet.
- Deze uitwerking zal in praktijk naar verwachting weinig realistisch zijn. Het risico op stilstand in beleid, en een verslechtering van de situatie (voor alle partijen) schatten wij hoog in.

Zorg

- In het hoofdlijnenakkoord wordt ingezet op toegankelijkheid en betaalbaarheid. In dat kader is het voornemen ook een nieuw 'hoofdlijnenakkoord' met de sector af te sluiten, volgend op het huidige *Integraal Zorgakkoord*. Ook wordt flink ingezet op betere ouderenzorg.
- Het meest in het oog springt uiteraard de halvering van het eigen risico in 2027, met een maximale eigen bijdrage van € 50 per behandeling. De budgettaire gevolgen hiervan zijn aanzienlijk en zullen leiden tot een hogere nominale premie, inkomensafhankelijke bijdrage en zorgtoeslag. Het verlagen van het eigen risico leidt op de langere termijn mogelijke tot hogere zorgkosten en een toegenomen risico op wachtlijsten en druk op personele en financiële houdbaarheid. Ook de wens om de zorgtoeslag af te schaffen, raakt verder buiten bereik.
- Ook het aanpakken van de personeelstekorten in de zorg wordt genoemd als grote prioriteit. De beoogde maatregelen daarvoor blijven relatief vaag en zijn veelal een verderzetting van bestaande prioriteiten (meer autonomie, loopbaanperspectief, arbeidsvoorwaarden, ...).
- De wettelijke kaders over ethische kwesties blijven onveranderd, behoudens de behandeling van twee aanhangige initiatiefvoorstellen.

Onderwijs

- Het op orde brengen van het basisniveau van leerlingen wordt benoemd als prioriteit. Dat moet onder meer gebeuren via een Herstelplan Kwaliteit Onderwijs en het doorzetten van de huidige curriculumherziening.
- Meer inzet op structurele financiering i.p.v. financiering via subsidies. Dit geeft scholen meer zekerheid om duurzame investeringen te doen, maar maakt sturen vanuit de overheid wel moeilijker.
- Studiemigratie wordt ontmoedigd, onder meer door meer opleidingen in het Nederlands, een numerus fixus voor buitenlandse studenten en beperking tot het verkrijgen van een basisbeurs. Deze beperking vormt een risico voor de Nederlandse kenniseconomie, al wordt er wel rekening gehouden met tekortsectoren.

Economie en vestigingsklimaat

- Het HLA benadrukt het belang van een goed vestigingsklimaat waarbij Nederland moet behoren tot de top 5 landen met een goede concurrentiepositie.

- Een aantal van de recent aangenomen lastenverzwaringen worden weer teruggedraaid, en benoemd wordt dat de energiekosten niet significant uit de pas mogen lopen met omliggende landen.
- Kennis, talent en innovatie worden genoemd als cruciaal, zonder dat daarbij echt sprake is van concrete beleidsvoorstellen.